

عُلُومُ الْقُرْآنِ

پُیُنْتُو

عَلَامَةُ شَمْسِ الْحَقِّ افغانی رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ

مُتْرَجِم

مَوْلَانَا سَيْفُ الْحَنَانِ حَقَّانِي

تاج کتب خانہ پشاور
قصہ خوانی فون ۲۱۳۳۵۴

Ketabton.com

علوم القرآن (پُنتو)

علامہ شمس الحق افغانی رَحِمَهُ اللهُ

مُترجم

مولانا سیف الحنان

ناشر

تاج کتب خانہ ۰ محلہ جنکی قصہ خوانی پینپور

فون نمبر :- ۲۱۴۲۵۴

صفحه	عنوان	شماره
۲۹	اوله شبیه	۲۰
۳۱	دوئمه شبیه	۲۱
۳۲	درئیه شبیه	۲۲
۳۲	خلورمه شبیه	۲۳
۳۳	پنجه شبیه	۲۴
۳۳	شپر مه شبیه	۲۵
۳۲	اومه شبیه	۲۶
۳۸	اتمه شبیه	۲۷
۳۹	نهمه شبیه	۲۸
۴۰	دهمه شبیه	۲۹
۳۳	یولسمه شبیه	۳۰
۳۲	د فیضی تفسیر بی نقطه	۳۱
۳۲	د مسیلمه توکره	۳۲
۳۵	ابن الراوندی ز ندیق یهودی	۳۳
۳۶	د متنبی توکره	۳۴
۳۶	د اعجاز القرآن پوهه	۳۵
۳۷	مشاهدات او معنویات	۳۶
۳۹	قانونی اعجاز	۳۷
۵۱	تأثیر اعجاز	۳۸
۵۲	دیوپ په نظر کین دقرآن تاثیر	۳۹
۵۵	انجذاب تاثیر	۴۰
۵۶	دقرآن اعجازی تاثیر په شخصیت رسول الله صلعم	۴۱

صفحه	عنوان	شماره
۱	پیش لفظ	۱
۲	دوحی او قرآن ضرورت	۲
۵	دقرآن د ضرورت دلیل بقای	۳
۸	دلیل قانونی	۴
۱۱	دلیل غذائی	۵
۱۲	دلیل دوائی	۶
۱۴	دلیل نوری	۷
۱۷	دلیل حقیقی	۸
۱۸	دلیل اتباعی	۹
۲۰	دلیل نفسیاتی	۱۰
۲۱	دلیل تخلیقی	۱۱
۲۲	دلیل ترکیبی	۱۲
۲۳	دقرآن صداقت او اعجاز	۱۳
۲۵	د معجزه او اعجاز تشریح	۱۴
۲۵	عادیات	۱۵
۲۶	عجائبات	۱۶
۲۶	مشترک مناصبت	۱۷
۲۷	معجزات	۱۸
۲۷	قرآنی معجزه، بلاغی دلیل	۱۹

شماره	عنوان	صفحه
۶۳	در بیع فصل د تفسیر او د تاویل او د دے د وارد متعلقا تو بیان	۹۰
۶۵	د تفسیر او د مطالبو د قرآن د پوهه آداب او شرائط .	۹۲
۶۶	علم اللغه یا علم اللسان	۹۲
۶۷	علم السنه	۹۳
۶۸	علم الآثار	۹۵
۶۹	علم قواعد الالهیات	۹۷
۷۰	علم الموهبه	۹۸
۷۱	د تفسیر بالرائی تحقیق	۱۰۰
۷۲	د شیع ازاله او صرفیه او باطنیه او د تفسیر په منبر کس فرق .	۱۰۱
۷۳	د تفسیر بالرائی قسمونه	۱۰۲
۷۴	اقسام تفسیر	۱۰۵
۷۵	د شیع ازاله	۱۱۳
۷۶	د وحی لغوی درء قسمه: فطری او ایجابی	۱۱۳
۷۷	عرفانی	۱۱۵
۷۸	شرعی وحی	۱۱۵
۷۹	وحی د نبوت	۱۱۶
۸۰	د قرآن نزول	۱۱۷
۸۱	نزول اول	۱۱۹
۸۲	د و بیع نزول	۱۱۹
۸۳	د بیع نزول	۱۲۰
۸۴	جهانیل علیه السلام قرآنی الفاظ څنگه حاصل کړل	۱۲۱
۸۵	د قرآن نازل شوی الفاظ	۱۲۲

شماره	عنوان	صفحه
۲۲	په یخنی کس خوله	۵۶
۲۳	د روند و له او پیته	۵۷
۲۴	د قرآن شخصیتی قلبی تاثیر	۵۸
۲۵	تاثیر قابل	۵۸
۲۶	د قرآن سیاسی اعجاز	۵۹
۲۷	غذائی اعجاز	۶۳
۲۸	د روح آسمانی غذا	۶۳
۲۹	د روحانی ژوند معیار	۶۵
۵۰	د غذائیت معیار	۶۵
۵۱	د روح مرک او ژوند	۶۵
۵۲	قرآن روحانی غذا ده	۶۷
۵۳	د لیل نظامی	۶۷
۵۴	د و بیع اصول د انسان نور و انسانا نوسره تعلق .	۷۰
۵۵	د بیع اصول د انسان دکائنات عالم سره تعلق	۷۱
۵۶	خلو بیع اصول د انسان د ژوند مقصد	۷۳
۵۷	پنجم اصول د انسان ژوند آخری منزل	۷۴
۵۸	شمولی اعجاز	۷۸
۵۹	غیبی اعجاز	۸۲
۶۰	اعجازی اعجاز	۸۶
۶۱	تالیفی اعجاز	۸۷
۶۲	اعتدالی اعجاز	۸۸
۶۳	مکلی اعجاز	۸۹

صفحه	عنوان	شماره
۱۵۳	د آواز و احرف و حکمت	۱۰۸
۱۵۸	د تحریف پد یاره کڼ دا بن عباس روایتونه	۱۰۹
۱۶۰	شعر او د قرآن تحریف	۱۱۰
۱۶۱	د بایبیل تحریف	۱۱۱
۱۶۲	انجیل متی، مرقس، لوقا	۱۱۲
۱۶۳	انجیل یوحنا، تثلیث، ختنه او د جنابت غسل	۱۱۳
۱۶۳	د بلوهیت تصور او بایبیل	۱۱۴
۱۶۶	بایبیل او د نبوت تصور	۱۱۵
۱۶۷	بایبیل او د عملونو بیدل	۱۱۶
۱۶۸	د مکی او مدنی سورتونو متعلق اصطلاحات	۱۱۷
۱۶۹	د قرآن د سورتونو شمیر	۱۱۸
۱۷۰	د قرآن د آیتونو، کلمو، نقطو او حرفونو شمیر	۱۱۹
۱۷۰	د مختلفو سورتونو مختلف نومونه	۱۲۰
۱۷۲	د قرآن مهمات	۱۲۱
۱۷۳	د نوي فکر په رنځ کڼ د باری تعالی ثبوت	۱۲۲
۱۷۷	د باری تعالی د اثبات دلائل	۱۲۳
۱۷۹	د باری تعالی ثبوت په سلفي دلائلو	۱۲۴
۱۸۱	د باری تعالی د ثبوت کلامي او فلسفي دلیلونه	۱۲۵
۱۸۸	وجود د باری تعالی او قرآن مجید	۱۲۶
۱۹۱	د باری تعالی توحید	۱۲۷
۱۹۳	د شرک مذمت	۱۲۸

صفحه	عنوان	شماره
۱۲۳	د قرآن سنت او حدیث قدسی بیلتون	۸۶
۱۲۴	د وحی د نازلیدو قسمونه	۸۷
۱۲۵	د قرآن جمع کول او د هغه متدوین	۸۸
۱۲۷	د ویم، دریم او چلورم محرک	۸۹
۱۲۸	پنځم او شپږم محرک	۹۰
۱۲۹	د قرآن یا د وک او صحابه کرام	۹۱
۱۳۲	د قرآن کریم تشریحی حفاظت	۹۲
۱۳۳	صدیقی جمع	۹۳
۱۳۵	د صدیقی جمع دستور	۹۴
۱۳۶	عثمانی جمع	۹۵
۱۳۷	د عثمانی جمع دستور	۹۶
۱۳۸	د قرآن آیتونه او سورتونه	۹۷
۱۴۰	مصحف مدنی / مکی	۹۸
۱۴۱	شافی، بصری، یبسی او بحرینی مصحف	۹۹
۱۴۲	کوفی مصحف	۱۰۰
۱۴۳	د سورة اَعْلَى آیت	۱۰۱
۱۴۵	د حضرت عائشې حدیث	۱۰۲
۱۴۶	په عامه ضابطه دا بن مسعود نه روایت	۱۰۳
۱۴۸	د قرآن اختلاف او اوده اهداف	۱۰۴
۱۴۹	اوه قرأتونه - صحابه قاریان	۱۰۵
۱۵۰	اوه قرأتونه	۱۰۶
۱۵۲	احرف سبعه	۱۰۷

صفحه	شماره	عنوان
۲۵۱	۲۵۱	په تناسخی ججازات کښ د جرم علم ندوی
۲۵۳	۲۵۲	د جستانی معاد رومی د دلیل
۲۵۴	۲۵۳	د وئیدر دلیل
۲۵۵	۲۵۴	د رییم دلیل
۲۵۶	۲۵۵	د خورم او پنجم دلیل
۲۵۷	۲۵۶	د شپږم دلیل
۲۵۸	۲۵۷	د اوم دلیل
۲۵۹	۲۵۸	د اتم او نهم دلیل
۲۶۰	۲۵۹	د یولسم او دولسم دلیل
۲۶۱	۲۶۰	د قیامت کیفیت
۲۶۲	۲۶۱	د عالی مرض موت یا د قیامت نخبه
۲۶۳	۲۶۲	د شپیلنی د قیامت پوکل
۲۶۴	۲۶۳	د پوکلو حکمت
۲۶۵	۲۶۴	د محشر ز مکه
۲۶۶	۲۶۵	د مومن خوراک کښاک
۲۶۷	۲۶۶	د بیان د حوض کوثر
۲۶۸	۲۶۷	د عمل نامه
۲۶۹	۲۶۸	د قیامت دورخه کواهی
۲۷۰	۲۶۹	د عملو نو تول
۲۷۱	۲۷۰	د اعمالو د تول - میزان او د موزون لیسر بیان
۲۷۲	۲۷۱	د عملو نو تولو تکه به شوک وی؟
۲۷۳	۲۷۲	د عملو نو تولو حکمت

صفحه	شماره	عنوان
۱۹۳	۱۲۹	د نبوت
۱۹۵	۱۳۰	د نبوت خصوصیتونه
۱۹۸	۱۳۱	د چه معجزه، کرامت او سحر کښ بیلتون
۱۹۹	۱۳۲	د نبوت حقیقت
۲۰۰	۱۳۳	د ختم نبوت
۲۱۰	۱۳۴	د قرآن او ختم نبوت
۲۱۳	۱۳۵	د خاتم النبیین لفظ او د عربو لغت
۲۱۴	۱۳۶	د خاتم النبیین لفظ او مفسرین کلام
۲۲۳	۱۳۷	د میتا قی دلیل
۲۲۵	۱۳۸	د بحث عمومی دلیل، قبلی دلیل
۲۲۶	۱۳۹	د وعدی دلیل
۲۲۷	۱۴۰	د حدیث او ختم نبوت
۲۲۹	۱۴۱	د ختم نبوت او اجتماع امت
۲۳۰	۱۴۲	د ختم نبوت او درایت
۲۳۱	۱۴۳	د مرزائی و سوسو جواب
۲۳۸	۱۴۴	د ختم نبوت د علامه اقبال په نظر کښ
۲۳۱	۱۴۵	د قیامت، معاد او مجازات د اعمالو او د قیامت نومونه
۲۳۳	۱۴۶	د معاد او قیامت نقلی ثبوت
۲۳۷	۱۴۷	د معاد په باره کښ مذهبونو
۲۳۸	۱۴۸	د مجازات دره شکره
۲۵۰	۱۴۹	د تناسخی رد

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پیش لفظ

الْحَمْدُ لِلَّهِ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَيَّ مِنْ لَدُنِّي بَعْدَ مَا أَحَقُّهُ دُخُلِيْنِيْ تَوَكُّلِيْ كَالْوَنَةِ هُمْ زِيَاةُ مَوَدَّةِ قُرْآنِ كَرِيْمٍ بِهٖ خَدَمْتُ كُنْ مَصْرُوفٍ يَأْتِي شَوْعِي دِي، مَا دَخِلَ تَوْفِيْقِي مُطَابِقِي دَرْوَاوُو تَفَاسِيْرُو اُو نُورُو هَغِهٖ كِتَابُو نُومُطَالَعِهٖ كُوْلُهٗ دَكُوْمُوْنِهٖ چِهٖ دَقُرْآنِ فِهْمِيْ بِهٖ بَارُو كِنِيْ مَدَدُ اَغْسِيْ شُو، اُو كُوْمُو مَعَارِفِ چِهٖ دَاللَّهِ دَجَانِبِهٖ بِهٖ نَرُو اُو رُو دُو كِيْدَالِ هَغِهٖ بَتُوْلِيْ بِهٖ خِيْلِ خِيْلِ وَخْتِ دَدَرِيْسِ قُرْآنِ شَرِيْفِ بِهٖ شَكْلِي كِنِيْ بِپِيْشِ كُوْلِ -۱-

الْحَمْدُ لِلَّهِ -۱- دَا اَحْقَرُ دَدِيْ دَرِ سُو تُوْنِهٖ قَدِيْمِ اُو جَدِيْدِ دُو اُو طَبَقُوْتِهٖ دَا مِيْدَنِهٖ زِيَاةُ فَاوْدَا اُو سِيْدَا، دَدُو سْتَا نُو اُو صِرَا اُو رُو، چِهٖ حُهٗ تَفْسِيْرُ اُو لِيْ كُرُ، لِيْ كُنْ مَا دَا مَنَاسِبُ اُو كُنْ رُو، چِهٖ دَقَفْسِيْرِ بِهٖ حَا اُو دَقُرْآنِيْ اِلُوْمُو بِهٖ مَخْتَلَفُو شَعْبُو كِتَابُو نُو اُو نِيْ كِمُ چِهٖ بِهٖ مَخْتَصِرُ وَخْتِ كُنْ نَا ظَرِيْنِ هَغِهٖ اُو سِيْ شِي، اُو دَلِزْ جَسَامَتِ بِهٖ وَجِهٖ مَالِيْ كُو تَوْفِيْقِهٖ حَضْرَاتِ هُمُ دَهْفِيْ نَهٗ مُسْتَفِيْدِ شِي، لِيْ كُنْ تَا لِيْفِ كِنِيْ دَدِيْ خِيَالُ سَاتِلِيْ شُو -

۱) چِهٖ دَقُرْآنِ مَطَالِبِ قُرْآنِ بِهٖ تَعْيِيْنِ كِنِيْ دَسَلْفُو طَرِيْقِهٖ نَهٗ وِي پَرِيْسُو دِي شُو، اُو دَبِيَانِ شُو مَعَارِفُو اُو حَقَا تَقُو بِهٖ شَانِ نَا وِي چِهٖ دَسَلْفُو تَا لِيْدِ كُوِيْ نَهٗ چِهٖ دَهْفِيْ مُخْرِيْفِ -۱-

۲) دُوْمُهٗ دَا چِهٖ دَا دُو رُو دِ عَقْلِيْتِ اُو فُلْسَفِيْتِ دِي، دَدِيْ وَجِيْ نَهٗ مَقَاصِدِ شَرْعِيَهٗ نَقْلِيَهٗ دَقُرْآنِ اُو فُلْسَفِيَهٗ بِهٖ رَنُكُ كِنِيْ بِيَانِ شِي، چِهٖ دَقُرْآنِ مَغْرِبِ زِدَا طَبَقِيْ دَهْدَا يَتِ سَا مَانِ هُمُ اُو شِي -۱-

۳) دَرِيْمِهٖ -۱- دَا چِهٖ دَقُرْآنِ مَقَاصِدِ بِهٖ تَعْبِيْرُ اُو تَوْكِيْنِيْ دَا صِلَا حِي

شماره	عنوان	صفحة
۱۴۳	دغوريزاوناغوريزو پيژندل	۲۸۵
۱۴۳	د تول مقام، د پل صراط تيريدل اونور	۲۸۶
۱۴۵	د صراط حقيقت	۲۸۸
۱۴۶	د صراط اونور حڪمت	۲۸۹
۱۴۷	د نور اسباب	۲۹۱
۱۴۸	په كومه وجه د صراط پوره وتل اسانيزي	۲۹۱
۱۴۹	جنت او دوزخ	۲۹۲
۱۵۰	د جنت او دوزخ د وجود دلائل	۲۹۳
۱۵۱	د آدم عليه السلام د كبر، دوحاشي	۲۹۵
۱۵۲	د آدم عليه السلام په راكوزولو كين حكمتونه	۲۹۷
۱۵۳	د جنت د ژوند حقيقت	۳۰۲
۱۵۳	د آخرت د ژوند اجمالی نقشه	۳۰۳
۱۵۵	د عيسى عليه السلام راكوزيدل	۳۰۳
۱۵۶	د مسيح عليه السلام ژوند	۳۰۶
۱۵۷	ختم نبوت او د عيسى نزول	۳۲۶
۱۵۸	د ذوالقرنين ديند متعلق د كفارو د عذاب هميشواله	۳۳۲
۱۵۹	تتمه	۳۳۶

تعبیرات کروی، اور بیات تَرْدِ هغه تعبیرات استعمال شی چہ
د جدید مذاق مطابق وی، احقر دیرزیات مصروف دے، د دے
وجے د بے ضرورتہ بسط او تفصیل نہ مِر دہہ اُکڑا، او پہ مطلب
خیز اختصار مِر اکتفا اُکڑا، کہ چرے د موجودہ دور د مصنفینو پیا
طرز مِر کتاب لیکل نو د دے نہ خو چندا بیات غت کتاب جو پیدے
شود کتاب ترتیب پیا دے دول دے:-

① ضرورت القرآن :- یعنی دنوع انسانی د پارا دوحی الہی او د قرآن
پہ ضرورت عقلی او فلسفی دلائل :-

② صداقة القرآن، یعنی پہ دے خبرہ عقلی دلائل او د مستشرقین
یورپ تر دید چہ قرآن د اللہ د جانبہ دے، او معجزا دے :-

③ تنزیلِ قرآن او د هغه تدوین :- د نزولِ قرآن او جمع قرآن
تحقیق :-

④ محفوظیة القرآن :- د قرآن د محفوظیت دلائل او د مستشرقینو د
شُبہا تو تر دید :-

⑤ مہنات القرآن :- یعنی د قرآن دا ہبو مقاما تو حل د هغه حکمتونہ
اور ازونہ او د شُبہا تو انزال :-

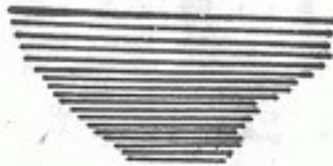
⑥ احکام القرآن :- یعنی د قرآن فقہی احکام او د هغه حکمت او د موجودہ
دور د شُبہا تو جو بونہ :-

⑦ تعبیرات القرآن :- یعنی د قرآن تعبیرات تو حقیقی حل پیا دے
عرض چہ صحیح مطالب قرآنی معلومہ شی او د جدید خیالوا اہل
قلمو خا میا نے واضحہ شی :-

رومی پنخہ بابونہ پہ کتابی شکل کینے شائع کومہ چہ د هغه نومرہ
علوم القرآن وی، د عاکوم چہ اللہ تعالیٰ د دے خدمت د

تکمیل توفیق مانتہ را کری، پہ خپل درکا کینے د قبول او منظور
کری، او دا خرت د نجات ذریعہ د کری، او محترم الحاج سید،
عبدالرشید شاہ مہتمم مدارسہ فاروقیہ بہاولپور د پارا د
اللہ جل جلالہ، دا کتاب د سعادت باعث جو پکری، او د هغه دینی
محبت او مجاہدانہ کوششونہ، د اللہ تعالیٰ د دے کتاب د اشاعت
سبب جو پکری :-

احقر :- شمس الحق افغانی عفا اللہ عنہ :-

دوحی او دقرآن ضرورت

دانسان د سعادت او شقاوت حاصلولو خوښولو پاره انسان عقل ته خوډ دے و چې کافی نه دے، چه د عقلی معلوماً نو بنیاد هغه مخچرے او مشاهدات دی په کومو چه د سانسې اُصولو مطابق بوره عنت او ژور غوراو فکر شوے وی، او د سعادت او شقاوت د اُصولو بنیاد د عقائدو، اخلاقو او اعمالو د خصوصیاتو پیژندل دی، او د مشاهداتو او د محسوساتو د اثرے نه دارنگ بهر دی چه په هغه باندے د تجربے او مشاهدے په ذریعہ هیڅ قسم غور نشی کیدے او نه د هغه د پامه، چه تجربه کا ه شته دے.

۲) دویم د دے و چې چه عقلی فیصلو کینے د و هم د خلوی، او د دے کبله دغه فیصلے اکثر غلط اُشی.

۳) دریم د دے و چې چه عقلونه مختلف دی، د صحیح عقل صورتونه گم او د فاسد عقل صورتونه په دے امور و کینے زیات دی.

۴) څلورم د دے و چې چه د عقل فیصلے عموماً په جدا با تو بنا وی، نو ځکه دا اکثر غلط وی هر دغه وجه د چه دا قوام عالم د عقلونو فیصلے د معرفتِ الهی، د نبوت د حقیقت معلومولو، د عملونو د جزاگانو، د امورِ آخرت او د صحیح او غلطو عملونو په باره کینے یو بل سره متضاد دی یو قوم شرک صحیح گنری، او بل تثلیث، بل خدا پرستی، او بل مخلوق پرستی، یو قوم د غوا غوبنه خوړل گناه گنری، او څوک ئے نه خوړل، څوک خنزیر خوړل بڼه گنری څوک ئے نه خوړل، د چا د عبادت کولو او د رضائے الهی موندلو یوه طریقه ده، او د چابله، د چا د نبوت تصور یو ځه، او د چابل، څوک دا اعمالو جزا او سزا د جنت او دوزخ په

شکل کینے مینی، څوک ئے د روحانی درد او راحت په شکل کینے او څوک ئے د تناسخ په شکل کینے مینی، دا حال په ټولو روحانی امور و کینے دے، دے نه، واضح شوه چه په مذکور امور و کینے عقل کافی نه دے، اُس موښن! هغه دلائل عقلی پلش کو و کومونه به چه د معلوم پیری چه د دے امور و د پیژندلو د پاره د خالق کائنات وحی، د هغه کلام یا په نورو ټکو کینے د قرآن ضرورت دے، او د دے د پاره چه د انسانی سعادت او شقاوت د اُصولو دا یقینی فیصله مقرر اُشی، چه په هغه کینے د شک ښه هیڅ گنجائش پاتے نشی، هغه دلائل په دے ډول دی.

دقرآن د ضرورت دلیل بقائی

۱) رُوم د دلیل بقائی دے، د هرا انسان فطری خواهش دے چه هغه ته د دائمی بقا او ژوند حاصل وی، ځکه چه د انسان د ټولو نعمتونو تړون ژوند سره دے که چرے ژوندانه وی، نو ټول نعمتونه مثلاً، مال، او جا، اقتدار، خوړل، اغوستل، او ښه د اټول بیکاره دی، د دے فطری جاذبے دلیل دادے چه د هرا انسان د ژوند په بقا باندے څوک دُشمن که چرے حله اُگری، نو هغه به د ذات او د بقا سره د محبت په وجه د مُدا فعت کوشش کوی او د ژوند او بقا محفوظ ساتلو د پاره به زور کوی، دارنگ کچرے په انسان د رنج بیماری حمله وی چه د هغه حیات او بقا ته تر خطر اُپینه شی نو هغه په دارو د ملوغت مال لکوی، او د ژوند د بقا کوشش کوی دے نه معلوم پیری چه بقا سره د محبت جاذب فطری دلا، اُس دے ختمیدونکی د نیا اوفانی جهان کینے هیڅ یو انسان ته دا فطری مقصد حاصل نه دے نو کچرے د ژوند په یو

دور کینے ہر انسان تہہ دوام حیات اور استمرار بقا کا مقصد حاصل نہ وی نودلتہ بہ دا ا و بیے شی چہ انسان دیونا ممکن خیر فطری خواہش ا کرو، چہ د علم نفسیا نو د مخ، صحیح نہ دے، خکہ چہ نامکنتا فطری خواہش نہ شی کیدے، او نہ پہ یونا ممکن مقصد بانندی بتول انسانان متفق کیدے شی دا خبرہ نامکنہ دہ چہ دؤہ پہ دؤر کینے پنچہ شی پیدہ توالے نری کینے دا سے یوروخ کس بہ ہم پینن نہ شی چہ دہغہ خواہش وی چہ دؤہ پہ دوو کینے پنچہ وی، دا خوشونا ممکن عقلی داسر نلک نامکن عادی ہم فطرہ د بتولوا انسانانو مطلوب نشی کیدے، دیوانسانان پہ فطرت کینے ہر دانہ دی پراتہ چہ ہغہ، و بتول عمر د خوراک خکاک او د ساہ اغستونہ بے نیازہ شی ددے نہ دامعلومہ شواہ، چہ نامکین عقلی او فطری دواپہ د بتولوا انسانانو فطری مطلوب نشی جو پیدے، نودوام حیات چہ د بتولوا انسانانو فطری د بتولوا انسانانو فطری مطلوب دے، ہچرے نامکن نہ دے بلکہ ممکن الحصول دے، اس دواہر بقا د پارہ پہ دے نری د عالم تغیرات کینے دا سے اشیاء موجود دی چہ کچرے د زرخزرا بید و نکی او سخا کید و نکی بل خیر سرہ ا لگولے شی نوخہ زمانے پورے ہغے تہ بقا حاصلہ شی مثلاً یوتازہ مہی رقب، بانندے، چہ مالگہ امبزے شی او اوج کرے شی نوخہ مودے پورے خوباقی ساتلے شی، پہ چین کن دیومر سہری کالبوت د شہدو پہ د ک بکس کینے پہ ایسنودوخہ مودے د پارہ باقی ساتلے شی، د مصر یہ آثار قدیمہ کین دا سے منرہ بیاموندے شوک دہ چہ پہ ہغے بانندے د لیکلے سوری تاریخ نہ دامعلومہ شواہ چہ دا د پنچو زوکالونہ دیو مسالے (مسی) پہ ذریعہ محفوظ دہ، ہرکله چہ پہ دے عالم تغیر کینے د بقا زیا تولو دا سے سامان موجود دے

نوابدی اولاً فانی اشیاء کینے دا سے مسالہ بہ نہ وی چہ د ہغے ترون دانسان روح سرہ اوشی اوپہ دے وجہ ہغہ تہ دوام بقا او استمرار حیات حاصل شی، ابندی اولازوال خیزونہ د اللہ تعالیٰ ذات او د ہغہ صفات دی، چہ انسان سرگلا د ہغے پہ لکید و انسان تہ دوام حیات اور استمرار بقا صلیدے شی او دا جول صفت الہی صرف دا اللہ کلام او دہغہ وحی کیدے شی، پہ دے وجہ اللہ تعالیٰ خیل کلام پہ پیغمبرا نو علیہم السلام نازل کہر وجہ انسان تہ ہغہ دائمی حیات اور بقا حاصل شی کوم چہ د انسان فطری مطلوب دے، کلام الہی پہ دنیا کینے نازل شوے دے، نودلتہ دہ ولے انسان تہ ہمیشہ ژوند ا نہ بخینلو؟ دا اعتراض یو خوبہ دے وجہ ناممقول دے چہ د دنیا پچلہ دار فناء دہ اوپہ دے کینے بتول مؤثرات د فنا ہم موجود دی، او ہمیشہ ژوند او بقا د پارہ د دا سے محفوظ جہان ضرورت دے چہ پہ ہغے کینے مؤثرات د فنا ہم موجود نہ وی، (۲) دویم پہ دے وجہ ددے دنیا د تنگی د کبلہ د بتولوا انسانانو استوگنہ دلتہ نامکنہ وہ، د دینہ معلومہ داشواہ چہ د ہمیشہ بقا غوندے د فطری جذبے د تکمیل د پارہ د کلام الہی او دوحی ربانی ضرورت دے، یوا اعتراض دا کولے شی چہ پہ آخرت کینے بہ د کلام الہی عالمینوتہ کہ ہوے د جنت پہ صورت کینے ہمیشہ ژوند حاصل وی، نو د کلام الہی مکرینو نکتہ ہم ددو زخ پہ صورت کینے ہمیشہ ژوند حاصل وی تو پوجواب داہ چہ د دوزخیا نو ژوند د مرکز نہ ہم پزردے، دویم جواب دا دے، چہ کلام الہی ابندی دے نو خکہ د دے اثر ہم دانی ابندی دے چہ دا انسان ژوند ابندی جو رہ وی خواہ ہغہ مسالہ جنت دی او کہ کفایت د دوزخ دی مگرد ابندی ژوند اوہ تہ دی

یوسرہ دارام او بل سرہ دکلیف نو دوام خو پہ دو اوہو کئے دے فرق صرف
 د استعداد او دک عمل دے، جنتیا نو کلام الہی سرہ د ایمان او منلو
 جد بے لاندے تپون لرو او دوزخیا نو سرہ دکفرا او نکار دکندے لاندے
 نو فرق صرف د نوعیت شو لو اگر چہ دوام حیات دواہرہ دی، ددے مثال
 دا بے دے چہ نمرشے سپینوی دوی او جاموسوہ دک نر تعلق یوشان دے
 مگر دوی خرمن پیر توہ بیزی او دکامورنگ پیر سپینیزی نو د فرق صرف
 د استعداد دے، ہم دغہ حال دکفرا او ایمان دے لکہ څنگہ چہ قرآن
 واضح کہے دے :-

وَنَزَّلْنَا مِنَ الْقُرْآنِ مَاءً مَّشَاءً وَ لَوْ كَفَرْنَا لَنَزَّلْنَا مِنَ الْقُرْآنِ حُمْلًا مَّكْرًا
 رَحْمَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا ط : سورة بنی اسرائیل آیت ۱۰۵ : پیدا کولو دک پارہ نازل کپے دے ایکن
 دکفرا دک معاند، نو ظلم پہ وجہ قرآن دک معنی دک پارہ دک نقصان سامان
 جوہر شی :-

دلیل قانونی

- ۲) دویم دلیل قانونی دے، دانسان پہ فطرت کئے دوا قوتونہ موجودی
- ۱) یوقوت شہویہ دنزوعیہ، چہ هغه دتدات داسے عطا دک چہ پہ
 هغه انسان دک خپلو مفاد دک پارہ جدا و جہد کوی :
- ۲) دویم قوت غضبیہ دے چہ پہ هغه انسان دداسے قوتونو مقابلہ مدافعت
 کوی چہ کوم دمذکور فوائدو پہ حصول کئے دک سرہ مزاحمت کوی
 دانسانی فوائد و کلیات، خو بل - ځینل، اغوستل، استوگنه او دک بلوغ نه
 پس منکو حه دک دانیول دانسان محبوب جسمانی مقاصد دی، دوا نورس
 معنوی او روحانی مقاصد دی، دین او رتبہ دانیول او دانسان داسے

مقاصد دی چہ پہ دے کئے ورتہ څه هم مانع، حائل یا مزاحم راجی نو دے
 ئے مقابلہ کوی دتولو انسانی جنک جکرو بنیا دهم دا څیزونه دی ،
 فطرت دا غواپی چہ ددے او مقاصد و دک حفاظت دک پارہ دک عا دلانہ
 داسے قانون ضرورت دے، چہ پیر انصاف قائم شی، او جگرے
 ختمه شی، اس دا قانون دک چاوی دک خداوند تعالی، کہ دانسان دک ظا هره
 دک چہ دے قسمه قانون جوہرہ دکی دک پارہ دک خلود و صفا تو ضرورت دے
 دک علم محیط (۲) رحمت کامله (۳) قدرت تامه (۴) غیر جانبداری :
 علم محیط خو حکم ضروری دے، چہ دانسانی حقوقو دهر ابرخ علم دک لری
 او دانسانی فوائدو او حقوقو سرہ تپری دانسان نو دکوند پہ بتولو دوارو
 دک (پیر آخرت) باندے دک دده نظروی چہ دغه عادلانه فیصله دانسان
 دکوند پہ دے بتولو منزلو کئے دکرستہ وی او داهم ضروری دہ چہ دغه
 فیصله دک دانسان دک پارہ دننا ځو پہ لحاظ هم دکرستہ وی خوا هه
 ننا ځ انفرادی وی، او که اجتماعی ظا هری وی، او که باطنی (دورے) مثلاً
 کچرے انسان دک سود دک جواز او دک نایا لواطت یا لرضاد جواز قانون جوہر کپی
 نو دے کئے خو دک څو شما شخصی آزادی لحاظ ساتلے شو دے، لیکن دے بتولو
 کئے دکورا معاشرے دک اجتماعی ضرور لحاظ نه، دے ساتلے شو دے دک سود
 نتیجہ پہ حرص کئے اضافہ او دانسانی همدردی فقدان دے، او نرنا او
 لواطت سرہ دصحت جسمانی او دک عملی قوتونو دک کمزوری غوندے، ضرور
 نظر انداز کپی یشوی دی، او پہ دے کئے همدارنگ پہ، قبر او آخرت کئے دک
 عذاب خیال هم نه، دے ساتلے شو دے :-

درحمت کامله پکا وجہ ضرورت دے، چہ دک عادلانه قانون جوہر
 پہ موقعه څه قسم غفلت انشی، او پہ قانون کئے عمدا داسے اجزا شامل
 نکری چہ هغه دانصاف خلاف دی :-

قدرت کا ماہ پیدائے وجہ ضروری دے چہ دجا زور دلا تیا ہے انصا انگری یا مجرم نہ
 بہ سزا و رکویو کین کمزوری ظاہر نکری غیر جانبداری پیدائے وجہ ضروری دے
 چہ دھم قوم، ہم وطن ہمر رنگ او دھم زبان خہ طرف داری انگری
 اودارنگ بہ قانون سازی کئے دے قسمہ خلق و خیال ساتلو بہ غرض
 بل قسم خلقتہ نقصان ورنکری، لکہ خنگہ چہ یورپین خلق واسے کوی
 داخلور صفتونہ چہ عادلانہ قانون جوہر و لو د پارہ ضروری وی
 صرف د خداوند تعالیٰ بہ ذات کئے موجود دی نہ کہ ہفہ پہ رنگ د چا
 علم محیط شتہ اونہ د جا رحمت،

اللہ ارحم رعبا دہ من الارم یولیدھا، ترجمہ۔ کہ اللہ پاک رحمت پہ
 خیلو بندگانو دوسرہ زیات دے، چہ د مور بہ پہ خیل اولاد دوسرہ نہ وی
 نہ د ہفہ پہ رنگ د چا قدرت شتہ چہ د چا زور پرا چلیزی، او پہ
 قانون جوہر و لو کئے د ہفہ رعایت انگری یا مجرم نہ پہ سزا و رکویو کئے د
 چاند او کیریزی، صرف د خداوند تعالیٰ ذات غیر جانبدار کیکہ کیدے شی
 چہ ہفہ پہ قوم او وطن کئے چا سرہ شریک نہ دے چہ د ہفوی لحاظ انگری
 نہ چا سرہ پہ رنگ او ڈبہ کئے شریک دے، بلکہ ہفہ خودا سے ذات
 دے چہ کم یلید و کم یولید، اولیس کئلہ شی دے، ترجمہ۔ نہ ہفہ نہ
 خوک پیدادی اونہ ہفہ د چا پیدا دے، اونہ د ہفہ پہ شان خوک
 کیدے شی

لہ دے وجہ د انسان فطری حق، یعنی عادلانہ قانون صرف د اللہ تعالیٰ
 ذات سرہ خاص دے، ع
 سروری زبیا فقط اسنات ہے ہنما کو ہے، حکمران ہے اک وہی باقی بتان آری
 برداری (حکمرانی) صرف دے پے مثله ذات حق دے، ہم دے یوازہ حکمران دے،
 نوریزولہ آذر بتان دی

إِن الْحُكْمَ إِلَّا لِلَّهِ :۔ سورہ یوسف : قانون جوہر و لو صرف د اللہ تعالیٰ
 آیت ۳۹ جل جلالہ حق دے،

دے قسمہ قانون خداوندی، وحی الہی او حکام ربانی نوم قرآن دے
 پیدائے وجہ د قرآن ضرورت د انسان د پارہ ثابت شو، ہر کیف انسانی
 حقوق سرہ تولی قانون خداوندی نہ بغیر دیوانسانی قانون حکمرانی بہ
 د جاہلیت حکمرانی پلے شی،

أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ ط وَمَنْ : ترجمہ، ولے خلق د انسان جاہلانہ
 أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا الْقَوْمِ الَّذِينَ هُمْ : قانون غواری، ہمہ حقیقت بانہ
 سورہ مائدہ آیت ۴۹ : یقین لرونکی قوم د پارہ د اللہ تعالیٰ نہ
 سوا د بل چا قانون دیرینہ دے ؟

غیر حق چون ناسی و آمر شور زیر گردون قاہری از آمری است
 زور بر ناتوان قاہر شور آمری از ماسوی اللہ کافری است
 د اللہ نہ بغیر چہ خوک قانون سازی، پہ زور ظلم سرہ پہ عاجزانو غالب شی، د انسان
 لاندے خوغلبہ صرف دیو حکمران (اللہ) دے، د اللہ تعالیٰ نہ بغیر بل حکمران
 کافر دے،

د ضرورت قرآن دلیل غذائی

۳ دلیل غذائی۔ انسان د جسم او روح نہ مرکب رجوبی دے او بیابہ دے
 دواہر و کئے روح اعلا او اشرف دے او کدان د ہفہ پہ نسبت ادتے
 او خسیس دے ہم دواوجہ دہ چہ د جسم نہ روح ارحی نویدان بیکارہ
 تی، د روح دا قسمہ برتری دوسرہ واضحہ او بدیہی دہ چہ حیوانات او
 جمادات ہم دے نہ خبر داری مثلاً یوزو توندے سرے چہ روح بکئے
 وی او خوردے پہ یوحائے کئے اودہ پروت وی نوہیغ خیز پر حملہ نہ کوی

نہ پکین چنبی کیری نہ کارغان او تپوسان ددہ غوبنہ شوکوی نہ زمکہ
دکدہ بدن خوری او نہ هوا او نبردے بدبو بہ کولے شی۔ لیکن ہم ددے
انسان بدن نہ چہ خہ وخت روح اوئی، نوجہادات او حیوانات ہول
پہ دہ حملہ کوی باوجود دے چہ دمرگ نہ وہا اندے دے پہ کا بنا تو کینے
حاکم وونہ چہ محکوم۔

وَسَخَّرَ لَكُم مَّا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ: ترجمہ۔ او اللہ تعالیٰ ذرکے او د
سورۃ الحجاثیہ، آیۃ عتد: آسمانوں ہول خیزونہ ستا سوسینی کیری

بیانے زمکہ ہمدغہ جسم خوری، نمرے بدبو بہ کیری چنبی ہم ورتہ
پہ پوزہ او خولہ کینے ننووشی او کارغان او تپوسان ہم ترے غوبنہ شوکوی
دانول خیزونہ چہ روہے دانسان نہ مغلوب ووددہ دمرگ نہ
پس یہ دہ خکہ غالب شول چہ دوی ءالہام الہی پہ ذریعہ ددے خبرے
نہ واقف وی چہ پہ انسان کینے دقوت او غلبے باعث دہغہ روح دے
دادروح دبرتری دلیل دے، ہرکہ چہ بدن کمنا اوروح بربر دے
انگتر دغذا دپارہ قدرت انتظام کرے دے، دانسان دخوراک دپارہ
دغذوانہ ہلہ جو پیری، چہ ددے ہول جہان وسیع کارخانہ پہ
دے محنت اکری، مزکہ او بہ بوہے دمرکے نہ را ہتوکوی۔ ہوا شروتازہ
اساقی، ستوری دہغہ دشوونما خدمت اکری، نمرے دانے پنے کوی
تردے حدہ پورے چہ دانسانی بدن دپرورش دپارہ نبرد سمندرنہ
بجارات او چت کیری دہغہ نہ ورع جورہ شی، او دبالن پہ صورت کینے د
اوبوانتظاماشی، دانول انتظام دکمتر انسانی جز (جسم) دغذا دنکیل د
پارہ دے د حکمت خداوندی تقاضا دے، چہ دبرتر جز (روح) دپرورش
دپارہ قدرت ضرور انتظا کرے دے دا حوکیدے نہ شی چہ دکمتر جز
بدن دپرورش دپارہ خود دومرہ لوکے انتظام وی اور دبرتر جز

(روح) دپارہ دہیج انتظام نہ وی دہغہ مثال پہ بیاد انصوی چہ پہ اس
سور یورئیس دچامیلہ شی، نوکور بہ داس دکیا وغیرہ مکمل انتظا م
اکری، او درئیس دخوراک خیناک وغیرہ ہیج انتظا مرا نکری، نو حکیم
مطلق دبدن (سور لئی) نہ نیات دروح (سائیس) دغذا انتظام کیری دے
خکہ چہ دوارہ بہ خیلو فرا نضواد اکولو کین دغذا محتاج دی بدن اوروح
دوارہ پہ دے عالم تغیر کینے استوکنہ کوی او پہ چیل فرض پورہ کولو
کینے دغذا محتاج دی، کہہ دینے نہ وی توتو خو بہ اس دتوہے نہ دے پہ
گرزیدے شی او نہ بہ ہغہ سور دلورے تندے پہ وجہ داس دایسے قابو کولے شی بلکہ کیری شی چہ
درخ خور لوسر دوارہ ہم بدن زمینی دے ددے غذا ہم زمینی دہ گوروم اپنی دے اور دتوہ
دعالم بالا سرہ دے لہذا دکدہ غذا اصم لطیفہ او دعالم باہر ہیکار دہ
اوداغذا وحی ربانی۔ کلام الہی یا قرآن دے۔ پہ دے کینے دغذا ایت دوا
(میلان طبعی، اولشونما) خصوصیات موجود دی، لکہ دبدنی غذا دا
خصوصیات پہ دودئی او غوبنہ کینے نہ دے دول موبودی چہ ددے
خوراک نہ دانسان شوق کیری کانری او اہیضے خوراک نہ فی شوق نہ
کیری، چہ دادوارہ اورہ کیری اووے خوری دغہ رنک پہا دودئی،
غوبنہ کن دشوونما صلاحیت شتہ پہا کانری او اسپنہ کینے نشتہ
بلکہ دہلاکت خطرہ دہ۔ قرآن دروح غدا ئے روحانی حکم دے چہ
پہ دے کینے دادوارہ خصوصیات موجود دی۔ میلان پہ دے دول دے
چہ قرآن دیرلوسے کتاب دے او بیایہ اجنبی ژ بہ (عربی) کینے ہم دے
لیکن سرکدے خلق ددے تلاوت دیرکوی دایادوی (حفظ کوی) اوددے
یاد سائلوہ پارہ ورو نہ او تکرار و نترمرگہ پورے کوی، ددخت او محنت
دقربانی ددے خبرے دلیل دے چہ پہ قرآنی غذا ایت کینے روحانی
کشش موجود دے لکہ چہ دادروح غذا دہ، کچرے غدا ئے

جسمانی نہ وی نو ذہن جس مرگ لائرمی دے . ہمدارنگ روحانی
 غذا چہ نہ وی نو ذہن روح اصلی (حقیقی) مرگ یقینی دے ،
 غذائے قرآنی نہ حیاتی حقیقی پیدا کیدل پہ دے آبت کینے ذکر دی
 يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ تَرْجِمَهُ : اے مومنو تاسو د اللہ
 وَالرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ اور رسول خیرہ منیٰ حکمہ چہ تاسو
 سورہ انفال ، رکوع آیت ۲۳ : ہفہ قرآن طرف نہ بنی کوم کینے
 چہ ستاسو حقیقی ژوند دے .

وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاءُ وَلَا الْأَمْواتُ ترجمہ . اعلان اکری چہ د قرآنی
 سورہ فاطر آیت ۲۱ : غذا نہ محروم مہ خلق مہی
 خلقو سر ، برابر نہ دی چاہہ د قرآن غذا روحانی نہ حقیقی شو ذہن بیاموندہ
 دے :

۴ : دلیل دوائی

پہ دے عالم تغیر کینے انسان پہ بدن اور روح دوائی و تغیرات راجی
 د بدن د پارہ د تغیر سبب مخالفہ آب و هوا ، فاسدہ غذا ، یا نا
 مناسب فعل او حرکت کول یا خشہ بلہ حادثہ وی ہمدارنگ د
 روح د پارہ د مرضونو او تغیرات اسباب گندہ ، فاسقانہ ، ملیحدانہ
 مٹھکانہ ماحول ، خراب تعلیم ، خراب تربیت ، خراب قانون او
 خراب افعال او حرکات دی ، دے دوارہ قسمہ بیمارو د پارہ مناسب
 م اکثر یا حکیمتہ رجوع کیدے شی بدن او دھن دارو درمل
 دوارہ مادی خیزو نہ دی پہ دے وجہ انسان پہ خپلو تجربو غور
 او فکر سرہ د بدن مرضونہ معلومہ وی او دھن د صحت د پارہ

د داسے دارو درملو او علاج تجویز ہما کری کوم چہ قدادت دلتم
 پیدا کری دی ، او یہ دے سلسلہ کینے پہ خپلو تجربو او کوشش سرہ
 دے د پارہ قانون ہم جوہر لے شی ، لیکن روح انسانی ، دھن
 صفات او امراض بتول دانسانی تجربے د اثرے نہ بھردی نہ نے
 د مرضونو خشہ تشخیص کولے شی او نہ دے د پارہ خشہ دارو درمل
 تجویز کولے شی ، روح پخپلہ امیر مائی دے ، او صرف عالم بالاسرہ
 تہ نے یو حقیقت دے لہذا دے ، علاج بہ ہم د عالم بالانہ کیدے
 شی ، چہ ہفہ د مرضونو ازالہ کیدی زمینی علاج (دارو درمل)
 پرے اثر نہ غور کوی حکمہ چہ روح زمینی نہ دے ، د روحانی مرضونو
 علاج د بدن مرضونو د علاج نہ حکمہ دیرا ہم دے چہ د بدن مرض
 پہ وجہ انسان وقتی طور مرشی ، مگر د روحانی مرض پہ وجہ انسان
 دانسی مرگ او ہلاکت واقع کیدی ، ہم دا وجہ دہ چہ خالق کائنات
 د بدن د علاج انتظام انسانی تجربوتہ سپارے دے لیکن روحانی
 علاج د پارہ د انبیاء علیہم السلام پہ ذریعہ نے پخپلہ انتظام اکری
 چہ ہفہ وحی الہی او کلام ربانی بلے شی او د روحانی علاج د پارہ تجربہ
 او بے خط نسخہ دے .

وَنَزَّلْنَا مِنَ الْقُرْآنِ مَاءً مَّوْشِقًا تَرْجِمَهُ : موند قرآن نازل کپو چہ پہ
 وَرَحْمَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ مَبْنٰی اسرائیل آیت : ہفہ کینے د روح علاج او دھن د قوت
 بخششی سامان موجود دے او یقین لوونکو د پارہ د اللہ رحمت دے ،
 پہ دے وخت کینے د روحانی امراض کرازالے او دے د فیضان صحت
 د پارہ بل خشہ علاج یا نسخہ پہ کائنات کینے موجود نہ دہ حکمہ چہ
 ذمہ مینا علیہ . پہ رنرا کینے د قرآن نسخہ د بتولوا انبیاء علیہم السلام پہ بتول
 روحانی نسخہ بانڈے مشتملہ دہ ، او پہ دے کس د ابدی روحانی صحتا بدی

اصول موجودی ہم داو جردہ چہ یوپ خود علمونوا بنا روت
 اوستل او د هغه په وجه د ترقی آسمان ته آختل لیکن د دے روحانی
 شفا نه د محرومیت په وجه انسان شرافت نه محروم دی نه په دوی
 کینه خه نیکی شته نه خدا اف ویره نه انصاف، نه اطمینان قلب او نه امن
 بلکه د دوی د گندہ او بیمار و روحونو په وجه د نیا هره و روح جمنو جو پیزی
 او پدے کینه د فواجشو، منکرانوا و د وینو تو یولو د لسه یو سیلاب په چپو
 دے چه د هغه د خمید و هنج قسم امید نشته د بولے د نیا د تباہی خطرہ
 دہ حکمہ چه خرابی و روح په نیا تیدردی۔

ه دلیل نوری

په د نیا کینه دوه قسمه خیزونه دی، یو هغه چه په سترگو لیدے کتے شی،
 لکه د زکے نه نر آسمان نه بول خیزونه، دویم هغه چه په سترگو لیدے نه
 شی، صرف په عقل معلومیری لکه ایمان، کفر، طاعت، معصیت د
 انسانی اعمالو حسن او قبح۔ د رومی قسمه خیزونو د پاره قدرت دوه نورہ
 پیدا کیری دی، یو داخلی نور او بل خارجی نور داخلی نور خود سترگو نور دے،
 چه انسان کینه دننه موجود دے، که د چا سترگه رندہ وی او د داخلی نور
 محروم وی، نو هغه په مار او پری کتے فرق بلشی کولے
 دویم خارجی نور چه د انسان نه بهر دے، مثلاً، نمر، بجلی، لالین، دیوه
 وغیره کچرے دا خارجی نور نه وی، اگر چه د سترگو بینائی د رسته وی
 بیا هم هغه په نورہ تیاره کتے د مار او پری فرق نشی کولے دواړه نورونه
 داخلی او خارجی چه جمع وی نو هله به علم او بیلتون حاصل وی۔
 دارنگ د دویم قسم خیزو نور پاره هم د اندرونی او بیرونی دواړه
 قسمه رنراگانو ضرورت وی، انه رونی رنرا آسمان ده

د دے دواړو ضرورت حکمہ دے چه د ایمان او کفر، د نیک او بد، د خیر
 او د شر بیلتون اشی، هغه بیرونی رنرا د روحانی امور و د پاره کلام الہی
 دے چه لکه د آسمانی رنرا نمر په شان یو بله آسمانی رنرا ده،
 وَأَتَّبِعُوا النَّوَارَ الَّذِي أَنْزَلَ مَعَهُ : اودوی د هغه رنرا تا بعداری کوبده
 سورة اعراف آیت ۱۵۰ : کومه چه حضور سره نازلہ شوبده۔

۴ : دلیل حبی

انسان د بدن او روح مجموعہ ده د بدن په وجه هغه د جسمانی محبوبانو
 مثلاً د خوراک، خبثات، او د مکان خواهشمند دے یا د دے محبوبانو حاصلو
 د ذریعے (مال دولت) خواهشمند دے، دے خیزونو سره هم د انسان
 محبت فطری دے، او خالق کائنات سره محبت هم فطری دے هم دا وجه ده چه
 انسان په خپل قول تاریخ کتے د محبت الہی د تقاضا نه خالی نه دے پاتے شوے
 دا بیله خبره ده چه کله د دے فطری تقاضے صحیح او درتقت اظهار شوبدے
 لکه د مؤمنینو او مؤجیدینو په شان یا غلط اظهار شوے دے، لکه د بت پرستو
 او مشرکینو په شان چه هغوی غیر الله د الله تعالی مظهر اگنر لو او د هغه
 عبادت ئے اکرو، د دے دواړو صحیح او غلط طریقو اصلی محرک هر د فطری
 جذبہ (محبت الہی) وی تر دے حدہ چه د روس او چین خلق چه د خدا ئے
 نه منکر دی د دے جذبے نه مجبور شول حکمہ چه دا ختمولے نشی چنانچه هغوی
 د دے فطری جذبے د تسکین د پاره د لین او ماؤزے تک مجسمه انصوری نه
 خائے په خائے نصب کول چه د هغوی تعظیم د عبادت په صورت کتے
 جاری آسانلے شی، ما په خپل بل یو کتاب، کیونرم او اسلام کتے د کیونستو
 دا خبره نقل کړے ده چه د خدا ئے په خائے بل یو مصنوعی خدا ئے د خلقو
 د پاره تجویز کول ضروری دی د پاره چه د دے فطری جذبے تسکین پری

اشی، بودوی دامقام خپلو ممتنا زو مشرانوته وړکړو. بھر صورت مُحبت
 الہی و فطری جذبہ دہ دے دیارہ زیومظہر ضرورت دے چه د
 خدائی دخو بیے اونا خو بیے تابعداری اکر تھے شی کوم تے چه خوشیوی
 هغه اکر او کوم تے چه نا خوشی وی هغه اکر وړو. لکه څنگه چه دهر محبوب
 د محبت عامه تقاضا دلا، اوس د خدائے د خو بیے اونا خو بیے معلومول
 تر هغه ناممکنه دلا چه خدائے پخپله دخپل کلام په ذریعہ نه وی خود دی
 حکم چه دیوانسان خو بیی اونا خو بیی تر هغه نشی معلومیدے تر خو چه
 هغه پخپله د هغه اظهار نه وی کړے لکه څنگه چه یوکور به د میلہ دخو بیے
 دخوراک انتظام تر هغه نشی کولے تر خو چه میلہ هغه نه وی نیکاره کړی،
 د الله ذات خود دے نه هُم یر بلدا و بالادے. خو حکم د هغه د محبت تکیل
 دیارہ دا ضروری دلا چه هغه موثر نه ا بنائ چه فلا نئی عقیدے، اخلاق
 اعمال او اقوال د هغه خو بیی دی او فلا نئی نا خو بیی او ذاتم خود دل بغیر د
 کلام الہی نه ناممکن دی دے دیارہ د وحی او کلام الہی ضرورت دے چه
 د هغه دخو بیے اونا خو بیے علم حاصل شی هغه کلام قرآن دے چه د هغه نه
 ضرورت د قرآن ثابت شوی.

دلیل اتباعی

په دنیا کینه اتباع او تابعداری موجوده دلا، اولاد د والدینو، شاگردان
 د استادانو، رعیت د حکومت ما تحت عمله د خپلوا نسا اوا حسامند د
 احسان کورونکو تابعدار او فرما نبرداروی، دا صورتونه او د دے نه علاوه
 نور نول د تابعداری صورتونه فطری او معقول دی او د دے په وجه نظام
 تمدن قائم دے کچرے اولاد د والدینو تابعدار نه وی نو خاندانی ژوند به
 تباک شوی، شاگرد د استاد نا فرما نه وی نو نظام تعلیم به گپا و شوی، رعیت

د حکومت او ما تحت عمله د افسرانو تابعدار نه وی نو د حکومت
 انتظام به تمس نس شی، که زیر احسان دخپل محبت تابعدار نه وی نو دریا
 نه به د احسان وجود هم ختم شی، په دے د نیا کینه د هوشیز دیارہ علت
 او سبب موجودی دغه رنگ دے منگورتا بعدار او فرما نبردارو د
 دیارہ هم د عدت او سبب ضرورت دے، چه هغه د احسان او اقتدار
 دے. په اولاد د والدینو، په شاگرد د استاد اوا په زیر احسان د محبتانو
 احسان د فرمانبرداری او اطاعت فطری سبب دے، او په رعیت د حکومت
 په ما تحت عمله د افسرانو اقتدار د فرمانبرداری فطری سبب دے د دے
 پنځو صورتونو نه علاوه نور د د صورتونه د فرمانبرداری هم شته
 مثلا، عاشق د معشوق اطاعت کوی او عوام د اهل علمو مثلا د امام ابوحنیفه
 امام بخاری رحیمہما الله او یا اهل معرفت مثلا د شیخ عید القادر جیلانی یا
 دنور و بزرگان نور رحمہم الله تعالی تابعداری هم کوی د دے دواړو صورتونو
 سبب حُسن دے هغه حُسن ظاهری دی لکه د معشوق حُسن د عاشق دیارہ
 یا هغه باطنی او معنوی وی. لکه د علمای دین او بزرگان دین حُسن د عوام دیارہ
 لہذا د دے ټولو اطاعتونو اسباب او علتونه صرف د دے دکت.

۱ قدرت ۲ احسان ۳ حُسن

په انسان کینی چه د د دے و نه یو هم علت موجود وی نو د هغه اطاعت
 کولے شی حالانکه داد انسانی ذاتی خو بیی نه دی بلکه د الله عطا او بخشش
 دے هر کله چه خداوند تبارکے د دے د دے وانه ورس چشمه او جامع دے،
 او د اتول صفتونه د هغه ذاتی او قوی تر دی نو د هغه د وړے اطاعت اکر پخپلی
 فطرت غوازی چه د د ا یی ذات اطاعت د خا مخاوی طریقہ د د د هغه وی،
 هغه د د وی چه د هغه وحی او کلام د پیغمبرانو علیهم السلام په ذریعہ
 انسانانوته را اوسی چه د دے لاس صحیح طور متعین شی، د دے وحی نوم

قرآن دے چہ ہمیشہ دپارہ محفوظ دے، لہذا ذنوع انسانی د پارہ
د قرآن ضرورت ثابت شو

۸ : دلیل نفسیاتی

انسان کہ چرے د خپل نفس اور روح پہ آئینے نظر و اچری نوڈ کلام الہی
یا د قرآن ضرورت پچھلہ ددہ ذرہ دماغ و د ضمیر خاموش آواز دے
یوسلیم الفطرت انسان کہ ہنہ پہ صحرائے افریقہ کئے وی یا آزا د
قبائلو پہ غرونو کئے ہرکلہ چہ ہنہ یوبدکار مثلاً زنا یا قتل ناحق
کوی نو د ہنہ دماغ او ضمیر د دے جرم کولونہ ضرورتاً شرکیزی او
ہنہ پہ خپل ضمیر کئے د دے، جرم دا اثر یونسمردو نوالے تکدسا
او انقباض محسوسوی سرے د دے چہ ہلتہ پہ دے فعل د دہ کوفت کونکے
ہیچوٹ نہ وی نہ خوشہ حکومت موٹوی نہ خرعدالت یا پولیس اونہ پہ
دغہ خائے کئے خہ ضابطہ او قانون نافذ العمل وی بلکہ دا علاقہ
د ہرقانون نہ آنا دہ وی، اس سوال دا پیدا کیزی چہ پہ دے حالت
کئے د دے دروندانی، تکدسا، انقباض سبب خہ دے،

کچرے دا او ٹیلے شی، چہ دہ جرم کپیدے قانون مات کپیدے نو داسزا
حکے غلط دی چہ ہلتہ نہ قانون شتہ اونہ د سزا دیرہ شتہ بیاد
دے تاثر و چہ خہ دہ ظاہرہ دہ چہ دادہ د ضمیر ہنہ خاموش آواز
دے کوم نہ چہ دے دا محسوسوی چہ ضرور دہ خہ قانون مات کپیدے
کچرے ہلتہ انسانی قانون نشتہ نو برحقیقی او الہی ضابطہ د انسانی اعمالو
دپارہ ضرور موجود دہ چہ پہ دے جرم د غنا ضابطہ ماتہ شوے دہ
او ہنہ حقیقی او الہی قانون چہ د کوم نہ پہ خلاف کولود دے مجرم
پہ ضمیر کئے دا تاثر پیدا شوے دے ہمدانہ کلام الہی یا پبلو تکر کئے

قرآن دے، چہ د ہنہ د قرآن ضرورت پہ نفسیاتی تاثر ہر ثابت شو

۹ : دلیل تخلیقی

عالم د یعنی اللہ نہ بغیر نور بتول مخلوق صرف د دو خیزونو نوم دے
انسان او خادم انسان، عالم تخلیق الہی او فعل خداوندی دے نو پہ دے
کئے بہ ضرور خہ حکمت وی، حکہ چہ حقیر انسان بلا فائدے یا بلا حکمت
ہنچ یوکار نہ کوی، نو د ہنہ خالق بہ خنگہ بے فائدے او بے حکمت یوکار کوی
مشہورہ دہ چہ فعل الحکیم لا یخلو عن الحکیم اس عقل دا ضروری گنہری
چہ د انسان یا د خادم انسان پہ پیدا کولونکے حکمت شتہ، د خادم انسان
حکمت خود ایسے ظاہر دے چہ د عرش نہ ترفرشہ پورے بتول خیزونو
دانسان د فائدے، پرورش او خدمت د پارہ دی، زمکہ معدنیات
نباتات، حیوانات، اور، ابرہ، ہوا، نمرود د ہنچ گری او سزنا، ستوری و
غیرہ بتول د انسان پہ خدمت کین مصر و نہ دی، لکہ خنگہ چہ د قرآن
کریم ارشاد دے،

وَسَخَّرَ لَكُمْ مَّا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ طسورة الجاثية آیت ۱۰ : ہنہ خیزونو کوم چہ بہ آسانو نواد
پہ زمکہ کئے دی،

خالق کائنات زمکہ او آسمان ستا سو پہ خدمت او پہ فائدہ کئے پہ دا ایسے زبرد
جبری ذمہ داری لگولی دی، چہ پہ ہنچ د نگران مقررولو خہ ضرورت نشتہ
اونہ د انسان پہ خدمت کئے د سستی یا د غفلت خہ ویرہ شتہ لہذا
دا واضحہ شوے چہ، د انسان نہ سوا بتول مخلوقات دانسان د خدمت او تربیت
د پارہ پیدا شوی دی، کچرے پہ دے کئے یو خیز ہم موجود نہ وی لو انسان

ژوند دے نه شو پاتے کيدے دا هم ثابتہ شوه چه ددے اشياؤ دتخليق مقصد او حکمت دانسان ژوند قائم ساتل دی اُس ددے ورگوتی انسان دتخليق حکمت خه ددے هرکله چه کارخانه عالم دانسان دپارده پيدا دوه نوذا ضروری خبره ده چه انسان دعالَم دپاره نه ددے پيدا دهغه دليل دادے چه دا بول عالم که نه وه نو انسان ژوند دے نه شو پاتے کيدے کچره انسان نه وه نو عالم باقی پاتے کيدے شو، خبره داده چه انسان اشرف المخلوقات ددے دهغه دتخليق مقصد به هم اشرف وی لکه څنگه چه اُس دخرنه اشرف په ددے وجه ددے چه دهغه مقصد هم دخرنه اعلى ددے. خلاصه کلام داچه جهان انسان دپاره ددے او انسان خالق جهان دپاره، هغه به دنايب خدا او دخليفه خدا په حيثيت هغه کارکوی چه دهغه دآقائے حقيقي کومه منشأوی، په دغه منشأ الهی به پخپله عاجل وی او بل به پوره عامل کوی اورد ددے تا وپیل شي عبدیت او بندگی:

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ، سورة التَّوْبَةِ آيَةٌ ٥٤ : کائنات دعبديت او بندگي دپاره ده په ددے بندگي کينه د خداوند تعالی هېڅ فائده نشته او دانسان فائده کينه ددے دهغه دخل مقصد تخليق تکميل اگری نو دحيات ابدی دخواست او نه به بفضيا ب شي، اُس مقصد تخليق يا منشأ الهی معلوم وود لوده پاره ضروری ده چه پخپله خالق دهغه وضاحت اگری او هغه بغيره کلام الله او وحی الهی نه ناممکن ده نو ځکه دکلام الهی ضرورت ثابت شوچه هغه قرآن

۱. دليل ترحمی

رحمت او شفقت خوري ده او کمال صفات دی رحمت نه خالی کيدل نشي

دده چه دهغه نه دالله ذات پاک ددے ددے وچه قرآن کينه خاله پاتې ددے رحمت الهی ذکر موجود دپه نورو آسمانی کتابونو کينه هم او د عقل نقاضا هم دهغه چه په خالق کائنات کينه درحم ضروری، دعالَم کائنات یواکينه ده په ددے کينه رحمت الهی صاف بیکاسری، کائنات کينه صرف دوه خبرونه دی

- ① مرحوم، او مُنعم، په چاچه رحمت او انعام وی هغه انسان ددے
- ② رحمت او نعمت، دآسانو نواو ددکه هغه ټول مخلوق چه د خداوند تعالی دارخه دانسان دپاره نعمت او رحمت سامان ددے،

وَإِنْ نَعُدْ وَإِنَّمَا اللَّهُ لِأَلْحُصُولِهَا : کچر ددے تا سود الله تعالی نعمتونه شميرل اِنَّ الْإِنْسَانَ لَظَلُومٌ كَفَّالٌ (طه) سورة : غواری نوده شئ شميری بيشکه انسان ابراهيم آية ٣٣ : به انصافه او ناشکره ددے.

دالله تعلق درحمت خود احوال ددے انسان فی اعمال نه ټول خراب دی او نه ټول بڼه دی، بلکه څه مضراو تباه کن دی او څه مفيد او نفع مند دی، ددنيا ټول قومونه په ددے متفق دی چه انصاف بڼه ددے او ظلم بد، لیکن اعمال ددے لطيف اشياؤ دی چه په انسان غور فکر یا لیبار تری (تجربه گاه) کينه دهغه فائده نقصان نه شي معلومید ددغه اعمال عام دی عقائد وی که اخلاق که عبادات که معاملات، کچر په ددے اعمالو کينه دالله تعالی هدیته هر نه وی او انسان په تباه کن او زهر آلود عقائد او اعمالو کينه مبتلا شي، او خالق کائنات صرف قماشه کولے نو دا به دده دشان رحمت بخلاف وه لکه څنگه چه یو انسان ته دا علم وی چه په طعام کينه زهر کم دی بل به خبره انسان ل خوری اود ددے پیر غلے پاتے شي، نو دا به ددے رحمی وی، دارنگ کچر ددے یو ژوند په گنده یا کوهی کينه خپه اگده او ورپر یو وحی، خوبیا انسان کوری او پیر چپ پلته شو نو دا به رحمی ده، نو دد آ حکم الحاکمین او ارحم الراحمین شان خوبه اتها اچت دد هغه کله دا به کولے

شی چہ انسان خود پہ مہلک اور تباہ کن اعمال کو کئے مبتلا وی اودے و پیر
 چپ وی، حالانکہ انسانان بے خبرہ دی اوددہ ذات پہ ہر شے خبردار دے
 نوددہ در حمت تقاضا دے چہ دہغہ دجانہ دے دا سے ہدایت نامہ مہجرو وی
 چہ پہ ہنہ کئے د بجات د ہندا او مہلکو عقائد و اعمال کو تشریح اویلاتو
 مہجرو وی، ہمدغہ ہدایت نامہ کلام الہی یا قرآن دے چہ ددے انسان
 تہ ضرورت دے۔

دقرآن صداقت و اعجاز

دقرآن د اعجاز زیادہ د معجز کید و مطلب دادے چہ قرآن کلام الہی
 دے آسانی اور تانی ہدایت دے، ددے علوم و معارف د اللہ تعالیٰ د ذات
 علیہ و عرفان د لامل و دسر چشے ابدی قوانین دی دیوانسان د بعد د
 اونا قص فکر اویما غونیتیہ نہ دہ اونہ دا د انسانی انکار و اونظر یا تو پہ شان
 دوکم خیال، جذبات او خواہش نفسانی نہ اثر اوتبدیلی قبل و نکو تصور اتو
 مجموعہ دہ، د فطرت او حقیقت دے چہ کلمہ نہ بدلیزی اونہ پہ ہنہ کئے د
 غلطی شہ گنجائش شستہ نہ ددے پہ قوانین کئے د ترمیم و تبدیلی ضرورت
 شتہ اونہ د ہولو پشتری قومونو د حقو فوسرہ تری د عدل او انصاف
 دلونے لارے نہ د آورید و احتمال ممکن دنہ، چہ د ہنہ متعلق دقرآن
 کریم پچھلہ ترتیب وار دعوے دارنگ دہ :-

لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَ مِنْ خَلْفِهِ ط تَنْزِيلٍ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ دہنخ باطل د نونو ہنخ گنجائش شتہ
 سورہ حم السجدہ آیت ۴۱ :- دہنغہ ذات نازل کردہ کتاب دے
 چہ د حکمت او دانایی سرچشمہ دہ او پہ ہولو صفات کاملہ د موصوف د
 لَمْ يَكُنْ لَكَ الْكَلِمَاتُ د سورہ انعام آیت ۱۱ :- پہ قرآن کئے دہنخ ترمیم اوتبدیلی گنجائش

وَقَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَ : قرآن ہدایات پہ ہشتی او
 عدل لاط سورہ انعام آیت ۱۱ :- انسان عدل کئے پورہ او مکمل دی
 اس یواغے دا خبرہ پاتے شوہ چہ ایاد رشتیا د اللہ تعالیٰ کتاب د یاد انسان
 ذہن د خواری نتیجہ دہ، کچرے اولہ خبرہ صحیح وی نوبیا بہ ہر یو غیر
 الہی طاقت ددے پہ ویراندے عاجز وی اودے کئے بہ ہنخ شک پاتے نہ شی
 ... اچو د کلام الہی ... دے او کچرے دویمہ خبرہ صحیح شی نوبیا بہ
 دے کئے ضرور شک وی چہ دا کلام الہی دے او کہ نہ ؛ موبز بہ ویراندے
 دا ثابتو چہ قرآن معجزہ دہ او تول انسانی طاقتونہ ددے ہتول شہ
 چہ دیور و روک جزر حصے جزر و لونہ ہم پلتے دی، ہم دا وجہ دہ چہ
 دا کلام الہی او معجز دے او دا لکہ دنورو پیغمبرانو علیہم السلام د معجزو
 پہ شان دیوخت دیارہ معجزہ نہ دہ بلکہ تل د پارادہ چہ
 ددے جواب ددے منکرین ترقیامتہ ہم نشی ورکولے او دیور پی عیسائی
 جارج سبیل ددے خبرے نہ پورہ ر شینی کیدے شی لکہ چہ ہنہ لیک
 چہ دیوانسان قلم دقرآن پہ شان معجز کتاب ہنچرے نشی لیک بلکہ د معجز
 دمرور دندی کولونہ ہم لویہ معجزہ دہ د تاریخ اسلام جلد ۳۲۴
 از عبد القیوم ندوی) د ہولو نہ اول موبز دقرآن د اعجاز او معجزے کیدو
 تشریح کوو چہ پہ دے خبرہ پومیدل آسان شی :-

د معجزے او اعجاز تشریح

پہ دنیاکئے خومرہ خیزونہ چہ ظاہریزی د ہنخ ہتول درے قسمہ دی
 ① عادیات ② عجائبات ③ معجزات
 عادیات ہنہ خیزونہ دی د کومرہ چہ ترون ہنہ مادی اسبابوسرہ
 دی چہ عام خلق نے پیڑنی لکہ د غنمو کولونہ غنم را لکو کیدل اود ہنہ لکو

کولونه د جُورے اونه را تو کیدل، د داروپه استعمال مرض لورے کیدل، دودئی خوراک سره لوبزه او اوبو خېشلو سره تنده ماتیدل د تجارت نه کته موندل او په سامان جنک سره برے موندل دا امور عادیه دی او د عام رواج مطابق دے نه ذکر شوی نتیجے حاصلیږي

عجائبات

عجائبات هغه یزونه دی چه د مادی اسبابو په نتیجه کینه پیدا کیږي، مگر د مخصوصو او ماهرینو نه بغیر عامو مخلوقو ته د دغه اسبابو او د هغه د پیدا نشوو نتیجې هېڅ علم نه وی، مثلاً ساکنسی نوی مصنوعات د مشین په زور او رکاو دے زفلول الوتکه او خول، سمندری جهاز چکول، ریډیو سټیشنونه آوازونه او تقریرونه خورول، میزائل، آتم بم او هائیډروجن بم جوړول دا ټول په عجایباً توکینے داخل دی، دارنک سحری عملیات د مادی اسبابو او د مهارت پیدا واری، لیکن د دے مخصوصو مخلوقو نه بغیر عام خلقونه دا اسباب او په دے اسبابو او د انږه نتیجے معلومه نه وی نوڅکه ورتا دا څیزونه عجیبه علومیږي، بیا په عادیاتو او عجایباتو کینه یو خاصیت مشترک دے :-

مشترک خاصیت

د دے دواړو قسمو په ډول نور خلق هم جوړولے شی فرق صرف دوسره دے چه په عادیاتو کینه د مهارت فن ضرورت نه وی، څوک هم چه غمړ اگری، نو غمړی پیلے شی، لیکن عجایباتو کینه د مهارت فن ضرورت وی صرف یو ماهر انسان د هغه ایجاد اگری او نور په زړه کوونو ماهران ئے بیا جوړوی، لکه څنگه چه امریکه ایتم بم او هائیډروجن بم جوړ کړو بیا چین د دے په ډول بمکړو، دینه ثابتہ شوه چه عجایبات هم دا ښه څیزونه نه دی چه بل یو ماهر انسان ئے نه شی کولے نوڅکه دے

عجایباتو ته معجزه نشی ویلے :-

معجزات

معجزات هغه دی چه یو خپه هېڅ قسمه عامو عادیاتو خاصو عجایباتو مادی اسبابو باندے اډانږه ندی بلکه د هغو وجود خالق کائنات یه مخفی قوت او مشیت اډانږه وی او دا بغیر د بنی علیه السلام نه بل هېڅوک نشی حاصل کولے مثلاً الوتکه هم الوحی، او د سلیمان علیه السلام تحت هم الوتولیکن اوله معجزه نه ده او دویمه معجزه ده الوتکه هر انسان جوړولے او الوتخولے شی لیکن د سلیمان علیه السلام تحت صرف په مشیت الهی الوتلو چه دا ټول نه خوچا وړاندے اگری شونه اوس څوک کولے شی او نه به آندک څوک اگری شی :-

قرآنی معجزه ، بلاغی دلیل

په دنیا کینه دوه قسمه مصنوعات دی : یو الهی مصنوعات لکه نیر، سلېو، مئی وغیره او بل انسانی مصنوعات مثلاً موټر، سائیکل وغیره اوس مونږ چه غور اگریو نو بنکاره غټ فرق دا دے چه الهی مصنوعات د انسانی طاقت نه بهر دی، او انسانی مصنوعات دا ښه نه دی بلکه بل یو ماهر انسان ئے هم جوړولے شی، مصنوعات الهی نه خو بل انسان جوړولے شی نه دے دپاره په دنیا کینه کارخانه شته او نه خوپه بازار کینه خرڅیږي هم دغه حال دکتابونو هم دے دانسان جوړ شوی کتابونه دا ښه نه دی چرد هغه په شان یاد هغه نه ښه بل څوک نشی جوړولے مگر د قرآن متعلق دادعوته ده چه دا د خالق کائنات د علم او قدرت نتیجه ده د دنیا ټول انسانان په جمع د دے پشان څه چه د دے دیو وړوکی سورت الکوثر چه یو کرښه نه نږه یات نه دے، پشان هم نشی جوړه کولے دلته هېڅ شک پاتے نه نشو چه دادالله تعالی کلام دے، لکه څنگه چه هر په دے معیار قرآن

کریم پچھلہ د خپل اجماعاً و دکلام الہی کید و پہ با سہ کئے د عربو فصحاء
او بلغاوتہ د مقابلہ دعوت و رکړے دے، فرمائی،

وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَيَّ : کچرے ستا سو پہ قرآن کئے داشب
عَبْدِنَا فَإِنَّا لَنُؤَاتِيهِ سُورَاتٍ مِّنْ مِّثْلِهِ : وی چه دا کلام الہی گوندی نه دے نو
وَادْعُوا شُرَهَدًا عَاكِرًا مِّنْ دُونِ : تا سرتوک یو خائے شی خپل بتول
اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ○ سورة : امدادیان هم را ا بلئی او د دے دیو
البقره آیه ۲۳ : و وړوکی سورت غوندے یو بل سورت

جوړ کړی، کچرے تا سو پچھلہ دعویٰ کئے، شتی بی،
اودائے هم ورسه افرمائی:

وَكُنْ تَفَعَّلُوا، سورة البقره، آیه ۲۳ ریض تا سودا سے هچرے نشی کولے
په دویم آیت کئے د دے نه هم زیات مضبوط تکیو کن فرمائی :-

قُلْ لَّيْسَ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَيَّ : کچرے بتول انسانان او جئات دے
أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَآيَاتُونَ : د پاره جمع شی چه د قرآن مثل
بمِثْلِهِ وَكُلٌّ مِّنْ بَعْضِهِمْ لِبَعْضٍ : جوړ کړی او را وړی، نو نشی را وړی
ظَهِيْرًا ط) سورة بنی اسرائیل آیه ۱۰۸ : کچر د اتول په دے کئے د تیریل
ملا تیرا کړی :-

په دے آیت کئے د اے یو قوم ته خطاب د دے د کوم چه پخپل ادبی قابلیت او
په فصاحت او بلاغت باندے ناز ووهغوی د قرآن د شنان و و او اول
مقصود دهغوی قرآنی دعوی غلطول او ما تکل و و او دا اعلان د حضور
علیه السلام په خوله مبارکه ا کړے شو کوم چه ا می و و نه شعرو شاعری
نر د و او نه دے فصاحت بلاغت کئے خه تجر به او مشق لولو بلکه د دوی
دا خلوی نبت کاله عمر دا ے تیر شوه و و چه د دغه زبان په ما هرینو کئے :
دده هېخ شہرت نه و و په د اے حالت کئے د اعلان د هغوی تا وړو

هم زیات کړو کچرے کیدے شوه نو هغوی به په دیره آسانه قرآن او
صاحب قرآن ته په دے سخت ماته ورکړے و ه چه کم با کم یو
کر بنه عبارت خوبه دے د قرآن پشان جوړ کړے و ه، حکم چه د قرآن
پچھلہ هم دا اقرار دے کچرے دا ے ا شونو قرآن بیا کلام الہی نه
دے او صاحب قرآن به د خدائے رسول نه وے لیکن هغوی په خپل ادبی
ذوق او د فطرت سلیمه په بنیاد د قرآن مثل جوړول ناممکن ا کنړل او د دے
آسانے لارے په خائے د قرآن د مقابلے د پاره د جنکو نو د پیره کړانه او طول
تیرینه طریقه اختیار کړه چه په هغه کئے دے مالونه او خائونه تبا کړل
او ه خو : پکئے د خپل ملک او وطن نه هم لاس ا ونخلو سره د دے
چه په دے کئے هم ورته کامیابی نصیب نه شوه، د تورے او خونریزی د
مالی جانی قربانی وړ کول او د ژبے او د قلم خوزولو آسانه طریقه
پرینودل د دے دلیل دے چه دوی سره د قرآن د دے چیلنج هېخ
جواب نه و و حالانکه دا هغه خلق و و چه د دوی د فصاحت او بلاغت جواب
به ترقیامته ا نکرے شی دا خوند قرآن د اجماع بلاغی دلیل دے
چه د یوصفا او آسان دے لیکن د یورپ و وغیره مستشرقینو د اسلام د
مقابلے د پاره صرف د غنچو نغواگانو او معاوضو هضمولو په فرض بیا هم
خو گه و د بے بنیاد ا اعتراضات کړی دی هغه به موبن په وار وار
نقل کوو او جواب به کړ و و کړو :-

اوله شبه اوله شبه اهل استشراف دا کړیده چه کیدے
شی د عرب فصحاء و په دے وجه بل قرآن نه جوړه
چه دا می ضروری نه کنړله نه دا چه د بل قرآن جوړولو نه عاجز و و لکه چه
یو انسان نیو یارک ته خو تلے شی لیکن د غلته د نللو ضرورت نه گنړی، د د
جواب دا دے چه بیشک د نیو یارک سفر د پاره یوا ے قدرت کافی به

دے بلکہ دتلو باعث ہم ضروری دے، نو کچرے دقرآن پہ مثل زورلو
 باندے دعر بو بگفاء قادر دے، نو دے نہ بلہ نریا ته کومہ موقعہ
 کیدے شوہ حکمہ چہ قرآن ته شکست و رکولود پارہ ددوی اودقرآن منزکر
 پہ مینج کینے مقابلہ پہ دے وجہ جاری وہ چہ قرآن ددوی دپلا مگنی دین
 باطل کولو، نو دے مقابلے ضرورت دے دپارہ ووجہ خیل پلا دگنھ دین بہے
 ہم بچ کرے وے اودقرآن مثال پیش کولو سرہ بہے پہ دے مذہبی
 مقابلہ کینے خیل حریف بتولی مسلمانانوا صاحب قرآن ته ماتے و رکریے
 وہ، دقرآن پہ مقابلہ کینے دوی ته خیلہ بریانی دومرہ عزیزہ اوضروری
 ۱۰ چہ دھنے دپارہ دوی بے کچہ مالی او جانی قربانی و رکولے چہ پہ ہنے
 جنگ بدر، احد، خندق او حنین واقعات او پہ قرآن متونکو باندے پہ
 مکہ معظمہ کینے ددوی ہنے ظالمانہ کارنامے کوا ہانے دی، ہغوی پہ دے
 سہ ہوہ ووجہ قرآن ته پہ ماتے و رکولوبہ دہغوی دین بریالی شے او د
 ہغوی د فصاحت بلاغت بے مثلی بہ ہم اہنے شے او د دے مذہبی جنگ
 یوفریق (مسلمانان) بہ ہم خوار اوزار شے اُس دلتہ داشبہ داسے
 عبث دہ لکہ خنگہ چہ پہ صحرا کین دتندے نہ مرسری پہ بارہ کینے او پیلے
 شے چہ دے خوبزے و وہ او بو خیلوئے قدس ہم وولیکن دا بو خیلو
 ضرورت دژنہ وور آنری بہ نکر غلام جان) ددے نہ علاوہ حضرت مولانا محمد
 قاسم نانوتوی رحمہ اللہ تعالیٰ دآریہ ساج بانی پنہات دیانندتہ دمنظر
 چیلنچ و رکولونہ پس ہرکلمہ چہ ہنے تہ و رغلو، نو ہنے تہ د حضرت مولانا
 علیس مقام پہ رُو مبومنا ظرو کینے بیکارہ شوے وونو جو پ انکارے او کہو
 او دے ویل چہ مال را دہ دمنظرے نہ دہ کرے نو حضرت مولانا افرمایل
 چہ ارادہ غم دا ختیار شے دے کہ اول دہ دہ کرے اُسے اکہ بہ دے
 خبرہ ہنے خاموش شو داحال ددے شے ہم دے، مو بزوایو کچرے

مشرکین مکہ دنظیر قرآن پیش کولو ارادہ نہ دہ کرے، نو د عرواق مصر
 شام لبنان او د بیروت ہنے گنہ شمیرہ عیسایان د اُس دقرآن دنظیر پیش
 کولو ارادہ اکرے، حکمہ چہ دہغوی مورنئی شریہ عربی دہ او پہ دے ژبہ
 کینے دوی گنہ شمیرہ کتابونہ لیکلی دی او پہ دیرو جلد و نر کینے عے عربی
 لغتونہ جو رکری دی، د عربی ژبے لوئے لوئے شاعران ہمدی عیسائی،
 غت غت حکومتونہ او قومونہ کدورونہ رو پی ہرکال دقرآن او
 داسلام پہ خلاف خرچ کوی، کہ دقرآن نظیر پیش کول آسان وے نو د
 دے دومرہ کرانے مقابلو او منصوبہ پٹائے بہ ٹی داکری وولیکن ممکنہ
 دہ چہ عیسائی قومونہ خوشبود مئی تہ اُرسی مکر دہیجرے نشی
 کیدے چہ دوی دقرآن ماتونے پیش کرے:

دویمہ شبہ

اہل استسراق دادویمہ شبہ کرے دہ چہ
 کیدے شے دعر بو فصحا و سہ ہنے اسباب
 موجود نہ وکومر چہ دقرآن جو پ و لود پارہ ضروری و، داشبہ ہم حکمہ
 بے خایہ دہ چہ دیو خیز جو پ و لود پارہ ضروری اسباب صرف خلو رخیو بڑی
 ۱) قدرت یا مہارت (۲) مادہ یعنی ہنے مسالہ کومے نہ چہ دا جو پ بڑی
 باعث او محرک، یعنی داسے مقصد چہ ددے پہ جو پ و لود پارہ کوی (۳) نمونہ د
 ہنے خیز چہ کوم جو پ و ل غواری مثلا دمیز جو پ و لود پارہ اول دا ضروری
 دہ چہ جو پ و نیکے دترکانر اولو ہاروی ددے قدرت او مہارت و لری، یو
 عام سرے لے نشی جو پ و لے،
 ڈویم۔۔ دا چہ لورکے و موجود دی، حکمہ چہ پغیر لورک میز نشی جو پ بے
 ۲) درم۔۔ خیز ہنے باعث دے چہ پہ کوم دمیز جو پ و لومقصد حاصلیرے
 مثلاً دمیز قیمت حاصلول یا پخبلہ دہنے د استعمالول ضرورت۔۔
 ۳) خلو ر،۔ خیز دمیز نمونہ دہ:

داخلہ ہر دہ چہ د عرب فصحاء و سرہ داخلہ و اسباب موجودوں
 ان اول قدرت او مہارت د دوی خود و سرہ و وچہ د نظم و انثر د واپر و صورتوں
 کہنے د دوی جواب نہ و وکہ دوی ہم دغہ مشغلہ و کہ، مادہ د قرآن ہغہ
 آتہ و نیشٹ حرفونہ دی، چہ ہغہ ہم موجود و و د دوی بتول کلام د دے نہ
 جو و و، د بقل قرآن جو و لو باعث او محرک ہم دوی سرہ موجود و و حکم
 د قرآن مقابلے د پارہ ہغوی سر و نہ پہ تل کہنے ایسی و و، چہ د دوی زوہ دین
 محفوظ شی۔

رم، خلوص د چہ نمونہ د قرآن ہم موجود و و نبی علیہ السلام ورتہ بار بار
 قرآن آؤر لو، بلکہ د اسے قرآن جو و لو د پارہ لے ورتہ چیلنج و سر کرے و و،
 نو حکم دا شبہ ہم بے حجابہ دہ۔

دریہ شبہ

دریہ شبہ دادہ چہ کیدے شی، فصحاء و دغز
 د قرآن ماٹون جو کرے وی خصوصیت نہ دی
 دار سید لے، ذام صرف دما شو ما نو خبرے دی، حکم چہ دغہ وخت
 کہنے سیوا د خو کسا نو نورہ تولہ د نیا د قرآن خلاف وہ او اس ہم د قرآن
 منو کو پہ نسبت د قرآن د مخالفینو شیر پہ د نیا کن دیر زیات دے
 ہر کلمہ چہ ددغہ وخت ہغہ لب و مؤمنانو قرآن تر موجودہ د مؤمنانو یا
 ارسولو نو دیر و مخالفینو ددغہ وخت د موجودہ وخت دے دیر و مخالفینو
 تہ وے را ا نہ رسول؛ کا د دے خبرے دلیل دے چہ د اسے ہیغ نہ ووشوی
 حکم خوبنکارہ قدرے ہم نہ شو،

خلوصہ شبہ

خلوصہ شبہ د اسے دہ چہ یوسائس دان
 یونوے خیر ایجا د کبری بل سا نئس دان د اسے
 نشو کو لے دا د دے خبر د لیل نشی کیدے چہ د قرآن پہ مثل بل نہ جو پہ بل
 د دے معجزہ دہ، د دے جواب دادے چہ نو مصنوعات کیتھو خیر و نہ دی چہ

چہ یوماہرے جو کر کبری بل لے خواہ مخواہ جو رہ و لے شی اقرآن کیتھو نہ
 دے حکم خون تراوسہ چا جو نکرے شو۔

پنجمہ شبہ

پنجمہ شبہ دادہ چہ د قرآن او سحر یومثال
 دے سحر ہم بغیر د سا حرنہ بل شوک نشی
 کو لے نو حکم داد خالق کائنات فعل او معجزہ نشی گنرے، د دے جزا
 دادے چہ سحر او معجزہ کہنے د غر کے آسمان فرق دے سحر کسبی او د
 اسباب بولاندے دے اگر چہ دا اسباب بنکارہ نہ دی کہ بل شوک ہم د غصے
 اسباب استعمال کبری نو ہغہ، ہم د سحر عمل کو لے شی لکہ چہ پہ ہرہ
 زمانہ کہنے دیر سا حران موجود دی د موسی علیہ السلام د ہمساکار کسبی نہ
 دے نو سدستی د دے اقراریان شول چہ دا معجزہ دہ۔

شپڑمہ شبہ

شپڑمہ شبہ دادہ چہ اہل استشراف وائی چہ
 د پیغمبر علیہ السلام فصاحت او بلاغت بے مثلہ
 و و حکم بل چا دے مقابلہ ا نشوہ کرے کونوی ہے خو قرآن د محمد صلی اللہ
 علیہ وسلم کلام دے د دے جواب دادے چہ عربو پچھلے و لے دا شبہ پیش
 نکرے چہ ہغوی د قرآن اولنی بدترین د شمنان و و د ہغوی اہل استشراف
 زیات خبر داری، بلکہ دا تیر شوی بتول شہادت ہر کلمہ چہ پھیلے فصیحاً نو د
 عرب پیش نکرے نو معلومہ شوہ چہ تہ لے غلط او بے حجابہ دی۔
 دویمہ وجہ دادہ کچرے قرآن د رسول اللہ صلی علیہ وسلم کلام کو د ہغہ
 پہ احادیث مبارک و قرآن کہنے بہ بیا ہیغ فرق نہ و و، حکم چہ ہغہ رنگ
 او شان پہ احادیثو کین قطعاً نشتہ کو مچہ پہ قرآن کہنے موجود دے دلتہ
 مستشرقین بل مذہب پیش کوی چہ د نبی علیہ السلام کلام د وہ قسم و و یونوری
 بے تیاری چہ معکونی بہ و و بل د تیاری او غور و فکر والا چہ ہغہ بہ بے
 مثلہ و و، نو دا عذر ہم حکم غلط دے چہ دیر کرتہ یوسائل تپوس کویا

ظاہری و نہ ہم کار کیدے شی، او مججزہ غیر اغلبہ نہ دہ، "اکتوارو" "تسلسل ان لاجک" کینے لیکے چہ دیبا بان پہ تدرکوتو کینے کچرے ت پنخہ ویشو کنجیا نے ملاؤشی نو دا ضروری نہ دہ چہ دنہو سوونچہ او یا وُو کنجیا نے دہم دغسوی، مطلب دادے چہ علتو نہ او اسباب چا بیانے دی چہ انسانی عقل معلومہ کپری دی او کوم اسباب چہ نامعلوم دی ہغہ، نسبتاً دیرزیات وی، لہذا دہرے واقعہ حل ددغے معلومہ علتو نو پہ کنجیا نو پرانستل صحیح نہ وی، پروفیسر ہکسلے لیکے، چہ مونزہ د فطرت حد بندی نہ شو کولے، ددے مطلب دادے چہ مونزہ پہ فطرت دا پابندی نہ شو کولے چہ کوم قانون دلاندا ہغہ ذات کار کپرے دے نو دہغے نہ بغیرے نہ شو کولے، "دانگلستان ولیم جیونس لیکے چہ" پہ کارخانہ فطرت کینے خداوندی مداخلت نہ مونزہ باطل نہ شووٹیلے دکاتنا تو خالق کبول او زیاتول ہم کولے شی، دادے رائے دمغرب دیو فلسفیا نو دہ او کما پہ نزدہم دارائے حکمہ صحیح کیدے شی، چہ قانون تعلیل بنا پہ ناقص لتون دہ چہ ہغے نہ یقینی علم نشی حاصلیدے، اودنولو سائنسدانانو منلے شوے قانون دے چہ تجربہ اولتون چہ پورہ محیط نہ وی نو ہغے نہ یقینی علم نہ شی حاصلے دے، مثلاً خونز پہ تجربہ کس چہ خومرہ اور نہ سا خلی دی نو ہغہ سوزول کوی خوبیا ہم آیا مونزہ دیتولواورونو تجربت کریدہ اودہغے اورہم مونزہ تجربہ کریدہ کہہ چہ کوم کن حضرت ابراہیم علیہ السلام غور زولے شوے و، کچرے نہ مودہ کپرے نو دا ناقص لتون شو چہ دہغے نہ د آتش ابراہیمی، فیصلہ نشی کیدے ددینہ علاوہ ہر علت چہ کوم یومعلول پیدا کوی نو دخپل ہومرہ طاقت پہ ذریعہ ئے پیدا کوی چہ۔

کوم ددکینے موجودوی خودا قوت دخالق کائنات بخشیش او ورکپہ دہ چہ ہغے اغستے ہم شی چہ ئے داخل نو ددہ ہغہ صلاحیت ختم شوا و پہ دادے علت باندا ہے بیا معلول ہچرے نہ شی مرتب کیدے، ہم دغہ رنگ کچرے یومعلول بغیر د علت نہ موجود شو مثلاً پہ عصائے موسیٰ علیہ السلام سرہ دسمندر بیلیدل دا ہم دخالق فطرت کار دے چہ پہ ہمساکین ئے کربیلو لو طاقت کیشود و کوم ذات چہ بہ دے کینے ورا ندا دے طاقت نہ وُو ایبنودے نو دے وخت دا معلول با علت شونہ چہ معلول ہے علتہ، داخو مونزہ د فلسفے مطابق لیکل اکپہ، ورنہ اصل جواب خودا ہے چہ د علت معلول خبرہ بالکل غلطہ دہ خالق فطرت چہ خنکہ اغزاری ہر ہم ہغے کولے شی، کلمہ د علت معلول مطابق کارا شی نو تا ثیر او طاقت ایبنودونکے ہر دغہ ذات دے، او کلمہ بغیر دے نہ چہ اشی ہغہ صرف پہ ارادہ الہی کپری اصل خیز ارادہ الہی دہ، معجزات ہم ارادہ الہی سرہ حکمہ تعلق لری چہ دا صرف افعال الہیہ دی اودغہ دخدا ئے اود انسان منبج کینے فرق دے، چہ انسان یوا ئے د عمل الادہ نہ کوی بلکہ ادا دے سرہ ہغہ اسباب ہم استعلما لوی مثلاً یوانسان پہ او بویا و و دئی مریدل اغزاری نو دا بہ یوا ئے پہ ارادہ نہ بلکہ دے سرہ بہ ہغہ دودئی خوری او اوبہ بہ خبندی نرہلہ پہ مریری خو خالق فطرت دادے نہ دہ ہغہ اسبابو نہ ضرورت نشتہ بلکہ دہغہ بتول کار و نہ صرف دہغہ دارا دے تابع دی۔

انما امرؤ اذا اراد شئیاً ان یقول لہ کن ینکون۔ سورہ یس رکوع ۸۱

کینے ہم دے مضمون تہ اشارہ دہ، آیا آسمانونو او زمکہ جو کہ ولو کین صرف ارادہ الہی کافی نہ وہ کمزدور انو خہ ضرورت ہم پینش شوے و و؟

ہچرے نہ دغہ معاملہ د معجزات نو دہ چہ ہغہ دعادی اسبابو نہ بغیر صرف پہ ارادہ الہی سرہ وجود تہ را غلے دی،

آتمہ شبہ

اہل استشرق وائی چہ کہ چرے قرآن معجزہ وی، نو دابہ وحی الہی وی دا پچھلہ او ددے
 پہ ذریعہ دَعُو موالقاء د عقل نہ بھر دے، ددے رُو جے جواب خودا کے
 چہ پچھلہ پہ بائبل کئے دانبیاء علیہم السلام و وحی ذکر موجود دے
 نو وحی او نبوت دا دوارہ دا سے اُموردی چہ اہل کتاب ر یهود او نصاری
 دوارہ کے، منی صرف د پیغمبر اسلام د پارہ د منلی شوی حقیقت نہ انکار
 محض صدا او عناد دے :-

دویم جواب دادے، چہ ڈ اللہ تعالیٰ د جانبہ د پیغمبر پہ زرہ بانڈے
 ڈ الفاظویا د معانی القاء بالکل معقولہ خبرہ دہ چہ ددے، تاہد د
 سمیزم د عمل نہ کیری گوم چہ یورو حانی عمل دے، صاحب د مناہل
 العرفان پہ علوم القرآن کئے لیکلی دی، چہ عیسائی مبلغین ر کوموتہ چہ
 مبشرین ہم وییلے شی، مصرتہ تلغدا او پہ یوحنا بانڈے د تنویم
 مقناطیسی عمل اُکرو، دھغ نہ ئی اول د خیل نُوم تپوس اُکرو ہغہ ورتتہ
 خیل اصلی نُوم اُبنود و بیا دغہ عامل ہغہ معمول حوان تہ توجہ اُکرو
 او وے وییل چہ دا نُوم ستا نہ دے بلکہ ستابل خوم دے پہ دے عملے
 گھغہ د ذہن نہ اصلی خیل نُوم لورے کرو او بل فرضی نُوم ئی د ہغہ
 پہ ذہن ورا تپلو او ددے عمل پہ ذریعہ نورے خبرے ہم ددہ پہ ذہن
 کئے و اچرے نتیجہ دا شولا چہ ڈغہ حوان پہ ذہن کئے دغہ الفاظ او علوم
 دا سے کلک پر یو تل چہ عمل اثر د ختید و نہ پس ہم پہ کئی پاتے شول
 دینہ معلومہ شولہ انسان پہ یو مخفی طریقہ د بل انسان ذہن تہ الفاظ
 را اُروے شی نو آ یا خدا کے پاک دیو منتخب رسول ذہن تہ دوحی الفاظ
 او قرآن نہ شی را اُروے؛
 دریم جواب دادے چہ تیب ریکار بودا حقیقت نور ہم دیو آسان داسے

کرو چہ انسانی الفاظ یو بے رُوحہ تیب ریکار بود تہ داسے اُروے او
 پکئے ئے محفوظ کولے شی نو آ یا خدا کے پاک دانسان نہ ہم عاجز دے چہ
 یو بے رُوحہ آئے تہ ہم نہ بلکہ دیو منتخب نبی روح تہ وائی وی او پہا ہٹ کئے
 محفوظ کیری؛

سَقِرْتُكَ فَلَا تَكْفُرْ : سورة : مونز بہ ستا پہ ذہن کئے دوحی الفاظ
 اعلى آية ع : واچو دچہ ہغہ بہ تہ نہ ہیر دے :-
 ان علينا جمعه وقرآنه ه : ستا پہ ذہن کئے دوحی الفاظ جمع کول بیا
 سورة قیامة آية ع : : پہ تا بانڈی لو کول حونز دیمہ واری دہ

نہم شبہ

اہل استشرق وائی چہ د قرآن مضامین
 پہ ترتیب نہ دی، نو حکہ دا اعجاز نہ شی
 کیدے، ددے رُو جے جواب دادے، لکہ خنگہ چہ شاہ ولی اللہ رحمہ
 اللہ بیان کرے دے، چہ قرآن د نور و مصنفینو پہ طرز نہ دے بلکہ د
 قدیم عربو د دستور پہ طریقہ دے لکہ چہ د سبغہ معلقات پہ یو
 قصیدہ کئے گنر مضامین بیانیری گلہ پکین د محبت اظہار، کلہ د باران
 تعریف او گلہ د آس د تیز نگ بیان ہو گیا لکہ، قرآن یو شاہی مکتوب دے
 پہ کوم کئے چہ یو گور نہ تہ د م یرو خیزونو د انتظام حکم و رکوی چہ پہ
 ہغہ کئے ترتیب لتول خہ عقلمندی نہ دہ :-

دویم جواب دادے چہ د مصنفینو پہ نو کہ لتول مضامین پہ سبیل بیل باب کین نہ موت کول
 خہ نقص نہ دے بلکہ د یو بیل قسم اعجاز دے چہ ہر کلمہ کتاب دینجہ د خدا ئی شہ کتاب شد انسان
 جو کر کے نہ دے نو ددے شان پہ ترتیب کین ہم د نور و مصنفینو نہ بیل دے کجورے دا
 انسانی کتاب دے، نو پہ دے کئے بہ خا خا د انسان ترتیب پینے شولے کئے
 دریم جواب دادے لکہ خنگہ چہ امام رازی رح پہ تفسیر کین لیکلی وی
 چہ قرآن پچھلہ معجزہ دہ چہ ڈ ہغہ نور ترتیب ہم یو پورہ معجزہ دہ

اود ترتیب سے اقسام مجازے کہ قول قرآن لائے ما بیان کریدے، نور و مفسرینور ہمد غے کرے دی لکہ بیان القرآن سبق الغایات فی نسق الایات، کئے د ترتیب قرآن چہ بیان شوے دے او اہل استشرافو پہ ستریزو پستی لکولی دی اودانہ کوری، احقر پہ دے دول د قرآن داخری منزل تفسیر پہ عربی کئے جمع کرے دے چہ دتولونہ کوان دے اوتر اوسہ چاپ شوے نہ دے،

۴۳) خلورم جواب دادے، چہ پہ قرآن کئے بے ترتیبی چہ جانہ بشکار کا دادہغہ د نظر قصور دے، حکم چہ د قرآن مقصدیوائے تعلیم نہ دے، بلکہ تعمیل (عمل کول) ہم دی چہ انسانی ضمیر د عمل کولونہ پارہ تیار شی چہ د ہغے د پارہ قرآن کلام امر اونہی نہ پس د جنت اودوزخ اود ہغے د نعتونو او تکلیفونو ذکر دے د پارہ کوی چہ د تعمیل حکم نتیجہ بہ جنت اود ہغے را حوتو نہ اود عدم تعمیل نتیجہ بہ دوزخ تکلیفات دی کلام الہی اوصاف دے د پارہ ذکر کیری چہ د اللہ تعالیٰ لوئی پہ زرہ کئے یکلم شی، اود دے بہ زور انسان د حکم تعمیل نہ تیار شی، کلام پہ انسان دخیلونہونو ذکر کوی کئے د پارہ چہ دے شرمندہ شی اود دے د مخہ عمل نہ آمادہ شی، کلام ہنہ قصے اود واقعات ذکر کوی پہ کومو کئے چہ بہ تا بعد از مؤمنان زبانی انعام شوے وکے، او پہ نا فرمانو عذاب نازل شوئے وی دادے د پارہ چہ انسان میلان اور غبت د فرمان برداری تہ وی اود نا فرمانی نہ دے نفرت او کولکہ وی داخلو اصول معلومہ وی، نو پہ قرآنی مضامینو کئے بہ دے ترتیبی شک ہیچرے ہم پیدا نشی،

لسبہ شبہ

اہل استشراف وائی چہ د قرآن پہ بعض ایونو کئے د عربی ڈبے دعامو قاعدو نہ خلاف شوے دے چہ ہغے نہ لحن و عیلے نشی، اودا مجاز نہ خلاف دے لکہ چہ عروہ

د حضرت عائشہ رضی اللہ عنہا نہ روایت کوی، چہ مادہ ہغے نہ د لحن قرآنی پہ بارہ کئے تپوس اکر و مثلاً راء ان ہذین لیسجریں ط سوردہ طہ آیہ ۷۱، ۷۲، ۷۳، ۷۴، ۷۵، ۷۶، ۷۷، ۷۸، ۷۹، ۸۰، ۸۱، ۸۲، ۸۳، ۸۴، ۸۵، ۸۶، ۸۷، ۸۸، ۸۹، ۹۰، ۹۱، ۹۲، ۹۳، ۹۴، ۹۵، ۹۶، ۹۷، ۹۸، ۹۹، ۱۰۰، ۱۰۱، ۱۰۲، ۱۰۳، ۱۰۴، ۱۰۵، ۱۰۶، ۱۰۷، ۱۰۸، ۱۰۹، ۱۱۰، ۱۱۱، ۱۱۲، ۱۱۳، ۱۱۴، ۱۱۵، ۱۱۶، ۱۱۷، ۱۱۸، ۱۱۹، ۱۲۰، ۱۲۱، ۱۲۲، ۱۲۳، ۱۲۴، ۱۲۵، ۱۲۶، ۱۲۷، ۱۲۸، ۱۲۹، ۱۳۰، ۱۳۱، ۱۳۲، ۱۳۳، ۱۳۴، ۱۳۵، ۱۳۶، ۱۳۷، ۱۳۸، ۱۳۹، ۱۴۰، ۱۴۱، ۱۴۲، ۱۴۳، ۱۴۴، ۱۴۵، ۱۴۶، ۱۴۷، ۱۴۸، ۱۴۹، ۱۵۰، ۱۵۱، ۱۵۲، ۱۵۳، ۱۵۴، ۱۵۵، ۱۵۶، ۱۵۷، ۱۵۸، ۱۵۹، ۱۶۰، ۱۶۱، ۱۶۲، ۱۶۳، ۱۶۴، ۱۶۵، ۱۶۶، ۱۶۷، ۱۶۸، ۱۶۹، ۱۷۰، ۱۷۱، ۱۷۲، ۱۷۳، ۱۷۴، ۱۷۵، ۱۷۶، ۱۷۷، ۱۷۸، ۱۷۹، ۱۸۰، ۱۸۱، ۱۸۲، ۱۸۳، ۱۸۴، ۱۸۵، ۱۸۶، ۱۸۷، ۱۸۸، ۱۸۹، ۱۹۰، ۱۹۱، ۱۹۲، ۱۹۳، ۱۹۴، ۱۹۵، ۱۹۶، ۱۹۷، ۱۹۸، ۱۹۹، ۲۰۰، ۲۰۱، ۲۰۲، ۲۰۳، ۲۰۴، ۲۰۵، ۲۰۶، ۲۰۷، ۲۰۸، ۲۰۹، ۲۱۰، ۲۱۱، ۲۱۲، ۲۱۳، ۲۱۴، ۲۱۵، ۲۱۶، ۲۱۷، ۲۱۸، ۲۱۹، ۲۲۰، ۲۲۱، ۲۲۲، ۲۲۳، ۲۲۴، ۲۲۵، ۲۲۶، ۲۲۷، ۲۲۸، ۲۲۹، ۲۳۰، ۲۳۱، ۲۳۲، ۲۳۳، ۲۳۴، ۲۳۵، ۲۳۶، ۲۳۷، ۲۳۸، ۲۳۹، ۲۴۰، ۲۴۱، ۲۴۲، ۲۴۳، ۲۴۴، ۲۴۵، ۲۴۶، ۲۴۷، ۲۴۸، ۲۴۹، ۲۵۰، ۲۵۱، ۲۵۲، ۲۵۳، ۲۵۴، ۲۵۵، ۲۵۶، ۲۵۷، ۲۵۸، ۲۵۹، ۲۶۰، ۲۶۱، ۲۶۲، ۲۶۳، ۲۶۴، ۲۶۵، ۲۶۶، ۲۶۷، ۲۶۸، ۲۶۹، ۲۷۰، ۲۷۱، ۲۷۲، ۲۷۳، ۲۷۴، ۲۷۵، ۲۷۶، ۲۷۷، ۲۷۸، ۲۷۹، ۲۸۰، ۲۸۱، ۲۸۲، ۲۸۳، ۲۸۴، ۲۸۵، ۲۸۶، ۲۸۷، ۲۸۸، ۲۸۹، ۲۹۰، ۲۹۱، ۲۹۲، ۲۹۳، ۲۹۴، ۲۹۵، ۲۹۶، ۲۹۷، ۲۹۸، ۲۹۹، ۳۰۰، ۳۰۱، ۳۰۲، ۳۰۳، ۳۰۴، ۳۰۵، ۳۰۶، ۳۰۷، ۳۰۸، ۳۰۹، ۳۱۰، ۳۱۱، ۳۱۲، ۳۱۳، ۳۱۴، ۳۱۵، ۳۱۶، ۳۱۷، ۳۱۸، ۳۱۹، ۳۲۰، ۳۲۱، ۳۲۲، ۳۲۳، ۳۲۴، ۳۲۵، ۳۲۶، ۳۲۷، ۳۲۸، ۳۲۹، ۳۳۰، ۳۳۱، ۳۳۲، ۳۳۳، ۳۳۴، ۳۳۵، ۳۳۶، ۳۳۷، ۳۳۸، ۳۳۹، ۳۴۰، ۳۴۱، ۳۴۲، ۳۴۳، ۳۴۴، ۳۴۵، ۳۴۶، ۳۴۷، ۳۴۸، ۳۴۹، ۳۵۰، ۳۵۱، ۳۵۲، ۳۵۳، ۳۵۴، ۳۵۵، ۳۵۶، ۳۵۷، ۳۵۸، ۳۵۹، ۳۶۰، ۳۶۱، ۳۶۲، ۳۶۳، ۳۶۴، ۳۶۵، ۳۶۶، ۳۶۷، ۳۶۸، ۳۶۹، ۳۷۰، ۳۷۱، ۳۷۲، ۳۷۳، ۳۷۴، ۳۷۵، ۳۷۶، ۳۷۷، ۳۷۸، ۳۷۹، ۳۸۰، ۳۸۱، ۳۸۲، ۳۸۳، ۳۸۴، ۳۸۵، ۳۸۶، ۳۸۷، ۳۸۸، ۳۸۹، ۳۹۰، ۳۹۱، ۳۹۲، ۳۹۳، ۳۹۴، ۳۹۵، ۳۹۶، ۳۹۷، ۳۹۸، ۳۹۹، ۴۰۰، ۴۰۱، ۴۰۲، ۴۰۳، ۴۰۴، ۴۰۵، ۴۰۶، ۴۰۷، ۴۰۸، ۴۰۹، ۴۱۰، ۴۱۱، ۴۱۲، ۴۱۳، ۴۱۴، ۴۱۵، ۴۱۶، ۴۱۷، ۴۱۸، ۴۱۹، ۴۲۰، ۴۲۱، ۴۲۲، ۴۲۳، ۴۲۴، ۴۲۵، ۴۲۶، ۴۲۷، ۴۲۸، ۴۲۹، ۴۳۰، ۴۳۱، ۴۳۲، ۴۳۳، ۴۳۴، ۴۳۵، ۴۳۶، ۴۳۷، ۴۳۸، ۴۳۹، ۴۴۰، ۴۴۱، ۴۴۲، ۴۴۳، ۴۴۴، ۴۴۵، ۴۴۶، ۴۴۷، ۴۴۸، ۴۴۹، ۴۵۰، ۴۵۱، ۴۵۲، ۴۵۳، ۴۵۴، ۴۵۵، ۴۵۶، ۴۵۷، ۴۵۸، ۴۵۹، ۴۶۰، ۴۶۱، ۴۶۲، ۴۶۳، ۴۶۴، ۴۶۵، ۴۶۶، ۴۶۷، ۴۶۸، ۴۶۹، ۴۷۰، ۴۷۱، ۴۷۲، ۴۷۳، ۴۷۴، ۴۷۵، ۴۷۶، ۴۷۷، ۴۷۸، ۴۷۹، ۴۸۰، ۴۸۱، ۴۸۲، ۴۸۳، ۴۸۴، ۴۸۵، ۴۸۶، ۴۸۷، ۴۸۸، ۴۸۹، ۴۹۰، ۴۹۱، ۴۹۲، ۴۹۳، ۴۹۴، ۴۹۵، ۴۹۶، ۴۹۷، ۴۹۸، ۴۹۹، ۵۰۰، ۵۰۱، ۵۰۲، ۵۰۳، ۵۰۴، ۵۰۵، ۵۰۶، ۵۰۷، ۵۰۸، ۵۰۹، ۵۱۰، ۵۱۱، ۵۱۲، ۵۱۳، ۵۱۴، ۵۱۵، ۵۱۶، ۵۱۷، ۵۱۸، ۵۱۹، ۵۲۰، ۵۲۱، ۵۲۲، ۵۲۳، ۵۲۴، ۵۲۵، ۵۲۶، ۵۲۷، ۵۲۸، ۵۲۹، ۵۳۰، ۵۳۱، ۵۳۲، ۵۳۳، ۵۳۴، ۵۳۵، ۵۳۶، ۵۳۷، ۵۳۸، ۵۳۹، ۵۴۰، ۵۴۱، ۵۴۲، ۵۴۳، ۵۴۴، ۵۴۵، ۵۴۶، ۵۴۷، ۵۴۸، ۵۴۹، ۵۵۰، ۵۵۱، ۵۵۲، ۵۵۳، ۵۵۴، ۵۵۵، ۵۵۶، ۵۵۷، ۵۵۸، ۵۵۹، ۵۶۰، ۵۶۱، ۵۶۲، ۵۶۳، ۵۶۴، ۵۶۵، ۵۶۶، ۵۶۷، ۵۶۸، ۵۶۹، ۵۷۰، ۵۷۱، ۵۷۲، ۵۷۳، ۵۷۴، ۵۷۵، ۵۷۶، ۵۷۷، ۵۷۸، ۵۷۹، ۵۸۰، ۵۸۱، ۵۸۲، ۵۸۳، ۵۸۴، ۵۸۵، ۵۸۶، ۵۸۷، ۵۸۸، ۵۸۹، ۵۹۰، ۵۹۱، ۵۹۲، ۵۹۳، ۵۹۴، ۵۹۵، ۵۹۶، ۵۹۷، ۵۹۸، ۵۹۹، ۶۰۰، ۶۰۱، ۶۰۲، ۶۰۳، ۶۰۴، ۶۰۵، ۶۰۶، ۶۰۷، ۶۰۸، ۶۰۹، ۶۱۰، ۶۱۱، ۶۱۲، ۶۱۳، ۶۱۴، ۶۱۵، ۶۱۶، ۶۱۷، ۶۱۸، ۶۱۹، ۶۲۰، ۶۲۱، ۶۲۲، ۶۲۳، ۶۲۴، ۶۲۵، ۶۲۶، ۶۲۷، ۶۲۸، ۶۲۹، ۶۳۰، ۶۳۱، ۶۳۲، ۶۳۳، ۶۳۴، ۶۳۵، ۶۳۶، ۶۳۷، ۶۳۸، ۶۳۹، ۶۴۰، ۶۴۱، ۶۴۲، ۶۴۳، ۶۴۴، ۶۴۵، ۶۴۶، ۶۴۷، ۶۴۸، ۶۴۹، ۶۵۰، ۶۵۱، ۶۵۲، ۶۵۳، ۶۵۴، ۶۵۵، ۶۵۶، ۶۵۷، ۶۵۸، ۶۵۹، ۶۶۰، ۶۶۱، ۶۶۲، ۶۶۳، ۶۶۴، ۶۶۵، ۶۶۶، ۶۶۷، ۶۶۸، ۶۶۹، ۶۷۰، ۶۷۱، ۶۷۲، ۶۷۳، ۶۷۴، ۶۷۵، ۶۷۶، ۶۷۷، ۶۷۸، ۶۷۹، ۶۸۰، ۶۸۱، ۶۸۲، ۶۸۳، ۶۸۴، ۶۸۵، ۶۸۶، ۶۸۷، ۶۸۸، ۶۸۹، ۶۹۰، ۶۹۱، ۶۹۲، ۶۹۳، ۶۹۴، ۶۹۵، ۶۹۶، ۶۹۷، ۶۹۸، ۶۹۹، ۷۰۰، ۷۰۱، ۷۰۲، ۷۰۳، ۷۰۴، ۷۰۵، ۷۰۶، ۷۰۷، ۷۰۸، ۷۰۹، ۷۱۰، ۷۱۱، ۷۱۲، ۷۱۳، ۷۱۴، ۷۱۵، ۷۱۶، ۷۱۷، ۷۱۸، ۷۱۹، ۷۲۰، ۷۲۱، ۷۲۲، ۷۲۳، ۷۲۴، ۷۲۵، ۷۲۶، ۷۲۷، ۷۲۸، ۷۲۹، ۷۳۰، ۷۳۱، ۷۳۲، ۷۳۳، ۷۳۴، ۷۳۵، ۷۳۶، ۷۳۷، ۷۳۸، ۷۳۹، ۷۴۰، ۷۴۱، ۷۴۲، ۷۴۳، ۷۴۴، ۷۴۵، ۷۴۶، ۷۴۷، ۷۴۸، ۷۴۹، ۷۵۰، ۷۵۱، ۷۵۲، ۷۵۳، ۷۵۴، ۷۵۵، ۷۵۶، ۷۵۷، ۷۵۸، ۷۵۹، ۷۶۰، ۷۶۱، ۷۶۲، ۷۶۳، ۷۶۴، ۷۶۵، ۷۶۶، ۷۶۷، ۷۶۸، ۷۶۹، ۷۷۰، ۷۷۱، ۷۷۲، ۷۷۳، ۷۷۴، ۷۷۵، ۷۷۶، ۷۷۷، ۷۷۸، ۷۷۹، ۷۸۰، ۷۸۱، ۷۸۲، ۷۸۳، ۷۸۴، ۷۸۵، ۷۸۶، ۷۸۷، ۷۸۸، ۷۸۹، ۷۹۰، ۷۹۱، ۷۹۲، ۷۹۳، ۷۹۴، ۷۹۵، ۷۹۶، ۷۹۷، ۷۹۸، ۷۹۹، ۸۰۰، ۸۰۱، ۸۰۲، ۸۰۳، ۸۰۴، ۸۰۵، ۸۰۶، ۸۰۷، ۸۰۸، ۸۰۹، ۸۱۰، ۸۱۱، ۸۱۲، ۸۱۳، ۸۱۴، ۸۱۵، ۸۱۶، ۸۱۷، ۸۱۸، ۸۱۹، ۸۲۰، ۸۲۱، ۸۲۲، ۸۲۳، ۸۲۴، ۸۲۵، ۸۲۶، ۸۲۷، ۸۲۸، ۸۲۹، ۸۳۰، ۸۳۱، ۸۳۲، ۸۳۳، ۸۳۴، ۸۳۵، ۸۳۶، ۸۳۷، ۸۳۸، ۸۳۹، ۸۴۰، ۸۴۱، ۸۴۲، ۸۴۳، ۸۴۴، ۸۴۵، ۸۴۶، ۸۴۷، ۸۴۸، ۸۴۹، ۸۵۰، ۸۵۱، ۸۵۲، ۸۵۳، ۸۵۴، ۸۵۵، ۸۵۶، ۸۵۷، ۸۵۸، ۸۵۹، ۸۶۰، ۸۶۱، ۸۶۲، ۸۶۳، ۸۶۴، ۸۶۵، ۸۶۶، ۸۶۷، ۸۶۸، ۸۶۹، ۸۷۰، ۸۷۱، ۸۷۲، ۸۷۳، ۸۷۴، ۸۷۵، ۸۷۶، ۸۷۷، ۸۷۸، ۸۷۹، ۸۸۰، ۸۸۱، ۸۸۲، ۸۸۳، ۸۸۴، ۸۸۵، ۸۸۶، ۸۸۷، ۸۸۸، ۸۸۹، ۸۹۰، ۸۹۱، ۸۹۲، ۸۹۳، ۸۹۴، ۸۹۵، ۸۹۶، ۸۹۷، ۸۹۸، ۸۹۹، ۹۰۰، ۹۰۱، ۹۰۲، ۹۰۳، ۹۰۴، ۹۰۵، ۹۰۶، ۹۰۷، ۹۰۸، ۹۰۹، ۹۱۰، ۹۱۱، ۹۱۲، ۹۱۳، ۹۱۴، ۹۱۵، ۹۱۶، ۹۱۷، ۹۱۸، ۹۱۹، ۹۲۰، ۹۲۱، ۹۲۲، ۹۲۳، ۹۲۴، ۹۲۵، ۹۲۶، ۹۲۷، ۹۲۸، ۹۲۹، ۹۳۰، ۹۳۱، ۹۳۲، ۹۳۳، ۹۳۴، ۹۳۵، ۹۳۶، ۹۳۷، ۹۳۸، ۹۳۹، ۹۴۰، ۹۴۱، ۹۴۲، ۹۴۳، ۹۴۴، ۹۴۵، ۹۴۶، ۹۴۷، ۹۴۸، ۹۴۹، ۹۵۰، ۹۵۱، ۹۵۲، ۹۵۳، ۹۵۴، ۹۵۵، ۹۵۶، ۹۵۷، ۹۵۸، ۹۵۹، ۹۶۰، ۹۶۱، ۹۶۲، ۹۶۳، ۹۶۴، ۹۶۵، ۹۶۶، ۹۶۷، ۹۶۸، ۹۶۹، ۹۷۰، ۹۷۱، ۹۷۲، ۹۷۳، ۹۷۴، ۹۷۵، ۹۷۶، ۹۷۷، ۹۷۸، ۹۷۹، ۹۸۰، ۹۸۱، ۹۸۲، ۹۸۳، ۹۸۴، ۹۸۵، ۹۸۶، ۹۸۷، ۹۸۸، ۹۸۹، ۹۹۰، ۹۹۱، ۹۹۲، ۹۹۳، ۹۹۴، ۹۹۵، ۹۹۶، ۹۹۷، ۹۹۸، ۹۹۹، ۱۰۰۰، ۱۰۰۱، ۱۰۰۲، ۱۰۰۳، ۱۰۰۴، ۱۰۰۵، ۱۰۰۶، ۱۰۰۷، ۱۰۰۸، ۱۰۰۹، ۱۰۱۰، ۱۰۱۱، ۱۰۱۲، ۱۰۱۳، ۱۰۱۴، ۱۰۱۵، ۱۰۱۶، ۱۰۱۷، ۱۰۱۸، ۱۰۱۹، ۱۰۲۰، ۱۰۲۱، ۱۰۲۲، ۱۰۲۳، ۱۰۲۴، ۱۰۲۵، ۱۰۲۶، ۱۰۲۷، ۱۰۲۸، ۱۰۲۹، ۱۰۳۰، ۱۰۳۱، ۱۰۳۲، ۱۰۳۳، ۱۰۳۴، ۱۰۳۵، ۱۰۳۶، ۱۰۳۷، ۱۰۳۸، ۱۰۳۹، ۱۰۴۰، ۱۰۴۱، ۱۰۴۲، ۱۰۴۳، ۱۰۴۴، ۱۰۴۵، ۱۰۴۶، ۱۰۴۷، ۱۰۴۸، ۱۰۴۹، ۱۰۵۰، ۱۰۵۱، ۱۰۵۲، ۱۰۵۳، ۱۰۵۴، ۱۰۵۵، ۱۰۵۶، ۱۰۵۷، ۱۰۵۸، ۱۰۵۹، ۱۰۶۰، ۱۰۶۱، ۱۰۶۲، ۱۰۶۳، ۱۰۶۴، ۱۰۶۵، ۱۰۶۶، ۱۰۶۷، ۱۰۶۸، ۱۰۶۹، ۱۰۷۰، ۱۰۷۱، ۱۰۷۲، ۱۰۷۳، ۱۰۷۴، ۱۰۷۵، ۱۰۷۶، ۱۰۷۷، ۱۰۷۸، ۱۰۷۹، ۱۰۸۰، ۱۰۸۱، ۱۰۸۲، ۱۰۸۳، ۱۰۸۴، ۱۰۸۵، ۱۰۸۶، ۱۰۸۷، ۱۰۸۸، ۱۰۸۹، ۱۰۹۰، ۱۰۹۱، ۱۰۹۲، ۱۰۹۳، ۱۰۹۴، ۱۰۹۵، ۱۰۹۶، ۱۰۹۷، ۱۰۹۸، ۱۰۹۹، ۱۱۰۰، ۱۱۰۱، ۱۱۰۲، ۱۱۰۳، ۱۱۰۴، ۱۱۰۵، ۱۱۰۶، ۱۱۰۷، ۱۱۰۸، ۱۱۰۹، ۱۱۱۰، ۱۱۱۱، ۱۱۱۲، ۱۱۱۳، ۱۱۱۴، ۱۱۱۵، ۱۱۱۶، ۱۱۱۷، ۱۱۱۸، ۱۱۱۹، ۱۱۲۰، ۱۱۲۱، ۱۱۲۲، ۱۱۲۳، ۱۱۲۴، ۱۱۲۵، ۱۱۲۶، ۱۱۲۷، ۱۱۲۸، ۱۱۲۹، ۱۱۳۰، ۱۱۳۱، ۱۱۳۲، ۱۱۳۳، ۱۱۳۴، ۱۱۳۵، ۱۱۳۶، ۱۱۳۷، ۱۱۳۸، ۱۱۳۹، ۱۱۴۰، ۱۱۴۱، ۱۱۴۲، ۱۱۴۳، ۱۱۴۴، ۱۱۴۵، ۱۱۴۶، ۱۱۴۷، ۱۱۴۸، ۱۱۴۹، ۱۱۵۰، ۱۱۵۱، ۱۱۵۲، ۱۱۵۳، ۱۱۵۴، ۱۱۵۵، ۱۱۵۶، ۱۱۵۷، ۱۱۵۸، ۱۱۵۹، ۱۱۶۰، ۱۱۶۱، ۱۱۶۲، ۱۱۶۳، ۱۱۶۴، ۱۱۶۵، ۱۱۶۶، ۱۱۶۷، ۱۱۶۸، ۱۱۶۹، ۱۱۷۰، ۱۱۷۱، ۱۱۷۲، ۱۱۷۳، ۱۱۷۴، ۱۱۷۵، ۱۱۷۶، ۱۱۷۷، ۱۱۷۸، ۱۱۷۹، ۱۱۸۰، ۱۱۸۱، ۱۱۸۲، ۱۱۸۳، ۱۱۸۴، ۱۱۸۵، ۱۱۸۶، ۱۱۸۷، ۱۱۸۸، ۱۱۸۹، ۱۱۹۰، ۱۱۹۱، ۱۱۹۲، ۱۱۹۳، ۱۱۹۴، ۱۱۹۵، ۱۱۹۶، ۱۱۹۷، ۱۱۹۸، ۱۱۹۹، ۱۲۰۰، ۱۲۰۱، ۱۲۰۲، ۱۲۰۳، ۱۲۰۴، ۱۲۰۵، ۱۲۰۶، ۱۲۰۷، ۱۲۰۸، ۱۲۰۹، ۱۲۱۰، ۱۲۱۱، ۱۲۱۲، ۱۲۱۳، ۱۲۱۴، ۱۲۱۵، ۱۲۱۶، ۱۲۱۷، ۱۲۱۸، ۱۲۱۹، ۱۲۲۰، ۱۲۲۱، ۱۲۲۲، ۱۲۲۳، ۱۲۲۴، ۱۲۲۵، ۱۲۲۶، ۱۲۲۷، ۱۲۲۸، ۱۲۲۹، ۱۲۳۰، ۱۲۳۱، ۱۲۳۲، ۱۲۳۳، ۱۲۳۴، ۱۲۳۵، ۱۲۳۶، ۱۲۳۷، ۱۲۳۸، ۱۲۳۹، ۱۲۴۰، ۱۲۴۱، ۱۲۴۲، ۱۲۴۳، ۱۲۴۴، ۱۲۴۵، ۱۲۴۶، ۱۲۴۷، ۱۲۴۸، ۱۲۴۹، ۱۲۵۰، ۱۲۵۱، ۱۲۵۲، ۱۲۵۳، ۱۲۵۴، ۱۲۵۵، ۱۲۵۶، ۱۲۵۷، ۱۲۵۸، ۱۲۵۹، ۱۲۶۰، ۱۲۶۱، ۱۲۶۲، ۱۲۶۳، ۱۲۶۴، ۱۲۶۵، ۱۲۶۶، ۱۲۶۷، ۱۲۶۸، ۱۲۶۹، ۱۲۷۰، ۱۲۷۱، ۱۲۷۲، ۱۲۷۳، ۱۲۷۴، ۱۲۷۵، ۱۲۷۶، ۱۲۷۷، ۱۲۷۸، ۱۲۷۹، ۱۲۸۰، ۱۲۸۱، ۱۲۸۲، ۱۲۸۳، ۱۲۸۴، ۱۲۸۵، ۱۲۸۶، ۱۲۸۷، ۱۲۸۸، ۱۲۸۹، ۱۲۹۰، ۱۲۹۱، ۱۲۹۲، ۱۲۹۳، ۱۲۹۴، ۱۲۹۵، ۱۲۹۶، ۱۲۹۷، ۱۲۹۸، ۱۲۹۹، ۱۳۰۰، ۱۳۰۱، ۱۳۰۲، ۱۳۰۳، ۱۳۰۴، ۱۳۰۵، ۱۳۰۶، ۱۳۰۷، ۱۳۰۸، ۱۳۰۹، ۱۳۱۰، ۱۳۱۱، ۱۳۱۲، ۱۳۱۳، ۱۳۱۴، ۱۳۱۵، ۱۳۱۶، ۱۳۱۷، ۱۳۱۸، ۱۳۱۹، ۱۳۲۰، ۱۳۲۱، ۱۳۲۲، ۱۳۲۳، ۱۳۲۴، ۱۳۲۵، ۱۳۲۶، ۱۳۲۷، ۱۳۲۸، ۱۳۲۹، ۱۳۳۰، ۱۳۳۱، ۱۳۳۲، ۱۳۳۳، ۱۳۳۴، ۱۳۳۵، ۱۳۳۶، ۱۳۳۷، ۱۳۳۸، ۱۳۳۹، ۱۳۴۰، ۱۳۴۱، ۱۳۴۲، ۱۳۴۳، ۱۳۴۴، ۱۳۴۵، ۱۳۴۶، ۱۳۴۷، ۱۳۴۸، ۱۳۴۹، ۱۳۵۰، ۱۳۵۱، ۱۳۵۲، ۱۳۵۳، ۱۳۵۴، ۱۳۵۵، ۱۳۵۶، ۱۳۵۷، ۱۳۵۸، ۱۳۵۹، ۱۳۶۰، ۱۳۶۱، ۱۳۶۲، ۱۳۶۳، ۱۳۶۴، ۱۳۶۵، ۱۳۶۶، ۱۳۶۷، ۱۳۶۸، ۱۳۶۹، ۱۳۷۰، ۱۳۷۱، ۱۳۷۲، ۱۳۷۳، ۱۳۷۴، ۱۳۷۵، ۱۳۷۶، ۱۳۷۷، ۱۳۷۸، ۱۳۷۹، ۱۳۸۰، ۱۳۸۱، ۱۳۸۲، ۱۳۸۳، ۱۳۸۴، ۱۳۸۵، ۱۳۸۶، ۱۳۸۷، ۱۳۸۸، ۱۳۸۹، ۱۳۹۰، ۱۳۹۱، ۱۳۹۲، ۱۳۹۳، ۱۳۹۴، ۱۳۹۵، ۱۳۹۶، ۱۳۹۷، ۱۳۹۸، ۱۳۹۹، ۱۴۰۰، ۱۴۰

د صحابی رم پہ یورواپت کئے دینہ اوبدا و جمع کیدال ددے جوگہ دی
چہ داروایت د منلو قابل نہ دے، البتہ حضرت عثمان سم پہ دغہ نسخو کئی
صرف در یونو خایونو تصحیح کرے۔

۱) لَمْ يَتَسَنَّ عَ لَمْ يَتَسَنَّ كَرُو سوره البقرة آية ۲۵۹

۲) اَمْ هَلِ الْكُفْرُ يَنْ عَ مَهْلِ الْكُفْرُ يَنْ كَرُو، سوره المطارق آية ۷
۳) لَا تَبْدِيلَ لِلْخَلْقِ عَ لَا تَبْدِيلَ لِلْخَلْقِ كَرُو سوره الروم آية ۲۰
ہر گلہ چہ ہغوی د قرآن د تصحیح دومرہ فکر کولو چہ یوم معمولی غلطی
عہ ہم در سنہ کولہ نو پہ مذکور روایت خنکہ اعتباراً را کرے، شی چہ د
لحن او غلطی اقرار کولو سرہ بیا ہم ہغہ پخپل حال پر لبینودہ چہ د عقل نہ
خلاف دہ لہذا داسروایت د عقل او نقل دواہونہ خلاف دے چہ د قبلو لو
جوگہ نہ دے۔

۴) دویم جواب دادے، چہ د لحن نہ مطلب ہغہ رسم الخط دہندہ عام
رسم الخط نہ خلاف وی ابو عبیدہ پہ فضائل القرآن کیتے لیکلی دی، چہ
د لحن معنی د مشہور رسم الخط نہ خلاف کول دی، لکہ لا اذ بحتاً او لا
او ضعوا خلائکم۔

۳) دریم جواب دادے، چہ لحن نہ مطلب طرز تلفظ دے، نہ غلطی،
لکہ وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ الْقَوْلِ ط، سوره محمد آية ۲۴۔
آئے تہج التلفظ مثلاً الصراط بالصراط المبدلۃ من السین کہ

کوے دہرے غلطی یا بے قاعدگی چہ ذکر شوی دی د ہغہ دویمے جواب دادے
کچرے پہ قرآن کیتے د عربو د قاعدونہ خلاف خہ لفظ وے نو د قرآن مخالفینو پہ
پہ دغہ ومانہ کیتے د غلطی خامخا پہ گوتہ کرے وے، ماو د قرآن اہجازی پہ
صامت کرے ورو فتح بہ کتے حاصلہ کرے وے، چہ ہغوی داہے ا نہ کرے۔
نہ مناہل العرفان جلد ص ۳۰، نہ مناہل العرفان جلد ۳ ص ۳۰ نہ مناہل العرفان جلد ۳ ص ۳۰

نو داشبہ نامعقولہ دے، بیا ہم محہ پہ واروار دے جواب و رکوم۔
ان هذان د قاعدے پہ موجب ان هذین، پکاروو حکمہ چہ ان
نصب و رکوی۔

۱) نور ویمے جواب دادے چہ قاعدہ د زبان تابع وی او ہر د ہغے نہ جو رہ
شوی وی، قرآن چہ کومہ طریقہ استعمال کرے دے دا ہم پہ عربو کیتے د
کناہہ بنی احبارت قبیلے لغت دے، نثنیہ پہ دواہو حالتونو کئی بہ الفسره
لولی لکہ چہ مناہل العرفان کیتے موجودی۔

۲) دویم دا چہ ان پہ ضمیر شان مقدار کیتے عاھل دے چہ انہ
دے او هذان لسحران پہ خلو کیتے سرہ مبتدا او خبر دی۔

۳) دریم دا چہ د هذان الفارولار زورم سحران سرہ د مناسبت پہ وجہ
دے، لکہ سلا سلا، وَاغْلَا لَار سوره دھرایہ عک او دا ہم یوقاعدہ دہ لکہ
خنکہ چہ د قرآن پہ آیت من سبأ نبیاً یقین، د سبأ کسرہ او تنوین د
سبأ د مناسبت دوجے دے۔

۷) دَوَالْمَقِيمِينَ، منصوب کیدل د مدح پہ بنا دی،

۳) وَالْقَسِيُونَ، مرفوع کیدل یا خود مبتدا کیدلویہ وجہ دی چہ د
ہغہ خبر محذوف وی، یعنی وَالْقَسِيُونَ كَذَا لِكَ يَاعْطَفُ دے پہ محل د ان
سرہ دا اسم د ہغہ او یاعطف دے د هادوا پہ ضمیر مرفوع بانڈے

یولسمہ شبہ

یولسمہ شبہ | یولسمہ شبہ دادہ چہ بعضہ انہنا نانو
ہم بے مثالہ کلامونہ پہ عربی کیتے جوہر کری
دی لکہ مسیلمۃ الکناب، ابن الراوندی الزندیق، ابو العلاء المعری
ابو الطیب المتنبی او د قبضی تفسیرے نقط چہ د ہغہ ہول حروف بے
نکو (نقطوم دی مثلاً، ح - در - س - ص - ط - ع - ک - ل - م -
و - لا، ہری، نو داشبہ حکمہ بے غایہ دہ چہ د

ذیفی تفسیرے نقط

ذیفی داتفسیر پھلہ کذیفی پہ نظر کنے
معجزہ نہ دہ او دتولوبلیغاً نوپہ نظر کنے

ہم داسے کارڈ منبئی نہ شپہ سوہ کالہ ورا نداسے پہ عدبوکنے یومعمول اوام
شیوہ ذیفی نہ دیرورا نداسے پہ مقامات حریری کنے داسے عبار تونہ
موجود دی چہ بعضہ خالص پہ حروری مہملہ کنے او بعضہ پہ حروری معیہ
کنے او بعضہ عبار تونوکنے یولفظ کذحروری مہملہ رے نقطوم او دویم لفظ ک
حروری معجزہ نقطہ دارم دے، ددے نہ علاوہ چہ ذیفی خیل دا کار
دقرآن ماتون نہ دے کنرے اونہ دے دادعوے کرے دہ، بلکہ ہغہ تراخر
عشرہ دقرآن داجاز فائل پاتے شوے دے اوپہ خیل ہم دغہ تفسیر کنے
دقرآن اجاز و تعریف پہ زور داروالفاظوکنے پیش کریدے لکہ لیکے۔
کلام اللہ لا حد للحامید ولا عدی، واللہ کلام داسے دے چہ دہ دتغریفون
لکاریمہ وھو ماع لا ساحل لہ؛ ہداو حہ حدائشہ او دہغہ دفضائلوشیر
ہم نشتہ داداسے سمندار دے چہ غارہ دے نشتہ، ذیفی دداسے اقرار با
دجوہ ہغہ تفسیر سوا طع الالہام اجاز کنرے مدعی سست اذکواہ چت
جو بیدل دی،

د مسیلہ توکرے

ذیفی نہ علاوہ کذ مسیلہ ہغہ توکرے
چہ پہ ہغہ کنے دانسانی ہدایت بونئی تدر

ہر نشتہ نہ خوہنہ پھلہ دغہ دقرآن پشان معجزہ کنرے دہ اونہ بل چا کنرے دہ، بلکہ
ہغہ یولین ما ہرزبان ہغہ دذکر کولو و رہم ا نہ کنرے موبز دناظرینو د
ضیافت طبع پہ خاطر ہغہ خہ لک نقل کووہ۔

والمبدرات زرقا و الحصدات حصدا : خا دسروی پہ ہغہ بنحو چہ تخونہ کوی
والذریبت فحافرا الطینات طحننا : اوپہ ہغہ بنحو چہ لوو نہ کوی اوپہ ہغہ
والعینیت مجنا و الخابزات خبز او : بنحو چہ غم صفا کوی اوپہ ہغہ بنحو چہ

الشرادات تزداد واللقمبت لقمأ : چہ اور کرمچین کوی اوپہ ہغہ بنحو
إہالة و سمننا : چہ اوہ اغزی اوپہ ہغہ بنحو چہ دودی

بنحوی اوپہ ہغہ بنحو چہ بنوہوا کنے دودی ماتہوی او دواز دے او کچو پہ
نوری اغستونکو باندا دے / دلفظ خامیا نونہ علاوہ ہغہ پہ ہر خائے کنے
وآو استعمال کرے دے حالانکہ بعضہ خایونہ دنا او دتم استعمال
دی بیادا چہ کوم کارونہ دسروویا د بنحو او دسروپہ کماہ و و ہغہ دے ہم
صیرف بنحو نہ منسوب کرل دامضمون پھلہ دیر لغواو بے فائدے دے
چہ دیوانے درجے سری دبارہ شرم : خبر وہ دامرنگ دانوکرے
ہم الفیل ما الفیل وما اذربک ما الفیل لہ ذنب و بیل و خرطوم
طویل : جاحظ دہغہ دل سے توکرے ہر نقل کوی دی
یا ضفدع بنت ضفدعین نقی ما تنقین بضفک فی الماء و بضفک
فی الطین لا الماء تکدر بین ولا الشارب تمنعین
دادوارہ توکرے دآئی رہا نفی او دچیند خے پہ بارہ کنے دی

ابن الراوندی زندقی یہودی

ابن الراوندی یہودی النسل
المتوفی سنہ ۳۲۰ھ دہ

یہود او نصاریٰ و نہ غتے پیے اغتے او دقرآن او اسلام پہ تردید کنے بہ
کتابونہ لیکل دہغہ دکتا بونونومونہ دادی، التاج والفريد، والزمر دہ،
وقضیب الذہب، دکتا بولیکونہ پس بہ دے یہود او نصاریٰ و نہ نورے
پیے غونے چہ نہ بہ دے وکولے نورہ دے دے کتا بونو تردید بہ لے بیاکولو
ابوالعلاء المعری ددہ دکتا ب تاج پہ بارہ کنے لیکل دی،

لا یصالح تاج ان یكون تغلا رد تاج دومرہ حیثیت ہم نشتہ چہ ہارہ ترورہ
شہ داد ہغہ ابوالعلاء المعری قول دے، چہ ذابن الراوندی پہ شان پھلہ
ہم صلحدو ابن الراوندی د بغداد پہ بول یومعتزلی ابوعلی جانی سرہ

ملاقات اُکرو اور تھے اُوئیل چہ حُما قرآن اُوئے ، جُبائی اُوئیل
چہ حُہ ستا د شرمناک علوم نہ خبر کیم ، بیا هغه اُوئیل چہ ابن
الراوندی تہ پچپلہ منصف شہ چہ ستا پہ دے کلام کئے د قرآن پشان
فصاحت ، بلاغت ، خوب و لے او هیت در هبہ ، د اب ، نشتہ

هغه اُوئیل چہ نشتہ

د صنبی تو کرے

متنبی د پیغمبری د دعویٰ کو لو بہ دخت اُوئیلی وو
اُوئیل قسم بحالقی اللیل والتریح الہبات بالیل
ان الکافر لَطَوِيلُ اُوئیل و ان الکفر لکفوف الدیل ، بیائے توبہ
کرا او مخلص مسلمان شو ، د دے تولو ما خد د مصطفیٰ صادق الرافعی
اعجاز القرآن نومی کتاب من تر ص دے ، د دے خیزونو د نقل
کو لو یو مطلب د قرآن اعجاز صفا بنکارا کول دی ، دویم دا چہ صنبی و
غیرہ د مسیلمہ او ابن الراوندی وغیرہ نہ دیر زیات لور ادبی مقام لور
لیکن هغه هر کله چہ پہ دے میدان کئے قدم کینو دو نو د هغه
کلام دا ہے بنکاریدا و چہ د هغه معتقدینو پچپلہ هغه پورے خندا کولہ
اود دہ ضمیر ہم پہ دے دلہ ملامت کولو :-

دویمہ خبرہ دا چہ د قرآن پہ جواب کن چہ چا خد اُوئیل مسلمانانو
بے لہ تعصب هغه نقل کول ، دریمہ خبرہ دا چہ د قرآن دامقابلہ
پہ بغداد کئے پہ هغه وخت شویدا چہ پچپلہ مقابلہ کوونکی درعیت
پہ حیثیت دیو مخ پر ترقی اسلامی حکومت کئے استرکن وواد آزادی
کئے دومرہ و چہ حکومت تپوس ہما نکرو چہ غالباً د هغه وجہ
دا کیدے شی ، چہ اعجاز قرآن یونہر دے پہ دے تو کورو دے تہ هج
نقصان نشی رسیدے ،

د اعجاز القرآن پوه

مشاهدات او معنویات

د قرآنی اعجاز اگر چہ بلاغی
حیثیت سرہ ذوقی خیز دے

لکہ د ترخو او خوب و او بو پیژندل او د فصاحت و بلاغت ذوق لور و نکو
د بارک د ایوب دیھی خیز دے لیکن مو بز تو خو خیزونہ پہ گوئہ کو د چہ
د هغه پہ وجہ بہ معمولی فہم لور و نکو حضراتو تہ ہر د قرآن اعجاز واقع
شی ، خہ مضامین خود مشاہداتو سرکہ تعلق لری چہ هغه بنکارا
خیزونہ دی لکہ آسمان یا نور دل سے خیزونہ او خہ معنویات یعنی د
لیدلو نہ بھر خیزونہ دی ، مثلاً ، اخلاق اعمال قلبیہ دا حکامو
عقائد او د غیبیا تو قوانین ، د عرب او د عجم د شاعرانو د فصاحت
بلاغت میدان مشاہدات و ونہ چہ معنویات ، د دومی کلام تبول
غورز گونہ ہر بہ مشاہداتو کینوی معنویاتو کین بہ هج د دک ندی لیکن قرآن
مشاہدات ہم بیانوی او غیبیا او معنویات ہم اوسرہ دے پہ زور بیا کئے هج فرق ندرجی
د عرب او د عجمو شاعران درشتیا دروغو پابندانہ وی خو
خپل بیان او فصاحت و بلاغت کئے بہ خپل زور بنکارا کولو ہم
د غہ وجہ دہ چہ د عربی شاعرئی پہ بارہ کئے دامقولہ مشہورہ و
چہ احسنہ اکدابہ ، یعنی هغه شعر دیر بنہ دے چہ پہ هغه
کئے دروغ دیر وی مکر د قرآن مضامین تبول د درشتیا و پابندانہ
چہ پہ هغه کئے د واقعاتو خلاف هج مضمون نشتہ پہ دے وجہ
د قرآن دائرہ تنگہ و کا خوبیا ہر د دے پہ فصاحت او بلاغت
کئے فرق را نغلو او کہ یو شاعر صرف د درشتیا و چا پابند کرونو د
هغه کلام بہ بے خوندا پلٹے شی ، او بلاغت بہ ئی ہم ختم شی
دا بوائے قدران دے چہ درشتیا و پابندانہ سرہ د هغه خوندا مزہ
نورہ ہم زیاتیری او بلاغت کئے کے ہر وخت چٹا تونہ کینوی :-

۲۷ انسان اودھے تو تونہ محمد و ددی پہ دے وجہ بلیغ شاعر پہ
 یو خاص میدان کتے دخیل فصاحت زور بنودے شی لکہ دامرو القیس
 د شاعرئی زور د بنخوا و آسونو پہ تعریفونو کتے محمد و ددے، دنا بخت
 دیبان جوش د ویرے دمضامینو سہ مخصوص دی، دا عشی، د
 شرابوسہ، دغہ رنگ فیردوسی اونظائی د جنگ پہ مضامینو کتے لا
 جواب دی، شیخ سعدی پہ اخلاق کتے بی مثالہ دے خوبہ قرآن کتے د
 ہر قسم مضامینو باوجود دھنے پہ فصاحت بلاغت کتے ہیج فرقانہ راجی
 رم، د قرآنی بلاغت خصوصیت دا دے چہ پہ لزو تلو کتے دا سے اعلیٰ
 مضمون بیان کری چہ دھنے بہ کتا بونہ جو ریدے شی، خوبیا ہمد
 قرآن پہ خوب والی کتے ہم فرق نہ راجی اونہ پہ مضمون بانڈے دلالت
 کولو کتے کزلیج اوکر کچینی راجی مثلاً، وَفِي أَنْفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ
 رسولہ الدارینت، آیتہ علی

(۵) سل کالہ پس ہرہ ژ بہ بد لیزی، حکمہ دھر کتاب سئل کالہ پس ہغہ
 مزہ ڈوی، بلکہ دھنے د مضامینونہ پہ مطلب اغستو کتے گوانی راولا ریزی
 د حضرت شاہ عبدالقادر رحمہ اللہ، ترجمہ قرآن بے مثالہ دہ لیکن د زمانے
 پہ تیرید و سرہ دھنے د بعضے اُردو الفاظو استعمال پاتے شو نو ددے
 وجہ دھنے افادیت کمزورے شویا حضرت شیخ الہند رحمہ اللہ دغہ ترجمہ
 د نووالفاظو پہ قالب کتے دھنے د افادیت قائم سا تود ہارہ و اچولہ، لیکن
 د قرآنی الفاظو پہ افادیت خوارلس سوہ کالہ پس ہم ہیج فرق رانغلو د
 دے نہ معلومیری چہ د قرآن د الفاظو انتخاب خالق کائنات دے
 د پارہ کپیدے چہ دا بہ ترقیامتہ د ویرے مو دے د پارہ برقرار دی،
 ددے غلور و امور و ملاحظہ کولونہ پس دے کتے ہیج شک نہ ہلتے کیری
 چہ دا د ول کلام د بلاغت دا سے حد نہ رسیدے دے چہ ہفتہ د انسان

رسائی ہجرے نہ شی کیدے ہم دغہ وجہ دہ چہ قرآن خہ وخت
 نازل شو نو خانہ کعبہ کتے ہغہ آویزان اودہ بی مثالہ او مشہورے قصیدے
 د شاعرانو خپلو انورا کوٹھے کرے یوائے دامرو القیس یو قصیدے
 ہر ہغے آویزان حکمہ پاتے شوہ چہ د ہغہ خورد ہغے دراکو خولونہ
 انکار کرے وو، لیکن ہر کلمہ چہ ہغے د طوفان نوح علیہ السلام متنتز
 د قرآن دا ایت واوریدو،

وَقِيلَ يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكِ وَ : اے مزکے خیلے اہا حیرے کبرہ،
 يَسْمَأُ أَقْلِعِي وَغِيضَ الْمَاءِ : او اے آسانہ ادریزہ او اہہ کے شوہ
 سورہ ہود آیتہ ۵۳

نو د امر و القیس خورد سمدستی دغہ قصیدہ لہم ہر اکو حکمہ کرہ،
 (راجاز القرآن اللانی) :

جارج سیل لیکی چہ دیوانسان قلم ہم دا سے معجزانہ کتاب نشی لیکی
 اودا د مروڑ وندی کولونہ ہم لویہ معجزہ دہ : ارمیکسوئل کنگ لیکی
 کچرنے وحی خہ شے وی، نو بیشک قرآن یوالہا ہی کتاب دے (تاریخ
 اسلام عبد القیوم ندوی جلد ۱ ص ۳۳۳)

قانونی اعجاز د قرآن بلاغی اعجاز خوبیان شو اس ددے خبرے
 چہ قرآن د اللہ تعالیٰ کلام دے دویم دلیل
 قانونی اعجاز دے، انسانی قانون کہ یوتن جو پکڑے ری کہ کتے و تنانو
 (پارلیمنٹ) اودوی دیر ماہران ہمدوی خوبیا ہمدغہ قانون پہ
 مختلف قومونو، و ملکونو کتے دیرہ مودہ نشی چلیدے او خا مخاہ د
 کتے دا سے یو کمزوری بنکارہ شی چہ پہ ہغے کتے د ترمیم و تغیر ضرورت
 و راولی، ہم دغہ وجہ وہ چہ کیو حکومت او بادشاہی پہ قوانینو کتے
 دھنے قانون سازے اسمبلی او پارلیمنٹونہ دیمار بد لئی راولی او

اوسم غہ د انسانى قانون د خامى او کمزورى دليل دے ليکن د قرآن قانون چه هغه د انسانى ژوند د بنو لو آرخو نو سترون لرى او د هغه بنکاره کوونکے هم صرف د پيغمبر عليه السلام هغه يو ذات دے چه ليکل لوستل ئے نه وکړى او اقمى رنا خوا ده بللے شو، د هغه وطن بتول خلق نايکلى او نالوستلى وو پکوم کيڼے چه دوى بنکاره شوى وو په دغه وطن کيڼے نه د تعليم زور شور ورواونه د خه قانون نه خلق خبر وو خوسره د دے د ايشيا، ميورپ او افريقه په درے وارو براعظمو نو کيڼے د زرق کالونه زياته موده په دے فيصله کيدے نه په دے کيڼے چا نقص بنکاره کړ و او نه په کيڼے د تر مير او تبديلى ضرورت پيښ شو په موجوده زمانه کيڼے چه تعليم عام دے او د بتولے تيرى خلق د يو تير په لوگه يو بل سره تيرى دى خو صرف مسلمانان نه بلکه د يورپ مخالفين هم د قرآن قانون بے مثال معقول او جامع بولى حالانکه په دے خوار لس سوه کاله تير شوى دى،

۱۸) داکټر سوسويل ليکلى، چه د قرآن کريم مطالب دا سے همه گيراو د هرے زملنه په مناسب دى چه بتول آوازونه ئے خامخا قبلوى او بخانو - شگلنو، بناو نو او باد شا هوکڼه کړي نكيږي؛

۱۹) مسټروف ليکلى، د رښد وهدايتا وسيع جمهوريت، انسانى او عدالت نوحى تنظيم، ماليات، د غنرباؤ د حمايت او د ترقى اعلا آيين په قرآن کيڼے موجود دے،

۲۰) د فرانس داکټر مويں ليکلى، د قدرت مهر يا نوح کوم کتابونه انسان ته ورکړى دى قرآن د هغه بتولونه بهتر دے د تاريخ اسلام عبد القيوم نندوى جلد ۱، ص ۳۲ تا ۳۳ نقل شوى صرف په درے حوالو مونږه اکتفا کوو، د دے نه تا سواندازه اگلوئى چه دا دول د

کتاب د انسانى فکرو پيداوار کيدے شى؟ هچرے نه بلکه د دے کتاب ماخذ د الله تعالى هغه بے اندازه علمى سرچشمه ده چه هغه نه د بتولو قومونو او د بتولو زمانو نه د ضرورى او علم وواو په دے کتاب کيڼے بتول را خائے کړه،
ايات اقبال مرحوم

<p>آن کتاب زنده قرآن حکيم حرف او رايب نے تبديل نے سخي نکوين اسرار حيات صد جهان تازه در آيات او نوع انسان را پیام آخريں</p>	<p>حکمت اولايال است و قدیم معنى اش شرمندۀ تاويل نے بے ثبات از قوتش گير ثبات عصر با پيچيده در آفات او حایل اور حمت للعلين !!</p>
--	---

۲۱) د دينه علاوه سردامند بربليکى، د قرآن قوانين د تا جدار نه تر کتر فرد پورے، بانده حاوى دى او دا دومره معقول دى چه مثال ئى نشته، د حواله بالا تاريخ عبد القيوم نندوى
۲۲) آرئلډ ليکلى چه قرآن هغه اصول پيش کړه چه د سائنس هغه مخ په وړاندے ترقى هم دے ته ماته نشى وړکولے،

د تاريخ عبد القيوم نندوى هم دغه حواله
تأثيرى اعجاز

قرآن حکيم د خپلوتا تيرا تو دمخه هم يو معجزه ده حکه چه په هيڅ انسانى کتاب کيدا دول تاثير نشته کوم چه قرآن خور کړ و، او بتوله تيرى پر وړه بنانه کړه دا اثر اچولو اولنه ترون د انسان روح سره دے، حکه چه دا بدل شى نو انسانى تصورات، گفتار او کور د کيڼے پخپله تبديلى راغى، د دے درے وارو مرکز روح يا زره دے، لکه شنگه چه حديث دا حقيقت بنکاره کړيدے چه

پہ بدن کینے یو تو پتہ دے چہ ہنہ درستہ وی نو بقول بدن درست
 وی د بخاری شریف، د اصلاح مرکز روح دے خوروج امر ربی او آسمانی
 خیز دے، زمینی نہ دے لہذا اکوم کتاب چہ آسمانی وی نو کلام ربی بہ
 وی پہ ہنہ بہ ذروح اصلاح کیزی کوم چہ امر ربی دے، قرآن حکیم
 کوم قوم او ملک (عرب) کینے چہ بنکارہ شو ہنہ دے نوے نری د خرابو
 مرکز وو، اعتقادی خرابی دومرہ وے چہ د خدا پرستی، پیکنے خہ
 تلبہ ہم نہ وے بلکہ ہر خائے بت پرستی وے انصاف ورک و بقول
 ظلم ظلم وو، ہرزور آور پہ کمزوری بوخت وو او بنیرد لوٹ مار نہ د
 ہغوی بلہ ذریعہ معاش نہ وے ددوی دظلمو نو نہ ددوی اولاد ہم
 خلاص نہ وو، تر دے چہ خیلے ژوندائی لونرہ بہ ئی پہ خاور و ور
 مندے او ویاہ بہ ئے پر ہکو لوٹنے بہ ئی دومرہ کولے چہ د ہغوی ہیخ
 مجلس بہ د شرابو خبیلو نہ خالی نہ وو، د اتفاق بونی ہم پہ دوی
 کینے نہ وو، او د ہرے قبیلے او قوم خلیق بہ د ہر بل سرہ پہ جنگ کینے بیت
 وواو دائے پہ تو لو کینے زیاتہ خوبنہ مشغلہ وے، د اصلاح توے دریے
 (تعلیم، تربیت، قانون) دوی کینے نہ وے، جمالت لاقانونیت او خود سری
 عامہ وے، د احالان انسانی ذرائع او وسائلوسرہ پہ زرکو نو کالہ کینے ہم
 نہ شو بنہ کیدے د چاہہ خوب خاطر کینے ہم نہ راتلہ چہ د صد و جری
 نیوونکی خرابی بہ چرتہ ختم شی، حکم چہ د اصلاح دذرا لگو نوم و نشان
 ہم د غلتہ نہ وو، اس چہ داہر خہ شتہ تعلیم عام دے، د نشر و
 اشاعت توے دریے شتہ، قانون موجود، د اصلاح معاشرہ انجمنو
 قائم، اصلاحی فلیونہ ہم شتہ خوبیا ہم پہ خرابو او شر و فساد کینے
 اضافہ کیزی او د جرمو تو نوی نوی صورتونہ راجی، اس ددے
 منظر او د قرآنی اصلاح د منظر نسبت آکرہ۔۔

چہ ہنہ پہ دودہ دودہ نیم کالہ کینے د امشکل ترین کار پہ دیر آسانی حل
 کرو او ہنہ اصلاحی انقلاب ئے پہ عربو کینے را و ستوکوم چہ توے نری
 نہ معلوم دے، د تاریخ پہ صفحہ کینے بنکارہ دے او دوست دشمن د
 دے اقرار کوی، پہ عربو کینے بت پرستی، د بیخہ ختم شویہ او کور پہ
 کور د خدا پرستی او توحید دا سے شور بیت ا شوچہ د غت بت پرست
 بت شکن شول، سرے صرف وحداء لا شریکاتہ تبت شو، پہ ژبوے
 ہروخت د اللہ توحید جاری شو، پہ زرو نو کینے د اللہ خوف خائے شو
 د غیر اللہ خوف ئے ذرہ نہ او تو۔ د غت قوم چہ د خپلو سکہ رو نو و دشمنان
 وو د اسلامی او قرآنی پیروں پہ د جہ ئے بلال حبشی، صہیب رومی، او
 سلمان فارسی غوندے پردی خلق د خپلو سکہ رو نو نہ ہم زیات
 آکرل، خانہ جنگی ختمہ شویہ، او بقول عرب قوم دینے اور و دلئی
 پہ مزی کینے پیٹلی قولادی دیوال جو رہ شول، جوار کی او سود خورل شول
 خیل۔ غلا۔ داکہ۔ قتل، او ظلم نہ بولے، د عربو نہ ورک شول، بلکہ دوی
 قدم چہ کوم خائے نہ، ارسید و د ہنہ خائے نہ داتوے خرابی ختہ
 شوے، دیورپ یواہل قلم لیکي چہ د قرآن نازل کیدو نہ پس عرب
 دانسانانو پہ شکل کینے فر بنیتے جو بہ شوے، د ایو تاریخی حقیقت دے
 چہ دا سے اصلاحی کارنامہ چہ سرتر یا یہ معجزہ دے صرف د قرآن
 پہ وجہ ا شویہ چہ د تلو انسانی کتاب نو زو پہ جمع او د نری د تلو۔
 حکومتونو د طاقت (پہ جمع) نہ بھر وے نو داد دے خبرے دلیل نہ دے
 چہ قرآن کلام الہی دے او د خداوندی تاثیر پہ وجہ دا ہتہ اصلاحی
 کارنامہ ئے آکرہ؟ وے نہ دا خود دے خبرے تاثیر دلیل دے، چہ
 قرآن کلام الہی دے، د اکوم چہ ما ا لیکل د موجودہ دور اسلام دشمنان
 عیسایانو ہم د ہنہ اقرار کرے دے د ہنہ تفصیل بیا بولونہ ویا ندے

دا وضاحت کول غرارم چہ ما دودہ دودہ نیمہ کالہ ولے اُلیکن حالانکہ
قرآن خود بیرویشٹ کالہ نازلیدو، دھنے وجہ دا دلچہ دکھکے
دیارگس کالہ خوگفارو پہ خپل ظالمانہ طاقت دقرآن آواز بند کپیو
اوددے دتبلیغ تیلے لارے لے ہم بندے کرے وے دہجرت بجہ
پس اتہ کالہ کفارو دغہ کار دجنگ پہ زور دفتح مکے پورے جاری اُسانلو
دایویشٹ کالہ خوقرآن نازلیدو لیکن کفارو دسے تبلیغ اوآواز نہ
مذکور طریقو بند اُسانلو اوباقی پائے زمانہ ریعنی پہ دیرویشٹو
کالو کینے، صرف دودہ دودہ نیمو کالو کینے دا کار اُشو، ددے وضاحت نہ
پس بیا خپل مقصد تہ را کپو:

دیورپ پہ نظر کینے دقرآن تاثیر

ڈاکٹر مارین لیکی، چہ قرآن
پہ دنیا ہنہ اثر اُخو رتولو
چہ دھنے نہ بہتر مسکن نہ وو، دفرانس یسبان لیکی چہ قرآن دایسے ڈونڈا
اوپر زور ایمانی جوش پیدا کوی چہ بیا پکس دسنگ گنجائش نہ پیدا کیدی
سرولیم میورلیکی۔ چہ قرآن دکائناتو د فطرت پہ دلائل سرہ خداکے
پاک دتولونہ اعلیٰ ہستی ثابتہ کرکے او انسان لے دھنہ پہ اطاعت
را نیست کولو۔

مستر جی۔ ٹی لیکی چہ قرآن پہ بیشمیرہ انسانانو اثر اوجولو و دسانس
دنیا دقرآن ضرورت نورہم واضح کپو۔

مستر عمانوئل دی انش لیکی، چہ دقرآن رنرا پہ یورپ کینے ہنہ وخت
دابشکارہ شوہ چہ تیرہ خورہ اوپہ دے دیونان سر علم او عقل تہ
ژوند حاصل شوہ

مستر ایچ۔ ایس لینور لیکی چہ دقرآن دتعلیم تہ دحکمت او فلسفہ
ظہور اُشو او دا سے ترقی لے اُکری، چہ د خپل وخت دتولونو

لوئے یورپی حکومت نہ زیات اُچت شو
انجذابی تاثیر

دقرآن کوم اصلاحی تاثیر چہ موبن بیان
کپو ہنہ ہم دا سے یومعجزہ دہ چہ بوانسان
کتاب نہ ظاہریدے نشی، لیکن داصلاحی اعجاز نہ علاوہ دقرآن انجذابی
تائیر ہم یومعجزہ اوددے خبرے پختے دے چہ قرآن کلام الہی دے،
د، حکمہ چہ قرآن دیر غب کتاب دے دھنے یاد دل دیر گران د،
دویم داچہ دغیر عرب مسلمانانو دپارہ دکہ ڈبہ پردئی دہ چہ دھنے
پہ یادولو کینے دویم بنداش دے خپلہ ڈبہ کس کتاب یاد دل آسان او پردئی
ڈبہ کینے یاد دل دیر گران دی،

د، دہیدہ خبرہ دادہ چہ پہ دے کینے یورنگ آیا تونہ دیر دی چہ پہ
دھنے سپری پزل کیری، او غلطیری، داہم دھنے پہ یادولو کینے یو بنداش د
د، غلورہ ماہ داچہ دقرآن حافظ دپارہ دقوم یاد حکومت نہ خہ تقضواہ
نہ دہ ترے شوے نہ لے پہ دوی کینے خہ خاص عزت شتہ د،

د، پنچمہ داچہ دقرآن یاد لود دپارہ دیر وخت پہ کار دے اویا دیا د
سانلو دپارہ لے بول عبرت مرگہ ددورا و تکرار ضرورت دے،
دوسرہ خواری کچرے ددنیاوی دگری حاصولو دپارہ کرے نو دیر

مال او عزت بہ ئی گتلا، دا بول دحفظ قرآن پہ لادگت غب
خندان دی، لیکن سرہ دے پہ مسلمان قوم کین لکھو نہ حافظان د

قرآن موجود دی اوددے دحفظ رواج پہ دے بے تپوسہ حال کینے ہم مخ پہ
ترقی دے چہ دا ددے دلیل دے چہ دقرآن پہ ذات کینے معجزانہ او انجذابان
دا سے کشش موجود دے چہ ددے بنداشو تہ سرہ ہم مسلمانان خپل
خان تہ را کبزی او ہیخ یو بندیز پہ دے اثر نہ غریجوی داکشش او انجذابان
تائیر دقرآن یومستقلہ معجزہ دہ اوددے دلیل دے چہ قرآن کلام

الہی دے حکم چہ بل بو کتاب دومرہ حفظ کوونکی پہ مخ دز مکے نشستہ
نہ دا سے کشش پہ بل کتاب کینے شستہ تردے حدہ چہ دتوریت او انجیل
بو حافظ ہم نشستہ :-

دقرآن اعجازی تاثیر پہ شخصیت در رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
دا صلاحی او انجذابی تاثیر نہ علاوہ دا شخصیتی تاثیر ہم دقرآن یومستقبلہ
مُعجزہ دہ، دقرآن پہ بارہ کینے صحیح او غلط دوارہ رائے دی، یوصیح
رائے دہ چہ دا کلام الہی دے اوبلہ غلطہ رائے دہ چہ دا کلام الہی نہ دے
دصحیح رائے ثابتلو او دغلط رائے دیکارہ کولو دپارہ مؤثر قرآن د شخصیتی
تاثیرا عجازی دے کور :-

د شخصیتی تاثیر اعجازی دے صورتونہ دی :-

① نزولی اثر ② قلبی اثر ③ قالبی اثر

① شخصیتی نزولی اثر :-

مخالفین وائی، چہ قرآن دا اللہ تعالیٰ کلام حکم نہ دے چہ دا رسول اللہ
محمد صلی اللہ علیہ وسلم کلام دے، کہ دا غلطہ رائے اُمننے شی نو بیباچہ ہنہ
کلام چہ پہ ہنہ کینے پہ خدا کے تعالیٰ دروغ و پیلے شوی وی حکم بہ ژور
اثر پہ دغہ انسان اُغر حوی لکہ خنکہ چہ د عربو دہنہ مشہور اوتو
قصید و خاص اثر پہ ہنہ شاعرانہ نہ پر یوتو کو موچہ دا پیلہ جو رہے
کرہے وے کہ دا سے وے نو تاریخ کینے بہ گے خہ قدرے ذکر شوے وے
لیکن دقرآن وحی :-

پہ یخنئی کینے خولہ

بہ چہ پہ حضور علیہ السلام شہ وخت پہ
یوعامہ جمع کین کیدہ نو د بیخ موسم

باوجود ہغوی د بیخ مبارک نہ بہ د خولو غت خا خکی پہ دیر زور
خشیدل د حضرت صدیقہ رض نہ پہ اول د بخاری کین منقول دی :-

لَقَدْ رَأَيْتَنَّهُ يَنْزِلُ عَلَيْهِ الْوَحْيُ فِي
الْيَوْمِ الشَّدِيدِ بِرَدِّ الْبُرْدِ فَيَقُصُّمُ عَنْهُ
وَإِنَّ جَبِينَهُ لَيَتَفُضُّ عَرَقًا
ما حضور علیہ السلام اُلید وچہ پہ
سخنہ یخنئی کینے بہ برومی نازلیدہ او
ختمہ بہ شواہ نو د ہغوی د تند و مبارک
نہ بہ دا سے خولہ را خنیدہ لکہ خنکہ چہ و ہلی رک نہ وینہ دارے وھی
پہ یخنئی کینے دا سے سخنہ خولہ را تلل غیرا اختیار ی دہ چل و ل پہ د کینے
نشی کیدے اُس دا بناکارہ خبرہ چہ دا سے تاثیر پہ انسانی کلام کینے نشی
کیدے معلومہ شواہ چہ دا حضور علیہ السلام خیل کلام نہ ووبلکہ
الہی دے :-

دروند والے او پینے کلام د الفاظونہ جو روی پہ ہنہ کینے دروند
والے او پینے لہ گہ، ا حکم چہ دا خوبہ اجسامو

کینے خاص وی او قرآن خوا الفاظوی جسم خرنہ وی بیبا ہم پہ حضور علیہ
السلام بہ چہ قرآن نازلید و نو د ہغوی پہ شخصیت کینے بہ د معجزے پہ
دول دروند والے او پینے پیدا کیدہ او لگ ہم بلکہ دیر زیات :-

بخاری شریف کینے زید بن ثابت رضہ نقل کوی :-
كَادَتْ فَخْدِي أَنْ تَرُصَّ، ترجمہ: قدریہ وہ چہ خما د پتون ہلوکے د پیتی
د زورہ چورہ چورہ شوے وے :-

د سورہ مزمل پہ تفسیر کینے مستدرک حاکم د صدیقہ رضہ نہ نقل کوی،
چہ حضور علیہ السلام پہ سفر کینے پہ اربنہ سور روان و، چہ وحی قرآنی
نازلہ شواہ، ہنہ اربنہ دوحی قرآنی د پیتی د زورہ کینا ستہ، د اشکارہ
خبرہ دہ چہ پہ زید بن ثابت رضہ او پہ اربنہ دا دول اثر نہ دوحی را تلونہ
وراندے او نہ وُر ستو چرے شوے و، دا صرف د قرآنی نزول اثر و
چہ دا پہ قرآن کینے ہم نو کور دے :-

إِنَّا سَمِعْنَاكَ قَوْلًا ثَقِيلًا ○ اے پیغمبرہ علیہ السلام موثر بہ تاباند

یو دروند قول دروا چو :-

ہر کلمہ چہ دا خیر قرآن او حدیث کینے را غلو عام و مخلوق اکتلو کچرے دا
تاثیر دا قضا تو نہ خلاف وے نو د قرآن مخالفین کو کفار و بہ خاندان اعتراض
او انکار دوا رہ کرے وے، ہر کلمہ چہ ہغوی دا سے نہ کرے، نو دا دلیل شو
و دے خبرے چہ دا تاثیر واقعی پہ نواتر سے ثابت دے، دا تا تیر صرف
قرآن سرہ سترے نہ دے بلکہ دھنے قرآن سرہ چہ د جبرائیل علیہ
السلام پہ واسطہ نازل دے نو دا سے شوے، لکہ چہ د وخت دنا زلیدا و د جبرائیل
علیہ السلام د فعل او عمل ہم پہ دے کینے داخل وی دا د قرآن د تاثیر
محرر، دہ چہ بل السانی کلام کینے نشتہ:

۲- د قرآن شخصیتی قلبی تاثیر

د صاحب قرآن حضور علیہ السلام پہ ذرہ مبارک باندا دے د قرآن دا
انرو چہ د حضور علیہ السلام پہ فرمائش حضرت عبد اللہ بن مسعود
دوی پہ ورا ندا دے قرآن شریف تلاوت کھو، نو خلقوا کتل چہ د
ہغوی دستر کو مبارکونہ بے اختیار اے وینکے جاری وے۔ وَعَيْنَاهُ تَذَرِّقَانِ
⑤ مطرب بن عبد اللہ بن شخیر رض نہ نقل دے، ہنہ وائی چہ د شیے
پہ تہجد و کینے حضور علیہ السلام یواھے دھنوک ہم نہ وو، قرآن
لو سنلو خہ پہ لارہ تیریدم نو د حضور علیہ السلام د ڈرا پہ وجہ د
ہغوی سینے مبارکے دا سے جوش و ہلو لکہ پہ دیمکی کینے ویشیدے پہ
چہ جوش وھی، فَلَجَّوْهُ اَزِيْرًا كَاذِبًا لِمَرْجِلٍ، بنہ! چرے د چل دل د
خبروہ چلوئی سری پچیلہ د شیے پہ تیرے کینے پہ یواھے، دا سے اثر
کیدے سی، دا تا تاثیر خود کلام الہی کیدے شی۔

۳- تاثیر قلبی

پہ وینا کینے دوسرہ تکلیف نہ وی خومرہ چہ بہ عمل کو لو کینے وی د

چل دل خبرے یواھے د خلقو بنو د لو د پارہ وی چلوئی سرے پچیلہ
دل ترنلہ دہر د ویکے عمل پر نشی کولے ترخو چہ ہنہ کلام الہی اے گنری
او دھنے مضامین حتی اے گنری لیکن د حضور علیہ السلام پہ قالب اوبدا
مبارک باندا دے د قرآنی احکام موخہ اثر بہ کیدے و چکوم وخت چہ دا
آیت نازل شو :-

فَاِذَا كَرَعْتَ فَانصَبْ وَرَالِ رَبِّكَ اے پیغمبر علیہ السلام تہ چہ خہ
فَاَرْعَبْ: سورہ الانشراح ایت ۱۷ وخت د ضروری کار نہ فارغ شے نو
خپل خان د اللہ تعالیٰ پہ عبادت کینے سترے کرے، او اللہ طرف تہ پڑتیت شہ
د دے نہ پس حضرت صدیقہ رض فرمائی چہ ہغوی بہ بولہ شپہ عبادت
کو لو تر دے حد اے چہ (تَوَكَّرَمَتْ قَدَمَاهُ) د ہغوی قدامونہ مبارک بہ اُپر سید

② بخاری شریف کینے دی چہ د صدیقہ رض نہ د حضور علیہ السلام دا خلقو
پہ بارہ کینے تپوس اُٹھو ہغوی اُخر مایک چہ پورہ قرآن د ہغوی اخلاق
وو لکہ ختنگہ چہ شوک خپل عادتونہ او اخلاق نشی پریبیو دے د غم
شان د حضور علیہ السلام اخلاق او عادات قرآنی احکام جو رہ شوی و وچ
خہ پہ قرآن کینے وو ہم ہنہ د ہغوی پہ عمل کینے موجود وو، بنہ! چرے
پہ یو انسان د خپل چل دل د کتاب پہ دے مول نالی، جسمانی او عملی
تاثیر کیدے شی؟ کچرے نشی کیدے نو دا دلیل د دے خبرے دے
چہ قرآن کلام الہی دے او پچیلہ حضور علیہ السلام پہ دے د کلام الہی پہ
حیثیت دہو لو نہ زیات عمل کوونکے وو :-

د قرآن سیاسی اعجاز

قرآن عربو کینے نازل شواو دوی د ہولو قومونہ کمزوری بے علمہ او بے
ہنرہ وو، د سیاسی غلبے حاصلو لوھیخ ذرائع دوی سرہ نہ وو، خکک چہ
سیاسی غلبے او اقتدار حاصلو لو د پارہ اول دا فزا روزیا تولے ضروری وی

اودوی گنر نہ وو۔ عرب بہ پہ ہنہ وخت کینے صرف سعودی عرب
 اوین تہ ویلے شو، عراق، شام، فلسطین، اردن، لبنان، بیروت
 مصر او شمالی افریقہ دا عرب ملکو نہ نہ وو، خود اسلامی فتوحاتو
 نہ پس عرب ملکو نہ جو رہ شو، (۲) دویم خیز تعلیم دے او عرب دایا نو،
 یعنی دنالو ستو ملک وو، دریم خیز اتفاق او یووالے وو، لیکن دے عربو ہرہ
 قبیلہ دے پلے دشمنہ وکے تر دے چہ دمدینے منورے دانصارو دودہ مشہور
 قبیلہ اوس او خزرج پھلو دیوبلے دشمنان وو، (۳) خلورم خیز کار یگری
 دے او بہ عربو کینے نہ کارخانہ وکے او نہ کار یگری دتورے او دے معمولی
 پوشاک دیارہ ہم ہغوی دھندوستان او دشام دے عیسائو محتاج وو،
 (۴) پنجم خیز زراعت او غذائی کفالت دے، او دے قبور پو نہ بغیر ہغوی
 دنور و قومونو محتاج وو، حکمہ چہ دھغوی وطن دکر وندے جو کہ نہ دو
 چا پنچہ قرآن ہنہ تہ پھلہ "وَ اِدْعِیْ ذِیْ ذُرُوعٍ" اویلی۔

(۱) شپدم خیز معدنی دولت دے او پہ دغہ وخت پہ عربو کینے یومعدنی
 دولت تہ وو اوس چہ موبنزخہ کور و ہنہ داسنی ذملے پیل او ار دے
 (۲) او م جسمانی قوت دے، او دا ہم پہ دوی کینے حکمہ نہ دو چہ دغہ
 ملک چہ پرگرم دے ضروری غذا اور تہ حاصل نہ وکے، دا او بوہم بکوت
 وو دیختی او گرمی نہ خان ساتلو دے پارہ دوی سرہ کور و نہ ووریا تو
 خلقو بہ پہ تنبوا نو کینے گزارہ کولہ او دے علاج خہ انتظام ہم ورسرہ
 وو، (۳) آتم خیز روحانی او اخلاقی قوت دے چہ دتوحید اعلیٰ او پاکیزہ
 تصور نہ پیدا کیری، لیکن دے عربو خلقو بہ دکانرویا دکانرو نہ جو
 بتانو عبادت کولو

پہ دے حالاً نو کینے قرآن پہ عربو کینے سبکارا او عربو پتو لو پہ جمع
 دے رنہ اڈور کولو بنہ زور اگلو دودہ دودہ نیم کالونہ زیات وخت

قرآن دآزاد اشاعت (خوزولو) دیارہ وخت نہ وو مؤندلے شوے،
 لیکن دے لہزہ مود کاکینے قرآن عربو لہزہ دکوم خائے نہ تزکوم خائے
 اڈسول ددے اندازہ دقرآن نہ ویرا ندے او دقرآن نہ وور ستودے پو
 دنسبت کولو نہ معلومیدے شی عرب نبیل القرآن ہنہ ووجہ دگومو
 مؤنزد کرا کرا وو عرب بعد القرآن دا سے یوقوم جو رہ شو چہ پہ تنظیم
 اتحاد، اخلاق، بلند خیالی، اولوالعزمی، ایثار، قربانی، خدا پرستی
 شجاعت، سخاوت، عفت، پاکدامنی رحم او شفقت، عقل و تدبیر
 جہان بینی، جہانگیری، دیانت، امانت، صدق اور استی، دوعہ دے پورے
 کولو او پہ عدل و انصاف کینے ددوی یوقوم ہم سیال نہ وو، بلکہ دے بشریت
 بتول تاریخ دوی دمثال پیش کولو نہ تش تود دے ہر دغہ وچہ دے چہ
 دتیر شووا تہ کمزور و سرہ ہم ہغوی دے مشرق او مغرب دودہ لو یو
 متمد نو او بے اندازے سامان نہ دے پک با دشا ہور قیصر دکرے
 پہ یو وخت تکرہ او ہلہ او پہ دیر لہزہ وخت کینے ہغوی تار پہ تار کرا
 دھغوی دورے تے والو خولے او دھغوی لوئے او تخت و تاج تے کسی کسی
 کول۔

اوس سوال دا دے چہ داسیا سی غلبہ عربو تہ پہ کومہ وچہ حاصلہ
 شوہ، چہ رور و دھنہ طوفانی چہ پہ مشرق کینے کاشغرا و دیوار چین
 سہارا اتمیدے او پہ مغرب کینے مراکش او فرانس پورے
 ددے جواب دا دے چہ سیاسی اقتدار او غلبہ حاصلو دے پارہ دودہ
 قسمہ اسباب کیدے شی، (۱) یومادی (۲) او دریم روحانی او فیزی
 اوس دکر شو چہ مادی ہیچ اسباب عربو سرہ نہ وو، بلکہ دے عربو
 دشمنانو او حریفانو سرہ وو، کچرے پہ مادی اسبابو دغلبہ فیصلہ
 کولو دے نو عرب بہ دے دے کہ نہ قطعاً اردک وو او نتیجہ بہ ارونے،

(پہ عکس) وہ، تو معلومہ شوہ چہ دا ہر خہ پہ ہغہ غیبی اور وحا
 طاقت چہ کوم عربوتہ دقرآن او صاحب قرآن علیہ الصلوٰۃ والسلام
 دبرکتہ نصیب شوے وو، اُس بشکارہ خبرہ دہ چہ دا سے معجزانہ طاقت
 د کتاب الہی د طاقت نہ بغیر ممکن نہ دے ہم دے نہ معلومہ شوہ چہ
 قرآن کلام الہی دے او پہ کوم یا ک ذات چہ دا نازل شو ہغہ دیولونہ
 زیات کامل او خاتم النبیین ذات وو د مسلمانانو اوسنی زوال باعث
 ہم دا دے چہ دوی د اسلام او د قرآن پہ ہدایا تو عمل پرینے دے ورنہ
 د دے دوارو اُس ہغہ طاقت دچہ کوم وو۔ د قرآن دا نسخہ د ذرو کالونہ
 ہر زیات وخت از مینیت شوے او تجربہ شویدا، او نُزُلُ مِنَ الْقُرْآنِ
 مَا هُوَ شِفَاءٌ۔ قُلْ هُوَ الَّذِي يَنْهَىٰ عَنْ مَنَاجِرِ الْوَشَآٰئِؕ لٰكِنۡ بِهٖ كَافِرًا
 لِّیَكِلَ شَیْءًا اَوْ بِهٖ خَوۡفًا شَیْءًا یُّهۡتَدٰی بَہٗتَرٰیۡنَہٗ نَسِخَہٗ تَرۡہِیۡفَ اِثۡرَ نَشۡئِکَۡ
 ترخو چہ پہ ہغہ عمل اُنشی دیورپ مستشرقین دا راز بنہ پیڑنی چہ کہ
 چرے مسلمانانو اسلام او قرآن نہ رجوع اکرہ نونوی کہوہ۔
 مسلمانان پہ یوحائے شی پہ یومرکز کینے بہ راشی د ہغری خوارہ وارہ
 طاقتونہ او د ترقی ذرائع بہ یومرکز شے او د دنیا ر و ہجے منبر طاقت
 بہ جوہر شے او چھو بز دلاس نہ بہ دغہ بنکار اُحی، نو خکہ خہ مودے
 را سے ہغوی مسلمانانو لورہ د قرآن او اسلام نہ د بیرتہ کولو کوششونہ
 شروع کری دی، او دا واتی چہ د مسلمانانو ذوال دقرآن او د اسلام پہ
 وجہ دے او دا ہم واتی کچرے مسلمانانو د مغرب ہغہ گنداہ او خدائے
 ویزارہ تہذیب اختیار کرو نو دوی بہ ترقی اکرے او ہمدنا وجہ دہ چہ
 پہ اسلامی منکر نو کینے زور او نوسہ جنگ جاری دے اوور ترورے پہ مسلمانانو
 کینے انتشار او مرکز نہ تہذیب و نکی جذبات پائتم مومی۔ مو بز پہ خپلو
 لے سورہ بنی اسرائیل آیہ ۸۴ لے سورہ تم السجدة آیہ ۲۵

دوو کتابونو ترقی او اسلام اشتراکیت او اسلام کینے دامسلہ پورہ حل
 کرے دہ چہ د ہغے رُوح دوا خیزہ دی ہغہ دا چہ دیورپ کار یگری،
 ہزارو علم یو خیزدے او د ہغہ طرز ژوند، معاشرت او تہذیب بل
 سینے دے، اول شے دا سلام دے چہ یورپ پر قبضہ کریدا، یعنی یورہ
 ہغوی صنعتکاری چہ ہغہ واخلئی او د ہغے ہغوی کنہکاری دہ چہ
 پریندی پہ دے د زور تعلیم یافتہ ہغے اعتراض نشنہ خکہ چہ ہغہ
 اسلام سر ہ پچھلہ فتی دے دفت کولو ضرورت کے نشنہ دلائل خما پہ
 نور و کتابونو کین شتہ او دیورپی تہذیب کنہکاریانے پریندی چہ ہغہ
 د اسلام او ترقی دوارونہ خلاف او پچھلہ یورپ د ہغہ پہ وجہ د تنزل
 بنکار دے او د خنکدن پہ حالت کینے دے، دا سے خمو بز خانہ جنگی
 ختمیدے شی، دنوی او زور تعلیم دوارہ وزرے د ترقی د پرواز د پارہ ضروری
 دی دوارہ د لے یوحائے کری جگہوی لے مہ۔

۴- غذائی اعجاز

النسان د جسم اور روح نہ جوہر دے دا دوارہ پہ دے بدلید و نکی او
 خرابید و نکی جہان کینے آباد دی، خکہ پہ دوی کینے ہم بدلی او خرابے
 راخی، نو ترخو چہ دے دوارہ د پارہ د غذا انتظام نہ وی نو د دوی باقی
 پاتے کیدل نا ممکن دی پہ دے وجہ قدرت د جسم او بدن د بقا د پارہ
 د غذا انتظام کرے دے، چہ دے د ختمید و نہ بچ شے او د دے د پیدا کولو
 نہ چہ کومے فائدہ، اخستل مطلب و و ہغہ ہم پورہ شے او دے کینے
 خہ نقصان را نشی او د روح د غذا د پارہ لے ہم پہ دے غرض انتظام
 کرے دے چہ دے ہم ژوندے پاتے شے او د دہ د پیدا شے مقصد پورہ
 شے، قدرت دانسانی بدن د غذا دا سے لوتے انتظام کرے دے چہ د
 زکے نہ واخلہ تر آسمانہ او تر نمر او سپر زمینی پورے ددہ د غذا پہ

پہ تیار کی گئی تھی مثلاً بدن غذا رو دیتی، دپارہ ذمکہ غنم را
 اُبتوکوی اوبہ اوہوا ہفہ شہہ اونازہ ساقی دستورو پہ کشش ہفہ دانہ
 نیسی اوغٹیری، نمر د سمندار نہ براس اوجت کپی پورتہ ورچ شی
 اود ہفہ نہ ہاران پہ شکل کینے د ا بوانتظام ا کپی او پینچے گرمی ہفہ د غنم
 دانے پغوی، بادونہ بوس او غنم جڈا کولو کینے مدد کوی شپہ ورچ یوبل
 پسے لکیدی دی نو دے کینے اعتدال پیدا کوی مطلب دا چہ بولہ کارخانہ
 د جہان پہ غنم جو رہہ لو کینے لگیا دہ چہ انسانی بدن لہ د خوراک تیار کپی
 حالانکہ د روح نہ بدن قیمت او قدر دیر لگ اولاندا دے دے چڑغہ
 لاندا دے او کمزوری جڑ دپارہ دومرہ لوئے او وسیع انتظام د قدرت د طرفہ
 موجود دے نو دا خو ہیچرے نشی کیدے چہ د روح د غذا دپارہ د خہ
 انتظام نہ وی دا خونہ عمل معنی او نہ لے حکمت خو بیلٹون صرف دومرہ
 دے چہ بدن ذمکہ شہ دے دے غذا سامان ہم ذمکہ نہ اُشو
 اوروح آسہانی او امر ربی دے لہ دے وجہ دے غذا اہم د غہ خائے نہ
 پکار دہ :-

د روح آسمانی غذا

د روح د ژوند دپارہ قدرت یو روحانی
 غذا بتجویز کپے دہ خو ہفہ دلے دہ
 چہ خوک د ہفہ کیفیت او مقدار نشی بنود لے خکے چہ د روح پہ دے
 کینے اللہ تعالیٰ سرہ مشابہت او مناسبت دے نو دے دپارہ بہ غذا ہم
 دا سے پکار وی چہ دا اللہ ذات سرہ تہذون لری، بلکہ د ہفہ صفت وی
 دا اللہ د غہ صفت صرف ہم د ہفہ کلام کیدہ پشی چہ روح انسانی تہ متنتقل
 شی اودے ژوند دے اُساتلے شی نو د کلام الہی او وحی ربانی تہ بغیر انسانی
 روح ژوند نا ممکن دے، لکہ خکے چہ د جسمانی غذا تہ بغیر د جسم
 ژوند نا ممکن دے :-

د روحانی ژوند معیار

د روح اصلی ژوند او مرگ ہم ہفہ
 معیار لری کو مرچہ یو انسانی اندام لری

دا فیصلہ بہ د غذا پہ مقرر معیار موقوف وی چہ واقعی کلام الہی یا قرآن

د غذائیت معیار

د غذائیت معیار دوہ خیزونہ دی (۱) طبعی
 میلان (۲) ترقی او نشوونما، (۳) مثلاً دو دوی

او غوبنہ جسمانی غذا دہ او اُ سپنہ اولرکے جسمانی غذا نشی کیدے د دوار
 پہ مینج کینے ہنکارہ بیلٹون دا سے دے چہ دو دوی او غوبنہ خور ل د
 انسان طبیعت غواری او دایے طبیعت نہ غواری چہ د اُ سپنے اولرگی یو
 جو رہہ کپی او دے خوری :-

(۴) دویم معیار دا سے چہ دو دوی او غوبنے خوراک سرہ ہن غٹیری
 او ترقی کوی مگر اُ سپنے اولرگی خوراک سرہ دا سے نہ بلکہ نقصان
 کیری، د غہ رنگ قرآن ہم طبیعت غواری، خکے خو پہ لکھونو حافظ
 دیر غر لگیا وی قرآن یاد کپی او بیا د ہفہ د سا تلود دپارہ تہ مرگہ بول غر
 ہ ہفہ دورونہ او تکرارونہ کوی۔ د دے قرآن د علم او عمل سرہ پہ لوج
 دا سے اصلی رحیقی، ژوند پیدا کیری چہ بیا یوموتے خلق پہ زرگونو نور
 خلقو تہ کیدے شی لکہ موبزہ سیاسی اعجاز کینے چہ بیان کپے کپے
 روح تہ قرانی غذا اور تکرے شی نور روحانی ژوند دا سے ختمیری، لکہ چہ
 خکے بدانی ژوند د بدانی غذا نہ ہوندا لو پہ وجہ ختمیری :-

د روح مرگ او ژوند

دھر خیز ژوند د ہفہ د پیدا کولو د
 مقصد نہ معلومی :-

دا د ستر پہ پیدا کولو مقصد لیدل، او د غوبنہ پیدا کولو مقصد اور بیدار
 ستر کہ چہ لیدل نشی کولے او غوبنہ چہ اورید لے نشی نو دا د دوی مرگ

دے دغہ شان درُوح پیدا کول دے معرفتِ الہی دپارہ دی خوپردے
چہ دامقصد حاصلیری نوزوح ژوندے گوندی مردے۔

۲۷) دالله پہ معرفت اودالله پہ تعلق سرہ روح کینے بولوئے دا سے
طاقت راشی، چہ دھے مقابلہ ددے قوت نہ خالی روحونہ نشی
کولے اس ددے طاقت نوم روحانی ژوند اوددے نیشتوالے روحانی مرک
دے، داسے ژوند قرآن حکیم پہ دے الفاظوبیانوی:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ إِذْ دَعَاكُمْ تَسْمَعُوا أَوْ سَمِعْتُمْ
وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ ط: أَمْئِي هغوی تاسوداسے خیزتہ
سورۃ الانقال - آیہ ۲۳ : دابلی کومچہ تاسوتہ ژوند درکوی،

دے نہ معلومہ نشوہ چہ روحانی ژوند جسمانی ژوند نہ اعلیٰ اوزیات
اوجت دے ددے روحانی ژوند پہ برکت اوطاقت سرہ صحابہ کرامو
دخپل نہ خوچند لایات لبسکروتہ ماتے ورکریہ سرہ ددے چہ
هغوی سرہ بہ ہیج سامان نہ ووا و تحیرانی دل سے کارنایے بہ فی اکریہ
چہ صرف جسمانی ژوند خاوند انوبہ نشوے کولے دا ژوند هغوی تہ
دقرآن اواسلام نہ حاصل دوا دابن جریر طبری پہ تفسیر کینے۔

وَكُنْتُمْ عَلَىٰ شَفَا حُفْرَةٍ مِّنَ النَّارِ لَرَسُولِ اللَّهِ عِيسَىٰ ۝۱۳

دحضرت ابوقتا دہ وضاحت داسے بیان شوے (دائے ترجمہ) چہ د
عربو خلق دیرذلیل خوار اودیتولونہ زیات کمراہ و و هغوی سرہ نہ
خوراک اونہ پوتشاک و و هغوی درومر او فارس غوندے ددووزمرو
پہ مینج کینے تری و ووی سرہ دپشخید و ہیج خیزنہ و و هغوی دخوراک
نہ محروم و و، نوردو گوانہای خلقوبہ هغوی خوپرد تردے چہ اسلام راغے
اسلام ورنہ یو کتاب رقرآن و وکر و چہ هغه دوی لره د قومونو
سرداران اوحاکمان جوہ کول۔

قرآن روحانی غذا دہ

دعذا دپارہ موبزوراندے ددوہ معیارہ
بیان کیری دی دا د طبیعت میلان ۲۷) او

ترقی را قرآن طرف تہ د ماتے خوداحال دے چہ دنرئی بل یو کتاب دومرہ
نشی لوستے خومرہ چہ دالو ستے کیری نرئی کینے دھیج کتا دومرہ خافظان
نشتہ خومرہ چہ دقرآن دی، حالانکہ دے غریبانو حافظانوتہ نہ د
مسلمانانولہ طرفہ خہ عیوضانہ ورکولے نشی نہ د قوم یا حکومت له طرفہ
اویا خود قرآن ژبہ همر غیر عربود پارہ ا پوادہ چہ د مجبوری نہ بغیر
هغه تہ طبیعت نہ ورعی، هم ددے نہ معلومیری چہ قرآن روحانی غذا دہ
حکله خوددے تہ لومشکلا تو با وجود دے تہ د طبیعت میلان نشتہ .

۲۷) دویمہ خبرہ دادہ چہ غذا خوپرد نکلی تہ د غذا نہ ترقی اوطاقت
حاصلیری نو دقرآن تاریخ هم دا بنائی چہ دقرآن پہ برکت کمزوری انسانان
طاقتور شول، بے اخلاقہ با اخلاقہ شول، لاندے خلق بڑا اوناپاک خلق
پاک شول، ددے نہ پس دھیچا هر پہ دے کن شک نہ پاتے کیری، چہ قرآن
آسمانی غذا دہ چہ درُوح دپارہ دآسمان نہ نازلہ شوے دہ او قرآن باندے
یقین لرونکو تہ هر دے قرآن هغه عظمت اوشان ورا بجنبلو چہ د هغه
مثال پہ انسانی تاریخ کینے نشی موندے اوداشان یواحے دکلام الہی کیدیشی

(۶) دلیل نظامی

قرآن حکیم د انسانی ژوند دپارہ داسے نظام قائم کپے دے چہ دهغینہ
چنپلہ دا یقین پیدا کیری چہ دا دخالق انسان له طرفہ دے دانسان
جوہ شوے نہ دے، حکله چہ د انسانی ژوند رازونہ اورمزونہ صرف
خالق حیات پیژنی نہ چہ بل خوک انسان چہ کلہ هم ددے لاسے نہ
داوریدو او پہ یوانسانی لاسے حیات باندے دتگ کوشش اکرونو
هغه تہ امن اودام نصیب نشود قرآن نظام حیات دومرہ کامل اود

ژوند په ټولو اړخونو باندې خور دې چې کچرې د هغه تفصیل بیان
 شی نو د بیعت کتاب به تر جوړې لهندا مو بزد قرآن د صداقت په
 غرض یو خو نیا دی اصول پیش کوو،
 (۱) د انسان تعلق د خالق کائنات سره (۲) د انسان تعلق د خپلو هم جنسو
 انسانانو سره

(۳) د انسان تعلق د ټولو عالم د کائناتو سره -

(۴) د انسان د ژوند مقصد -

(۵) د انسان د ژوند اخیری پورې -

(۶) روحیه اصول — د انسان تعلق خالق کائنات سره -

خالق کائنات د انسانی ژوند مرکز دے، د انسان ژوند، د هغه د ضروریاتو
 د ژوند د ظاهری او باطنی فائدا اخیری فیصله د خالق کائنات مرضی
 سره تړلې ده د خپل مرکز حیات نه د انسان جدا کیدل د هغه
 مرگ دے او د هغه سره یوځای کیدل د ده حقیقی ژوند دے لهندا د
 انسان پرمو بئی ذمه واری داده چې هغه د خالق کائنات په وړاندې
 په دے حیثیت رشان، یقین ا لری - د انسان دے حیثیت بشکاره کولو
 د پاره قرآن پوچې ارشاد فرمایلو:

حَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ رَسُوْرُهُ مَلِكٌ آيَةٌ عَدِيْعِي خَالِقِ كَائِنَاتٍ
 د انسان د مرگ او ژوند خالق دے، بیائے اعلان ا کرو -
 وَمَا بِيَكُم مِّنْ نَّعْمَةٍ فَمِنَ اللّٰهِ رَسُوْرَةُ النَّخْلِ آيَةٌ عَدِيْعِي اِنْسَانٍ تَهْتَوِي حَصْلُ
 نعمتونه د خالق کائنات بخشش دے، بیائے ارشاد فرمایلو چې انسان
 خپل کوشش سره چه کوم څیزونه حاصلو د هغه آخری فیصله
 هم د قدرت په لاس کینے ده انسان له پخپل کوشش نیاز بدل نه دی پکار
 وَمَا تَشَاءُوْنَ اِلَّا اَنْ يُّشَاءَ اللّٰهُ رَسُوْرَةُ التَّكْوِيْرِ آيَةٌ عَدِيْعِي سَنَأَسُوْخِرِيْنَه

د الله د خوښې تابع ده

قرآن د سید الکائنات د خوښې مبارکې نه دا اعلان ا کرو -

قُلْ لَا اَمْلِكُ لِنَفْسِيْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا اِعْلَانِ اَكْرَهِيْ جِهَ خَه د خپل خان د
 اِلَّا مَا شَاءَ اللّٰهُ ط رَسُوْرَةُ اِعْرَافِيَّة ۱۱۰ پاره هم د سو د اوزیان اختیار نه
 لر تر خو چه د الله خوښه د فیصله ا نکړی -

د دے خیالاتو لازمی نتیجه به دا وی چې (۱) رب العلمین سره به د انسان
 د محبت یو مضبوطه ر شته پیدا شی، چه کله هم نشلیزی،

وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا اَشَدُّ حُبًّا لِلّٰهِ ط د ټولو نه زیات محبت د الله سره د ایمان
 سوره البقره آیه ۱۶۳ : اَوْ يٰقِيْنَ د خاوندانوی هم د دے محبت

د اثر وی چه د هغه فکری او عملی ژوند د الله سره ا تړلے شی او د هغه
 ظاهرا و باطن د الله په محبت سر چپیتے شی، د هغه ظاهرا و باطن د الله

به یاد ا باد شی او په کائناتو د هغه نظر د ا سړی چه هغه د ا د جمال
 د محبوب صیرف یو آئینه کزوی، هغوی په ولاړے په ناسته او په ملاسته

يٰذِكْرُوْنَ اللّٰهَ قِيَامًا رَّعُوْ د ا و : اللّٰه یاد وی او په دے خیال او فکر په
 عَلٰى جُنُوْبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُوْنَ فِيْ خَلْقِ : آسمانونو او زمکے نظر ا چوی چه ا

السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ : د عالم خالق نه تا د عالم بے مقصد نه
 هَذَا بَا طِلَاط رَسُوْرَةُ اَلْاَعْرَابِ : دے پیدا ا کرے :

اَوْ اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَاِيَّاكَ نَسْتَعِيْنُ ه : په تصور کینے دے د دین د نیاد کامیابو
 چشمه رب العلمین کسری او اعتقاد دی، قوی او عملی عبادت صرف د هغه

کوی، او د خپلو منبها و تر و نه پس د دین د نیاد خپلو مشکلا تو د حل د
 پاره هم د هغه مدد غواړی هغه خپله رضا د الله په رضا کینے ورکه کړی

او د الله تعالیٰ په امر، نهی باندے عمل کول یعنې د هغه د حکمونو تعميل
 د خپل ژوند ضروری حصه جوړ کوی، قرآن نه چه چا فائدا ر یض

حاصلہ کرے دہ قرآن پچھلہ ذہنوی حال پچھلو دے الفاظ کو کہے بیا نبوی
 وَ لَئِنْ جَبَّ إِلَيْكُمْ الْإِيمَانُ وَ زَيَّنَّا اللَّهُ سِتًّا سَوِيَةً زُرُّوَنُو كَيْفَ دَا إِيْمَان مِيْنَه
 فِي قُلُوْبِكُمْ وَ كَرَّهَ إِلَيْكُمْ الْكُفْرَ وَ الْفُسُوْقَ وَ اِجْوَلَه اوستاسوپہ زرو نو کینے لے ور
 وَالْغِيصِيَاتُ طُ اُولَئِكَ هُمُ الرَّشِيْدُوْنَ نَبُو سْتُو اوستاسوپہ زرو نو کینے دکفر
 گناہ اونا فرمائی کر کہ واجولہ ہم خلق پہ سمہ لاددی رسورہ حجات آیه ع
 داهم ہفہ خیز دے چہ پہ دے دخالق کائنات او د مرکز حیات سرہ
 ترون پیدا کیری او داترون بیا ہفہ خیز دے چہ ہفہ سرہ دانسان زبرہ
 او د ماعوتہ نسل او آرام نصیب کیری او دتولو د نبوی پریشا نو خاتمہ اش
 اَلَا يَذْكُرُ اللّٰهُ تَطْمِئِنُّ الْقُلُوْبُ ر الوعدا آیه عش صرف دالله پہ یاد زرو نو تہ
 (اطمینان حاصل کیری)

دویم اصول، دانسان دنور و انسانا نوسرہ تعلق

دانسان ژوند پہ تمدن افا جتماعیت بنا دے یعنی پہ گنہ لا وخت تیرولے شی
 بواجے نہ خپل ژوند ضروریات دنور و انسانا نو پہ مدد حاصلوی
 حجامت دپارہ دنانی ضرورت مندوی، جامو دپارہ دجولا دلو بنو دپارہ
 دکولال دکان جور و لو دپارہ دکلاما او علاج دپارہ دکطیب او دکتر محتاج
 وی دارنگ بے شمیرہ نور و ضرور تو نو دپارہ دبیشمیرہ نور و انسانا نو
 محتاج وی ترخوچہ ددہ دنور و انسانا نوسرہ تعلق نہ وی نو ہفہ ژوند
 نشی تیرولے نو ضروری شوہ، چہ دانسانا نو پہ مینج کینے تعلق دپارہ د
 داسے بنا نسلہ اصول دی چہ انسان پہ ہفہ داجتماعی ژوند فائدے
 حاصلولے شی قرآن حکیمہ دحقوق انسانی متعلق داسے بنکارہ احکام او
 جامع ہدایات و رکری دی چہ پہ ہفہ عمل کولو سرہ دانسان دکہا
 ژوند دسبحر شحالہ او پرامن جوریدے شی دتفصیلا تو گنجائش
 نگ کینے دانسان دکہا دے ڈژوند یو خو اصول قرآن

قائم کروی دی، لا ک بشریت دی و الی اعتقاد یعنی د رنگ نسل او وطن
 دا اختلاف باوجود ہنول انسانی قومونہ دیو بہر مثال لری لہذا ایوانسان
 دہنولوانسانا نوسرہ ہم ہفہ سلوک کوی کوم چہ ہفہ دخپل بہر
 (خاندان) سرہ کوی، حکمہ چہ تول انسان دیومود پلا یعنی د آدم علیہ
 السلام او د حوا آبی اولاد دی،

رب رنگ، نسل او د ملک اختلاف صرف دپیژند کلتی دپارہ دے دجنگ
 جگرو یا دکوکے دپارہ نہ دے۔

دریم اصول، دانسان دکائنات عالم سرہ تعلق

دانسان تعلق دکائناتو سرہ دخادم او دتختاومر پہ، حیث دے کل کائنات د
 انسان پہ خدمت کینے لگیادی انسان تہ معلومہ وی او کہ نہ خوشفلی
 عناصر تہول یعنی زمکہ، باد، اوبہ او اور، ذرکے آسان مینج کینے وریج
 او باران او بکری نمر، سپور، مٹی او ستوری داہول پہ خپل خپل خائے
 دانسان پہ خدمت کینے لگیادی او دوی ڈژوند ضروریات تو تیار زرو نو کینے
 لگیادی ہمدہ حال دخناور و اونو بوتر او دمعدنیانو دے چہ ڈھریو
 دکفائد و تحقیق یومستقل علم دے ددے حقیقت قرآن حکیم پہ دے
 الفاظ کو کہے اعلان کرے دے :-

خَلَقَ لَكُمْ مَّا فِي الْاَرْضِ جَمِيعًا ط اے انسانہ دزمکے او د آسمان ہول خیزونہ
 سورۃ البقرہ آیه ع ۱۱ : ستا دکفائدے دپارہ پیدا دی
 وَ سَخَّرَ لَكُمْ مَّا فِي السَّمٰوٰتِ وَ مَّا فِي الْاَرْضِ ط او لگیاکری دی ستا سود فائدے
 سورۃ الحجاثیہ آیه ع ۱۱ : دپارہ دزمکے او آسانونو تول خیزونہ دکائناتو
 دے تعلق معلومیندوسرہ پہ انسان بانڈے شو حقیقتونہ پرائستے شی
 (دے دے جہان ہول بکری اولاد بی خیزونو کینے دانسان فائدے دی
 انسان لہ بکار دی چہ دا لیتوی ددے نہ دانسان پہ زرہ کینے پہ

کائناتوں کی حاکمیت اور دھنے کا قبو کو لو جذبہ پیدا کیڑی، دانسان او
 کائناتوں پہ صیغہ کینے ک فائدے و کولو او د فائدے ا غسٹو ترون ۔
 قائمیزی انسان دے نہ ک فائدو ا غسٹو کو ششونہ کوی، اور علوم کوینہ
 پہ ذریعہ پہ دے فائدو قابو موی او دے فائدو د تخلیق حکمت پورہ کوی
 رب (دوبہہ نتیجہ د عالی تعلق بہ داوی، چہ انسان بہ خان حاکم او
 مخدوم او قبول کائنات بہ محکوم او خادمان کنری لهدا ہنہ بہ داوتو
 د نبوی فائدے ک انسانی شرف خادم، محکوم او تابع جو کوی او شرف انسانی
 بہ کوی خادم محکوم یا تابع نہ جو کوی وی او دے پہ دے نظریہ عمل کو کیکو
 (جہان ہے تیرے لئے، تو نہیں جہان کے لئے) جہان تا د پارہ دے تہا جہان د پائو
 نہئے بلکہ دخالق جہان د پارہ ہے پہ دے بنا بہ ہنہ د نیاد انسانی شرف د تکمیل
 ذریعہ جو کوی وی انسانی شرف بہ پہ ک نیانہ قریباً نوی ہنہ بنا زرواں
 حاکم وی دھنے بندہ او غلام کہ نہ وی پہ دے اصولو بہ کھنہ خودی
 نورہ ہر گورہ شی ہنہ بہ دخیل روحانی شخصیت د لویبی اقراری شی
 او ک نیانہ ک ذیلو ضرورتو د پارہ بہ پہ انسانی شرف بانکداغ نہ کوی ۔
 (رج) ک کائنات عالم ک قابو کولو او دھنے ک خاد میت یو نتیجہ بہ د اہم
 وی، چہ انسان بہ ک شرف نہ ہر شی خپل خان بہ اشرف المخلوقات او
 نور قبول مخلوقات بہ خپل خادمان کنری ہنہ بہ ک عبادت لائق نہ
 کنری حکم چہ محکوم و مکملہ ہم د خادم عبادت نکوی او نہ دھنہ نہ
 مرادونہ غواہی ہم دغہ وجہ د چہ قرآن ک ہنہ انسانانو پہ بارہ
 کینے فرمائی کومو چہ ک آسمان یا زہکے خیزونہ معبودان جو ک کوی :-
 وَمَنْ يَشْرِكْ بِاللّٰهِ فَكَانَ حَرَمًا مِّنْ جَانِبِ اللّٰهِ شَرِيفًا
 التَّمَاؤِ : سورۃ حج آیۃ ۳ :- شوہ چہ ہنہ انسانی شرف ک آسمان
 نہ خان راگذار کوی :-

او ہم دے تعلق اثر بہ وی چہ انسان بہ د مخلوق عبادت نہ ویزارہ
 صرف ک خالق کائنات عبادت گزار شی، او ہم دا د قرآنی تعلیم نتیجہ دہ
۴۔ خلورما اصول، دانسان د ژوند مقصد
 انسانی زندگی خلورم بنیادی اصول دا چہ چہ انسان دخیل ژوند ک
 مقصد معین کولو غتہ پہا بیٹی د ہتو لو نہ ضروری علم دا دے چہ انسان
 تہ د کخیل ژوند مقصد معلوم وی او دا د اعلیٰ وی، لکہ خنگہ چہ
 انسان د ہتو لو مخلوقات نہ برتر او اشرف دے، نو د ہنہ مقصد حیات
 دہم دا سے برتر او اشرف وی چہ پہ ہنہ کینے د سراب بل یو مخلوق
 ہر نہ وی برابر۔ ک غوا، مینے او بڑے مقصد پئی دی پہ کومہ کین چہ
 پئی د پیروی او بنہ وی نو ہنہ بہ زیاتہ قیمتی وی بڑے نہ غواو
 عنوانہ مینہہ زیاتہ قیمتی دہ دخرنہ آس خکہ زیاتہ قیمتی دے چہ
 دخرنہ د ہنہ مقصد او چت دے پہ دے خبرہ کچرے انسان نکو
 اکر و نوثا بتہ بہ شی، چہ ک انسان نہ بغیر قبول مخلوقات دانسان د پارہ
 دی انسان بہ دے نہ خادمت او فائدہ آخلی اُس د غور جو کہ دا خبرہ
 دہ چہ ک انسان د ژوند خد مقصد دے، او دے سوال حل کول ک
 انسان ک ہتو لو نہ کومبی ذمہ واری دہ
 دا خوکیدے نشی چہ معمولی خیزونہ خود ک مقصدیت نہ خالی نہ وی
 ک انسان غوندے ک ہتو لو نہ دلوتے ہستی پیدا کول د بے مطلبہ وی؟
 خکہ چہ ک خالق کائنات پہ حکمتی بہ داغ اُلگی نو بنا پہ دے دانسان د
 پیدا کولو مقصد د پر غتہ دے لکہ خنگہ چہ انسان پھلہ یو غنہ ہستی
 دہ، ک مادہ پرستانو پہ خیال کینے خود دغہ مقصد صرف خون و نہ
 اُقتل ری د خوراک خون و وی او کہ د غرتہ یا د حکومت، کویسے خبر
 (خوراک) خود انسان د ژوند مقصد خکہ نشی جو ک پیدا دے چہ بعض

خناور لکھ مبینہ اور ہاکی دانسان نہ دیر نریات خوراک کوی اودہ لرخونہ
 ہم زیات ورکوی، حکمہ دیر خوراک کینے خوندا ہم دیر وی، لکھ خنکہ چہ
 یوکس دودہ آمونہ خوری اوبل کس شل آمونہ اُخوری نودے دویم
 کس لہ بہ خوندا ہم زیات ورکوی، داو نیل حکمہ غلط دی چہ دمیسنہ
 اوہاتی نہ دانسان خوراک بنہ دسر ہاتی اومیسنہ وابنہ گیا خوری
 او انسان پولا داو چرکان! حکمہ چہ دہاتی اومیسنہ دپارہ دغہ وابنہ
 گیا پولا داو چرکان دی دوی تہ داخیزونہ نریات خوندا ورکوی اُس
 دویم خیزر رتبہ، عزت) امام غزالی رحمہ اللہ تعالیٰ دینا مطابق
 وہی خیزونہ دی حکمہ چہ عزت اور تبتہ دمال دپارہ دہ اومال ہم د
 خوراک دپارہ خوفرق صرف دواسطے دے ورا ندے ہم مقصد خوراک
 ووبلا واسطہ او اُس ہم مقصد خوراک دے خوبلا واسطہ :-
 دغہ دپارہ دیر نیم خیزر حکومت) ہم یو مستقل مقصد، حکمہ نہ دے
 چہ دمال اور تبتہ دپارہ اومال ورتبتہ دخوراک دپارہ مطلوب دی
 لکھ خنکہ چہ ورا ندے ذکر شو، خوراک خنکہ مقصد نہ دے، بلکہ دا
 چہ دانسان حکومت دگو نیش او د تکلیف دے، مال پر خرچ گیری
 منہ سے تریے پکینے وھلشی شرو نسا د پکینے گیری، ووتونہ دھغ
 دپارہ بکاروی حکومت آوری بدل پکینے راحی، مطلب داچہ دزر کونو
 خنکونہ انسانی حکومت دک وی پہ دے پکینے خوددہ پیا زمرے بنہ
 دے چہ دھغہ حکومت قدرق دے ہول خناور کے قدرتی زیر فرمان
 دی اودا سے ہیغ قسم خطرے ہم پکینے نشتہ ہم پہ دے دور انسانی
 لذات او خوندا ہم دغونو او تکلیفونو نہ دک دے پہ دے خوندا و نو
 اغسنو کینے کلہ سر و مال او ہول تہ ہم اُبیلی مگرد خناور و لذات
 ددے ہولو خطر و نر خالی دے دھغہ رجہ دا دہ چہ دانسان بہ فطرت

کینے تیر شوے غم او د مستقبل فکر پروت دے ددہ پہ منگرویا
 خیلوانو کینے خوک چہ ورا ندے سردی دہ تہ چہ ریا دشی خامخا
 غم جن گیری او آندہ خطرے فکر ہم دسرہ خا مخاوی ددے وچہ
 دانسان ہول لذتونہ دغونو او فکر و نو نہ دک دی او د خناور و ہیغ
 یوزت کینے ہیغ قسم غم فکر نشتہ ددے ہول تقدیر خلاصہ داشہ
 چہ انسان دخیل ژوندا مقصد پچیلہ نشی مقرر رولے دامقصد
 بہ ددہ خالق مقرر وی، لکھ خنکہ چہ دہاتی جہاز جورہ ونکے د
 ہواتی جہاز مقصد متعین کری نہ چہ پچیلہ ہواتی جہاز خیل مقصد
 متعین کوی ہر دامقصد بہ صفا و بلیغوالفاظ کون قرآن حکیم بیان
 کرے دے :-
 وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ○ دپیریا نوا مبنیاً مود تخلیق
 مَا أُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَا أُرِيدُ أَنْ يُطْعَمُوا ○ مقصد عبادت الہی دے مود
 سورۃ التدریات آیہ ۵۵ :- ددوی نہ روزی گھنل دغوار
 اونہ پہ بل خور دل :-
 دا سے لکھ خنکہ چہ انسان دا دودہ مقصدونہ پچیلو غلامانوا پورہ
 کوی حکمہ چہ موزتہ نہ ددروزی حاجت نشتہ اونہ دخوراک ات
 اللہ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ ○ بلکہ خداوند تعالیٰ دوا ندے
 نہ دانسانی مشین قائم ساتلو دپارہ ددروزی انتظام کرے دے، حکمہ
 چہ ہغہ دیر کوی او زور آور دے،
 کچرے یو مشین تہ درنگ روغن ضرورت دے دپارہ وی چہ ہغہ
 خراب نشی نو دادمشین دوجود مقصد نہ دے، بلکہ ددے مقصد ہغہ
 کار دے چہ مشین ساز کوم کار دپارہ جور کرے دے ہم دغہ مال
 دانسان او دھغہ دیر ذی دے دانسان دپارہ روزی بقاء سامان دے

مقصد تخلیق نہ دے، مقصد تخلیق بہ ہم ہفہ وی چہ کوم د پارہ
 انسان پیدا شوے دے، یعنی عبادت الہی۔ ذنیل اور وغن۔ ایشان رد
 مشین د پارہ (روزی ہم د انسان صحیح ساتلو د پارہ یوسامان دے د
 ہفہ د ثوندا مقصد نہ دے، پہ د نیا کئے د ہر مشین قیمت د ہفہ د
 مقصد مطابق متعین کولے شی مثلاً د چینو بہ ہفہ مشین زیات قیمتی
 گنرے شی چہ لپر۔ وخت کئے د پرچینی پیدا کوی ہم د غرنک دانسا
 مشین قیمت بہ د ہفہ د تخلیقی مقصد بہ مطابق وی چہ ہفہ عبادت
 الہی او تقوی دے فرمائی، اِنَّ اَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ اَتْقٰىكُمْ، او ہم دا
 انسان د الله پہ نزد د پر قیمتی د شرافت او عزت خاوند او دیر
 مقبول کئے۔

پنجم اصول دانسا فائز وند آخری منزل

دانسانی ژوند آخری پورے د الله سرہ یو خائے کیدل دی، قرآن دا وظیفہ
 دانسان ژوند متحرک دے ساکن نہ دے۔
 يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَىٰ رَبِّكَ كَدْحًا، تَهْ فِي مَرْحَلَةٍ مِّنْ تَكْلِيفُونَ
 فَمَلِّقِيهِ ط سوره الانشقاق آیت ۷: تَبْرَأُونَ لِلّٰهِ تَه و دروان ئے او
 بیا بہ ورنشہ یو خائے شے۔

- ① ددے آیت نہ معلومہ شوہ، چہ انسانی ژوند متحرک دے۔
- ② پہ دے حرکت کئے ورنہ تکلیفونہ ہم خائے پینیری۔
- ③ ددے حرکت آخری پورے خدائے سرہ یو خائے والے دے۔

دا خبرہ دیرہ ہکارہ دے چہ انسانی ژوند متحرک دے انسان اول
 شوم وی، بیا ہلک او خوان شی، تر دے د ترقی حرکت دے بیا مرگہ
 پورے د تنزل حرکت جاری وی، د مرگہ نہ پس برزخی حرکت شروع
 شی، دا ہول قسمہ حرکتونہ ضروری دی دا ہیخوک نشی بندلے د

ترقی پہ حرکت کئے بہ ترقی کیری او د تنزل پہ حرکت کئے بہ
 خائے تنزل کیری خود ا ہول حرکتونہ د غمونا او مصیبتونہ د ک
 پاک دی۔

دا خود ہکارہ ژوند حرکتونہ وو، د پت حرکت، یعنی د قبر او د برزخ
 حرکت ہر خوک نشی بندلے دا ہکارہ او پتہ قسمہ ہول حرکتونہ
 پہ، ہلہ ختمیری چہ ددے حرکتونو آخری پورے راشی او دا آخری
 پورے کومہ دے، دا پورے ہفہ دے بہ کومہ کئے چہ دانسان ژوند
 نتیجے او غرے بیا موندلے شی،

پہ دنیا کئے ہر حرکت یو عمل نہ ویلے شی، چہ خہ وخت د ہفہ عمل نتیجہ
 را ائی نو د ہفہ عمل حرکت ختم شی، یوزمیندا از مکہ چو کھوی
 تخم پکھے آجوی، د ہفہ ا بہ خورد کوی، سرہ پہ کئے آجوی۔ خیال ئے
 ساتی، خچکیداری ئے کوی، چہ فصل پوچ شی بیا گیبی، پہ مشین
 یا پہ غوایا نو او خروئے غولوی، بوس او غلہ بیلہ کری چہ د غلہ
 درمن واخلی نو دا حرکت ختم شی، حکمہ چہ ہفہ د عمل نتیجے او حرکت
 آخری پورے تہ ارسی او ددے نہ پس د غلہ حرکت ختمیدل ضروری دے
 ہم د غلہ حال دانسان دے ہفہ پچیل ژوند کنی تکلیفونہ تیرہ وی
 اوور سرہ حرکت کوی، خوک د خیر او نیکی د پارہ تکلیفونہ تیرہ
 او خوک د شر او بدی د پارہ خان خوری دا سلسلہ ترمرگہ
 جاری وی بیا و پاندا ہے پہ آخرت کئے چہ ہر گلہ دا دوارہ قسمہ
 خلق د خلو عملونو نتیجے او د خلو حرکتونو ثمرے د جنت او دوزخ
 پہ شکل کئے بیا مومی نو ژوند بہ خپل خائے او آخری پورے بیا مومی آویہ
 تہ بہ ا دریزی او دا د ژوند د حرکت انتہا د لکہ خنگہ چہ پہ دے آیت
 کئے د عملونو نتیجہ بیان دے۔

فَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ ۖ فَسَوْفَ
يَحْسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا ۖ وَيَنْقَلِبُ إِلَىٰ أَهْلِهِ
مَسْرُورًا ۖ وَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ وَرَآءَ
ظَهْرِهِ ۖ فَسَوْفَ يَدْعُو نُبْرًا ۖ وَوَضَعُ
سَعِيرًا ۖ إِنَّهُ كَانَ فِي أَهْلِهِ مَسْرُورًا ۖ

سورۃ الانشقاق آیۃ ۷ تا ۱۳

چاہتہ چہ عمل نامہ پہ بنی لاس
ورکپہ شہرہ، نوہفہ نہ بہ آسان
حساب آغستہ شی اوخپلو خلقوتہ
بہ خوشحالہ راشی اوچاہتہ چہ
عمل نامہ، دشاڈر سترورکپہ
شہرہ نوہفہ بہ مرگ غواہی او

یہ جہنم کینے بہ اغور خیری، حکمہ چہ ہفہ بہ کورکینے بیغمہ وو:
دانسان دا حالتونہ قرآن حکیم پہ دے آیتونو کینے بیان کری دی
وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَيَّ اللَّهُ: پر مخ دزمکے شوک گر خیدنے
رَزَقَهَا وَيَعْلَمُ مَا تُسْتَفَرَّهَا وَرُءُوسَهُمْ اللَّهُ دَهْفَهُ رُءُوسَهُ
سورۃ ہود آیۃ ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳: دہ او دہفہ داستوکینے او امانت
الینو خانے ورتہ ہم معلوم دے،

پہ دے آیت کینے دانسان ددرے وار و حالتو ذکر دے دُنُوٰی ژوند
چہ خہ وخت پہ زمکہ گرجی او حرکت کوی دآخرت منزل کوم بخا
چہ آستوگنہ کوی یعنی جنت یا دوزخ دقبر او برزخ حالت چہ کوم کینے
امانت وی تا اکتل چہ دانسانی ژوند پنچہ بنیادی اصولہ قرآن پہ
خہ بنہ طریقہ حل کریدی او دانسانی ژوند نظام ٹے پہ بنہ دول
پیش کریدے چہ داد ول بوغت فلسفی او حکیم ہر نہ دے حل کرے
نودا دلیل ددے خبرے دے چہ قرآن کلام الہی دے۔

۷۔ شمولی اعجاز

داعجاز شمولی مطلب پہ قرآن کینے دا سے خوشیزونہ دی کوم چہ
پہ انسانی کلام کینے نشی جمع کیدے ددے نہ معلومیزی چہ دانسانی
کلام دے نہ چہ انسانی ہفہ خیزونہ دادی:

۱۱) حِدَاتِ اسْلُوب ۷ مطلب داچہ دقرآن حکیم طرز بیان دانسان
کلام نہ مختلف دے یہ دے بتول ماحول کین دے مثال نشی ماسا
انسان چہ خہ واخلی نوخپل ماحول نہ ٹے مراخلی نوکچرے دانسانی
کلام دے نودعربود ماحول نہ بہ ماخوذ دے خود ایسے حکمہ نہ دہ
چہ پہ عربو کینے خو خہ چہ پہ بتولو ژبو کینے دکلام دسے طرز
موندے شی:

۱۲) کلام منظوم یعنی شاعری رب کلام منشور مسجع رجم کلام
منثور غیر مسجع: دقرآن حکیم پہ دے دریاو وکینے یوطرہم نہ دے
اودوست دشمن دا قرارکوی چہ قرآن دسبع معلقات یا ددیوان
حماسہ پشان شعرہم ندے حکمہ چہ دردیف، قافیہ او بحر وغیرہ
پابندی پہ دے کینے نشتہ او دمقامات حریری پشان منشور مسجع، یعنی د
بند ونوالہ نشرہم نہ دے او دعام مصتفیبنو پشان بے بند
نشرہم نہ دے، دینہ معلومیزی چہ پہ مخ دزکے دا سے کلام بل
هداوشتہ نہ نوددے بئیا داوسر چشمہ انسانی اوزمینی ندا
بلکہ الہی او آسمانی دکہ:-

۱۳) پہ انسانی کلام کینے دمتکلم دجد با توجیر دخل وی چہ ہفہ د
قہر خبرے کوی نو، پکینے درحم بونی ہم نہ دی اوچہ درحم خبرے
کوی نودتہراخ: پکینے نہ وی حکمہ چہ انسانی جذباتو کینے اعتدالی نہ وی
پہ خلاف دقرآن حکیم چہ دے کینے پہ یو وخت دزیری او دویرے
دجنت او دوزخ، اوقہر او درحم ٹیکو پہ یو خانے وی دے نہ معلومیزی
چہ دانسان پہ شان دجد با تونہ مغلوب ہستی دقرآن نہ دہزبان
نَبِيٍّ عِبَادِي أَنِّي أَنَا الْعَفْوَ الرَّحِيمُ وَأَنَّ عَذَابِي هُوَ الْعَذَابُ الْأَلِيمُ
سورۃ الحجر آیۃ ۷۷: پہ دے آیت کینے دمغفرت دا اعلان سرہ د

دردناک عذاب ہم ذکر دے، مگر انسان کے قصے اور یہ وقت
درحم او شفقت اظہار، پھرے نشی کو لے اودہ دم او شفقت پہ وختے
د غصے خبرہ پہ خولہ فنی راتلے :-

اس دہر انسان د کلام چہ مطالعہ اُشی نو پہ ہجے کہتے بہ خانما داسے الفاظ
بنکارہ شی چہ د بھرنی دُورے د باؤ پیداوار بہ وی چہ د ہجے نہ بہ
معلومیزی چہ متکلم د ویرے پہ وجہ داسے خبرے کوی، دینہ علاوہ
پہ انسانی کلام کہنے خو کلمہ د قوت اظہار کیزی مگر داسے قوت ہجیرے نہ
چہ ہجے نہ پہ زمکا آسمانوں نو بانداے د حکومت اظہار کیدے شی کہ
چرے چالبرہ مطالعہ د قرآن ہر اکرے، نو ہفتہ تہ پہ ہر ہرہ صفحہ دا
محسوسہ شی چہ دا داسے متکلم کلام دے چہ د کائنات عالم د یو خیز
نہ ہم ہجے نہ ویریزی اونہ د با ویزی ہلکے عظیم تو کجکل کائناتو بانداے
حکمرانی کوی۔ د طرفان نوح د بندیز پہ بارہ کہنے د قرآن د الفاظ نور
جو اگورہ :-

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقْوَاهُ ۖ وَاللَّهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ
آقِلینی : سورہ ہود آیت ۱۰۷ : اے آسمانہ دوریدونہ بنداشہ
چرے یوانسانی طاقت ہم داسے حکم و رکوع شہ :-

اسی کلام د انسان د دماغی قوت د محدود والی مظهر وی د ہجے
د بلاغت اس پہ ہر میدان کہنے یو شان منہا ہر نشی د ہلے . ددہ
قابلیت پہ خاصو مضامینو کہنے د بلاغت نور بنو دے شی بل قسم مضامینو کہنے
د ہجے د بلاغت د ہجے زور نہ وی، یو عرب مشہور شاعر ابو نواس صرف
د شرا بو پہ تعریف کہنے بہترین شعر خود ویلے شی پہ بلہ موضوع نہ
بل شاعر " ابوالصاہیہ " پہ دُھد و تقویہ، پہ فتاؤ د نیا او پہ شوق
آخرت بانداے د بلاغت نہ چک شعر ویلے شی خو بہ نور و مضامینو

داسے نشی ویلے، پہ فارسی شاعرانو کہنے فردوسی نظامی پہ جنگی
مضامینو پورا زور سرہ شعر ویلے شی لیکن پہ بل میدان کہنے ہجے
پس راجی، سعدی، اخلاق شاعر دے جنگی یا بل نہ دے، کچرے د
خوش قسمتی نہ یو شاعر پہ ہر موضوع بانداے شعر ویلے شی نو دا
فرق بیا ہم وی چہ پہ بعض مضامینو دیر بنہ کلام او پہ بعضو لڑ کم
او پہ نور د ہجے ہم کم ویلے شی۔ دے نہ علاوہ د شاعرانو او بلیغانو
تول مضامین د فکر او د ما دیا تو کہ دائرہ نہ بھر نہ وی پہ دے
ہتو لو کہنے غیبیات او د مادیاتو نہ پور نہ مضامین دیر کم وی، پہ
محسوسا تو کہنے د شاعرانو خیالات کار کو لے شی، لیکن پہ غیبیا تو کہنے
د تخیل پرواز ختم شی او دے ہتو نہ علاوہ شاعران د رشتیاؤ
او د واقعاتو یا بندنہ وی، حکم چہ پہ دل سے بیا پہ خیال یا بندی راجی
د شاعرانو کار دغہ وی چہ پہ خیال کہنے خہ خبرہ ہر خنگ چہ داغلہ
ہجے د بارہ ہر خہ الفاظ چہ د ہجے پہ خیال کہنے داغلہ نو د شعر پہ نقاب
کہنے رنگینی سہارو ورا چوی پہ دے کب لے نہ وی چہ داسے کیدے ہم
شی کہ نہ او دارشتیا دی او کہ دروغ . ہر بہ دے وجہ د شاعرانو
پہ بارہ کہنے یو معقولہ دہ چہ، " احسنہ اکذبتا، چہ دیر بنہ
شعر بہ ہجے وی کوم کہنے چہ دیر دروغ بیان وی، لیکن د قرآن حکیم
مضامین یو طرف نہ دوسرہ وسیع دی، چہ دے کہنے عبادات ،
معاملات، قوانین منزلیہ، د معاشرت احکام، د مملکت قوانین، بین
الاقوامی قوانین او بیا عقائد، اخلاق، تاریخ محسوسات، غیبیات ،
واقعات د نیا او حقائق آخرت تول مضامین دی بیا دے وسیع مقنا
د بیا نولو د پارہ دائرہ دوسرہ تنگ د کہ چہ ہیچ یو مضمون او عبارت
نہ دروغ او خلاف واقعہ نہ وی او سرہ دے د قرآن پہ فصاحت

او بلاغت کئے یو ذرہ فرق ہم نہ راسخی لکھ چہ فرمائی :-

وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا كُفْرًا وَخُدَاةً لَهُ سَوَابِلَ
فَبِمَا اخْتَلَفْنَا فِي كَلِمَاتٍ ۝ سورة النساء ۱۱۰

بلاغت اور مضامینوپہ صداقت کئے بہ خائنفرقا
راغلو و
داسے شان دھندہ کلام کیدے شی چہ دھے سرچشمہ لا محدود
قوت وی او ہندہ صرف خالق کائنات کیدے شی، نو دا دلیل ددے خبر
شوچہ قرآن ہم د اللہ تعالیٰ رشتیا کلام دے :-

۸ - غیبی اعجاز

پہ قرآن کریم کئے د غیبی علوم یو لویہ ذخیرہ موجودہ چہ
ہفتہ نہ دیر غبت فلسفی اولو کے عالم رسائی نشی کیدے نو دا بہ کلہ
اشی چہ د نالوستی قوم یو نالوستی ذات بہ ہفتہ نہ رسائی اشی ددے
غیبی علوم دیر قسمونہ وی :-

۱) کو با ندینو پیغمبرانو علیہم السلام او قومونو تاریخ، د ہفتے نتیجے او اثرے
۲) داتلوکے واقعے، دوخت نہ ڈو و جے د ہفتے خبر ورکول اود ہفتے داسے
حقیقت بیا نول چھ ظاہری اسبابوا اثرہ نہ وی،

۳) دمرکاتطبیعاتونہ بعد اموروپہ بارہ کئے داسے حقیقتونہ
بیا نول چہ د لوکے فلسفی اود تلو فلسفیانو د مجموعی قوت نہ ہم
دیر اوچت وی :-

(۴) دتیر شوو پیغمبرانو علیہم السلام مثلاً آدم علیہ السلام حضرت
نوح ۲۔ حضرت ہود، حضرت صالح، حضرت ابراہیم، حضرت
اسماعیل ۳۔ حضرت اسحاق، حضرت یوسف ۴، حضرت موسیٰ
حضرت ہارون ۴۔ حضرت داؤد۔ حضرت سلیمان ۵، حضرت عیسیٰ

حضرت یحییٰ

او حضرت زکریا علیہم و علی نبینا الصلوٰۃ والسلام
تاریخی واقعات اوردے تلو حضرت تو علیہم السلام د دعوت او تبلیغ
مقصدونہ اوردے تلو حضرت تو علیہم السلام مرد قومونو امتونو
واقعات اوردوی پیغمبرانو علیہم السلام د دعوتونو ارشادونو پ
خپل خپل امتونو بانڈے موافق او مخالف اثرات اود دوی انجامونہ
اونتیجہ، ددے نتیجہ علترنہ واسباب عبرتو نہ اونصیحتونہ چہ شنکے
تحقیق او حیرت انگیز صداقت او بلاغت سرہ قرآن بیان کریدی
د ہفتے مثال پہ انسانی تخریر کئے نشی موندے :-

د دے واقعات یو جو حصہ پہ تو زیت کئے موجودہ او حہ حصہ دتو زنت
د عالمانو تاریخ پہ سینو کئے محفوظ و ہ لیکن د صاحب قرآن علیہ
السلام پہ نول ٹوند کئے یو واقعہ ہم داسے نشہ چہ ہفتی نہ دانشانی
استاذ نہ د زکلی کرے حہ موقعہ پینہ شوی وی یائے تیر شکر کرے کوی
وی، یا چا استاذ داسے ویلی وی، چہ ما نہ حضور علیہ السلام زکر کرے کریدی
د داسے علومو باقاعدہ حاصلو د پارہ بالخصوص دیوانا نوستلی
سری دبارہ دیرہ زمانہ اود پرلہ نیسے زکر کرے ضرورت وی، دہ
دبارہ د خوکینتو یا خوملتو ملاقات کافی نہ وی لیکن د نبوت د زمانے
د قرآن د شنناو ہیخ وخت د دوی داری تو بہ انکار انکار و نہ د
تیر شوو پیغمبرانو علیہم السلام یا د تیر شوی قومونو پہ واقعات کئے
خہ شک بنکارہ کرے و د اخیرہ ددے واضح دلیل دے چہ نول د شنناو
اود ستانو دا حقیقت او رشتینی منلہ چہ ہفتی علیہ السلام اسی دو
اوچانہ ہم ہفتی زکر کرے نہ وہ کرے او قرآن کومر و صبی واقعات
د انبیاء یا د امتونو چہ بیان کرے دی ہفتے ہم صحیح منل کہ منڈے
منل نو خائجا بہ فی اعتراض کرے وے، پہ دے بنا د موجودہ مستشرقینو

اعتراضات رد و اورد و موروپه بار کجککه غلط او بے بنیادی چه ددے، مقصد سیاسی دے او استعمار تہ و دہ ورکول دی، داستراقت فتنہ علی واردہ نندہ بلکه د تحقیق پہ مرکزی سرچشمے د طاقت د قرآن او پہ نبوت بانہ سے حملہ کول غوازی چه د مسلمانانو د زبر و نونہ د قرآن او نبوت ہفہ جرے غٹے شی او د ہغوی د فطری وحدت خاتمہ اشی او دردی د جگد اکولوا و خان خان لہ کولونوی دو کو تہ پرا نستے شی:

يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَنۡوَاهِهِمْ ۗ وَ اللَّهُ نُورٌ يُجَلِّو
 وَ اللَّهُ مُنۡتَزِعٌ لَوۡرَهُ وَ كَوۡكِبٌ لَا اَلۡكُفۡرُوۡنَ ۝ خولو مگر کی ادا اللہ د خیل رنہ
 سورۃ الصف ایۃ، ع: پورہ کو تہ دے ہر خومرہ چه کافران بے بدگنہ
 پہ عاموانگریزی دانو کتے صحیح علم دین نشتہ او د دینی ژبے عربی ہم
 مہارت نشتہ او ددے نہ علاوہ د دوی دیورپ ہر یوم صنف سرہ
 عقیدتندی ہم دہ چه داد مغربی تہذیب اثر دے او د علماء دین نہ
 کرکہ دے، دا خلور خیزونہ دا سے دی، چه مستشرقین خیل فتنہ تہ پہ دے
 ہنہ ودہ ورکولے شی، مؤید د گولڈ زیتر، د مذاہب تفسیر یہ نوم کتاب
 او د ولیم میور، د لائف آف محمد، نوم کتاب پہ آزاد فکر دیرہ ہنہ مطالعہ
 کریدہ لیکن پہ مؤید ہر ہفہ اثر شو چه نوم مؤید اس بیان کہ او دا
 خمونیز د یقین د مضبوطوالی یو باعث جو رہنو، مؤید دراتلو کی، مورہ
 پہ بارہ کتے د قرآن کریم یو خو ہفہ غیبی اعلانات بیا نوو چه نوم لاشو
 نہ وواونہ د ہفہ خہ اسباب او ذرائع وو

۱ قرآن کریم دا سے قسم اعلان پہ دے الفاظ کتے کہیدے: عَلِمَتِ
 الرَّؤۡفُ فِیۡ اٰدۡنِ الْاَرْضِ وَ هُمۡ مِّنۡ بَعۡلِ عَلٰہِمۡ سَیۡلِبُوۡنَ ۝ سورہ
 الروم آیۃ ع: رومیان د ایران پہ مقابلہ کتے د سے مغلوب شو چه د
 کسری فو کونوروی حکومت او د ہفہ مرکز دل سے تباہ کرو، چه دے یو

خیل فلنگی، یا ست جور کرو، تاریخ ا بنو دل چه ددے خبر سے خہ نبتہ
 ہونہ و، چه رومی حکومت بہ بیار اپا لشی او د کسری ہفہ لوے حکومت
 تہ بہ ماتے ورکوی، مگر قرآن یضع سینین، یعنی د لسو کالونہ کہہ مودہ
 مقرر کرے او ہر دفعہ ا شوہ د لسو کالونہ کہہ مودہ کتے رومیانو کسری
 تہ شکست ورکرو او دوست دشمن د قرآن دا غیبی اعلان پھیلو
 ستر پرورشتیا او کیدونیکے ا کیدو او د تاریخ پہ بانو کتے محفوظ شو۔

۲ مسلمانان دیر کمزوری ووا او قدیش دیر زور آورو، با مخصوص
 د حدیبیہ پہ مقام ستنہ ہر کتے چه صحابہ کرام د دیر لڑے خایہ
 مدینے سورے تہ د عمرے پہ نیت راغلی وو قریشو د طاقت بہ نشتہ کتے
 ہغوی دمکے شریف او د عمرے نہ منع کول سرہ ددے چه داکار د عربو
 د منل شری قانون نہ ہم خلاف وو، مسلمانانو د صلح حدیبیہ ہغوی
 کمزورے دفع ہوا منط پہ ہفہ کتے یو دادفعہ ہر و، چه داخل د مسلمانان
 عمرہ نہ کوی بلکه آئندہ کال د بیاراشی او پہ دے حال کتے سورہ فتح
 نازل شو، اِنَّا فَتَحَّا لَکَ فَتْحًا مُّبِیۡنًا ۝ (سورہ الفتح آیۃ ع) چه پہ دے
 کتے ددو و فتحو پیشگوئی شوے و، یو د یہود و خیبر ازہ زمکہ د مسلمانان
 پہ قبضہ کتے را تلک او د ہغوی لوے طاقت تہ ملتے ورکول، او دویم د
 قریشو بلکہ د عربو مجبوعی طاقت تہ ماتے ورکول او مگر عرب مکہ
 مکرمہ فتح کول، دا دوا رہ فتح مسلمانانو صرف پہ ددو کالونین حاصل
 کرے، ددے نہ معلومہ شوہ چه قرآن کریم دعا لیل الغیب کتاب دے

۳ قرآن حکیم دا سے وخت کتے د خلفاء راشدینو د خلافت پیشگوئی
 کرے چه د صحابہ کرام و زونہ تہ ہم خطرہ وکہ بلکہ یومسلمان ہم خان
 محفوظ نہ کتے یو لیکن د قرآن حکیم دا پیشگوئی درستہ ثابتہ شوہ او ہم
 ددے مطابق ہغوی ددے حکم حکومت حاصل کرو د ہغوی دین

او اسلام هم سیاسی طاقت بیا مؤند او مضبوط شوا و اسلام په بقل جهان
 د خلفا و راشدینو په ذریعه خورشو، او د مسلمانانو نه د یو حکومت نه هم
 خدیو په پاتنه نشوه، د دے څلور وارو خبرو اعلان په څلور دے الفاظو
 کینه قرآن کریم وو، وَعَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
 لِيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ مِنْ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ
 دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَىٰ لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا ط (سوره نور
 آیه ۴۱) په نادوغه حالا تو کینه قرآن حکیم د اے نور د پیر غیبی اعلانات
 دوخت نه رو و کپیدی او بیارشتیا اخیل مکره لهند والی په عرضی
 صرف هم دا مثالونه کافی گنرو.

۹- انجذابی اعجاز

د قرآن حکیم د جاز بیت دا اے یو خاص شان دے چه په هېڅ
 انسانی کلام کینه نشته:
 دا د جاز بیت یو دلیل دا دے، چه غیر عرب خلق د پردی ژبے د قرآن
 په دیر تکلیف یا دوی یاد دے ساقی او د دے دورونه او تکرارونه کوی،
 حالا نکه د دے کین د نبوی هېڅ فائده نشته. دا جاز بیت یواځے د قرآن
 کیدیشی، د بل هېڅ کتاب نه. ۱-
 (۲) دویم دا چه د دے په معنی نه پوهیدونکی خلق هم بیا بیا ټول
 د دے تلاوت کوی او زړه ته پورته کیږی نه دینه معلومه شوه چه
 انسانی روح د پاره په قرآن کینه یو خاص جاز بیت مؤند د شی
 (۳) دریم دا چه د دے په مطلب نه پوهیدونکی خلق هر چه دا تلاوت
 کوی تو په هغه هم یو خاص اثر کیږی، او د دے تجربه شوه د هېڅ بیا
 پوهیدونکو خوا اثر خا هڅا کیږی، نو دا اے کشش چه په بل یو انسانی کتاب
 کینه هم نشته. د دے خبر دے دلیل نشی جوړید دے چه قرآن کلام الهی دے

۱- تالیفی اعجاز

د قرآن حکیم په تالیف کینه هم اعجازی شان موجود دے، ځکه چه
 انسان یو کتاب جوړه وی، نو د هغه یو څو مضامین، د فصل، بیا څو
 فصلونه د باب، بیا څو بابونه د کتاب په عنوان سمه یا دوی او
 بل لیکن د قرآن تالیف بالکل د انسانی تالیف نه جدا ونه شای
 لری، او سره د دے دومره معقول دے، چه ما م را زی رح فرمائی،
 چه د قرآنی ایتونو ربط هم یو مستقلة معجزه ده، په قرآن کینه په
 یو ځلے احکام، واقعات انبیاء، امور آخرت، او صفات د باری تعالی
 بیا ښی، نو ظا هر بین نابوهه خلق د اے ربطی گنری خو قرآن حکیم
 خپل مضامین د دوو مقصدونو د پاره بیا کوی یو د د اے څیز ښودل چه
 انسان ته پوه د هغه علم نه وی، او دویم چه قرآن په دے عمل غواړی
 ځکه چه یو بهترینه نسخه معلومول څه کمال نه دے تر څو چه په هغه
 عمل نه وی شوه، نو قرآن دا دواړه غواړی، علم او عمل لیکن د هبل
 تر غیب د پاره قرآن حکیم نور مضامین هم بیا کوی چه هغه به د تاریخ
 منای شوی واقعات وی با لخصوص د پیغمبرانو علیهم السلام او د هغوی د
 امتونو واقعات او یا به دا آخرت نتایج وی ځکه چه ښه عمل انسان
 هله کوی چه د هغه ښه نتیجه د هغه په دماغ کینه راشی او بد عمل پرینو
 په هله تیار کیږی، چه د هغه بد نتیجه په وړاند د وی، او یا به دا
 صفات د باری تعالی وی د دے مطلب به دا وی، چه انسان به ځان د عالم
 اکمل، قاهر مطلق، عادل، ذات په وړاند د ذمه دار گنری نو نتیجه تی
 دا وی چه د د اے ذات د حکمونو خلاف ورزی به نکوی، د تالیف دا
 حیرت انگیز نظام د دے دلیل دے چه قرآن کلام الهی دے

۱۱- اعتدالی اعجاز

انسان جذباً تو گوید دے دے دده هر حرکت په جذباتو بیا وی، قهر په وخت د رحم او شفقت نه خالی وی او د رحم په وخت د قهر او غصه نه تنزی وی، په خو شمائی کینے به چړوی ضم به ورسره پوښنه وړ، لیکن د الله شان د جذباتو نه پاک دے، او قرآن د هغه کلام دے که پخپل غصه سره د مهربانئ او مهربانئ سره د قهر ذکر وی خو ځایونه د جدا وی مثلاً د غضبه ځانے کنه کاران وی او د مهربانئ ځانے د فرمان برداران وی هر دغه وجه ده چه قرآن کینے د ویرد لوسره د زور و کولو او زبری و د کولو سره د ویردلو، جنت سره د دوزخ او د ورځ سره د جنت ذکر په یو ځای کینے موجود وی او په شمیره ځایونو کینے په یو آیت کینے مینه، او قهر، دواړه موجود وی مثلاً،

نَبِيٌّ عِبَادِي أَنِّي أَنَا الْعَفْوَ الرَّحِيمُ ۝ حُصَانًا لِّبَنَاتِكُنَّ خَيْرًا مِّمَّا كَانَتْ وَأَنَّ عَذَابِي هُوَ الْعَذَابُ الْأَلِيمُ ۝
سوره الحجراته ۵۰

د دے جمع نه مطلب دا چه د قرآن سرچشمه د جذباتو گوید دے انسانه بلکه د جذباتو نه پاک د حکمتونو د خزانے کلام دے، د هغه د حکمت تقاضا ده، چه انسان کینے د محبت او خوف دواړه ځکه وی، کچرے خوف خدا نه وی، نو بیا به د خدا په پاک د فرمان برداری کارخانه کېده و د شې، کچرے معمولی انسانی حکومت کینے د حاکم ویر د نوی نو حکومت پاتے کیری دارنگ د محبت ضرورت ځکه دے، چه په عبادت کینے خدا وی د محبوب ځکه په اخلاص سره مننه شی او د هغه د پاره محب د ځای قربانئ و د کولو نه هم تیار وی، هر کله چه په الله تعالی کینے دا دواړه جمع دی نو د هغه په کلام قرآن کینے د هر دواړه ځانغا جمع وی، په

خیزونو کینے دا دواړه جمع کیدل د نیت په حساب د پرکم دی، انسان ده زمري یا د ظالم انسان نه د ویریدي مینه دے ورسره نشته ورسره د هغه محبت شته لیکن ویرد دے تر نشته معلومه خو کچرې بولنه خالق کائنات کینے دا دواړه جمع کیدے شی بلکه د هغه ذات د دے دواړه و مرکز دے، ثابت شوه چه قرآن ځکه هر د دے ذات کلام

د ترغیب او ترهیب په باره کینے آیتونه پیش کوم
لَا تَقْظُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ ۝
يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْبَاسِطُ ۝
الْعَفْوَ الرَّحِيمُ ۝ سوره الزمر آیه ۵۰ ۵۱ ۵۲ ۵۳ ۵۴ ۵۵ ۵۶ ۵۷ ۵۸ ۵۹ ۶۰ ۶۱ ۶۲ ۶۳ ۶۴ ۶۵ ۶۶ ۶۷ ۶۸ ۶۹ ۷۰ ۷۱ ۷۲ ۷۳ ۷۴ ۷۵ ۷۶ ۷۷ ۷۸ ۷۹ ۸۰ ۸۱ ۸۲ ۸۳ ۸۴ ۸۵ ۸۶ ۸۷ ۸۸ ۸۹ ۹۰ ۹۱ ۹۲ ۹۳ ۹۴ ۹۵ ۹۶ ۹۷ ۹۸ ۹۹ ۱۰۰

کونکے او مهربان دے،
فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةٍ ۝ هِيَ نَفْسٌ نَّهَىٰ هِيَ زِي ۝ چه ما کوم
أَعْيُنٍ جَزَاءُ لِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۝ سترې و یخولو والا لغتون نه د هغه
السجده آیه ۱۷ ۱۸ ۱۹ ۲۰ ۲۱ ۲۲ ۲۳ ۲۴ ۲۵ ۲۶ ۲۷ ۲۸ ۲۹ ۳۰ ۳۱ ۳۲ ۳۳ ۳۴ ۳۵ ۳۶ ۳۷ ۳۸ ۳۹ ۴۰ ۴۱ ۴۲ ۴۳ ۴۴ ۴۵ ۴۶ ۴۷ ۴۸ ۴۹ ۵۰ ۵۱ ۵۲ ۵۳ ۵۴ ۵۵ ۵۶ ۵۷ ۵۸ ۵۹ ۶۰ ۶۱ ۶۲ ۶۳ ۶۴ ۶۵ ۶۶ ۶۷ ۶۸ ۶۹ ۷۰ ۷۱ ۷۲ ۷۳ ۷۴ ۷۵ ۷۶ ۷۷ ۷۸ ۷۹ ۸۰ ۸۱ ۸۲ ۸۳ ۸۴ ۸۵ ۸۶ ۸۷ ۸۸ ۸۹ ۹۰ ۹۱ ۹۲ ۹۳ ۹۴ ۹۵ ۹۶ ۹۷ ۹۸ ۹۹ ۱۰۰

دکاء، د ویرولو په باره کینے ارشاد دے،
وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيبٍ ۝ مِّن وَرَائِهِ جَهَنَّمُ وَيُسْفَىٰ مِن مَّاءٍ صَدِيدٍ ۝ يَتَجَرَّعُهُ وَلَا يَكَادُ يُسَبِّغُهُ ۝ وَيَأْتِيهِ الْمَوْتُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ ۝ وَمَا هُوَ بِمَيِّتٌ ط ۝ وَمِن وَرَائِهِ عَذَابٌ غَلِيظٌ ۝ سوره ابراهيم آیه ۱۷ ۱۸ ۱۹ ۲۰ ۲۱ ۲۲ ۲۳ ۲۴ ۲۵ ۲۶ ۲۷ ۲۸ ۲۹ ۳۰ ۳۱ ۳۲ ۳۳ ۳۴ ۳۵ ۳۶ ۳۷ ۳۸ ۳۹ ۴۰ ۴۱ ۴۲ ۴۳ ۴۴ ۴۵ ۴۶ ۴۷ ۴۸ ۴۹ ۵۰ ۵۱ ۵۲ ۵۳ ۵۴ ۵۵ ۵۶ ۵۷ ۵۸ ۵۹ ۶۰ ۶۱ ۶۲ ۶۳ ۶۴ ۶۵ ۶۶ ۶۷ ۶۸ ۶۹ ۷۰ ۷۱ ۷۲ ۷۳ ۷۴ ۷۵ ۷۶ ۷۷ ۷۸ ۷۹ ۸۰ ۸۱ ۸۲ ۸۳ ۸۴ ۸۵ ۸۶ ۸۷ ۸۸ ۸۹ ۹۰ ۹۱ ۹۲ ۹۳ ۹۴ ۹۵ ۹۶ ۹۷ ۹۸ ۹۹ ۱۰۰

۱۲- ملکی اعجاز
د ټولو ټولو انسان بادشاه ځکه هر چلیزی او خلق تر ویرې هم

مکرر دواوہ محد و دوی، اودا سے ہچرے نشی کرے چہ زمکے یا
آسمان غوندا سے یوغت مخلوق تہ حکم در کبری، لیکن قرآن طوفان
نوح علیہ السلام کینے زمکے او آسمان تہ داسے حکم و رکرو:-

يَا زُحَلْ اَبْلَعِيْ مَاءَ لَيْكِ وَ نِسْمَاءُ : اے زمکے خپلے اہہ تیرے کرہ او اے
اَقْلِيْ : (سورۃ ہود آیت ۷۷) : آسمانہ اہہ بندے کر:-

اودا حکم کے جاری ہور کر و دد نیا لوئے باد شاہان د خلق و خور شامد و
تقریر و نہ او خبرے دے د پارہ کوی چہ ہعری چر تر بغاوت ا نگری او حکم
تروا نخلی، لیکن د یو یور پی مصنف پہ قول قرآن نہ دامعلومیری،
چہ ددے مصنف چانہ نہ ویریری دے نہ معلومیری چہ قرآن د
خالق کلام دے :-

دریم فصل

د تفسیر او تاویل او ددے دواوہ متعلقاً تو بیان :-
را د تفسیر او تاویل د لفظ نو معنوی تحقیق :-

تفسیر پہ عربی لغت کینے دفسر نہ جو رہے چہ دھے معنی دیو خیز بنکارہ
بیا تول دی او پہ دے وجہ فارورہ، تہ ہم تفسیر و ییلے شی حکم چہ د
ہے پہ لید و بہ د اکثر د مریض حال بنکارہ شی تاویل پہ عربی لغت کینے
د اول نہ جو رہے چہ دھے معنی را اگر خیدال دی، د تاویل اصطلاحی
معنی ہمد غیے د قرآن الفاظ ہولو احتمال معنی کانو کینے یومعنی تہ
را کر خول دی،

د تفسیر او تاویل پہ شرعی او اصطلاحی معنی کینے خرا نوال دی
د ابو عبیدہ قول دے چہ دواوہ یومعنی لری (۲) امام راغب فرمائی
چہ تفسیر عام لفظ دے د کلام الہی تشریح او د کلام انسانی تشریح دواوہ
تہ وییلے شی، مگر تاویل یوائے د کذب الہیہ تشریح تہ ہر وییلے شی :-

(۳) دامام ابو منصور ما نزدیک داری دے، چہ تفسیر دے تہ وائی چہ
د قرآن مراد یقینی طور متعین کرے شی، او تاویل بہ دے تہ وییلے شی
چہ احتمال معنی کانو د قرآن کینے یوہ معنی غیر یقینی طور متعین کرشی، روح المعانی
جلد اولی الاقان، جلد اولی ص ۱۷۷) حویند بہ نزدیک دے اقولو کینے تہ اختلاف
نشتہ صرف د اصطلاح کانو اختلاف دے د متقدمینوا اصطلاح دادہ چہ
تفسیر او تاویل دواوہ پہ یومعنی کینے استعمالہ وی او د تفسیر پہ موقعہ لفظ
د تاویل استعمالہ وی، تفسیر ابن جریر دا طرز غورہ کرے دے ابو عبیدہ
دواوہ ہم معنی بولی دھے پہ ہور اندا دے دھے اصطلاح د متقدمینو دے
او د متاخرینوا اصطلاح ہھے دے کومہ چہ ابو منصور ما نزدیک بیان
کریدہ، چہ تفسیر ہھے دے چہ نو یقینی دلیل نہ مراد الہی متعین کرے
س او تاویل بہ ہھے ییلے شی چہ بہ احتمال معنی کانو کینے یومعنی پہ ظن او
جنہا متعین کر بشی۔ دامام راغب فرق حقیقی نہ دے بلکہ د متعلق پہ
متباریوا اصطلاحی فرق دے، چہ د تاویل تعلق د کتب الہیہ تہ تشریح
سورہ دے او تفسیر عام دے :-

(۱) دارنلث دا قول چہ روایۃ د قرآن د معنی متعین کول، تفسیر او دواوہ
تعیین کول تاویل دے :-

(۲) یا کومہ معنی چہ د قرآن د عبارات نہ واضح معلومیری ہھے تفسیر
کومہ چہ پہ اشارے د الفاظ سورہ معلومیری ہھے تاویل دے :-

(۳) متاخرینوا اصطلاح کانے دی کونڈی د قد ماڈ پہ اصطلاح کینے
دواوہ یومعنی دے چہ صاحب ناموس دا بنکارہ بیان کریدہ او د

متاخرینوا اصطلاح علامہ آلوسی پہ روح المعانی کینے بیان کریدہ :-
(۴) د تفسیر، تعریف، موضوع او غایۃ (فرض)

علامہ آلوسی پہ روح المعانی کینے د علم تفسیر دا تعریف کرے دے، چہ

علم تفسیر ہفہ علم دے، چہ پہ ہفہ کینے دقران ذالفاظ طرز لفظی علم معلومیزی دقران رومی محاطبو (صحابہ کرام و اعراب) تہ د
 دمفرداتو دقران مدلولات اومعانی مرادہ اود ہفہ افرادمی او تکریم ذولقران پہ وخت ددے علومو ضرورت نہ ووحک دہغوی
 احوال اود بورومتعلقا تو بحث دی او پہ قول دصاحب ذمناهل العرفان تہ ہر دادہ پہ دے کینے دہغوی طبعی مہارت و وافرطری ذوق تہ ہم
 رجلد، اصلاً ددے مختصر تعریف دادے، چہ علم تفسیر قرآن سرمدے لرلو نو حکم ہغوی ددے علومو دمقاصد و ماہرو، لیکن دغیر
 تری دہفہ تحقیق نوم دے، چہ دہفہ نہ مراد الہی متعین کیدے شیء ربوا و نزول قران ذرمانے نہ پس دنور و عربود پارہ دقران دپو
 دقدما و ذاصطلاح مطابق قران دتفسیر او تاویل یومعنی بنودے، پہ غرض ددے علومو مہارت ضروری اگنرے شو حکم چہ رستی
 سورہ فرقان کینے دی، **وَلَا يَأْتِيَنَّكَ بِمَثَلِ الْإِجْتِنَاكَ بِالْحَقِّ وَالْحَقُّ بَلَّغٌ لِّكُلِّ شَيْءٍ عَدْلٌ** پہ بل حلتے کینے ارشاد دے، **وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ** (آیہ عمران آیت ۷) موصوع د علم تفسیر کلام دے روح المعانی لے علی قلبک لتکون من المندرين **بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ** او
 غایت اوغرض د علم تفسیر دمراد الہی علم حاصلون بہ دے غرض دا قول دالله تعالیٰ انا انزلناه قرانا عربيا لعلکم تعقلون
 چہ پہ اعتقاد او عمل کینے دہفہ تا بعداری اکرے سہی۔

د تفسیر او دمطالبو دقران دپوہ آداب او شرائط

روح المعانی، الاتقان، برهان، مناہل العرفان او پہ تورکتا بونو کینے
 تفسیر کاہلیت اراستعداد اود قران دپوہ دقاہلیت دپارہ
 شرطونہ ذکر دی موبزہ داسرکہ ددلالتوبہ ذکر کوو۔

علم اللغة یا علم اللسان

(عربی) مہارت دپیر ضروری دے۔ علم السنۃ
 اودامہارت پہ دے علومو حاصلیزی، دمفردات قران دمذلولات تو
 دموقوع استعمال تحقیق چہ داہہ پہ علم اللغة سرہ کیری، دقران
 مفردات لسانی تغیرات اوتصرفات چہ داہہ علم الصرف والاشتقاق پہ
 ذریعہ حاصلیزی، دمکربا تو اود قران دجملود تغیرات او تصرفات
 حرکات او اعدا با تو دبدال چہ داہہ علم النحو سرہ معلومیزی، دقران کتوہ حکم شوے دے لیکن داوضاحت نشتہ چہ دنمونونو بقول
 الفاظو دانتخاب اود محمل استعمال دنکتو اود آسرا وچہ داہہ علم البلاغہ، خومرہ دے۔ دہرمونج وخت دکوم حلتے نہ شروع کیری

علم تفسیر ہفہ علم دے، چہ پہ ہفہ کینے دقران ذالفاظ طرز لفظی علم معلومیزی دقران رومی محاطبو (صحابہ کرام و اعراب) تہ د
 دمفرداتو دقران مدلولات اومعانی مرادہ اود ہفہ افرادمی او تکریم ذولقران پہ وخت ددے علومو ضرورت نہ ووحک دہغوی
 احوال اود بورومتعلقا تو بحث دی او پہ قول دصاحب ذمناهل العرفان تہ ہر دادہ پہ دے کینے دہغوی طبعی مہارت و وافرطری ذوق تہ ہم
 رجلد، اصلاً ددے مختصر تعریف دادے، چہ علم تفسیر قرآن سرمدے لرلو نو حکم ہغوی ددے علومو دمقاصد و ماہرو، لیکن دغیر
 تری دہفہ تحقیق نوم دے، چہ دہفہ نہ مراد الہی متعین کیدے شیء ربوا و نزول قران ذرمانے نہ پس دنور و عربود پارہ دقران دپو
 دقدما و ذاصطلاح مطابق قران دتفسیر او تاویل یومعنی بنودے، پہ غرض ددے علومو مہارت ضروری اگنرے شو حکم چہ رستی
 سورہ فرقان کینے دی، **وَلَا يَأْتِيَنَّكَ بِمَثَلِ الْإِجْتِنَاكَ بِالْحَقِّ وَالْحَقُّ بَلَّغٌ لِّكُلِّ شَيْءٍ عَدْلٌ** پہ بل حلتے کینے ارشاد دے، **وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ** (آیہ عمران آیت ۷) موصوع د علم تفسیر کلام دے روح المعانی لے علی قلبک لتکون من المندرين **بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ** او
 غایت اوغرض د علم تفسیر دمراد الہی علم حاصلون بہ دے غرض دا قول دالله تعالیٰ انا انزلناه قرانا عربيا لعلکم تعقلون
 چہ پہ اعتقاد او عمل کینے دہفہ تا بعداری اکرے سہی۔

روح المعانی، الاتقان، برهان، مناہل العرفان او پہ تورکتا بونو کینے
 تفسیر کاہلیت اراستعداد اود قران دپوہ دقاہلیت دپارہ
 شرطونہ ذکر دی موبزہ داسرکہ ددلالتوبہ ذکر کوو۔

علم السنۃ

(عربی) مہارت دپیر ضروری دے۔ علم السنۃ
 اودامہارت پہ دے علومو حاصلیزی، دمفردات قران دمذلولات تو
 دموقوع استعمال تحقیق چہ داہہ پہ علم اللغة سرہ کیری، دقران
 مفردات لسانی تغیرات اوتصرفات چہ داہہ علم الصرف والاشتقاق پہ
 ذریعہ حاصلیزی، دمکربا تو اود قران دجملود تغیرات او تصرفات
 حرکات او اعدا با تو دبدال چہ داہہ علم النحو سرہ معلومیزی، دقران کتوہ حکم شوے دے لیکن داوضاحت نشتہ چہ دنمونونو بقول
 الفاظو دانتخاب اود محمل استعمال دنکتو اود آسرا وچہ داہہ علم البلاغہ، خومرہ دے۔ دہرمونج وخت دکوم حلتے نہ شروع کیری

او کله ختمبیزی، بیا د هر منوخ د کتونو شمیر خومره دے د منوخ او
 ترکیبی خومره دی او څنکه دی د منوخ شرائط خومره دی، او کوم کوم
 دی دغه رنگ د زکوٰة حال دے چه زکوٰة په کوم کوم مال کینے دے او په کوم
 کینے نشته. د میاشت دے که د کال د مال په هر جنس کینے د دے منوخ
 خومره دے، د زکوٰة شرطونه څه دی او د هغه مصارف کوم دی
 دے ټولو تشریح چه حقیقت کینے د قرآن تشریح دے بغیر د سنته نامکند
 د دغه حال د حج روغے او د نورو احکامو دے، څنکه چه مونږ
 د قرآنی الفاظو په مطلب د پوهیدو د پاره د هر بودوخت محتاج یو
 دغه رنگ د قرآن عملی شکل متعین کولو د پاره د حدیث او سنت
 محتاج یو. او دا خوینږ محتاجی د قرآن محتاجی نه د څکه چه
 مونږ ته د قرآن نه د فائده اغستو د پاره قدرتی طور د دے
 امور و ضرورت دے، مونږ چه اوبونه فائده اغستل غواړو
 مونږ ته د کومی کنتو یا د و لے جوک و لو ضرورت وی، د دے
 دا مطلب هرگز نه دے، چه اوبه محتاج دی، یا کوه یا و لکه محتاج
 دے بلکه مونږه فائده اغستو د پاره د دے دواړو محتاج یو او په
 بے نیازه دی، همداغه وجه د څه پخپله قرآن د خپل پوهه د پاره
 د حدیث او د سنت ضرورت بنود لے دے کوم چه د حضور علیه السلام
 قول او عمل بللے شی ارشاد دے،
 وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ ط (سوره جمعه آیه ۵) د حضور علیه
 السلام منصب داد دے چه هغه خلقوته د قرآن او د حکمت تعلیم ور
 کړی، دا د قرآن د مطالبو تعلیم بنائی، څکه چه د قرآنی الفاظو ته
 ژو چه ذکر دے، بَيِّنَاتٌ لِّعِبَادٍ آيَاتِهِ، څکه د عامے قاعدے له مخه
 کچرے یو استناد صرف د کتاب علمت و اوږی نو دانسی ویلے چه

د د کتاب تعلیم ور کړی و تد خو چه هغه د کتاب د مطالبو تعلیم
 نه وی ور کړی په بل ایت کینے دی :-
 لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ س (سوره النحل آیه ۱۰۶) د پاره چه ته
 واضح کړی، خلقوته هغه کتاب چه دوی د پاره نازل شوه دے
 علی هذا القياس باید د باره کینے د پرايیتونه موجود دی چه د هغه
 د قرآن پوهه په علم الحدیث باندے موقوفه ثابت شوه د د
علم الآثار د قرآنی معنوی پوهیدو د پاره د صحابه او تابعینو
 د آثارو علم ضروری دے صحابه خو برا راست
 د حضور علیه السلام شاگردان دی او تابعین په یو واسطه
 شاگردان دی، د دوی د قرآن پوهیدو رو شتو خلقونه زیات
 صحیح دے، امام شافعی رحمه الله تعالی په الرساله کینے بیکي چه هر
 اجتهاد هُم فَوْقَ اجْتِهَادِنَا، چه د صحابه کرامو رض اجتهاد خوینږ
 د اجتهاد نه د پر غوره دے، د صحابه کرامو په باره کینے د قرآن
 کریم ارشاد دے،
 رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ط (بینه آیه ۵) الله تعالی د هغوی
 نه راضی او دوی د الله تعالی نه راضی دی
 د رضائے الهی دا آسمانی سند دومره اوجت (اعلی) دے چه دے
 سره دا احتمال نه پاتے کیدی چه مجبوری حیثیت سره به دوی نفسیر
 غلط شی او د امت د پاره به د گمراهی سبب جوړ شی، څکه چه د رضائے
 الهی نه پس د دے قسمه احتمالاً تو گنجائش نه پاتے کیدی، دے نه علاوه
 د علم الآثار نه د صحابه رض او تابعینو د احوالو علم را تلے شی او
 مفسر قرآن د داسے تفسیر کولو نه محفوظ پاتے شوم چه د دے ټولو خلاف
 دی او د تحریف قرآن غوندے د یو غیبت جوړ سبب جوړ شی په

چہ پہ ہفتے ہاندے قرآن کینے دے دوزخ و عیدارا غلے دے
 وَمَنْ يَشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَىٰ وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ ۚ اُو دَمُومِنَانُونَه پہ خِلَاف لَارْمِي
 تُوْلِهٖ مَا تُوَلَّىٰ وَتَصْلِيْهِ جَهَنَّمَ ط وَاَسَاءَتْ ۚ نُوْمُوْبِنَ بِه هَعُوِي د هَعُوِي د
 مَهِيْرَا ط ر سُوْرَه النَّسَا آيَه عَهَا ۚ حُوْبِنَه پَه لَار تَلُوْتَه پَرِيْبِن دُو اُو
 جَهَنَّمَ كِنَه بِه تُو رَا تُوْمُو جَه هَعَه دِيْر خَرَاب خَا تُو د هَعَه دِيْر د د هَعَه آيَت
 نَه مَعْلُوْمَه شُوْرَه چَه خُتْكَه مَخَالَفَت دَر سُوْل هَلِيَه السَّلَام جُرْم د هَعَه د هَعَه
 رَنَك د صَحَابَه كَرَامُو مَخَالَفَت هَر جُرْم د هَعَه ۚ خُتْكَه چَه دَنزُوْل قُرْآن
 مُؤْمِنَان هَمْدَغَه دِي ۚ لَه د هَعَه و جَه د اِيَسَه تَفْسِيْر چَه د صَحَاب كَرَامُو د
 مَجْمُوْعِي رَا تُو نَه خِلَاف دِي هَعَه تَخْرِيْف اُو جُرْم د هَعَه ۚ چَه د هَعَه سَزَا
 دوزخ دے ۚ

۴- علم القواعد و اصول استنباط ۚ

د مفسر د پاره د عربی زبان د هَعَه تُوَانِيْنُو عِلْم هَر ضروری دے
 چہ پہ هَعَه دَجْمَل ۚ مَفْضَل ۚ عَام ۚ خَاص ۚ مَطْلُق ۚ مُقَيَّد ۚ اَمْر
 نَهِي ۚ وَغِيْرَه حَقِيْقَتُوْنَه اُو مَقْتَضِيَات مَعْلُوْمَه كَرِيَه شِي چَه د تَفْسِيْر
 كُوْلُو پَه وَخْتَل اَحْكَام اُو نِيْتَجَرَا وِ سَلَز كِنَه غَلْطِي اُنْكَرِي ۚ ا قَوَاعِد
 دَا اَصُوْل فِطْه دَعِلْم نَه مَعْلُوْمِيْرِي ۚ دَا د عَرَبِي تُوْبَه يُو ثُوْر عِلْم د هَعَه
 چَه خَاص اَهْل عِلْم تُو يِيْزْنِي اُو دِيْنَه اَهْل اِسْتِنْبَاط وِيْلَه شِي دُوِي
 پَه د هَعَه قَاعِد و كِنَه مَاهِرُوِي ۚ اُو د د هَعَه پَه زُوْر د اَحْكَامُو د اِسْتِخْرَاج
 جُو كَه وِي قُرْآن كِنَه د د هَعَه خَاص طَبَق د كَر د هَعَه ۚ

وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْأَمْنِ أَوِ الْخَوْفِ يَخْفَىٰ ۖ وَمَنْ يَخْفَىٰ بِهِ بَرَأهُ مِنَ اللَّهِ عَنَّا
 إِذَا عَاوَبَهُ وَاَلُو د دُوْر اِلَى الرَّسُوْلِ رَا لِي ۚ حَادِثَه پِيْسِنَه شِي نُو كُجْرِيَه هَعَه
 اُو لِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ ۚ اِنَّ هُوَ اُو د سُوْل هَلِيَه السَّلَام تَه حَوَالَه

منهم سورة النساء الآية ۷۷ كرى نودا استنباط خاوندانوبه د هَعَه حَقِيْقَت
 پِيْزْنَدَا د هَعَه ۚ
 شَرِي اَحْكَام كُجْرِيَه اُو اَمْرُوِي نُو اَمْرُو د اُو دَا مَن خِيْز د هَعَه اُو كُجْرِيَه مَهِيَات وِي
 نُو نَهِي د هَعَه اُو د خُوْف خِيْز د هَعَه ۚ خَه مَعَامَلَه كِنَه دَا تَحْقِيْق كُوْل چَه مَاهِرُو
 د هَعَه كَه مَنَهِي نُو د د هَعَه بِه دَا مَطْلَب وِي چَه دَا مَن كِنَه دَا خِل د هَعَه كَه
 خُوْف كُجْرِيَه اُو دَا اَلَلَه اُو د هَعَه دَر سُوْل صَلِي اَلَلَه عَلِيْهِ وَ سَلَم رَا كِتَاب اَلَلَه
 اُو حَدِيْث طَرَف تَارَا وِي لِي كَار دِي ۚ د هَعَه د پَارَه چَه اَجْتِهَاد كُو نَكِي
 د كِتَاب اَلَلَه اُو سُنَّت مَنصُو صَا تُو سَرَه د د هَعَه مَعَامَلَه مَوَازِنَه اُنْكَرِي اُو
 د هَعَه حَكْم تُو رَا اُو بَاسِي د د هَعَه د پَارَه د عَرَبِي پَه عَامَه تُوْبَه د پُوْهِيْدَن
 حَلَاوَه د عَرَبِي تُوْبَه د مَخْصُو صُو قَوَاعِد و مَعْرِفَت رِيْزْنَدَا ل ۚ هَر ضروری
 دِي چَه پَه هَعَه د قُرْآن د صَحِيْح قَانُوْنِي اِنْدَا نَه فِكْر دَار و مَدَار د هَعَه
 اُو دَا اَصُوْل فِطْه دَعِلْم نَه د د هَعَه قَانُوْنِي قَوَاعِد اُو پِيْزْنَدَا كَلِي حَا صِلِيْزِي

۵- علم قواعد الالهيات

د مفسر فرض دِي چَه هَعَه تَه دَا تِ اَلِهِي سَه كَه تَر لُو جَا كُرُو اُو نَا جَا تُوْرُو
 عِلْم حَا صِل وِي ۚ اُو هَعَه پَه د هَعَه پُوْهِيْرِي چَه اَلَلَه تَعَالَى يُو دَا يَسَه هَسْتِي
 د هَعَه چَه د جِسْمِيَّت ۚ طَرَف اُو مَكَان اُو نَامَان نَدَا مُنْزَرَه اُو پَا ك د هَعَه اُو د
 د هَعَه قِيْد و نُوْنَه بِالْكَل بَهْر د هَعَه ۚ هَعَه دَا يَسَه ذَاتِي كَمَالًا تُو سَرَه مَوْصُوْف
 د هَعَه چَه لَا مَحْدُو د دِي دَا د هَعَه د پَارَه چَه د هَعَه آيَتُو نُوْبَه تَفْسِيْر كِنَه رِيْح
 اُنْخُوْرِي كُوْم چَه اَلِهِيَا تُو اُو دَا اَلَلَه ذَات اَوْ صِفَاتُو سَرَه مَنَعَلَق وِي ۚ اُو بِيَا د هَعَه
 اُمُوْرُو د پَارَه دَعِلْم الْعَقَائِد اُو عِلْم الْكَلَام ضرورت د هَعَه ۚ چَه دَا اَلِهِيَا تُو
 پَه مَسْئَلُو كِنَه د كُرَاهِي نَه مَحْفُوْظ پَا تَه شِي ۚ

إِنَّ اللَّهَ شَهِيدٌ كَيْدِهِ شِي چَه د چَا پَه زُوْرَه كِنَه دَا شُبُه وِي چَه د تَفْسِيْر
 قُرْآن د پَارَه پَه كُوْمَر عِلْمُو مَو كِنَه د مَهَارَت شَرَط اِيْحُوْمَه

شوے دے نو ہفغہ علوم خود نزول قرآن پہ زمانہ کہتے نہ ووبلکہ دہفغہ تہ
 تداوین شو لکہ علم الصرف، علم النحو، لغت، بلاغہ علم الحدیث والاثر
 علم العقائد او علم الکلام او اصول فقہ۔ اُس ددے ضرورت ولے پیدا
 شو او کہ ددے ضرورت وی نوذول پرانداینی صحابہ کرام او تابعین تو تفسیر
 بیاختگہ وو؟ جواب دادے چہ د علم وجود او دہفغہ تداوین کہتے فوق دے دا
 بتول علوم مذکورہ، د نزول قرآن بلکہ دہفغہ نہ ہم ویرانداے موجود وو
 عربی ژے سہ دا کنہلی وو او پہ عربی خبر و اترو کہتے بہ استعمال لیدل میں
 ددے علوم تداوین او تصنیف نہ ووشوے ہے خو فاعل مرفوع و نیل
 مفعول منصوب و نیل، عام، خاص، مطلق او مفید دغہ رنگب د صرف
 او نحو تغیرات، دا استعمال بلاغتی موقع دا بتول د نزول قرآن پہ
 وخت کہتے موجود وو او عربی بہ استعمال تول صرف د تصنیف او تداوین
 پہ سانچہ کہتے پس و اچولے شو۔ علم الحدیث او علم الآثار د قرآن د تشریح
 پہ حیث قرآن سہ سرہ وجود تہ رافل خو صرف تصنیف او تداوین لے
 رستوا شو نو دا شبہ حکم بے حایہ دہ:-

۶- علم الموهبة

د قرآن د پوہے او د تفسیر د مہارت د پارہ علم
 و ہبی او د شاہ ولی اللہ رحمہ اللہ پہ قول علم لدنی
 ضروری دے، چہ د نور ایمان او تقوی نہ پیدا کیزی، د قرآن ارشاد دے
 لَا يُمْسِكُهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ ○ (سورۃ الواقعة آیہ عشر) د قرآن ظاہری الفاظ
 او نقوشوتہ صرف پاک لاس لگولے شی، یعنی دکوم، کس چہ طہارت او
 اودس نہ وی، نو ہفغہ ظاہری قرآن تہ لاس نشی لگولے دغہ رنگ چہ د
 چا طہارت باطنی او قلبی نہ وی، نو ہفغہ د قرآن باطن او دہفغہ معانی
 نشی موندے۔ دا طہارت باطنی او قلبی نور پہ طاعت الہی او تقوی سرہ
 پیدا کیزی، چنانچہ امام سیوطی رو پہ اتقان جلد ۷ ص ۱۸۱ کہتے دامام

ذکرشی د البرہان فی علوم القرآن نہ نقل کویدی،

إِعْلَامَاتُهُ لَا يَحْصِلُ لِتَأْخِذِ ظُهُرِ فَهْمٍ مَعَانِي: د قرآن معانی او اسرار داسے کس
 القرآن وَلَا يَظْهَرُ اسْتِرَافُهُ لِمَنْ فِي قَلْبِهِ
 بَدْعُهُ أَوْ كِبَرُ أَوْ هَوَى أَوْ حَيْثُ الدُّنْيَا
 أَوْ مَصْرٌ عَلَى ذَنْبٍ أَوْ غَيْرُ مَلْحَقٍ الْإِيمَانِ
 أَوْ ضَعِيفُ التَّحْقِيقِ أَوْ يَعْتَمِدُ عَلَى
 مُفَسِّرٍ كَيْسَ عِنْدَهُ عِلْمٌ أَوْ رَاجِعٌ إِلَى
 مَعْقُولِهِ وَهَذَا كُلُّهَا حُجُبٌ وَمَوَالِجُ
 بَعْضُهَا أَكْبَرُ مِنْ بَعْضٍ وَهَذَا مَعْنَى
 قَوْلِهِ تَعَالَى سَأَصْرَفُ عَنْ آيَاتِي
 الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ
 الْحَقِّ، قَالَ سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ
 يَقُولُ أَنْزَعُ عَنْهُمْ فَهْمَ الْقُرْآنِ
 أَخْرَجَهُ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ قَالَ
 سُفْيَانُ الشُّورَى لَا يَجْمَعُ فِيهِمْ
 الْقُرْآنَ وَالْإِسْتِعَالَ بِالْحُكْمِ
 فِي قَلْبِ مُؤْمِنٍ ط

پوہے نوراً باختم سفیان ثوری فرمائی چہ حکام پرستی او د قرآن
 پوہے دواہہ د مؤمن پہ زہ کہتے نشی جمع کیدے .
 دے نہ معلومہ شوہ چہ د قرآن د پوہے د پارہ زہہ درنہ ضرورت
 دے، چہ خوک دے نہ محرومی نو ہفغہ بہ د قرآن د پوہے نہ ہم محروم
 دی او دارنہا دہفغہ امور نہ پیدا کیزی کومر چہ پور تہ عبادت کہتے ذکر
 دی او د اللہ تعالی نہ د نبض حاصل ہو د پارہ شرط دی ددے نوم

”عِلْمُ الْمَوْهَبَةِ“ دے چہ پہ دے دَقْرَانِ دَرَوَازَةِ پِرَانْتِے شِیْءِ

پہ حدیث شریف کہتے دی چہ چا پچھلہ رائے دَقْرَانِ صَحِیحِ تَفْسِیرِ
 هُمْ اَكْرَمُوْنَ بِمَا هَمَّوْهُ فَهَلْ اَكْرَمُوْهُ رَابِعًا اَوْ رَابِعًا اَوْ رَابِعًا اَوْ رَابِعًا
 ابوداؤد پہ یوبل روایت کہتے دی، فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدًا مِّنَ النَّارِ يَخْرُجُ مِنْهَا
 رائے تفسیر کوونیکے ددوزخ مستحق دے پہ دے وجہ بتول علماء پہ دے
 متفق دی چہ تفسیر بالرأے یوبل کار دے

د تفسیر بالرأے بتحقیق

د تفسیر بالرأے نہ دامعنی قطعاً
 مُرَادُ نَهْ دَهْ چَهْ دَقْرَانِ پَهْ تَفْسِیرِ
 دھنورائے او فکر استعمال نشی، حُكْمٌ چَهْ دے نہ خوبیر تفسیر
 کیدے نشی او پچھلہ قُرْآنِ پَهْ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ چَهْ خَلْقِ دِ
 قُرْآنِ کِنِے فِکْرِکُوْیِ اَوْ پَهْ اَفْلَاکِ يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ چَهْ دَا خَلْقِ
 پَهْ قُرْآنِ کِنِے وِلَے غُورِ نِکُوْیِ قِسْمِ الْفَاظِ سِرَّةٍ پَهْ قُرْآنِ کِنِے دِ فِکْرِ اَوْ
 تَدَبُّرِ کُوْلُوْتِ رَغِیْبِ وِرْکِیِ دے پہ دے وجہ رائے اَوْ فِکْرٌ خَدِیْقَةٌ دے
 بلکہ د تفسیر بالرأے مطلب دادے،

را، چہ پچھلہ رومی قائمہ کرے رائے بنیاد جو رکری او تک آن دے
 رائے نہ ذرا آکر ولو کو شنش کوی پہ دے صورت کہتے رائے اصل شرہ
 او قُرْآنِ تَابِعِ شَوْءِ چہ موضوع پَرَسَبِ کُوْلِ دِیِ اَوْ بَدَا دِیِ اَوْ دَوْرِ خِ
 بَاعْثِ دِیِ، پَهْ دَسْ صُوْرَتِ کِنِے تَفْسِیرِ بِالرَّأِیِ کِنِے دَا ”پ“ سَبِیْتِ
 دِ پارا دہ سیاق سیاق اَوْ عَرَبِیِّ قَوَاعِدِ وِمْطَابِقِ دَرَائِیِ پَهْ اسْتِعْمَالِ دَا
 تفسیر کوگ چہ دَقْرَانِ اَوْ دِ اسْلَامِ دِ بِنِیَادِیِ مَقَاصِدِ وَنَهْ خِلَافِ نَهْ
 وِیِ هَعْبُ مَحْمُوْدِ“ دے مذموم نہ دے اَوْ دے تَهْ تَفْسِیرِ بِالرَّأِیِ هَمْ
 نَشِیْ وِیْطِیْ، بِنِیَا هَمْ کِهْ دے نَهْ خُوْکِ تَفْسِیرِ بِالرَّأِیِ اَوْ اِلٰی نُوْدِ کَتِبْتِیْ
 بِالْقَلَمِ“ کِنِے اسْتِعْمَالِ شَوْءِ ”پ“ پِشَانِ رَائِیِ بَهْ صِرْفِ یُوْا کِهْ دِ تَفْسِیرِ

د تفسیری عمل مجتہد اور مرجع بہ ندوی،

دویم صورت دادے، چہ پہ قرآنی تفسیر کہتے دعمل او نقل
 دودہ جدا دائرے دی، دقرآن د مفسردا تو معنی متعین کول اسباب
 نزول، ناسخ، بیان د مجملاتو او مختلف قرآنونہ، دا بتول داسے خیزو
 پہا چہ صرف پہ نقل معلومی ری رائے پہ دے کہتے نشی چلیدے۔ لہذا
 پہ دے امور و کین د رائے د دخل تفسیر بالرأی وِی، چہ ہخہ بد دے
 باقی پچھلہ رائے ذالیت چیرو معنی یومعنی متعین کول یا دھنے نہ د
 حکم استنباط د قواعد و د استنباط مطابق یا د قرآنی حکم د حکمت
 او سراز وغیرہ استخراج دا بتول تفسیر بالرأے کہتے داخل نہ دے،
 حُکْمٌ چَهْ دَا بَتُوْلِ اُمُوْرٍ دِ عَقْلِ اَوْ دَرَائِیِ دَا شَرِّیِ سِرَّةٍ تَبْرٰی دِیِ نَهْ
 چہ دنقل او درایت سرہ رالاتقان جلد ۲ ص ۱۰۱ و ص ۱۰۲ نوڈ
 تفسیر بالرأی بہ دامطلب وِی، چہ رائے د نقل بہ دائرہ کہتے مدخلت
 اُکْرِی، اَوْ دِ نَقْلِ اَوْ رَوَايَتِ پَهْ مَوْقِعِ مِ نَقْلِ اَوْ رَوَايَتِ پَهْ حَالِیِ پَهْ رَايِیِ
 سرہ تفسیر اُکْرِی، نوڈ احد نہ تجاوز دے،

د شبہی ازالہ، د صوفیہ و اوباطنیہ و د تفسیر پہ منہج کہتے فرق
 د اسلام صوفیہ و ہم دقرآن تفسیر و نہ کبری وِی، اوباطنیہ ملاحظہ
 ہم لیکن اول تہ تحریف او تفسیر بالرأی نشی وِیٹا او دویم قسم پہ
 تحریف کہتے شامل دے، ددے فرق دادے، چہ صوفیہ کرام د قُرْآنِ
 ظاہری معنی مینی اورد ہنے سہ د مناسبرا و مہا بلو خیزو نوڈ کوری
 چہ د ذہن د پرواز دائرہ وسیع وِی، اودھنہ مناسب خیزو نہ د اسلامی
 مُسْلِمًا تَوْنَهْ خِلَافِ نَهْ وِی، ددے نہ د اسلامیاتو اِنکار نہ لازمی
 مگر باطنیہ ظاہری معنی نہ مینی او د خپلے خویشے دغہ باطنی معنی
 اصل مُرَادُ دِ اللّٰہِ کِنِے لَکِهْ حُنْکِہْ چہ داخرق رُوحِ الْمَعَانِیِ بَلْکِهْ تَفْتَازَاتِی

ہم بیان کریدے، علامہ اوسمی فرمائی

وَأَمَّا كَلَامُ الصُّوفِيَّةِ فِي الْقُرْآنِ فَهُوَ
 مِنْ بَابِ الْإِشَارَاتِ تَسْكِنُفَ عَلَى
 أَرْبَابِ السُّلُوكِ وَيُمْكِنُ التَّطْيِيقُ
 بَيْنَهَا وَبَيْنَ الظَّوَاهِرِ الْمُرَادَةِ وَ
 ذَلِكَ مِنْ كَمَالِ الْإِيمَانِ بِمَحْضِ
 الْعِرْفَانِ لَا أَنَّهُمْ اعْتَقَدُوا أَنَّ
 الظَّاهِرَ غَيْرُ مُرَادٍ أَصْلًا وَأَمَّا الْمُرَادُ
 الْبَاطِنُ فَقَطْرٌ أذْ ذَلِكِ اعْتِقَادُ
 الْبَاطِنِيَّةِ الْمَلَاحِدَةِ نَوَسَلُوا بِهِ
 إِلَى نَفْسِ الشَّرِيعَةِ بِالْكَلِمَةِ وَحَاشَا
 سَادَاتِنَا مِنْ ذَلِكَ وَقَدْ حَضَرُوا عَلَى
 التَّفْسِيرِ الظَّاهِرِ وَقَالُوا الْأَبْدُ مِنْهُ
 أَوْلَا إِذْ لَا يُطَمَعُ فِي الْوُصُولِ إِلَى
 الْبَاطِنِ قَبْلَ أَحْكَامِ الظَّاهِرِ وَمَنْ
 إِذْ عَلَى فَهْمِ آسْرَارِ الْقُرْآنِ قَبْلَ أَحْكَامِ
 الظَّاهِرِ فَهُوَ كَمَنْ إِذْ عَلَى الْبُلُوغِ إِلَى
 صَدْرِ الْبَيْتِ قَبْلَ أَنْ يُجَاوِزَ الْبَابَ
 (روینوالی) نہ دریا نڈلغیرد قرآن رازونہ حاصلون غزالی نوہغہ داسے دے
 لکہ دکوم، صیغ نہ لغیرد رواسے در سید نو دعوی کوی۔

د علامہ اوسمی ددے بیان نہ معلومیزی، چہ د صوفیہ کو پہ تفسیر کینے د
 خوا مؤردو لجاظوی، چہ ہغہ د باطنی تفسیر نہ جگا کوی،
 را د اللہ مراد صرف ظاہری تفسیر دے نہ چہ باطنی اشارات (۴) صرف پہ

ظاہری تفسیر کینے د مہارت پہ وجہ باطنی اشارات توتہ ساسائی کید یثی
 (۳) باطنی اشارات ظاہری تفسیر سہ مطابق کیدل ضروری دی (۴)
 د معرفت الہی پہ نتیجہ کینے د باطنی اشارات تو مطلب، د مناسبو خیر و ذواکشان
 دے، نہ چہ الحداد و خواہش نفسانی پہ نتیجہ کینے۔ د حدیث پہ دے
 الفاظ: لِكُلِّ آيَةٍ ظَهْرٌ وَبَطْنٌ وَكُلٌّ حَيْثُ مَطْلَعٌ. کینے د ظاہر نہ مراد
 ظاہری معنی دے او د باطن نہ آئینہ مراد دی (روح المعانی جلد ۱ ص ۶)
 د صوفیہ و او باطنیہ و پہ معنو کینے د بیلٹون پہ عرض مؤربن یومثال پیش
 کو چہ د بیلٹون بینہ بنکارہ شی، حدیث شریف کینے دی: إِنَّ الْمَلِكَةَ
 لَا تَدْخُلُ بَيْتًا فِيهِ كَلْبٌ وَ صُورَةٌ: یعنی پہ کوم کور کینے چہ سپے یا تصویر ی
 نو پہ ہغ کینے د رحمت فرشتے نہ داخلیری، دا حو ظاہری معنی شوہ اس
 کچرے، خوگ دا معنی پہ چہل خاگے ہر دل سے داخلی او بل یومناسب مطلب
 ہے دا ہم داخلی: چہ دکور نہ مطلب ذرہ
 او د سپی نہ مطلب د ذرندگانو خوگور نہ دی او تصویر نہ مطلب محبت دنیا
 دے نوچہ پہ کوم ذرہ کینے محبت د دنیا او د سپی پشان اخلاق وی،
 نو ہغے کینے ملکی نور نہ داخلیری، اوسہ ددے حدیث د ظاہری الفاظ
 پہ جو رہے ضرورتہ سپے او د سناہ والہ خیز تصویر پہ کور کینے حرام گنوی
 دامثال د صوفیہ و د باطنی تفسیر دے، لیکن کچرے اس خوگ ددے دا
 مطلب بیان کوی، چہ دے نہ ظاہری کور ظاہری سپے او ظاہری تصویر
 مراد نہ دے او نہ ہغہ پہ شریعت کینے منع دے، بلکہ ددے مطلب پہ حدیث
 کینے د سپو خوگور نہ دی، او د تصویر نہ مطلب یواغے محبت د دنیا دے نو دے نہ
 بہ مؤربن ہغہ باطنی تفسیر رالو کوم چہ الحداد و تحریف دے، دغہ رنگ
 پہ سورت بقرہ کینے د بنی اسرائیلو پہ سلسلہ کینے دا غل دی، إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ
 أَنْ تَذُجُوا بَقْرَةَ: سورة بقرة آية ۷۱ د بنی اسرائیلو دیکو

مقتول سہی د قاتل معلوم نہ ہو د پارہ دوی تہ حکم اُترچہ غواذ کبریٰ
 اویا د ہنچ یوجز مقتول سرہ اُ مبنی نو مقتول بہ ژوند ہ شی او خیل
 قاتل بہ اُ بنائی، اُس ددے ایت داسے تفسیر کول چہ د بقرة تہ غوا یا
 غوے تہ دے مراد بلکہ نفس بہیمیہ تر مراد دے بنکارہ مطلب ہرے دا
 وی، چہ خیل نفس بہیمیہ د عبادت او ذریاضت پہ چارہ ذبح کبریٰ
 یعنی مرے کبریٰ ہر گلہ چہ نشا سو پہ عبادت اور یا ضت سرہ د نفس سہی
 ختمہ شی نذر وحانی ژوند بہ نصیب شی، او اصل قاتل یعنی خواہشات
 نفسانی بہ پہ گو تہ کبری، د مطلب دا چہ د خواہشات نو مغلوب انسان
 مرے دے، د غوا/ غوی تہ مطلب ہنچ نفس بہیمیہ دے، ا کومر چہ د
 خواہشات نو مرکز دے، ددے ذبح کول پہ ریاضت او عبادت سرہ ددہ
 خواہشات مغلوب کول دی، چہ ہنچ قاتل بولی، د ژوندی کید و مطلب
 جسمانی نہ، بلکہ روحانی ژوند مراد دے، (مترجم)

د تفسیر کول چہ غوا/ غوے تہ دے ذبح شوے او نہ خولے
 مقتول بیبا ژوند ہ شخوڑ او خیل قاتل تہ اُ بنودلو، نو دا تفسیر بالرائے
 دے چہ چوہب الحاد او زندیقیت دے،

کہ اصل واقعہ او ذابیت ظاہری معنی پہ خیل خائے صحیح اگری اویا
 د غنہ باطنی تفسیر اگری نوخہ بدیت تہ نشتہ لکہ خنگہ چہ قاضی
 بیضاوی پہ خیل تفسیر کینے دغہ ذکر شوے اشارے د معنی فت الہی د
 نکتو پہ درجہ کینے نقل کبری دی:-

د تفسیر بالرائے قسمونہ امام سلو طی رح پہ اتقان کینے د ابن
 النقیب رح نہ نقل کرچتہ دی:-

مَا تَحْصِلُ فِي مَعْنَى حَدِيثِ التَّفْسِيرِ: بِه شَرِيْعَت كَيْفَ دَمَع شَوِي تَفْسِيرِنَجَه
 بِالرَّأْيِ حَسَنَةً اَنْوَالِ اَحَدًا هَا: صُوْرَتُوْنَه دِي

التَّفْسِيرُ مِنْ غَيْرِ حُصُولِ الْعُلُومِ
 الَّتِي يُجَوِّزُ مَعَهَا التَّفْسِيرَ وَالثَّانِي
 تَفْسِيرُ الْمُتَشَابِهِ الَّذِي لَا يَعْلَمُ
 إِلَّا اللَّهَ وَالثَّلَاثُ التَّفْسِيرُ الْمَقْرُونُ
 لِلْمَذْهَبِ الْفَاسِدِ بَأَن يَجْعَلَ
 الْمَذْهَبَ أَصْلًا وَالتَّفْسِيرَ تَابِعًا
 فَيُرَدُّ إِلَيْهِ بِأَيِّ طَرِيقٍ أَمَكَّنَ
 وَإِنْ كَانَ ضَعِيفًا الرَّابِعُ أَنْ
 مَرَادَ اللَّهِ كَذَا بِالنَّقْطِ مِنْ غَيْرِ
 دَلِيلٍ، أَلْحَاسِ التَّفْسِيرِ
 بِالِاسْتِحْسَانِ وَلَهُوِي الرِّبَاطِ

جلد ۷ ص ۱۳۳
 او خواہش اگری:-

د ابول صور ٹونہ بہ تفسیر بالرائے کین دا اخل دی اپہ کوموچہ د
 دوزخ د سزا وعید را غلے دے، د لوی رنگ پہ تفسیر و لؤ کینے بہ ویر
 کم دا بھوی، چہ پہ دے ہنچو صورتو لؤ کینے بہ پہ خہ طریقہ داخل نہ
 وی، العیا ذبا لله،

اقسام تفسیر: ابن عباس رضی اللہ د تفسیر خلو ر قسمہ بنودلی دی
 دا چہ صرف د عربی ژبے پہ خاص مہارت او د

ہنچ پہ قواعد و پیرند و معلومیدے شی رہ، ہنچہ اعتقادی او عملی بنکارہ
 احکام چہ د تراوی الفاظو بہ آوری د سرہ معلومیدے شی، لکہ چہ
 فَاعْلَمُوا أَنَّمَا آتَاكُمْ اللَّهُ سُورَةَ مَدْيَنَةَ عِلْمًا: ہونہ شہ چہ بغیر د الله بل معبود نشتہ
 أَنْبِئُوا الصَّلَاةَ وَالزَّكَاةَ وَالْبَقْرَةَ آيَةً مِمَّا نُنزِّلُ قَامِئًا أَوْ زَكَاةً وَرَكُوعًا

چہ داد عربو عوام ہم معلومونے شی اودے د پاره د عربی دباریکو ضرورت نہ وی اونه پہ دے بانده د نہ پوهید و خہ عذر قبول دے، (۳) چہ صرف مجتهدین علماء پر پوهیزی او عموماً دے تہ تاویل و تیلے شی مثلاً د فقہی احکاموا استنباط بیان د مجمل تخصیص د عام او تقید د مطلق حقیقت لغویہ بانده حقیقت شرعیہ تہ ترجیح ورکول او حقیقت عرفیہ تہ پہ حقیقت لغویہ بانده ترجیح ورکول خوہله چہ پہ خلاف دے دلیل قائم نہ وی، لکه وصل علیہم ط ان صلواتک سکن لهن چہ دلیل پہ معنی لغوی ستہ نو معنی عرفی بہ تر مطلب نشی اغتہ :-

(۴) غلور مرهغه چہ د هغه علم الله سره خاص دے، لکه دمتشابها تو د وخت د قیامت او درروح وغیره علم رالاتقان جلد ۱ ص ۱۱۷) وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ كَيْتَمَدَّ كُورَه آسانئ نه مطلب دویم قسم دے لفظ د ذکر دے قرینه دہ چہ یولخه هغه قرانی مضامین آسان کرے شوی دی چہ وعظ او نصیحت سره تروون لوی او هغه هم دغه دویم قسم دی امام زرکشی د التفسیر خوبن کریدے، او په دے تقسیم کینے علماء سره چہ کوم قسم خاص شوه دے هغه په عامه اصطلاح کینے تاویل بللے شی خون تاویل محمود په دے لاندینی شراطونو مشروط دے که دا بے نہ وی نو بیات تاویل مذموم او مخریف دے :-

(۵) د کومر ایت تاویل چہ کیزی هغه به دوپا ندینی آیت سره جوړ خوری (۶) د ر ستنی آیت سره به هم جوړ خوری (۷) دلغت په اعتبار سره د آیت په مطلب کینے د دے خائے وی (۸) د کتاب الله او سنت رسول نه به خلاف نه وی :- الاتقان جلد ۲ ص ۳۱۱ کینے وی :-

قَالَ قَوْمٌ مِّنْهُمْ الْبَغْوِيُّ وَالْكَرَائِيُّ التَّوِيلُ صَرْفُ الْآيَةِ إِلَى مَعْنَى مُوَافِقٍ لِمَا قَبْلَهَا وَمَا بَعْدَهَا تَحْتَمِلُهُ الْآيَةُ غَيْرَ مُخَالِفٍ لِلْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ (۱) تاویل د صحت بغوی او کراشی د شرطونه نقل کریدی را، د ترومی ایت سره جوړ بنت (۲) د ر ستنی آیت سره جوړ بنت (۳) د کتاب الله او سنت سره مخالف

کیدل امام زرکشی د علامه زمخشری نه دا پنجم شرط هم نقل کرے دے، چہ د دے تاویل او تفسیر نه د قرآن په مجزانه بلاغت کینے خه نقصان نه پیدیزی، بلکه اعجازی بلاغت په خپل خائے باقوی قال الزمخشری من حق مفسر کتاب الله الباهر و کلامه المعجز ان يتعاهد في صداهيه بقاء التظيم على حسنه والبلاغة على كمالها (۲) البرهان جلد ۱ ص ۳۱۱

(۴) د مفسر قرآن د پاره د اضروری دے، چہ هغه د تفسیر په ټولو لارو کینے دا خبره په نظر کینے ساتی چہ د قرآن د نظم ر عبارت خوبی او د قرآن د بلاغت کمال پخپل خائے پلته وی، دے نه پنجم بشرط هم معلوم شوه علامه زمخشری رائے بالکل صحیح ده د قرآنی ایت اصلی مقصد د پاره په قرآنی تفسیر کینے اعجازی شان موجود دے کچرے معنی بدله شی او د خپلے خوبنې معنی اکرے شی نو د قرآنی تفسیر اعجازی شان پختم شی او په قرآنی الفاظو کینے د نظم قرآنی او د سیاق سباق د ارتباط او د دلالت شان د دغه خانی معنی راټولولو په وجه کمزورے شی، (۵) کتاب او سنت کینے چہ کوم بیان شوه دے هغه یونا قابل تقسیم آسانی حق دے نو د قرآن د کوم ایت چہ تفسیر کیزی نو دا به کتل پکار وی، چہ هغه تفسیر یا مطلب په بل خائے که د قرآن یا د سنت نبوی د مطالبوسره خو تکره نه وی

x

کہ نگرا وہی نوداہہ ددے خبرے دلیل وی چہ ڈا تفسیرخپل خانی اوتحریف
 دے حتی یوڈ بل سرہ نہ تگرا ویری نو تفسیربہ ہم ہغہ صحیح دی چہ
 پہ ہغہ کنے یوبل سرہ تگرا وتعارض نہ وی خوتعارض نہ مطلب حقیقی
 تعارض دے ہسے خو ظاہری تعارض مضر حکم ندے چہ ہغہ پ قرآن
 کنے غور کولو سہ ختمیری، ہم دغہ وجہ دچہ ڈھرایت پہ تفسیر کنے
 ڈ مفسیر نظر دپہ ہتول کتاب اوسنت وی دے ڈ پارہ چہ ڈ ہغہ تفسیر
 ڈ مجموعی کتاب اوسنت نہ خلاف نشی، دارنگ ڈ خیر القرون (یعنی صحابہ
 تابعین اوتبع تابعین چہ ڈ قرآن ڈ پوہ یوغنہ اومتاز، برخ لری) ڈ
 تفسیرونو ڈ مجموعی روح پچہ ر ستنے کوم تفسیرخلاف وی نو ہغہ بہ
 تحریف وی اوڈ قبکو لو قابل بہ نہ وی، البت کچرے یوما ہر مفسیر دتفسیر
 ڈ شراطلو پہ رہنا کنے داسے مطالب قرآنی بیان کبری، چہ سلفونہ وی
 بیان کبری خود ہغہ خلاف کے ہم نہ وی کہے، نوڈ داسے معارف
 قرآنیہ و دروازہ ڈر سٹو خلقوڈ پارہ بندہ ہم ندہ اوپہ قرآن
 ڈ صحیح غور او فکر پہ زور ڈ معارفوا اسراروڈ استخراج کار بہ تزیامتہ
 جاری وی، پہ حدیث شریف کنے راجی، لا یتلکھن عجائبک؛ ڈ قرآن
 عجیبہ مضامین نہ ختمیری ڈ دے متعلق ڈ امام شافعی رح ارشاد دے
 جَمِيعُ مَا تَقُولُهُ الْأُمَّةُ شَرْحٌ لِلسُّنَّةِ
 وَجَمِيعُ السُّنَّةِ شَرْحٌ لِلْقُرْآنِ وَ
 جَمِيعُ الْقُرْآنِ شَرْحٌ لِأَسْمَاءِ الْحُسْنَى
 وَصِفَاتِهِ الْعُلْيَا؛ یا شرح دہ اوقوڈان ڈ اللہ تعالیٰ ڈ اسماء
 حسنی اوڈ صفات عالیہ و شرح دہ؛ اوڈ دے اسرارو متعلق ڈ حضرت
 ابن مسعود رض ارشاد دے؛
 قَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ مَنْ أَرَادَ الْعِلْمَ: خُوكَ چہ علم غواری نوڈ قرآن

فَيْشُورُ الْقُرْآنَ فَإِنَّ فِيهِ عِلْمٌ؛ ڈ مضامینولیتون ڈ ان کبری حکہ
 اکا و لاین و الآخرین ر رواہ؛ چہ پہ دے کنے ڈ اولینو او آخرینو
 البیہقی فی المدخل)؛ علم دے مراد اصول دعلم دی،
 او ہر پہ دے بارہ دار شادات ڈ باری تعالیٰ دی، تَبَيَّنَتْ لِكُلِّ شَيْءٍ
 تَفْصِيلاً لِكُلِّ شَيْءٍ، غرض داچہ ڈ دین ہتول اصول پہ قرآن حکیم
 کنے موجود دی اوپہ فیضان الہی سہ ڈ اللہ تعالیٰ پہ خاص بند کا نو ڈ
 قرآن نہ ددین اسرار پرانے کیزی ددے فیضان ڈ کر پہ روح المعانی
 جلد عک اگوری، دے قسم فیوضاتو تہ تفسیر اشاری ویلے شی
 ڈ باطنیہ و پہ تفسیر اشاری کنے چونکہ ڈ ظاہری معنی انکار دے پہ دے
 وجر ہغہ مردود دے، ڈ اهل السنة صوفیہ و چہ کوم اشاری تفسیری
 کبری دی پہ ہغہ کنے آہم خلود دی، تفسیر نیشا پوری، تفسیر الا لوسی،
 المتوفی سنہ ۱۲۰ھ تفسیر التستری سہل بن عبد اللہ التستری المتوفی
 سنہ ۳۱۳ھ ولم یتیم (یعنی پورہ نہ دے) او تفسیر ڈ محی الدین بن
 عربی المتوفی بد صنف سنہ ۵۰۰ھ دا ہتول صاحبان د قرآن ظاہری
 معنی تسلیم کولو نہ، پس اشاری تفسیر ونہ کوی چہ ڈ ہغہ متعلق ڈ رکھی
 پہ برہان کنے لیکی؛
 كَلَامُ الصُّوفِيَّةِ فِي تَفْسِيرِ الْقُرْآنِ؛ ڈ صوفیہ ڈ کلام تفسیر نہ دے بلکہ
 قِيلَ لَيْسَ بِتَفْسِيرٍ وَرَأْيَاهُمْ مَعَانٍ؛ ہغہ واردات او وجدانیات دی
 وَمَوْاجِدًا يَجِدُونَ عِنْدَ التَّلَاوَةِ؛ چہ ہغوی ڈ تلاوت پہ وخت
 محسوسوی) بن الصلاح پہ خیلہ فتاویٰ کنے لیکی؛
 وَجَدْتُ عِنْدَ الْأَمَامِ أَبِي الْحَسَنِ الْوَاحِدِيِّ؛ ما ذابوا الحسن الواحدی
 أَنَّهُ قَالَ صَدَّفَ أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلْمِيُّ؛ نہ معلومہ کرہ ہغہ او ویلے
 حَقَائِقُ التَّفْسِيرِ فَإِنْ كَانَ اعْتَقَدَ أَنَّهُ تَفْسِيرٌ؛ چہ عبد الرحمن السلمی

فَقَدْ كَفَرَ قَالَ ابْنُ الصَّلَاحِ أَنَّهُ لَمْ
 يَذْكُرْهُ تَفْسِيرًا أَوْ لَا ذَهَبَ بِهِ
 مَذْهَبُ الشَّرْحِ لِلْكَلِمَةِ فَإِنَّهُ لَوْ
 كَانَ كَذَا لَكَ كَانُوا قَدْ سَلَكُوا مَسَلَكَ
 الْبَاطِنِيَّةِ وَإِنَّمَا ذَلِكَ مِنْهُمْ ذِكْرُ
 نَظِيرٍ لِيَأْوِدَ بِهِ الْقُرْآنُ فَإِنَّ النَّظِيرَ
 يُذَكَّرُ بِالنَّظِيرِ

حقائق التفسیر لیکلے دے کچرے
 ہغہ دا تفسیر گنری نوکا فردے
 ابن الصلاح فرمائی چہ ہغوی دا
 ک تفسیر پہ توگہ نہ دے ذکر کرے او
 نہ تے دغہ لفظ تشریح گنری، کچرے
 دا بے نو دا باطنیت دے،
 دا خو یو لگے د قرآنی مدلول نظیرے

ذکر کرے دے، حکم چہ یونظیر نہ بل نظیر یا دپزی:

دے اقوالو نہ معلومہ شوہ چہ صوفیہ دا سے قسم تفسیر نہ بولی بلکہ د
 قرآنی مقاصد و نظیر بیا: ہغوی او دے سرہ د باطنیہ و او د صوفیہ و
 د تفسیر بیلتون دا علوا و ل د قرآن د ظاہر نہ انکار کوی لیکن صوفیہ
 د قرآن ظاہری معنی مفلونہ بعد دا سے قسم بیان کوی، پہ منا اهل

العرفان جلد ۱ ص ۵۵۵ کہنے دی:

وَمِنْ هُنَا يُعْلَمُ الْفَرْقُ بَيْنَ
 تَفْسِيرِ الصُّوفِيَّةِ الْمُسَمَّى بِالتَّفْسِيرِ
 الْإِشَارِيِّ وَبَيْنَ تَفْسِيرِ الْبَاطِنِيَّةِ
 الْمَلَاحِدَةِ فَالصُّوفِيَّةُ لَا يَمْتَعُونَ
 إِرَادَةَ الظَّاهِرِ بَلْ يُحْضِرُونَ عَلَيْهِمْ
 وَيَقُولُونَ لَا بَدَمْنَهُ أَوْ لَا ذَمَّنْ
 إِذْ عُلِيَ فِيهِمْ أَسْرَارُ الْقُرْآنِ وَ
 وَلَمْ يُحْكِمِ الظَّاهِرُ كَمَنْ إِذْ عُلِيَ
 بَلُوغَ سَطْحِ الْبَيْتِ قَبْلَ أَنْ
 يَجَاوِزَ الْبَابَ

دے خاکے نہ د صوفیہ و د تفسیر اشاری
 او د باطنی ملحدینو د تفسیر فرق
 معلوم شو، صوفیہ د ظاہری معنی
 انکار نہ کوی، بلکہ د ہغے ترغیب و رکوی
 او وائی چہ دا دیرہ ضروری دے، حکم
 چہ د ظاہری مراد د پختگی نہ بغیر
 د قرآن پہ اسرار و د پوہ دعو
 دا بے دے لک چہ خوک د طوی ا لری
 چہ پہ دروازہ د ننو تو بغیر حما
 د نمنہ کورتہ لارم

صاحب د منا اهل د تفسیر اشاری قبلو لود پار لا پنچہ شرطو نہ بیا کریدی
 (۱) ظاہری معنی د قرآن خلاف نہ وی۔

(۲) دادعوئی د ہر نہ وی چہ معنی مراد کا یولگے معنی اشاری دہ نہ چہ
 معنی ظاہری۔

(۳) د قرآنی الفاظو د پیر لے تاویل د نہ وی چہ د الفاظو عربی حیثیت
 د ہغے خلاف وی۔

(۴) تفسیر اشاری د د شرع او عقل مقابل او معارض نہ وی۔
 (۵) اشاری مضمون د پہ شرعی دلیل مضبوط او مؤید وی۔

مناهل العرفان جلد ۱ ص ۵۴۵ بانڈے امام ابن تیمیہ رح د قرآن
 ہر ہغہ تفسیر غلط بنودے دے چہ د صحابہ و او د تابعینو د تفسیر نہ
 خلاف وی، اصول التفسیر کہنے لیکي:

وَفِي الْجُمْلَةِ مَنْ عَدَلَ عَنْ مَذَاهِبِ
 الصَّحَابَةِ وَالتَّابِعِينَ وَتَفْسِيرِهِمْ
 إِلَى مَا يَخَالِفُ ذَلِكَ كَانَ مُحْطًا فِي
 ذَلِكَ بَلْ مَبْتَدَأَ عَالِمًا لَيْسَ لَهُمْ
 بِتَفْسِيرِهِ وَمَعَانِيهِ كَمَا أَنَّهُمْ أَهْلُهُمْ
 بِالْحَقِّ الَّذِي بَعَثَ اللَّهُ بِهِ رَسُولَهُ
 أَنْتَهَى :-

ہر ہغہ تفسیر چہ د صحابہ و
 او تابعینو د تفسیر نہ خلاف وی
 نو دے مفسر پہ غلطہ دے
 بلکہ بد معنی دے، حکم چہ د قرآن
 پہ تفسیر او د ہغے پہ معنودوی دیر
 بنہ پوہ وونکہ خنکہ چہ ہغوی د
 حضور علیہ السلام د را وری شوی حق

دیر زیات عالمان و:

امام سیوطی رح پدا نقان جلد ۱ ص ۵۴۵ کہنے ہم دے پہ بار کہنے لیکي
 وَهُوَ نَفِيسٌ جِدًّا چہ د ادیرہ قیمتی او اعلیٰ خبرہ دے لیکن دے سرہ
 لیکي چہ د صحابہ و او تابعینو د سند د صحت تحقیق پکار دے حکم
 چہ پہ دے قسم روا یا تو کہنے ضعیف او موضوعی ہر موجودی ہر دغہ

يَا اِلٰهَ عُلَمٰمٍ فِيْ خَفَاٍ رَفَعَ الْبَارِيْ اِبْتَدَا جِلْدَاوَلِ يَعْنِيْ بَلْ نَهَيْتَ خَدَّ
بنودل، دادوحي لغوی معنی دی، اود دے شرعی معنی اِلَّا عُلَمٰمٍ بِالْشَّرْعِ
یعنے صرف شرعی احکام بنودل وحی دے۔ دوحی لغوی، درے قسم دی

(۱) فِطْرِي (۲) اِيْجَادِي (۳) عِرْفَانِي

فِطْرِي لکہ د خدا ئے پاک پہ الہام د نود و مچو گبین جو بول
اوپہ ہنہ کئے شہد جمع کول د غہ رنگے د نود و حیوانان
کارنئے خود ا قسم وحی صرف حیوانان تو ر خنار و خارو) د پارہ وی، پہ
قرآن کو پیر کئے دی :

وَاَوْحِيْ رَبُّكَ اِلَى النَّحْلِ اِنِ اتَّخَذِيْ مَوْبِنًا شَهِدًا وَمُجْتَمِعًا بِهٖ وَحِي
مِنَ الْجِبَالِ بَيُّوتًا رَّسُوْهُ النَّحْلُ اِيْتًا : فِطْرِي سِرَّة ا بنودل چہ تاسو

پہ غرو نو کئے گبینو نہ جو پ کری

اِيْجَادِي لکہ د یورپ سائنسدان چہ یو آرخ تہ مخہ کری او
ہنہ د پارہ کوشش کوی نود د غہ مطلوب خیز صورت

اونقشہ اللہ پاک ددہ پہ ذہن کئے راوی اود غہ خیز بیا جو رشی، مثلاً
ہر وہمی سری ہوائی جہاز جو بول غو بننہ ہنہ اول ذالو کئے شکل نود
لید لے د یو آلو تو نکی خیز شکل ئے پہ خیال کئے را و سنوا و کار ئے پر
شروع کرو بخرجے ئے کولے او تکلیفونہ اوتنا و نو نہ ئے برداشت کول نود
چہ قدرت د آلو نکی مکملہ نقشہ ددہ پہ ذہن کئے و اچولہ، د موجد
کار خیل ذہن متوجہ کول و او د خدائے کار د مطلوب خیز نقشہ اچول
دا ہنہ وحی او الہام د دے چہ عامو انسانانوتہ کیری ہنہ د کافرولے
نہ وی:

كَلَّا تَنْبَغُ هُوَ لَآءٌ وَهُوَ لَآءٌ مِّنْ عَطَاءِ رَبِّكَ وَمَا كَانَ عَطَاءُ رَبِّكَ مَحْضُوْرًا
یعنی مؤمن او کافر دوار چہ کوشش
کوی نومونزہ ہنہ مدد کو و ستا

سورہ بنی اسرائیل آیت ۹۱ | د خدائے بخشش او فیض پہ چا بند دے
دا قسم وحی عامو انسانانوتہ پارہ خاص دہ اگر چہ ہنہ کافر ہم وی:

عِرْفَانِي دریم قسم وحی عرفانی دہ چہ اولیا و سرہ خاص دہ
ہلہ چہ یو ولی د شریعت پہ تابعداری او پہ ریاضت سرہ

ذکرہ صفاتی بیاموی نو پہ، دہ باندا ے خاص علوم د الہام پہ ذریعہ
د اللہ د طرفہ وار دیری چہ ہنہ تہ قرآن اشارہ کوی:

وَالَّذِيْنَ جَاهَدْنَا وَاٰمِنًا كَتَبْنَا لِيْهِمْ ذِكْرًا مِّنْ ذٰلِكَ لِيُذَكَّرَ
سُبُلَنَا رَسُوْرَةٌ عَنكِبُوْتِ اِيْتَةٌ ۙ اِنَّ اللّٰهَ بِفِرْمٰنِ بَرْدَارِيْ كَيِّنٌ مِّجْنَتٌ كُوِي
نومونزہ پہ ہغوی د ہدایت خاص لارے پرا نیجو:

د دے ہدایت مطلب الہامی معارف دی چہ د ہدایت ایسانی زیوا
دی، خکہ چہ ایسانی ہدایت خود محنت کولونہ ورا نیدا ہم حاصل دے
دادرے وارہ قسم الہام پہ لغت او پہ معنی عامہ کبی وحی دہ دا حیوان
انسان اولیا و کراموتہ کیدے شی اگر چہ دمر تہ و فرقت پکتن ہنہ دے
چہ کور ماورپاندا ے بیان کرو او دا وحی یو آئے د پیغمبرانوتہ دہ
بلکہ د پیغمبرانوحی خاص وحی شرعی دہ:

وحی شرعی

خلورم قسم شرعی دہ چہ انبیاء علیہم السلام سرہ خاص دہ
خوہر نبی ولی ہم وی نو ہنہ تہ وحی عرفانی ہم کیری چہ د ہنہ نو
حیت دوحی شرعی دے، چہ د قانون او احکامو حیثیت لری۔ بخلاف د
ولی دوحی عرفانی چہ ہنہ قانونی حیثیت نہ لری او دا د علم کلام یو
عامہ مسئلہ دہ: وَاللّٰهٰمُ لَيْسَ بِمُجْتَمِعٍ عِنْدَ الشَّرْعِ: یعنے د ولی
الہام قانون شرعی نشی جو پیرے د، دوحی شرعی حقیقت دا د
چہ دا اللہ د جانبہ د فرشتے پہ واسطہ یا بیغ پہ نیغہ پہ خوبیا پہ

۱) د یو جسم په یو مکان کېنې لکه او کیدل لکه
 نَزَلَ الْأَمِيرُ الْمَدِينَةَ : (امیر په ښار کېنې بکا و شو)
 رَبِّ أَنْزِلْنِي مُنْزَلًا مُّبَارَكًا : ترجمه : اے خدایه ما د برکت
 سورة مؤمنون آیه ۷۵ : وَاللَّهُ خَالِعٌ يُكِنُّ كَمَا وَكُرِهٌ :-
 ۲) د یو جسم باندې نه لاندې را تلل، لکه
 وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُّبَارَكًا : موبز د آسمانه د برکت اوبه را کوڅې
 کړی دی :

د قرآن حکیم الفاظ د جسمیت او مکانیت نه بهر د پاک (دی په دے وجه
 د نزول قرآن مطلب اعلام ر بنودل) دے مطلب دا چه قرآن په فریدم
 د فریسته رسول علیه السلام نه بنودل دا نزول قرآن دے او په
 دے تعبیر نزول (کښ د قرآن د شان لوی ښکاره کول مقصود دی
 (مناهل العرفان جلد ۱ ص ۳۲) چه انسان ته د لور مقامه پر خیز
 را غلے دے، یا قرآن باندے د نزول اطلاق په دے اعتبار دے چه
 جبریل علیه السلام دی لور مقامه په زمکه را کوڅ شو دا خو حقیقت
 دے نو په دے واسطه قرآن ته هم نزول منسوب شو :-

(۳) د یمه معنی د نزول دا هم دے چه پخپله خویو خیز را کوڅ نه شو
 خوا سباب ته د عالم بالا سره تړون لری چه ارا دة الهی هم کیدای شي
 یا آسمانی تاثیرات او هم په دے اعتبار سره اُسپنه خارووا و انسانی
 لباس د پارا هم قرآن د نزول لفظ استعمال کړی دے .
 وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ : موبز اُسپنه را کوڅه کړه چه د هغه
 وَصَلَفٌ لِلنَّاسِ : سورة الحديد آیه ۲۵ : نه د جنگ سامان هم جوړیږی
 وَأَنْزَلْ لَكُمْ مِنَ الْأَنْعَامِ تَمَایِنًا : موبز ستاسو د فاندے د پارا د
 اَشْرَاحٍ وَأَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُوَارِي : خارووا ته جوړے را کوڅه کړی دے

سَوَاءٌ تَكْمُرُ، سورة الاعراف آیه ۷۰ : موبز لباس را کوڅا کړو چه د هغه
 په اغوستو ستاسو د حیا حایونه پرده شي،
 د دے درے وار و خیزو نوا سباب آسمانی وی تودے د پارا هم د
 (نزول) لفظ استعمال شو :-
 نزول نه بیا دوه نور لفظونه، انزال او تنزیل جوړیږی، (۱) تنزیل
 په وار وار را کوڅیدو ته وائی، او انزال په وار وار او په یوځل را کوڅیدو
 د پارا استعمالیږی، لکه چه عذاب د پارا هم د دے استعمال شو :-
 دے :-

إِنَّمَا نُنزِلُكَ عَلَىٰ أَهْلِ هَذِهِ الْقَرْيَةِ : موبز په دے کلی د آسمان نه عذاب
 مِنْ جَزَائِرٍ مِنَ السَّمَاءِ (سوره منکوت) : نازلوونکی یو
 آیه ۳۳) : : : :
 ښکاره خبره دے چه عذاب په یوځل نازل شویدے. او قرآن په
 وار وار د دے د وار د پارا د انزال) لفظ استعمال شو، نورمانی
 الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَىٰ عَبْدِهِ : یوے خوبی د هغه الله دی، چه په
 الْكِتَابِ (سوره کهف آیه ۱) : خپل بند دے دا کتاب نازل کړو
 د مفردات امام مراغب ص ۵۰ :-

د قرآن درے تنزیلات

۱) نزول اول : د بارگاه خداوی نه لوح محفوظ نه نزول، چه هغه
 دے آیت لیکه ذکر دے :- بَلْ هُوَ قُرْآنٌ مَّجِيدٌ فِي
 لَوْحٍ مَّحْفُوظٍ ﴿۱﴾ سورة البروج آیه ۲۱ :-
 ۲) دویم نزول : د لوح محفوظ نه د لاندینی آسمان د بیت العزة
 مقامه نه نزول چه په سورت د خن سورت
 قدر او سورت بقره لیکه ذکر دے :-

اودویم کرت دَرُومبی آسمان پہ بیت العزت مقام کئے اودریم کرت
 نزول سے پہ واروار پہ حضور علیہ السلام اُشو، نور آسمانی کتابوں
 پہ یوخل پہ کتابی صورت کئے نازل شوی دی دَقْران دوارہ قسمہ ریپو
 خل، پہ واروار نزول دابنائی چہ دَحْدائے حکمت فرستوتہ را
 بنود و، چہ دا آخری کتاب دے، یارُومبی آسمان تہ دَنازِلوومطلب
 ذہبی علیہ السلام شوق زیاتنول وور، حکم چہ دَحْوَجے شے رانزدے کیدل
 شوق نُورہم زیاتنوی، یاد احکمت دوچہ دَقْران د مکمل حفاظت
 یقین راشی اوشک شبہ بالکل خترشی (مناہل العرفان جلد
 ص ۳۶ تا ۴۰)

دَاحقرداخیال دے، چہ دَقْران دحفاظت مکمل انتظام کول پہ دے
 وجہ مقصود ووجہ دا آخری کتاب دے، یوخل دَعومی انتظام پہ صوت
 کئے قُرآن پہ لوج محفوظ کئے محفوظ کرے شوچہ د حکومت الہیہ
 مرکزی محافظ خانہ دہ - دویم خل پہ بیت العزت کئے دَآسمانی حفاظت
 انتظام اُشو اودریم خل دہبی م پہ زرہ نازید، سرہ د زمینی حفاظت
 انتظام اُشو، پہ خلورم خل دَامت پہ سینو دے دَحفاظت انتظام اُشو
 لکہ فرمائی: اِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَ اِنَّا لَهُ لَحٰفِظُوْنَ رِسُوْرَةُ الْحِجْرٰی اِیْدِیْ
 وَنَحْمُ خُل د حضرت ابوبکر، عمر اوعثمان رضی اللہ عنہم اجمعین پہ ذریعہ
 تحویر پہ صورت کئے دے دَحفاظت انتظام اُکرے شو پہ زرہ وور
 بے خبرہ اچونکے اوپہ سینو کئے محفوظ کوونکے یوائے اللہ دے،
 جبرائیل علیہ السلام قُرآنی الفاظ خٹکے حاصل کرل،
 صحیح خبر دَا دہ چہ جبرئیل علیہ السلام اللہ نہ قُرآن واوردید اود
 دے الفاظ پئے حاصل کرل، لکہ خٹکے چہ بیہقی د (اِنَّا نَزَّلْنَا لَنْہ، بہ تفسیر
 لیکلی دی اود دے تاہید د طبرانی ہفہ حدیث شریف دے چہ د

اِنَّا نَزَّلْنٰہُ فِی لَیْلَةٍ مُّبٰرَکَةٍ ۝ ہم موبز دا پہ مبارکہ شبہ کئے نازل
 سورہ دُخَان ایتہ ع) : کرے دے۔

اِنَّا نَزَّلْنٰہُ فِی کَیْلَمَۃِ الْقَدْرِ ۝ ہم موبز دَا پہ شبہ دقدر کئے
 سورہ القدر ایتہ ع : نازل کرے دے۔

شَهْرٍ مَّضَانَ الَّذِیْ اُنزِلَ فِیْہِ ۝ دَرَمضان میاشت ہفہ دہ پہ کومہ
 الْقَدْرٰن (سورہ البقرہ ایتہ ع) : کئے چہ دَقْران نازل کرے شو دے
 دے دَرَاوور نزول مطلب پہ یوخل نازلیدل دی، شبہ دقدر اوشبہ
 مبارکہ دوارہ لودی اویر رمضان شریف کئے دی نوایتونو کئے ہیج تعارض
 نشہ لکہ خٹکے چہ مستدرک، حاکم اونسائی اوبیہقی ہم دا بن عباس
 نہ نقل کری دی۔

(۳) دریم نزول | دریم نزول د جبریل علیہ السلام پہ واسطہ
 د نبی علیہ السلام پہ زرہ مبارک شویدے، لکہ

فرمائی اللہ جل شانہ

نَزَّلَ بِالرُّوْحِ الْاَمِیْنِ عَلٰی قَلْبِکَ | دا رُوح الامین ستا پہ زرہ راکوز کرے
 لَتَكُوْنَنَّ مِنَ الْمُنذِرِیْنَ ۝ بَلِیْسٰنِ | دے، چہ تہ ویرونکے شے پہ صفا
 عَرَبِیِّ مُبِیْنٍ ۝ سورہ الشعراء | عربی زبان کئے۔
 آیتہ ۱۹۳ تا ۱۹۵

دانزول تقریباً پہ دروئیت کالہ کئے مکمل شو، دلہ دَاشبہ کول بے خایہ
 دی چہ د نبی علیہ السلام پہ زرہ مبارک دَقْران دنزول مطلب د اچہ صرف
 معانی پہ نازل شوی وی الفاظ بہ نہ وی نازل خٹکے چہ دقرآن د بَلِیْسَانِ عَرَبِیِّ
 مُبِیْنٍ ۝ الفاظ داکواھی و رکوی، چہ دَقْران الفاظ ہم نازل شوی وو،
 حکم چہ الفاظ د زبان رڑبے وی،

قُرآن دوہ کرتہ پہ یوخل نازل شویدے اول کرت پہ لوج محفوظ کئے او

نوا س بن سمان رضی اللہ نہ تے مرفوعاً نقل کرے دے :-

إِذَا تَكَلَّمَ اللَّهُ بِالْوَحْيِ أَخَذَتِ السَّمَاءُ رَجْفَةً شَدِيدَةً مِّنْ خَوْفِ اللَّهِ فَإِذَا سَمِعَ أَهْلَ السَّمَاءِ صَفَعُوا وَخَرُّوا سُجَّدًا فَيَكُونُ أَوَّلُهُمْ يَرْفَعُ رَأْسَهُ حَبْرًا نَّيْلٌ فَيَكَلِّمُهُ اللَّهُ بِوَحْيِهِ مَا أَرَادَ فَيَنْتَهِي بِهِ حَيْثُ أَمَرَ

خہ وخت چہ اللہ تعالیٰ دوحی کلام کوئی نوا سمان د خدا تے د ویرے نہ ر چیری خہ وخت د آسمان فر بیٹے تے و اوری نو بیٹے شی او پہ سجدا پر یوحی د تلو نہ رو ہے جبرئیل علیہ السلام

را اچت کوی نوا اللہ تعالیٰ دوحی کلام ہغہ سرہ اگری چہ کوم خائے نہ ورت حکم اشی ہلتہ د خدا تے وحی ارسوی :-

د جبرئیل علیہ السلام دوحی حاصلو یوغیبی معاملہ دہ بہ ہغہ کئے درائے خہ خدے نشتفر لہذا ادا صورت د تلو نہ نہایات غور دے ، پہ مناہل العرفان جلد ۱ ص ۱۱۱ کئے اللہ تعالیٰ نہ د جبرئیل بیغ پہ بیغہ رو حانی حصول او د لوح محفوظ نہ حاصلو ہر ذکر دی دقران تازل شوی الفاظ کلام د انسان پہ ذہن کئے وی بیائے پہ ثبہ د الفاظو پہ شکل کئے ادا کوئی

دا کلام کہ کرو پونہ خلق ہروائی نو دغہ رو مبی کس کلام بہ بلے شی مثلاً کو امر و القیس قصیدہ یا د حریری مقامات چہ خوک ہر لول اووائ نو دابہ ہر د امر و القیس او د حریری کلام گنر لے شی ، دغہ کہ اللہ تعالیٰ خپل کلام د قرآنی الفاظ پہ شکل کئے ظاہر کرو بی جبرائیل علیہ السلام اوستو حضور علیہ السلام اوستو پہ اربونو انسانا اوستو اولوی بہ تے مگر کلام بہ د اللہ گنر لے شی نہ چہ د جبرئیل علی یا د محمد علیہ السلام پہ قرآن کئے دی رحتی یسمع کلام اللہ اویلسان عربی مبینی دہنہ بنکارہ ثابت پیری چہ د

لفاظ د اللہ د جانبہ دی ، او د اذ اللہ کلام دے ، کچرے مضمون دیوزید وی او د دغے مضمون اذاپہ الفاظو د بل (عمر و) وی نو دے نہ بہ د زید کلام نہ بلکہ د عمر و کلام و بیٹے شی پہ دے ، وجہ د قرآن الفاظ او معنے دوارہ د اللہ د جانبہ دی او قرآن لہ ہم دے ذات ترتیب کچرے دے ، موبن نور زیات د خبرو پہ و لو نو کئے خان نہ تسکو و حکہ چہ خہ دیرہ فائدہ تے نشتہ ، پہ مناہل العرفان کئے داپور اتہ ذکر مضمون شبتہ دے :-

دقران ، سُنّت او د حدیث قدسی بیلتون

مام سیوطی رحمہ اللہ د امام جوینی نہ نقل کریدی ، چہ د قرآن الفاظ او معنے دوارہ د جبرائیل علیہ السلام پہ واسطہ د اللہ تعالیٰ د جانبہ نازل دی او د حدیث مضمون د اللہ د جانبہ دے مگر الفاظی د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم دی ، اتفاقاً جلد ۱ ص ۱۱۱ او حدیث قدسی بہ ہغہ وی چہ الفاظ تے ہم د اللہ د جانبہ وی لیکن معجز نہ وی ونہ د ہغے د الفاظو پہ تلاوت ہغہ ثواب حاصل پیری کوم چہ د قرآنی الفاظو پہ تلاوت حاصل پیری او نہ پے ممنوع کئے د دے لوستہ کیدیشی مناہل العرفان فی علوم القرآن جلد ۱ ص ۱۱۱

د آحقر پہ رائے کئے د حدیث نبوی او حدیث قدسی دوا لہر مضمون د اللہ د جانبہ دے لیکن د حدیث نبوی نسبت اللہ تعالیٰ نہ کول معنوی دی ، مطلب د جانبہ د اللہ خو مضمون دے لیکن پہ بنکارہ الفاظو کئے تے نسبت اللہ تعالیٰ نہ نہ دے شوے مگر د حدیث قدسی نسبت پہ بنکارہ الفاظو کئے اللہ تعالیٰ نہ کول حکہ ضروری دی چہ دا د اللہ تعالیٰ حکم او امر دے او ہم پہ دے وجہ د حدیث قدسی الفاظ بل لول اوروایت بالمعنی جائز نہ دے او د حدیث نبوی جائز دے

خوبہ شرط دے چہ اصل معنوی کے فرق را نشی ہمدغم
 وجہ دہ چہ حدیث قدسی تہ کے حدیث اوتیل چہ الفاظ نبوی د
 پارہ دار حدیث خاص دے (قدسی) لفظ زیاتے د بکارہ نسبت پر
 وجہ شوے دے چہ حدیث نبوی نہ د دے زیات اہیت او
 خصوصیت ثابت شی، واللہ اعلم :-

دوہی دنازید و قسمونہ

دوہی نازلیدل بہ یا پتہ ذریعہ د فرینتے دی یا بیغ پہ نیغہ د اللہ د
 جانبہ

دروہی قسم بیادریے قسمہ دی

۱۲) وحی متصلی ۱۲) وحی تمثلی ۱۳) وحی روعی
 ۱۲) وحی متصلی کہے جبرئیل علیہ السلام پہ خیل اصل حقیقت (ملکیت)
 باندے قائم وی اور وحی راوری چہ پہ حدیث د بخاری کہے دے تہ دیو
 سختہ وحی ویلے شوے دہی فرمائی (وہو اشدک علی) داشتات پہ دے
 وجہ دے چہ بشریت اوملکیت دوارہ یوحائے کیدل دیو لے پیتے حکہ
 دے چہ فرینتہ اوانسان یوجنس نہ دے اوبلہ وجہ دے دادہ چہ
 نبی علیہ السلام د بشریت نہ ملکیت تہ عروج اگری گویا کن دوارہ
 حضرت جبریل اوحضور علیہما السلام فرشتے خیل منیع کہے یو
 جائے شی اودا حکہ پیتے دے چہ گویا کہے د حضور علیہ السلام جنس
 بدل شی د بشریت نہ ملکیت تہ اودا خہ آسان خبرہ نہ د :-

۱۳) دوہی وحی تمثلی دہ چہ جبرئیل علیہ السلام د انسان پہ شکل کہے
 راوری پہ دے صورت کہے حضرت جبرئیل علیہ السلام د ملکیت
 بشریت نہ تنزل اگری اود د وہم جنس یوحائے کیدل خہ پیتے نہ جنس
 دادوارہ قسمہ وحی اور وہی قسم وحی شدت د بخاری پہ ابتدا کہے د

او قرآنی وحی عموماً پہ دے دو طریقہ غلط دہ :-

۱) دریم قسم وحی روعی دہ : چہ جبرئیل علیہ السلام وحی پہ خبرا ہ
 مبارک د نبی علیہ السلام د اللہ پہ حکم نازل لہ کہی اود حضور علیہ
 السلام د اورید و رہ غوب و مبارک ہن سہا خہ تعلق نہ وی :-
 (اخرجہ احکام)

د بالذات رنیغ پہ نیغہ وحی دوا قسمہ دی

۱) پہ ویسہ لکہ د معراج پہ شپہ د اللہ د جانبہ بیغ پہ نیغہ (بلا واسطہ)
 پہ وحی شوے دہ :-

۲) یا پہ خوب کہے لکہ د حضرت معاذ رض پہ حدیث کہے دی :- آتانی رنیغ نقال
 نیمی یخصی الملائک الا علی ، یعنی خوب کہے ماتہ اللہ تعالیٰ راغے اووے
 رومانیل چہ د عالم بالا فرینتے پہا خہ کہے بحث کوی راتقان جلد رات

پنجم فصل

د قرآن جمع کول اود ہنغ تدوین

قرآن د خالق کائنات اخری کتاب دے، حکمہ اللہ تعالیٰ د دے د
 محفوظ ساتلومکمل انتظام اگری و عالم بالا کہے تے پہ لوح محفوظ
 بیت العزت کہے محفوظ کروا وہ زمکہ تی د دے د حفاظت دوا قسمہ
 نظام اگری، یوحفاظت صداری، چہ د نبی علیہ السلام اود امت پہ زرو نو
 د ماغون کہے تے محفوظ کرو، چہ د قرآن پخیلہ ذکر کہیدی پہ بخاری
 د ابن عباس رض نہ منقول دی، چہ د قرآن د نازلید و پہ وخت بہ
 جبریل علیہ السلام سہ سہ حضور علیہ السلام لوستہ او تلاوت کولو
 قرآنی وحی محفوظہ شی نو د آیت نازل شو :-

شوے دے چہ پہ ہنخہ صحابہ کرام و ایمان او کامل یقین و وتردے حد
چہ پہ قرآن عمل کولو بانڈے بہ ہغوی پچپل حائونو قربانوںو فخر
اوویار کولو، اوکلہ بہ چہ صحابہ کرام و ترغیب الہی آیتونہ و او ریدل
نودہغوی د شوق اور یہ نور زیات پہ لمبو شو مثلاً دا آیتونہ۔

وَأَنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ
سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَّن تَبُورَهُ سوره فاطر آیت ۷۷
۲۳) كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ
د صحیح مسلم پہ روایت د حضرت عثمان رض یوحنا پت شریف دے
خَيْرُكُمْ مَن تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ؛ پہ تاسو کینے دے تلوونہ زیات بنہ
ہنخہ کس دے چہ قرآن زدہ کری او بل تہ تے اذدہ کری۔

او بل حدیث د عبد اللہ بن مسعود رض پہ روایت د ترمذی دے
مَنْ قَرَأَ حَرْفًا مِّنَ الْقُرْآنِ فَلَهُ بِهِ حَسَنَةٌ وَ الْحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا
لَا الْقَوْلُ الْم حَرْفٌ بَلْ أَلِفٌ حَرْفٌ وَلَا م حَرْفٌ وَمِمْ حَرْفٌ ؛
پہ دے حدیث کئی د قرآن پہ یدرو لفظ د سولسونیکو د بد لے او ثواب
موند لو وعدہ شوے دہ نو داسے قسیم ترغیباً تو او تشویقاً تو نہ بہ پہ
صحابہ کرام و یرغب ان ترغور کید و کوم نہ چہ قرآن او حدیث
چک دے، ہمدغہ و جدوہ چہ صحابہ کرام و خپل نول ژوند د قرآن
پہ حفظ کولو کینے نیکو و۔

پنجم محرز

د صحابہ کرام و دین د نجات راگی یوہ ذریعہ
ہم دا قرآن و ودوی بہ خپلہ بتولہ کتہ او کامیابی
ہم قرآن سرہ تر لہ او دا عشق جد بہ او یقین د دے باعث شو چہ ہنخہ
بہ قرآن د دے د عاشق پہ توگہ یا دولو۔

شپنم محرز

صحابہ کرام و بہ قرآن حکیم پہ نما خنہ کینے پہ

تراویح کینے لوستلو د ژوند پہ تلو کارونو کینے بہ تے ہم پہ دے فیصلہ
کولے پہ عقائد و عباداتو، اخلاق و اعمالو کینے بہ د دے پہ ہدایت
تلل غرض دا چہ اسلامی ماحول او معاشرہ کینے د قرآن حفظ د یر
عزت او شرافت ذریعہ وہ نوحکہ د دے باعث شو چہ قرآن حفظ
یاد کرے شی۔

د قرآن یا د اول او صحابہ کرام

د دے تیرو شو و محرز کاتو اثر و جد صحابہ کرام و خپلہ بتولہ ہنخہ قرآن
یا د ولونہ کرے وہ۔ د عربو قبائلو د یر لہ لہ مزلونہ کول او د
قرآن د یا د لو د پارہ بہ ملوینے منورے تہ راتل او بتی علیہ السلام بہ
ہم قاریان او حافظان د قرآن، قبائلو تہ پہ دے غرض لیزل چہ
قرآن ہغوی تہ و زیاد کری پہ صفر سکنہ د ابو براء پہ در خوا
نجد یا نوتہ د قرآن د تعلیم او تبلیغ بہ غرض د حضرت منذر بن عمرو ساعدی
پہ مشرئ کینے داویا د قاریانو یوتولے حضور علیہ السلام ورا لیزلو
خود عامر بن طفیل پہ تکی سواد د و صحابہ کرام و منذر بن محمد رض
او عمرو بن أمیہ رض بتول شہیدان کرے شو د شہید کید و پہ وخت
چہ حرام بن ملحان رض نہ نیزہ پورے را پورے او تہ نو ہغوی افریابیل
اللہ اکبر فزت و کلب الکعبیہ را اللہ اکبر حجاب د کعبہ پہ پروردگار قسم
وی چہ خد کامیاب شو م۔

د دے بتول نوم د سیرتہ القرآن (ط) و او ہم د دینہ پہ دغہ دخت کینے
د قاریان و او د حافظان و د گنبر و الی پتہ لگی د فتح الباری جلد ۱ ص ۲۹۶
علامہ ذہبی پہ طبقات القراء کینے دا و مشہور و حافظان و قاریان و
نومونہ بنودلی دی کومونہ چہ د قاریان و د قرات سند سیرئ
ہنخہ دادی، (۱) عثمان بن عفان رض (۲) علی بن ابی طالب رض (۳) ابی بن

کعب رضی (۱۸) عبد اللہ بن مسعود رضی (۵) سالم مولیٰ رضی (۱۶) ابی حذیفہ
 (۷) معاذ بن جبل رضی چہ پہ دے کئے ابی بن کعب رضی قاریا نو سہ داردے
 پہ مفتاح السعادات جلد علی کتبہ وی چہ ابو موسیٰ الاشعری پورہ قرآن
 یاد کرے ووا و حضور علیہ السلام تے واورولو، پہ صحابہ کرام کیتے سن زہ
 حافظان صحابہ کرام دیر مشہور ووجہ پہ ہغوی کیتے اوہ دیر شوتہ اعلیٰ
 مقام حاصل وود ہغوی نو موندہ دادی رب ابو بکر صدیق رضی اللہ تعالیٰ عنہ
 عمر فاروق رضی اللہ تعالیٰ عنہ عثمان بن عفان رضی اللہ تعالیٰ عنہ علی بن
 ابی طالب رضی اللہ تعالیٰ عنہ عبد اللہ بن مسعود رضی اللہ تعالیٰ عنہ طلحہ رضی
 اللہ تعالیٰ عنہ سعد بن ابی وقاص رضی اللہ تعالیٰ عنہ حذیفہ بن الیمان
 رضی اللہ تعالیٰ عنہ ابو ہریرہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ عبادہ بن الصامت رضی اللہ
 عنہ معاذ بن جبل رضی اللہ تعالیٰ عنہ مجمع بن حارثہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ (۱۳)
 فضالہ بن عبید رضی اللہ تعالیٰ عنہ (۱۲) ابو موسیٰ اشعری رضی اللہ تعالیٰ
 عنہ عمرو بن العاص رضی اللہ تعالیٰ عنہ سعد بن عبادہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ (۱۴)
 عبد اللہ بن عباس رضی (۱۸) ابویوب انصاری رضی اللہ (۱۹) عبد بن ذو
 ذوالحارث رضی اللہ تعالیٰ (۲۰) عبید بن معاویہ بن زید بن ثابت رضی اللہ
 تعالیٰ عنہ ابو زید رضی اللہ تعالیٰ عنہ (۲۲) سالم مولیٰ ابی حذیفہ رضی اللہ
 تعالیٰ عنہ (۲۳) سلمہ بن مخلد بن الصامت رضی اللہ تعالیٰ عنہ سعد بن عبید
 بن نعمان الانصاری رضی اللہ تعالیٰ عنہ (۲۵) زید بن ثابت رضی اللہ تعالیٰ عنہ (۲۶)
 ابی بن کعب رضی اللہ تعالیٰ عنہ (۲۴) عبد اللہ بن السائب رضی اللہ تعالیٰ عنہ (۲۸)
 سلیمان بن ابی حشمتہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ (۲۹) تمیم الداری رضی اللہ تعالیٰ عنہ
 معاذ بن الحارث رضی اللہ تعالیٰ عنہ (۳۱) ابوالدرداء رضی اللہ تعالیٰ عنہ (۳۲) عقبہ
 بن عامر الجہنی رضی اللہ تعالیٰ عنہ (۳۳) عبد اللہ بن عمر بن الخطاب رضی اللہ
 عنہ (۳۴) سعد بن المنذر بن اوس رضی اللہ تعالیٰ عنہ (۳۵) قیس بن صعصعہ رضی

(۳۶) عبد اللہ بن عمرو بن العاص رضی اللہ عنہ (۳۷) ابو حلیمہ معاذ رضی
 اللہ عنہ جوالہ تہذیب، طبقات بن سعد، تذکرۃ الحفاظ ذہبی، مفتاح
 السعادات، اتقان، صحیح البخاری) دا خود پورہ قرآن د حافظان
 لندیان دے اوچا تہ چہ نیم گریے قرآن یاد وود ہغوی خوشمیر
 نشی کیدے اودا د قرآن د حافظان، رومیہ دور و نو اسلام چہ خورہ
 بہ خرید و ہومرہ بہ ورسہ حافظان د قرآن
 ہم زیاتیدل، سرولیم میور غوندہ اسلام د شمن ہم خیل
 کتاب "لائف آف محمد" کیتے اقرار اکر وچہ صحابہ کرام حافظہ
 زیاداشت) بے مثالہ وہ لکے چہ لیکے چہ ددوی حافظہ دیرہ اوچتہ
 وہ خود قرآن د پارہ بہ لے دا دیرہ زیاتر استغناء لولہ، ددوی حافظہ
 دومرہ مضبوط واد محبت تے ہم دومرہ قوی ووجہ لکھ صحابہ و د پیغمبر
 علیہ السلام بہ حیات مبارک کیتے بہ وحی صحیح لوستہ او یاد وود، پہ شپیر
 صدی عیسوی کیتے عرب چہ ہولہ د نیا کیتے د لیکو لکولوستو لکولوستو
 شیر زدو کیتے یونہ ہم کم وود پریس اوچاپ خانے انتظام نہ ووپہ دتے
 ددوی نیات کار بہ پہ یاد وود روان و وگوندی پہ یو خوشو تخریر و نو کیتے خو
 زیاتے کیتے را و ستل چہ پرا سان وود ہم دغہ وجہ دہ چہ دد نیا ہولو
 مذہبی کتابونو کیتے تحریف اشو۔ قرآن حکیم پہ زمانہ د پیغمبری
 کیتے پزرگونو سینو کیتے پورہ محفوظ ووا لکھونو سینو کیتے نیم گریے محفوظ و
 دا بیان پہ سورہ عنکبوت کیتے شویدے،
 بَلْ هُوَ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ: قرآن د واضحو آیتونو مجموعہ دہ چہ
 اَوْ نُؤْتِ الْعَلَمِ (سورہ عنکبوت آیت ۲۷) : ذاهل علویہ سینو کیتے محفوظ دی؛
 د قرآن د یاد وود وود تلاوت کار تلو و مسلمانا ناو جاری ساتلو، مسلمانا نو بہ
 حکم قرآن پہ نونج کیتے لوستو چہ ددے لوستہ پہ غائٹہ کیتے فرض و

تُرَدِّدُ جِهَ عُمَانَ غَنِي رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى أَوْ تَمِيمَ دَارِي رَضِيَ بِهِ يَهْ يُولُورِ كَعْت
 كَيْتَ بُولِ قُرْآنِ خَتْمُولُورِ تَهْذِيْبِ التَهْذِيْبِ وَاسْتِيْعَابِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ
 أَوْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو الْعَاصِ بِهِ يَهْ يَوْشِيْهَ كَيْتَ قُرْآنِ خَتْمُولُورِ نَفْحِ الْبَارِي
 سَعْدِ بْنِ الْمُنْذَرِ بِهِ يَهْ دَرِّدُ وَرَحُو كَيْتَ قُرْآنِ خَتْمُولُورِ (اسد الغابۃ) دَسَلْفُو
 دَقُرْآنِ دَتِلَاوَتِ دَا حَالِ وَوَجْهَ بِهِ بَعْضُ شَوَارِوَزِ كَيْتَ آتِهَ كَرْتَهَ قُرْآنِ
 شَرِيْفِ خَتْمُولُورِ، يَعْنِي خَلُوْرَ خَتْمَهَ دَوْرَعِيْ وَخَلُوْرَ خَتْمَهَ دَشِيْءِ، بَعْضُ بِهِ دَوْرَعِيْ
 دَرِّدُ كَرْتَهَ أَوْ بَعْضُ بِهِ دَوْرَهَ حَلَهَ حَالًا نَكَّ حَضُوْرَ عَلِيْهِ السَّلَامِ دَرِّدُ وَرَحُوْنَه
 كَرْمِ وَخَتِ كَيْتَ دَقُرْآنِ شَرِيْفِ دَخَتْمُولُوْنَه مَنَعَ كَرْمِيْوَهَ، چَهَ دَقُرْآنِ دَمَطَالِبِ
 بِهِ يَوْهَهَ كَيْتَ خَهْ نَقْصَانِ رَانَشِيْ، تَرْمِذِيْ كَيْتَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ مَرْفُوْعًا
 رَوَايَتِ كَرِّدُ دَرِّدُ :-

لَا يَفْقَهُ مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ فِي أَقَلِّ مِنْ ثَلَاثٍ : (اتقان جلد ۱ ص ۱۰۰)
 بِهِ سِيْنُو كَيْتَ دَحَفَاظَتِ دَا اِنْتِظَامِ هَيْجِ يَوْ اِنْسَانِيْ كِتَابِ نَهْ نَصِيْبِ شَوْهَ
 نَهْ دَرِّدُ كَوْمِ كِتَابِ چَهَ دَمُسْلِمَانِ بِهِ غَرِيْبِنَهْ خَرْمِنِ خَهْ چَهَ بِهِ رَكِ رَكِ
 اَوْ بِهِ زِرَّهَ اَوْ دَمَاغُو كَيْتَ نَسُوْتِيْ اَوْ مَشْرِقِ اَوْ مَغْرِبِ دَوَاوِو كَيْتَ دَرِّدُ دَا
 حَاظِنَانِ مَوْجُوْدِيْ چَهَ دَهْغُوِيْ الْفَاظِ اَوْ حُرُوْفِ بِالْكَلِّ يَوْشَانِ وِيْ، خَهْ
 كَيْتَ زِيَا تَيْ پَكِيْنَهْ نَهْ وِيْ، دَرِّدُ بِيْمَثَلَهَ اِنْتِظَامِ بَا وُجُوْدِ دَقُرْآنِ بِهِ حَفَاظَتِ كَيْتَ
 بِيَا هَمْ دَ چَا شَكِّ سُبْبِ كِيْدُ دَرِّدُ :-

ذَقُرْآنِ حَكِيْمِ تَحْرِيْرِيْ حَفَاظَتِ

بِهَاتِقَانِ كَيْتَ دَمُسْتَدْرِكِ حَاكُوْمِ بِهِ حَوَالِدِ نَقْلِ دِيْ چَهَ قُرْآنِ بِهِ تَحْرِيْرِيْ صَوْرَتِ
 كَيْتَ دَرِّدُ كَرْتَهَ جَمْعِ شَوْهَ دَرِّدُ (۱) دِ بِيْغَمْبَرِ عَلِيْهِ السَّلَامِ بِهِ زَمَانِ كَيْتَ (۲)
 دَا بُوْبَكْرِ صَدِيْقِ رَضِيَ اللَّهُ بِهِ زَمَانِ كَيْتَ (۳) دَحَضْرَتِ عُمَانَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ
 بِهِ زَمَانِ كَيْتَ دَا رُوْمِيْ دَوَهَ جَمْعِ بِهِ بَخَارِيْ وَغِيْرَهَ كَيْتَ دَنَزِيْدِ بْنِ ثَابِتِ الْاَنْصَارِيْ
 دَرَوَايَتِ نَهْ ثَابِتِيْ دِيْ (اتقان جلد ۱ ص ۱۰۹ تا ۱۰۵) اودا دهمه جمع،

بِعْنِ عُمَانِيْ جَمْعِ دَحَضْرَتِ حُذِيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِيْ دَرَوَايَتِ نَهْ مَنَقُوْلَهَ دَرِّدُ
 دَرِّدُ اَوْ رُوْجَمْعُوْمِ نَوْعِيْتِ كَيْتَ فَرَقِ وُو، دَرُوْمِيْ قَسْمِ رِبْنُوِيْ جَمْعِ مَقْصِدِ
 دَا وُو چَهَ قُرْآنِ ضَائِعِ نَشِيْ نَوْحَكَهَ قُرْآنِ بِهِ مُخْتَلِفُو خِيْزُوْنُوْ اَلِيْكَلِ شُو -
 خَهْ خُوْدِ سِيْنُو كَانُوْرُوْ جُوْرِيْ كَرُو تَحْتُوْبَانِدُ دَرِّدُ، چَهَ دَسِيْنُو خَرْمِنُو بِهِ
 تَكْرِيْوَاوْخَهَ دَكْرِكِيْ بِهِ هُوَاوِو تَحْتُوْبَانِدُ دَرِّدُ، نُوْدَا جَمْعِ دِيُو كِتَابِ بِهِ
 شَكْلِ كَيْتَ نَهْ وَهَ دَصَدِيْقِيْ بِيْضِ جَمْعِ مَطْلَبِ قُرْآنِ دَكِتَابِ بِهِ شَكْلِ يَوْحَلَهَ
 كُوْلُو وُو چَهَ دَخَانِ حَانَ لَهْ تَكْرِيْوَاوْ ضَائِعِ كِيْدُو هَيْجِ خَهْ خَطْرَهَ پَا تَيْ
 نَشِيْ دَا جَمْعِ بِهِ كَاغْذِ شَوْهَ وَهَ چَهَ دَنَبِيْ عَلِيْهِ السَّلَامِ بِهِ زَمَانِ كَيْتَ نَهْ وُو
 (كَاغْذِ) اَوْ دَا بُوْبَكْرِ صَدِيْقِ رَضِيَ بِهِ زَمَانِ كَيْتَ دَشَامِ نَهْ مَدِيْنَهْ مَنُوْرَهْ
 تَهْ دَارِيْدُ دَرِّدُ وُو - مُوْطَا اِمَامِ مَالِكِ رَضِيَ كَيْتَ دَسَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ نَهْ
 رَوَايَتِ دَرِّدُ :-

جَمْعُ أَبُو بَكْرٍ الْقُرْآنَ فِي الْقُرْآنِ طَيْبِ : اَبُو بَكْرٍ صَدِيْقِ قُرْآنِ بِهِ كَاغْذِ
 جَمْعِ كَرْمِيْوُو) مَغَازِيْ مَوْسَى بْنِ عَقِيْبَهَ كَيْتَ دِيْ :-
 حَتَّى جَمْعِ عَلِيٍّ عَهْدِ أَبِي بَكْرٍ فِي الْوَرَقِ : (اتقان جلد ۱ ص ۱۰۵) دَا بُوْبَكْرٍ
 بِهِ زَمَانِ كَيْتَ قُرْآنِ بِهِ كَاغْذِ اَلِيْكَلِ شَوَاوِ جَمْعِ شَوِ :-
 دَحَضْرَتِ عُمَانَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ بِهِ زَمَانِ كَيْتَ دَقُرْآنِ جَمْعِ كُوْلُو مَطْلَبِ دَاوِو
 چَهَ دَمُخْتَلِفِ قَسْمَهَ تَلْفُظِ نَهْ دَا مَحْفُوْظِ كَرِّدُ شِيْ، چَهَ دَرِّدُ نَهْ فَسَادِ
 پِيْدَانَشِيْ، دَا فَرَقِ اِمَامِ سِيْوَطِيْ بِهِ اِتْقَانِ كَيْتَ دَا بِنِ تِيْنِ نَهْ تَقْلِ كَرِيْدِيْ
 (اتقان جلد ۱ ص ۱۰۰) :-

صَدِيْقِيْ جَمْعِ

دَرِّدُ جَمْعِ مَحْدَرِكِ فَاوَرِقِ اعْظَمِ رَضِيَ وُو بَخَارِيْ كَيْتَ دَنَزِيْدِ بْنِ ثَابِتِ نَهْ
 رَوَايَتِ دَرِّدُ، چَهَ كَلَهَ بِهِ جَنْكِ يِمَامَهَ كَيْتَ اَوْ يَارِيْ، حَاظِنَانِ شَهِيْدَانِ
 شَوْلِ نُوَا بُوْبَكْرِ صَدِيْقِ :- دَا اَلْبَلْمُ حَرَّ چَهَ لَارِمِ نُوْ هَلْتَهَ حَضْرَتِ عُمَرَ رَضِيَ

ہم موجود ہو، حضرت صدیق رضی اللہ تعالیٰ فرمایا یہ ہے:

۱) مَا تَعْمُرُونَ رَاغِلًا وَاوَعِي وَبَيْل
 قَدْ اسْتَحْرَجَ يَوْمَ الْيَمَامَةِ بِقُرْآنِهِ
 الْقُرْآنَ وَإِنِّي لَأَخْشَى أَنْ
 تَسْتَحْرَجَ الْقَتْلُ بِالْقُرْآنِ فِي الْمَوَاطِنِ
 ذَهَبَ كَثِيرٌ مِنَ الْقُرْآنِ وَإِنِّي
 أَرَاهُ، (۳) أَنْ يَأْمُرَ بِجَمْعِ الْقُرْآنِ
 فَقُلْتُ كَيْفَ تَفْعَلُ شَيْئًا لَمْ يَفْعَلْهُ
 رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 نَهَ أَوْ بَيَّلَ جَه مَوْبِنَ خَنِكَ هَعَه كَارًا كَرًا كَوْمَ جَه بِيغِيْرَ عَلَيْهِ السَّلَامُ تَا كَرِي
 ۴) فَقَالَ عُمَرُ بْنُ هَذَا وَاللَّهِ خَيْرٌ قَلَمٌ يَزِيلُ : حضرت عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى
 ۵) بِيْرًا جَعْنِي حَتَّى شَرَحَ اللَّهُ صُدْرِي لِذَلِكَ : أَوْ بَيَّلَ جَه حُدَايِمَ دَقْمِ وَي
 جَه دَعِي كَيْفَ خَيْرِ دَعِي، نُو هَمِيْشَه بَه : ۵) مَا تَعْمُرُونَ رَاغِلًا وَاوَعِي وَبَيْل تَرَدَعِي جَه
 جَه حُأَسِيْنَه اللَّهُ دَعِي كَارًا دَا رَا دَا پَرَا نَسْتَه :

مَوْبِنُ رُوَجِبَ لِيَكْلِي دِي جَه نَبِي عَلَيْهِ السَّلَامُ بِيْجَلَه زَمَانَه كَيْفَ دَقُرْآنَ لِيَكْلُو
 حُكْمَ وَرَكْرِي وَو، لِيَكْنِ هَعَه پَه كِتَابِي شَكْلِي كَيْفَ نَزُو وَخُو دَقُرْآنَ حُكْمَ رَمَرَمَ
 مَطَالِبَه دَاوَه جَه دَا دَقُرْآنِي صُوْرَتِي كَيْفَ جَمْعِي شِي، حُكْمَ خُو حَضْرَتِ ابُو بَكْرٍ
 اُفْرَمَا بِيْلَ جَه مَوْبِنَ خَنِكَ دَا سَعِ كَارِكُو لَشُو كَوْمَ جَه حَضْرَتِ عَلَيْهِ السَّلَامُ
 نَه دَعِي كَرِي لِيَكْنِ حَضْرَتِ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى دَعِي هَعَه ضَرُوْرَتِي پَه
 ابُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى مَنَلُو كَوْمَ جَه دَعِي وَخَتِي كَيْفَ رَا بِيْنِي وَوَدَنِي عَلَيْهِ السَّلَامُ پَه زَمَانَه
 كَيْفَ نَزُو بِيْنِي شَرِي، دَنَبِي عَلَيْهِ السَّلَامُ زَمَانَه كَيْفَ دَقُرْآنِي جَه كِتَابِي شَكْلِي كَيْفَ
 جَمْعِي نَزُو دَقُرْآنِي وَجَمْعِي دَاوَه دَقُرْآنِي عَلَيْهِ السَّلَامُ پَه زَمَانَه كَيْفَ هَعَه
 حَالَاتِي نَزُو كَوْمَ جَه صَدِيْقِي رَمَرَمَ پَه زَمَانَه كَيْفَ رَا بِيْنِي شَوَاوَدَ هَعَه پَه وَجَه

۲) تَرَانَه كِتَابِي شَكْلِي وَرَكْرِي شُوْرَتِي، دَنَبِي عَلَيْهِ السَّلَامُ پَه زَمَانَه كَيْفَ
 هَعَه خِيْرُو نَزُو مَوْبِنَه كَيْفَ كَوْمَ جَه دَقُرْآنِي رَمَرَمَ پَه زَمَانَه كَيْفَ اُصُوْرَتِي
 شُوْرَتِي لِيَكْنِ كَاغِدَا وَنَزُو دَلِيَكْلُو سَامَانِ وَغِيْرَه :

۳) دَنَبِي عَلَيْهِ السَّلَامُ پَه زَمَانَه كَيْفَ لَادَقُرْآنِي مَنَسُوْخِي كَيْفَ وَاحْتِمَالُو
 كَرِي دَعِي دَعِي وَخَتِي دَقُرْآنِي پَه شَكْلِي كَيْفَ دَقُرْآنِي لِيَكْلِي شُوْرَتِي وَو، نُو بَا بَه دَقُرْآنِي
 بَعْضِي تَلَاوَتِي مَنَسُوْخِي كَيْفَ وَوَجَه هَعَه پَه تَلُو كِتَابِي بَدَلُو لَشُوْجَه هَعَه
 دِيْرَكْرِي اَنْ كَارُو.

۴) قُرْآنِي دَا حَالُو وَوَا فَعَالُو پَه نَزُو نَبِي نَا زَلِيْدَا وَوَا يَتُو نَزُو سُوْرَتُو
 پَه دَقُرْآنِي مِيْنُو پَه تَرْتِيْبِي لِيَكْلِي كَرِي دَنَبِي عَلَيْهِ السَّلَامُ پَه زَمَانَه كَيْفَ
 قُرْآنِي دَقُرْآنِي پَه شَكْلِي جَمْعِي شُوْرَتِي وَو، نُو دَقُرْآنِي اِيْتُو نُو يُوْجَا لَكُو كُوْلِي بَه
 مَنَاسِبُو اِيْتُو نُو وَوَا سُوْرَتُو نُو سَه بِيَا مَرَكْرِي وَو، دَا صُوْرَتِي دَقُرْآنِي
 ابُو بَكْرٍ صَدِيْقِي پَه زَمَانَه كَيْفَ خَتَرِي شُو، حُكْمَ جَه وَحِي رَا تَلِي بِنَدِي شُو، كَاغِدَا وَ
 نُو سَامَانِي دَلِيَكْلُو بِيَا مَوْبِنَه دَقُرْآنِي حَافِظَانِي دِيْرَشَهِيْدَانِي شُوْلِي، نُو
 حُكْمَ قُرْآنِي نَه كِتَابِي شَكْلِي وَرَكْرِي ضَرُوْرَتِي شُوْلِي :

دَقُرْآنِي جَمْعِي دَقُرْآنِي

حَضْرَتِ صَدِيْقِي رَمَرَمَ دَقُرْآنِي پَه جَمْعِي كَيْفَ پُوْرَه اَحْتِيَاْطِي كَرِي وَوَا دَا سَعِ اَنْطَامِي
 كَرِي وَو، جَه دَقُرْآنِي پَه كِتَابِي جَمْعِي كَيْفَ دَقُرْآنِي دَقُرْآنِي يَدَبِي غَلْطِي خَه اَحْتِمَالِي
 هَمِي پَا تَقِي نَشِي هَعَه پَه جَمْعِي كُوْلُو دَقُرْآنِي كَيْفَ صِيْرَفِي پَه دَعِي اَكْتِفَا نَكْرَه، جَه
 هَعَه اِيَا نُوْنَه دَرَا جَمْعِي كَرِي شِي كَوْمَ جَه چَا نَه يَادُو، يَا پَه خَه خِيْرِي لِيَكْلِي
 وَي، يَادَقُرْآنِي عَلَيْهِ السَّلَامُ نَه اُوْرِيْدَلِي شُوِي وَي، بَلِكَه دَعِي بَارَا كَيْفَ
 پَه دُوَه قَاعِدُو وَعَمَلُو كَرُو.

اِنْ هَعَه لِيَكْلِي شُوِي اِيْتُوْنَه دَرَا جَمْعِي كَرِي شِي، چَه رَسُوْلُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
 السَّلَامُ دَخِيْلِي وَرَا نَدَعِي پَه چَالِيَكْلِي وَي اُوْدُوْوَ عَادِلَا نُو كُوَا نُو پَه

ذریعہ دے ثبوت مؤندے شی، پہ ابوداؤد کہتے حضرت عروہ بن نہ
روایت دے،

إِنَّ أَبَا بَكْرٍ قَالَ لِعُمَرَ وَزَيْدٍ أَقْعَدَا
عَلَى بَابِ الْمَسْجِدِ فَمَنْ جَاءَ كَمَا
بِشَاهِدَيْنِ عَلَى شَيْءٍ مِّنْ كِتَابِ اللَّهِ
فَاكْتَبَاهُ:

حضرت ابوبکر رحمہ حضرت عمر رحمہ اور زید
دواہوتہ اوسیل چہ تاسود جماعت پہ
دروازہ کہتے کینی چہ دکتاب اللہ پہ کوم
لیکلی شوی ایبتونودہ کسان گواہان

تیسر شول نوہغہ ایبتونہ ا لیکلی،

دویم داچہ دغہ لیکلی آبتونہ دے دیرو صحابہ کراموہ پہ سینو محفوظ
ہم وی ہوناہل العرفان جلد ۲ ص ۲۳۵

دغہ رنگ ابن ابی داؤد پہ کتاب المصاحف کہتے سندسہ بیان کریدے چ
وَمَا كَانُوا يَكْتُبُونَ فِي الصُّحُفِ وَالْأَلْوِاجِ: صحابہ ورمہ پہ چہ کوم قرآن پھصحیفہ
وَالْعَصَبِ وَكَانَ لَا يَقْبَلُ مِنْ أَحَدٍ حَتَّى: پہ تختو او دے جورو پہ، خا نگولیکلی و
بِشْهَادِ شَاهِدَيْنِ: نوہغہ بہ دے وکسانو دگواہی نہ
پس قبلوے شو

عثمانی جمع

د اسلام دائرہ ہرکلہ چہ لویہ شو نو کومو مسلمانا نو
قرآنی آبتونہ د کومر استاذ نہ پہ کوم تلفظ او قرآن

کہتے چہ زدہ کپی وو، نو پہ ہغوی کہتے او پہ نورو ہغہ مسلمانا نو اختلاف پیدا
شو کوموتہ چہ پہ بل قرأت کہتے تعلیم ور کہتے شوے وو، لکہ خنکہ چہ مجازہ
کہتے د حدیف بن الہالی داؤد کو شوے خبر دے قسہ فتنے دلیل دے کوم چہ
دارمینیا او د آذربائیجان د فتح کولونہ پس مدینے منورے تہ واپستی کہتے
د حضرت عثمان رض پہ خدمت کہتے د اعرض و ہا نندے کہو۔

أَدْرِكُ هَذِهِ الْأُمَّةَ قَبْلَ أَنْ يَخْتَلِفُوا: پہ دے امت کہتے دیہود دا و انصاف
اخْتِلَافِ الْيَهُودِ وَالنَّصَارَةِ: پشان اختلاف پیدا کید و نہ و ہا نندے

تاسود اسنبال کرئی:

تردے چہ پہ مدینہ منورہ کہتے ہم د استاذانو او شاگردانو پہ مینخ کہتے د
قرأت د اختلاف فتنہ پیدا شوہ۔ نو خکہ خو حضرت عثمان رضی اللہ
پہ خطبہ کہتے ا فرسہ حہ ہرکلہ تاسو کہتے دا اختلاف دے رچہ پہ مدینہ
کہتے یعی) نو لہ بنارو نو کہتے خود دے نہ ہم د نیات اختلاف پیدا
کیدر خطرہ دہ ہغوی خیل الفاظ دادی،

أَنْتُمْ عِنْدِي تَخْتَلِفُونَ فَمَنْ نَأَى مِنَ الْأَمْصَارِ أَشَدَّ اخْتِلَافًا.
رناہل العرفان جلد ۲ ص ۲۳۵ واتقان ص ۱۷

نوبیا ہغوی دا قضیہ صحابہ کراموتہ و ہا نندے کہو او د ہغوی پہ
اتفاق سرہ حضرت عثمان رض د حضرت حفصہ رض نہ د قرآن ہغہ
نسخہ را ا بللہ کومہ چہ د حضرت صدیق رض پہ زمانہ کن لیکلے شوے وہ
او د ہغہ نویر نقلونہ وے واغستل دے د بارہ چہ ہغہ مشہور و
بنارو نو تہ ا کیری او ہم د ہغہ پہ مطابق دے قرآن ذکر کرے

او بنود نہ جاری وی او د دے نہ علاوہ د نورو قرآن نو بنڈیزے
ا کرو، د دے عثمانی مجموعے نومر امام حک کہتے نو دے شو چہ ہغہ د قولو
قرآنی نسخو پدشو او امام دے، پہ اجماع د صحابہ کرامو سرہ د دے لیکل
چہ د کوم مجلس (کیتقی) پہ حوالہ شو، ہغہ خلورت تہ وو، دے تیش
اویو انصاری وو د قریشو صاحبان داوو،

۱) عبداللہ بن زبیر رض (۲) سعد بن العاص رض (۳) عبدالرحمان بن
الحارث رض (۴) اور زید بن ثابت انصاری وو۔

عثمانی جمع دستور رائین

پہ عثمانی جمع کہتے د دے خبر و خیال ا ساقے شو۔

۱) پہ مصحف کہتے ہم ہغہ خیز درج دی کوم چہ یقینی قرآن منے شی۔

۲) داہم معلومہ وی چہ حضور علیہ السلام پہ آخری دور کہنے دے سے تلاوت باقی وو۔۔

۳) ذکر صحیح والے چہ حضور علیہ السلام نہ ثابت وی او دہنے تلاوت منسوخ نہ وی (مناہل العرفان جلد ۱ ص ۲۵) : امام سیوطی رح نقل کریدی چہ دے نسخہ شہیرا وہ و وجہ او و بنا و نوسرہ تہرون لری، یوہ نسخہ حضرت عثمان رضیہ مدینہ منورہ کہنے اساتلہ اونورے مے مکہ مکرمے، شام، یمن، بحرین، بصرے، او کوفے تہ البین لے اتفاق جلد ۱ ص ۲۷) بیاد دے نسخہ نہ مسلماً نانو پیشیرہ نسخے نقل کرپہ او حضرت عثمان رضیہ حکم اکرے، چہ دے نہ سواپہ کومونور و نسخہ کہنے چہ دقرات اختلاف وی نوہغہ ضائع کرپی، دحارث مجالسی تہ پہ اتفاق کہنے نقل دی چہ مشہورہ دادہ چہ حضرت عثمان رضیہ جامع قرآن دے مگر پہ اصل کہنے جامع قرآن حضرت ابو بکر رضیہ دے، حضرت عثمان رضیہ خلق دے تلفظ (قرآت) پہ یوہ طریقہ راجع کرل اٹکھ چہ پہ ویراند بیو نسخہ کہنے پہ قرآن تو نہ موجود و و خو پہ اصل مضمون دقرآن کہنے تہرنہ ہیخ فرق نہ را تلو، حضرت علی رضیہ فرمائی کچرے خہ پہ دغہ و خت کہنے امیر المؤمنین دے، نو ما بہ ہم ہغہ کول چہ کوم حضرت عثمان اکرل (اتقان جلد ۱ ص ۲۷)

دقران آیتونہ او سورتو نہ

عثمانی جمع پہ سہنہ م کہنے اشوہ امام زرکشی اونور و علماء و اجماع پہ دے خبرہ نقل کریدی چہ دقرآن دآیتون ترتیب توقیفی دے مطلب دا چہ داللہ پہ حکم شوے دے کہ کہن دچار لہ او خیال کارنہ دے کہے دہر ایت پہ بارہ کہنے بہ جبریل علیہ السلام دا حکم را و روجہ فلانے ایت د فلانی ایت سرہ بو حاتے اگلوئی، امام احمد د عثمان بن

العاص نہ پہ اسناد حسن سورا نقل کریدی، حضور علیہ السلام رضیہ نقل کریدی چہ فلانے ایت پہ فلانی سورت کہنے شامل کرئی ہمدغہ رنگ ابو داؤد

ترمذی اونسانی کہنے دا بن عباس رضی اللہ تعالیٰ نہ نقل شویدی، گات اذ نزل علیہ الشیء د عابعض : یعنی پہ حضور علیہ السلام بہ چہ من گان یکتب فیقول ضعوا ہذیہ : خدوخت خہ ایتونہ نازل شو نو الایات فی السورۃ التی یدکر : لیکونکے بہ فی را بلوا و وے بہ نے فیہا کذا و کذا : فرمایل چہ دا ایتونہ پہ ہغہ سورت کہنے شامل کرپہ پہ کوم کہنے چہ دا دا مضمون دے،

دسورتونو پہ ترتیب کہنے غور بیزہ خبرہ دادا چہ ہغہ ہم توقیفی دے، مطلب دا چہ دا ہم داللہ پہ حکم شویدی، امام جلال الدین سیوطی رح دکر مانی رح دکتاب البرہان نہ نقل کریدی،

ترتیب السور ہکذا ہو عند اللہ فی اللوح المحفوظ : دسورتونو ترتیب ہم دفعہ شان د اعلیٰ ہذا الترتیب و علیہ گات صلی اللہ یعرض : اللہ پہ نزد پہ لوح محفوظ کہنے دے علی جبریل کل سنۃ : او ہم پہ دفعہ ترتیب بہ حضور علیہ السلام ہکذا لجزیریل ۳۳ لہ آورلو :

دغہ شان دامام یحییٰ نہ ہم منقول دے امام بیہقی پہ المدخل کہنے ہم لیکلی دی،

گان القرآن علی عہد رسول اللہ : د نبی صلی اللہ علیہ وسلم پہ زمانہ صلی اللہ علیہ وسلم مرتباً سورہ کہنے دقرآن سکورتونو آیتونہ وایتہ علی ہذا الترتیب الا البراءة : ہم پہ دے ترتیب و و، سوا د سورۃ براءۃ او سورۃ انفال،

ابوجعفر نجاس نہ ہم دغہ منقول دی، امام سیوطی رح پہ اتفاق

جلد ۶۳ کتبہ د حذیفہ ثقفی رضی پہ روایت یو حدیث دا سے نقل کرے دے کوم چہ پد مسند احمد او پہ سنن ابی داؤد کتبہ ہم موجود دے او د ابن رُشد د کتاب المصاحف نہ ہم پہ تائید کتبہ دا سے روایت نقل کریدا سے چہ د قرآن د آیتون او سورتون ترتیب هم د الله پہ حکم شویدے رتوقیقی دے،

امام زرکشی رح پہ دربرهان کتبہ لیکلی دی چہ خوک د سورتونو ترتیب نہ اجتهادی وائی نو هغری تے هم توتوقیقی منی جکره یوائے د لفظونودہ، حکمہ چہ توقیف عام دے کہ قول او کہ فعلی، بهرحال د حدیثود ذخیرے نہ ثابتہ دہ چہ د سورتونو نومونہ پہ زمانہ دنون کتبہ مشهور او معروف و کوم چہ پہ اتقان کتبہ شتہ او دا د دے خبرے ثبوت دے چہ د سورتونو ترتیب توتوقیقی دے،

د عثمانی رض مصحفونو تاریخ

مصحف مدنی

د عثمانی مصحفونو کومہ نسخہ چہ پہ مدینہ مغورہ کتبہ اینودے شوی وہ نو هغه د شہادت تروختہ حضرت عثمان رضی سره وہ د هغوی نہ پس حضرت علی رضی سره او بیاد خلافت ملاویدا وسره حضرت معاویہ رضی تہ اسپالے شویہ بیاد اندلس تہ ارسیدہ بیاد مراکش دار السلطنت فاس تہ ارسیدہ رتاریخ ادراسیسی تذکرہ المصاحف) بیاد ہخہ طریقہ مدینہ منورہ تہ ارسیدہ پہ رومی جگ عظیم کتبہ د مدینہ کور، بز فخری پاشا نورونبکا تہ سرہ قسطنطنیہ تہ یورہ او ترا سہ ہلتیہ تہ دہ،

مکی مصحف

مکی نسخہ سنہ ۶۵۴ ہجری پورے پہ مکہ معظمہ کتبہ پرتوہ محمد بن جبیر اندلسی پہ سنہ ۵۹۸ ہجرت د هغ زیارت کرے دوا

مولنا شبلی نعمانی لیکلی دی چہ د هغه د سیاحت پہ وخت د هغہ نسخہ پر جامع دمشق کتبہ پرتہ وہ او هغوی تے غالباً د نو لمے صدی پہ اخر کتبہ زیارت کر پیور، کشف المہدی سنہ ۱۵۴۰ کتبہ لیکلی دی، چہ سلطان عبد الحمید خان سنہ ۱۸۵۰ تہ تردیر شوکا لو پورے حکومت کر پیور و ہ دہ زمانہ کتبہ جامع دمشق کتبہ اورا لکیدا و د هغہ نسخہ کتبہ سو حیدہ

شامی مصحف

مؤرخ احمد مقری سنہ ۳۷۵ ہجرت د دے نسخہ زیارت کر پیور دا د کوفے نہ د اندلس د بادشاہانویا د سلاطین مؤحدینو، بیاد سلاطینو بنی مرین پہ قبضہ کتبہ را غلہ او جامع قرطبہ کتبہ پرتہ وہ، قرطبہ والو سلطان عبد المؤمن تہ درکرا او هم د دہ پہ حکم ابن الشکوال د مراکش دار السلطنت تہ پہ شول سنہ ۵۲۰ ہجرت ہ یورہ سنہ ۵۸۰ کتبہ خلیفہ معتض علی بن مأمون سرہ وہ او هم پہ د هغہ کال د ہر کلہ چہ پہ تلمسان حملہ اکرہ نودے پہ کتبہ مر شو پہ دے ہلہ کلہ کتبہ د هغہ نسخہ درک شویہ خویا د تلمسان باد شاہی خزانی تہ را ارسیدہ د هغہ خائے تہ یوسودا کوبہ بیعہ واغستہ او فاس تہ راورہ چہ تراوسہ ہلتیہ پرتہ دہ

بصری مصحف

دانسخہ د مصر پہ کتب خانہ خدیو کتب پرتہ وہ، د سلطان صلاح الدین ایوبی یوزیر پہ سنہ ۶۵۰ ہجرت کتبہ دا پہ دیرش ذرہ اشرفوا غستہ۔

یمنی مصحف

یمنی مصحف د مصر د جامع از ہر پہ کتب خانہ کتبہ اس ہم شتہ د بحرین مصحف د افرانس پہ یو کتب خانہ کتبہ پرتو دے۔

گوئی مصحف

ذاد قسطنطنیہ پہ کتب خانہ کچنے شتہ دے، حضرت عثمان رضی اللہ
 درے نور مصحفونہ ہم دی پہ دے کچنے دویم مصحف عثمانی دقاہرہ
 پہ جامع سیدنا حسین رضی اللہ عنہ کچنے شتہ۔ دریم مصحف عثمانی دینپہ جامعہ
 ملیہ دلی کچنے ووا کچرے د تفسیر پہ ہلک کچنے کلا و د شوعے نہ وی نو
 ہلتہ بہ پروت وی، غلور مصحف عثمانی د لندن پہ اندیا آفس
 کتب خانہ کچنے شتہ پہ دے لیکل دی، کتبہ عثمان بن عفان، دا
 د مغلوباد شامانوسرہ ووا، د اکبر باچا مہر ہم پر شتہ پہ ہفت ستر
 کچنے دامبجر راؤنس لہ گو تونہ و، غلو ہغہ د ایست اندیا با کتب خانہ
 تہ ور کرو۔ د دے یوسل یواتیا صفحے دی او پہ یوصفہ کچنے شادس
 کرینے دی

د قرآن محفوظو لے یودا سے حقیقت ہے، د ہغہ اقرار بحدہ د
 اسلام مخالفینو ہم کرے دے لیکن بعضے مستشرقینو مثلاً گولڈ لیٹر
 وغیرہ د مسلمانانو د یقین او عقیدے کمزورے کولو د پارا دے سولویج
 سکو نو پیدا کولو کو شش کریدے، نومونز اس د دے نہ تا سو خبرور
 د دے خلقو اصلی غرض پہ قرآن کچنے گپون او بدلون راوستل دی
 دغے گولڈ لیسٹریہودی مستشرق خوبیا پہ دے د یوزور کولے دے
 پہ نقسیری مذاہب کچن ہغہ د بیشیرہ اسلامی کتابونو مطالعہ کریدے
 او دا خیل کتاب کے د علمی تحقیق پہ تو ما لیکلو لیکن بیا ہم د مستشرقین
 د عادت پہ تو گد د دوی ہر کتاب تحقیقی او علمی شان کہ لری خو
 سیاسی شان د یوزریات لری د دوی یقین دے، چہ مسلمانان د خیل
 مرکز و نور قرآن او صاحب قرآن نہ د تیکارہ سیاسی طاقت پہ ذریعہ
 لریے سائل ممکن نہ دی نو د خیل اصلی مقصد د تکمیل د پارہے د جنگ

او سیاست د میدان پہ خائے علمی میدان فوراً کر و او داستنار
 پہ زہر جنہ وسلہ دے د مسلمانانو د یقین کمزوری کولو او پہ دو کچنے
 نے د شک د زہر و خور لولو د پارہ د اسلامی تحقیق پہ نور کمزور نہ
 روپئی لگوے او کتابونہ لیکل نے دکامیابی پہ امید شروع کر د دوی دکامیابی آمین نہ دای
 را، د مغربی طاقتونو سیاسی ترقی او د مسلمانانو سیاسی تنزل چہ دے
 نہ ہغوی دا پر شتونی نتیجہ را ا بیکلہ چہ پر یوتی تو موند د غالب قومونو
 ہر قسم ر غلطہ ہم خبرہ منی او پر یقین کوی:

۱) انگریزی دان یوازے نہ بلکہ تو مغرب زدہ خلق (چہ احساس
 کہتری کچنے مبتلا دی) دیورپ ہر مصنف محقق گنری او د خیل دینی
 عالمانو نہ کر کہ لری، خو بز نو ی تعلیم یافتہ خلق د دینی تعلیم نہ تا
 خبرہ د یورپی مصنفینو ہر یو خبرہ ہے تحقیقہ منی او دینی علما و تہ ذکرے
 پہ وجہ ہد و گوری نہ چنا چہ د مسلمانانو دا قسم کمزوری دست شرفینو
 دکامیابی باعث شوے، او مسلمانان پخپلہ د دے نہ پہ شکوک او شبہاتو
 کچنے را کبر شو د قرآن د محفوظیت پہ بارہ کچنے د دوی شیعہ اصولاً دا دی

- ① بعضے آیتونو اور وایتونو د قرآن د غیر محفوظ کید و د لیلونہ نیول د
- ② د اختلاف قرأت او سبعا احرافونہ دلیل نیول د
- ③ د شیعہ و د روایتونو نہ حجت نیول د

موزیہ دا نیول پہ لندا و نقل کو او د دے جوا بونہ بہ ورا کو د
 بعضے آیتونو اور وایتونو نہ دلیل نیول
 د سورة اعلیٰ آیت **سَنَقِرُّكَ فَلَا تَنسَىٰ اِلَّا مَا شَاءَ اللّٰهُ** البتہ
 موزیہ تاتہ ا لوو نو تہ بہ ہیر نکرے خوچہ کو م
 اللہ ا خوار ی،
 د د آیت نہ مستشرقینو دا نتیجہ را ا بیکلہ د چہ د قرآن خوا آیتونہ ہیر کرے

خودا غلط حکمہ دے (ا) چہ دا استثناء صوری دہ حقیقی نہ دہ، پہ علی
اصطلاح کہنے دا قسم استثناء دخیل فضل یا قدرت د اظہار د بارہ
استعمالی بی دے نہ دیوخیز مستثنیٰ کول مطلب نہ وی بلکہ مطلب دا
دے چہ مؤنذ بہ تاتہ قرآن داسے ا لو لو وچہ نہ بہ تے ہیر نکری نو دا
د اللہ فضل او احسان اکثرہ ددے مثال داسے دے، لکہ د قرآن
کریم پہ بل یوحائے کہنے پہ جنت کہنے د جنیا نو د ہمیشہ پاتے کید و بیان
نہ پس الاما شاء اللہ چہ ذکر دی، او مطلب تے دا دے چہ جنت
کہنے ہمیشہ الے د اللہ فضل دے، مگوندی اللہ تعالیٰ خود اھمیشہ الے د
جنتی ژوند واپس ہم اغتے شی خود اللہ وعدا دہ چہ واپس تے نہ
اخلی رہ دہ نہ علاوہ کہ د امنب ہم و اغتے شی چہ نہ بہ تے نہ ہیر دے
خوہلہ کہ مؤنذہ تے ہم نہ ہیر دے ا غوار، یعنی داستا نہ ہیر دے
د اللہ پہ مرضی موقور۔۔۔ نو بیا ہم ہیر دے حکم ثابت نہ دی چہ
قرآن کریم پہ بل یوحائے کہنے صفا فرمائیلی دی، چہ مؤنذہ تے تانہ
ہیر دے نہ غوار و بلکہ مؤنذہ دا خوبنہ دہ چہ قرآن دستاسینہ کہنے،
محفوظ وی، لکہ چہ سورہ قیامتہ کہنے دی۔
ان علینا جمعہ وقرآنہ: سورہ القیامتہ رستا پہ سینہ کہنے د قرآن جمع
کول د ہنہ محفوظ کول اوستا پہ ژ بہ د ہنہ د لوستلو ذمہ واری مؤنذہ دہ
پہ دے سورت کہنے د استثنائی صورت جو رہ تے ہد و پریکرا اُس خوہلہ
د ہیر دے لو بیا ہیرید لو سوال نہ پیدا کیوی۔۔

(۳) دہیم جواب دا دے کچرے خہ آیتونہ ہیر کرے شی نو دا بہ د ہنہ د
منسوخ کید و یو شکل وی پہ دے د قرآن پہ محفوظیت کہنے ہد و خیر فرق
نہ راخی یعنی کوم آیتونہ چہ د حضور علیہ السلام پہ سینہ مبارکہ
کہن اللہ تعالیٰ محفوظ اُ سائل او ہغوی اُمت تہ اُ د سؤل نو ہم دا

قرآن دے او کہ د حکمت پہ وجہ د حضور علیہ السلام نہ ہیر
کرے شونو ہنہ قرآن پاتے نشو، بلکہ خالق کائنات پچیلہ ہنہ
د قرآن برخہ جو رہ نکرہ، لکہ خنکہ چہ ہر حاکم تہ اختیار وی چہ
خپل فرمان کہنے خہ تکی او جیلے لیکے او خہ تکی او جیلے تیر لے کوی دا
کار د فرمان د محفوظیت نہ خلاف نہ دے، دا خود صاحب فرمان خپل
کار دے د بل چا کار خونہ دے، چہ فرمان پریکارہ کیوی د قرآن
کریم ارشاد دے،

قُلْ مَا يَكُونُ لِيْ اَنْ اُبَدِّلَهُ مِنْ اَمْرِ بَيْتِيْ ۗ مَا اَعْلَمُ اَنْ اَكْرِهَ ۗ
تَلْقَاۗءُ نَفْسِيْۙ اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوْحٰىۙ ۗ خَيْلٌ مَّحَادٍ ۗ وَهِيَ اَللّٰهِيۙ كَيْفَ رَدُّ
اِلَيْۙ ۗ رَسُوْلًا يُّوْحٰى اٰيَةً ۗ عٰلَمًا ۗ ۙ بَدَلِ نَشْمِ كُوْلِيۙ ۗ خُو صِرْفِ دُوْحِيۙ
تا بعد اری کوم:

حضرت عائشہ حدیث

عَنْ عَائِشَةَ اَنَّهَا عَلِيْهِ السَّلَامُ سَمِعَتْ
رَجُلًا يَقْرَأُ مِنَ اللَّيْلِ قَالُ يَرْحَمُهُ
اللّٰهُ لَقَدْ كَرِهِيْ كَذَا وَاَكْذَابُ اَيَّةِ كُنْتُ
اَسْمَعُهَا مِنْ سُرُرٍ وَّكُنْتُ اُرَاہُ مَسْمُومًا
حضور علیہ السلام دہنہ دیوسری قرآن
واورید و نووے فرمائیل چہ اللہ د
پہ دہ رحم اگری دہ ماتہ فلا نی فلا نی
آیتونہ د فلا نی فلا نی سورتونہ د

دایا د کبری دو

د دے روایت نہ دا ثنا بتیزی چہ د قرآن دغہ آیتونہ بالکل بیکارہ اوضائع
شول بلکہ د دے سری د لوستلو ذمہ وارا نداے حضور علیہ السلام نہ دا
یاد و، صحابہ کرامونہ ہم یا دور لیکے شوی ہم ورا صحابہ کرام پہ یوستل
لکہ خنکہ چہ دغہ سری ا لوستل، نو پہ دے وجہ د دے آیتونہ د
ضائع کید و خو خہ احتمال پاتے نشوریف دومرہ خبرہ دہ چہ د نبی
علیہ السلام توجہ ورتہ نہ دہ او دغہ سری پہ لوستو د نبی علیہ السلام

تَوْجُّهٌ بِيَاوَرْتَهُ أُشْوَهٌ دَلَسَ نَهَ چہ حضور علیہ السلام نیاکل ہیر و
دا خوب عامہ محاورہ دہ خودے سرہ ہر کلمہ چہ قرآن د لیک پہ شکل
کینے موجود دو، لکھو توتہ یادو، نوبیا خوکسانو نہ کہ ہیر ہم شی نو دے
سرہ د قرآن پہ محفوظیت ہیخ اثر نہ پریوخی ۔

یوعامہ ضابطہ یوعامہ قاعدہ دادہ چہ داسے قسم ہر جائے
کینے بکاراخی، ہغہ دادہ چہ قرآن یہ تواتر او
قطعی اجتماع سرہ ثابت دے کا اعتراض دیارہ کوم روایتونہ چہ پیش کولے
شی ہغہ خویا ضعیف وی او بیاریات نہ زیات خبر واحدی، خبر واحد
ظنی وی، او ظنی د قطعی پہ مقابله کینے بیکارہ دے، نو حکم داسے بقول قسم
اعتراضونہ بالکل بے حایہ وی۔

روایت مسعودی

مسند احمد او طبرانی او ابن حبان کینے د حضرت عبد اللہ بن مسعود
نہ منقول دہ، چہ ہغوی بہ قرآن کینے معوذتین یعنی قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ
الْفَلَقِ اَوْ قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ السَّمَوَاتِ د رارہ سورہ تونہ نہ لیکل، دغہ
شان ابو عبیدہ رح پہ روایت د ابن سیرین رح د ابن مسعود رح نہ نقل
کوی چہ ہغوی بہ سورت فاتحہ پہ قرآن کینے نہ لیکلہ او حافظ
بن حجر د بخاری پہ شرح کینے دے روایتونو نہ صحیح و ثبلی دی خود دے
خوجوابونہ دی۔

د سورہ فاتحہ او د دوار و معوذتین و قرأت پہ یقینی تواتر سورہ
ثابت دے نو ظنی خبر دے مقابله کینے ہیغ نہ دے او کچے د ابن مسعود
دا انکار ثابت ہم شی نواجماع او تواتر دیو کس پہ مخالفت نہ ماتہزی کہ
داسے کیدے ہاشوے نوبیا خوب متواتر ہر ج نہ رو پاتے او دین بقول کار
بہ بیارنگ و و، قاضی ابو بکر رح د ابن مسعود د انکار جواب داور کینے

چہ داد ہغہ د قرآنیت نہ انکار ندے، بلکہ پہ مصحف کینے دنہ
د لیکلونہ انکار دے، حکم چہ لیکل د ہغہ خیز ضروری دی چہ د کومود
ہیر یکتا ویرہ وی او سورہ فاتحہ او معوذتین داسے سورہ تونہ دی
چہ د دے د ہیرید و ہدو خہ امکان نہ وو، ہر دا جواب ابن قتیبہ پہ
مشکلات القرآن، کینے ور کرے دے اگر چہ پہ روایت کینے اَللّٰهُمَّ
لَيْسَتْ مِنْ كِتَابِ اللّٰهِ د رادوارہ د کتاب اللہ نہ نہ دی راغہ دم خو د کتاب
اللہ: مطلب مصحف وی او پورہ مطلب بہ بی د اشی چہ د دے دوارو پہ
مصحف کینے د لیکلو ضرورت نشہ۔

(۳) ابن الصباغ رح جواب ور کرے دے، چہ دا سورہ تونہ د ابن مسعود رح
پہ زمانہ کینے متواتر دو مگر ہغوی تہ د تواتر علم نہ وور سیدے
پہ دے وجہ تے احتیاط کولو خہ وقت چہ دوی تہ د تواتر علم اشنو نو د
خپل قول نہ دے رجوع اکبر، لکہ چہ عاصم رح پہ واسطہ د ر د ابن
مسعود نہ قرأت نقل کریدے چہ دادرے وارہ سورہ تونہ کینے ثابت دی
نو دا د خپل رومی قول نہ دے د رجوع کولو دلیل دے

د دے بقول جوابونو ضرورت ہلہ پینیزی چہ د ابن مسعود نہ دے
انکار ثابت شی، لیکن دیرو محققینو د ابن مسعود نہ د انکار تردید کریدے
اودے روایت تہ فی موضوع، باطل او غلط و ثبلی دی۔

قَالَ النَّوَوِيُّ فِي تَرْجِيحِ الْمَهْدَبِ اَجْمَعِ امام نووی رح پہ شرح مہذب کینے
المُسْلِمُونَ عَلَيْهِمْ اَنَّ الْمَعُوذَتَيْنِ وَ لیکلی دی چہ د مسلمانانو پہ دے
الْفَاتِحَةَ مِنَ الْقُرْآنِ وَ اَنَّ مَنْ اتفاق دے چہ معوذتین او فاتحہ
تَحَدَّثَ شَيْئًا مِنْهَا كَفَرُوا مَا نَقَلَ عَنْ ابْنِ د قرآن حصہ د کہ چہ خوک دے
مَسْعُودٍ رَضِيَ عَنْهُ لَيْسَ بِبَاطِلٍ لَيْسَ بِصَحِيحٍ وَقَالَ نہ انکار کوی ہغہ کافر دے او کوم
ابْنُ حَزْمٍ فِي تَدْوِجِ الْمُعَلِّ الْمَجْلِيِّ چہ د ابن مسعود نہ نقل دے

هَذَا كَذِبٌ عَلَى ابْنِ مَسْعُودٍ وَإِنَّمَا
 صَحَّ عَنْهُ قِرَاءَةُ عَاصِمٍ عَنْ زَيْدٍ
 عَنْهُ وَفِيهَا الْمُعَوَّدَاتَانِ وَالْفَائِحَةُ
 رَاتِقَانِ جِلْدًا صَدْرًا : :
 روایت دزد در عاصم قرأت دے، چہ در عاصم کتب مادرے و بارے
 سورتونه دی

دغہ رنگ امام رازی پہ تفسیر کبیر کین لیکلی دی پہ اتقان جلد عا مشہور کین
 تفصیل شتہ، چہ در ابن مسعود الکاذکولو قہ نووی باطل ویشلی دی او ابن حنن
 ورثہ دروغ او مہر ضوغ ویتلی دی

دَقِرَاتِ اِخْتِلَافِ اَوَاذِ اَحْرَافِ

مُسْتَشْرِقِينَ دَقِرَاتِ دَقِرَاتِ دَقِرَاتِ يُوَدَّ اَدِلُّ هُمُ وَرَكْوَى چہ دے کئے کنو
 قِرَاءَتُونَهُ وَيُيَعْنِي يُوَقِرَاتِ لَمْ نَدَعْ نَدَّ نَدَّ نَدَّ نَدَّ نَدَّ نَدَّ نَدَّ نَدَّ نَدَّ
 تَحْرِيفِ هَجْدِ دَعَى چہ پہ باد شاہی دستا ویز کئے دَا صِلِ مِتْ كَلِمًا اَوَدَّ
 دَسْتَا وِيز جَوْرُو نَكِي نَه بَغِيرِ بِلْ خَوْكِ زِيَا تَعَى كَعَى اَكْرِي كَه بَادِ شَاہِ
 پَجَلَه دَعَى كَعَى زِيَا تَعَى كَعَى اَكْرِي نُو هِجْ عَقْلُ سَدَّ دَعَى تَعْ حَرِيفِ نَه وَا فَا
 دَقِرَاتِ پَاكِ قِرَاتِ دَوَا قَسْمَه دَعَى رَا مَتَوَاتِرَه اَوْ رَا غَيْرُ مَتَوَاتِرَه دَا
 دَوِيْمِ قِرَاتِ دَقِرَاتِ حُكْمَه نَه دَعَى چہ دَا صَوْلِ اِمَامَانِ پَه دَعَى مُتَقَيِّ دِي
 چہ قِرَائِيَّتِ دَقِرَاتِ نَوَاثِرُ شَرْطِ دَعَى اَوْ هُمُ قِرَاتِ مَتَوَاتِرَه قُرْآنِ دَعَى
 دَعَى نَه تَحْرِيفِ نَه ثَابِتِ بِيْرِي تَحْرِيفِ دَعَى تَه وَيَلِي شِي چہ غَيْرُ قُرْآنِ
 پَه قُرْآنِ كَعَى دَاخِلِ كَرِيْمِي اَوِيَا دَقِرَاتِ حَه بَرَحَه دَقِرَاتِ نَه بَهْرِ كَرِيْمِي
 نَوَدَقِرَاتِ اِخْتِلَافِ پَه دَعَى دَوَالِ وَكَعَى يُو هَمْرَه دَعَى لَانُورِ دَا چَرَامِ
 زَرَكَشِي پَه بُرْهَانِ كَعَى يَكِي چہ قُرْآنِ دَا فَاظُو نُومِ دَعَى اَوَدَّ قُرْآنِ
 قِرَاتِ دَا فَاظُو دَا تَلْفِظِ اَوَدَّ اَطْرُزِ دَعَى نَوَدَّ دَعَى پَه زِيَا تَوَالِي دَعَى

دَقِرَاتِ پَه فَاظُو كَعَى هِجْ كَعَى زِيَا تَعَى نَه رَا حِي (اِتْقَانِ جِلْدًا صَدْرًا)
 اَوْهَ قِرَاءَتُونَهُ

پہ برهان کئے امام زرکشی لیکلی دی چہ قرآن دوحی هغو الفاظونه
 ویلی شی چہ حضور علیہ الصلوٰۃ والسلام تہ دَا حُکَامُ بِيَا نُو لُو دَبَارَه
 کوم چہ پہ معجزا نہ انداز نازل شویدی او قِرَاتِ دَدَّ دَعَى تَلْفِظِ اَو
 دَا اَطْرُزِ تَه وَيَلِي شِي اَوْهَ قِرَاءَتَه نَرَا وَا قَارِيَا نُو پَه تَوَاثِرَاتِ
 دی او بیا دَدَّ غَه اَوَا اِمَامَانُونَه تَر حَضُورِ عَلِيهِ السَّلَامِ پورے سند
 دَقِرَاتِ پَه کِتَابُونُو كَعَى مَوْجُودِ دَعَى چہ یولوی دبل نہ نقل کریدی
 لیکن پہ اتقان کئے دَا بن جزری نہ نقل دے چہ حضور علیہ السلام پورے
 هُمْ دَا اَوْهَ قِرَاءَتَه مَتَوَاتِرِ دِي

وَقَدْ نَصَّ عَلَيَّ تَوَاتِرُ ذَلِكَ كَلِمَةً : دَا صَوْلُوا مَامَانُونِ بِنَا كَرِيْمِي
 اَنْتُمْ اَلْاَصْوَلُ كَقَا ضِي اَيُّ بَكْرِي : چہ اَوْهَ قِرَاءَتُونَهُ سِرَاسِرِ وَحَضُورِ
 غَيْرَه وَهُوَ الصَّوَابُ لِاَنَّهٗ اِذَا : عَلِيهِ السَّلَامِ پورے متواتر دی
 ثَبَتَتْ تَوَاتِرُ اللَّفْظِ ثَبَتَتْ تَوَاتِرُ : نُو هَرَكَلَه چہ الفاظ متواتر شونو دَقِرَاتِ
 هَيْئَتِهٖ اَدَا بَه لِاَنَّ اللَّفْظَ لَا يَقُوْمُ : هِجْ تَلْفِظِ اَوَا دَا هُمْ مَتَوَاتِرَه شَرَه
 اِلَّا بَه وَلَا يَصِحُّ اِلَّا بِوَجُوْدِهٖ : حُكْمَه چہ تلفظ او دَا الفاظوسر تری
 رَاتِقَانِ جِلْدًا صَدْرًا : : دی رَحَانِ لَه دَدَّ دَعَى وَجُوْدِ نَشْتِه

صَحَابَهُ رَمَّ قَارِيَانِ

هَجْدِ قَارِيَانِ اَوْهَ دِي كَوْمُو چہ نِيغِ پَه نِيغِه دَحَضُورِ عَلِيهِ الصَّلَاةِ وَالسَّلَامِ
 نَه قِرَاتِ زِدَه كَرُو دَقَارِيَا نُو پَه نُومِ مَشْهُورِ شَوْلِ دَرُوسْتِ قَارِيَا
 اَسْتَاذَانِ اَوْ شِيُوخِ دِي اَوَدَّ دَوِي قِرَاتِ پَه نُو لُو مَسْلَمَانِ مَلِكُونُو كَعَى
 خَوْرِ شُو حِجْ چہ نَرَا وَسَه دَا شْتَه رَا حَضْرَتِ عَفَّانِ رَمَّ رَمَّ حَضْرَتِ
 عَلِيٍّ رَمَّ رَمَّ اَبِي بِنِ كَعْبَرِ رَمَّ رَمَّ زَيْدِ بِنِ ثَابِتِ رَمَّ رَمَّ عَبْدِ اللَّهِ بِنِ مَسْعُودٍ

۶۱) ابوالدرداء رضی عنہ ابو موسیٰ اشعری رضی عنہما اهل العرفان جلد
 ص ۱۰۰
اُوه قرأتونہ
 زان ابن عامر رحمہ چہ نومئی عبد اللہ بحصبی دے
 بحصب ذحیر قبیلے ذیوشاخ نوم دے دا ہفتہ
 منسوب دے، ابو نعیم و ابو عمران نے کنیت دے، تابعی دے، ذہ
 ذمغیرہ بن ابی شہاب المخزومی نہ قرأت حاصل کرے و واو ہفتہ
 حضرت عثمان رضی عنہ او ہغوی در رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نہ، دا
 عامر بہ ستلنہ ہ کینے پہ دمشق کوفات شو۔
 ۶۲) ابن کثیر۔ نومئی عبد اللہ بن کثیر دارمی، ابو محمد یا ابو عبدتی
 کنیت دے، داد مکہ معظمہ قرأت امام و ودوی د مجاہدانہ قرأت
 حاصل کرے و ہغوی ذابن عباس رضی عنہ دوی ذابی بن کعب نہ او ابی
 بن کعب در رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نہ حاصل کرے و، ذابن
 عامر دودہ بالواسطہ شاگردان ہشام او ابن ذکوان مشہور دی او
 ذابن کثیر دودہ بالواسطہ شاگردان النبزی او قبیل مشہور و، دا
 ابن کثیر رحمہ پہ ستلنہ ہ کینے پہ مکہ مکرمہ کینے وفات شو۔
 ۶۳) عاصم، عاصم بن ابی الجود نے نوم، پہ قرأت، فصاحت او خوش
 آواز نے کینے مشہور و۔ دوی ذریر بن حبیش او ہغوی ذ عبد اللہ بن
 مسعود رضی عنہما او ہغوی در رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نہ قرأت حاصل
 کرے و۔ یہ ستلنہ ہ کینے پہ کوفہ کینے وفات شو ذ دوی بہ خاصو
 (بلواسطہ) شاگردان کینے شعبہ بن عباس رحمہ او حفص بن سلیمان رحمہ
 زیان مشہور دی،
 ۶۴) ابو عمرو مازنی بن العلاء عمار البصری، دوی ذ سعید بن جبیر رضی
 او مجاہد رضی او بیا دے دوارو ذابن عباس رضی عنہما او ہغوی، ذابی بن کعب

او ہغوی در رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نہ قرأت حاصل کرے و
 ذیزیدی پہ واسطہ ذ ہغوی مشہور شاگردان دودہ ذی زان، ذکوری
 ابو عمر حفص بن عمر المقمری العزیز البغدادی المتوفی ستلنہ ہ
 ابو شعیب صالح بن زیاد المتوفی ستلنہ ہ

۵۰) حمزہ بن حبیب بن الزیات الکوفی مولیٰ ذ عکرمہ بن ربیع الیمنی دوی دا عیش ذ ہغوی رضی عنہ
 و ثاب نہ ہغوی ذ زریر بن حبیش نہ او ہغوی ذ عثمان، حضرت علی رضی عنہ
 عبد اللہ بن مسعود رضی عنہ او بیا دوی در رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
 نہ قرأت حاصل کرے و۔ دے ذ عربیت ذ علی قرآن و ذ علیم حدیث
 ماہر و وہ پہ ستلنہ ہ کینے پہ حلوان کینے وفات شو، ذ ابو عیسیٰ ذ واسطہ
 ذ دوی دودہ مشہور شاگردان سلیم بن عیسیٰ الکوفی خلف المتوفی ستلنہ ہ
 او خلاذ المتوفی ستلنہ ہ و واو ذ دوی ذ قرأت سلسلہ پہ دوارو روانہ
 شوے و۔

۶۷) نافع بن عبد الرحمن بن ابی نعیم المدنی، دوی ذ ابو جعفر القاری
 او دنور و یا ذ تابعینونہ قرأت حاصل کرے و، کومو چہ ذابن عباس
 او ذ ابو ہریرہ رضی عنہما دے دوارو ذابی بن کعب نہ او ہغوی در رسول اللہ
 علیہ وسلم نہ قرأت حاصل کرے و، ذ نافع ہم کنیت ابو ریم دے ذ دوی
 ذ قالون ابو موسیٰ، عیسیٰ بن منیا النخوی، ذ قالون معنی گرا ذ دہ قرأت
 ذیر گرا و و حکم و ذ قالون ویلے شی المتوفی ستلنہ ہ اور ذ وراث
 نوم نے عثمان سعید المصری دے، پہ قرأت او خوش آواز نے کینے بیثالہ
 و وہ مصر کینے ستلنہ ہ کینے وفات شو ذ دودہ ہفتہ مشہور شاگردان دی و
 کومو چہ ذ دہ ذ قرأت سلسلہ چلیدے دے۔

۶۸) الکسائی، ابو الحسن علی بن حمزہ الکسائی النخوی پہ احرام کینے بی
 کساء (خادر) رنگ) آغوستو حکم پہ کسائی مشہور شو، پہ نوم بیت

اوپہ قرآن کتے بمثالہ دو سئہ ۸۶ م کتے وفات شو۔
پہ لشوقاریا نو کتے نور درے دادی۔

۱) ابو جعفر یزید بن القعقاع ددوی دقرات سند د ابن عباس
او ابی ہریرہ رض ددے دواپو د ابی بن کعب رض نہ او دگرسول اللہ
علیہ وسلم نہ دے المتوفی سنہ ۳۰ م۔

روح یعقوب بن اسحاق الحصری ددوی د عاصم ابو عمر بن الملاء
قرات حاصل کرے وو المتوفی سنہ ۲۰۵ م۔

۲) خلف بن ہشام بن ثعلب، کنیت ابو محمد دے د عاصم بالواس
شاگرد وو المتوفی سنہ ۳۳۹ م رطبقات القراء اول ابن الجزری و

منہل العرفان جلد ۱ ص ۲۹ تا ۴۵

أحرف سبعة | پہ آو و آحرف و نزول قرآن حدیث د بولین
صحابونہ روایت شوے دے ابو عبید بنکارس کرے

چہ دامتواتردی، اتقان جلد ۱ ص ۳۳ پہ صحیحینو کتے د ابن عباس رض درو
الفاظ دادی چہ حضور علیہ السلام انما نزل چہ جبرئیل علیہ السلام ماتہ

یوحرف اولو لولو مانور ہم غریبتہ نوھغوی بہا نریا نول
نزدے چہ او و تہ را ارسیدل ددے حدیث پہ شرح کتے امام سیوم

پہ اتقان جلد ۱ ص ۳۵ کتے خلونیت اقوال او علامہ آلوسی
المعانی کتے اوہ اقوال نقل کریدی، غوریزہ خیرہ دادہ چہ د او و

مطلب د عربو قبیلو او لغتہ دی، گوہر د دیر و فیض او و قبیلو و
دادی را قوش ۷۲، ہذیل، ۷۳، تمیز ۷۴، ارد ۷۵، ربیعہ ۷۶، ہوازن

سعد بن بکر دا غورہ قول دے حکم چہ ابو عبید، ثعلب، زہری او
علم او بلکہ عطیہ ہم دے تہ مختار غورہ و ییل دے او بیہقی پہ شہ

الایمان کتے سنہ صحیح و ییلی دی، اتقان جلد ۱ ص ۳۳ و روح المعانی

پہ دے قول امام سیوطی دے اعتراض کرے دے، چہ دا اولہ قرأتہ
یوازے د قریشو و، حکم چہ د عمر او د ہشام دقرات پہ جکرے کتے حضو

علیہ السلام دواپو تہ صحیح او ییل حالانکہ دا دواپو قریشیان وو، دا
ابوقتیبہ او ابو علی الاہوازی ہروائی، خو حو بنز پہ خیال کتے دا اعتراض

صحیح نہ بنکاری، حکم چہ کیدیشی چہ د نبی علیہ السلام زہغہ یو
صاحب دیوے قبیلے پہ قرات او دویم صاحب د بیلے قبیلے پہ قرات او ییل

وی نہ دا چہ کیوازے د قریشو د اولہ قرأتہ لغاتہ وو۔
دا و آخر فوحکمت | پہ شروع کتے دا و واپو لغاتو قرات

او بیاصرف دیولغت قرات مقرر و لو حکمت
دادے (واللہ اعلم) د قرآن بنکارہ بیان دے بلسان عربی مبین

چہ قرآن پہ عربی تہ بہ کتے نازل شوے دے، خو پہ بعض مخصوص الفاظ
کتے د عربو قبیلو اختلاف و ولکہ خنگہ چہ کوی او لکنو پہ اردو کتے

یا د پینور او د قندھار پہ پستو کتے۔
و ما از سلتان من رسول الا بلسان قومہ، موبن زہر، سول د ہغہ دووم

پہ شہ کتے جو کرے وو
بنکارہ خبرہ دہ چہ د حضور علیہ السلام خاص قوم قریش و وانعام

قوم تے عرب وو د عربو قبیلے پہ تعصب کتے دو مراد ریاتے وے چہ
ڑبے پہ خاصو تگو پہ خاص طرز او تلفظ بانہے بہتہ مرکو نہ کول

نود اللہ تعالیٰ حکمت دا و وجہ اسلام پہ ابتداء کتے کچرے دوی تہ
یوازے د قریشو لغت مخصوص او مقرر کریشی، نو کیدے شی چہ

ددے تعصب پہ وجہ د عربو ہغہ نورے قبیلے د قرآن تہ فیض
وا نخلی نوھریو قبیلے تہ پہ دے غرض پہ خپل لغت کتے دقرات

اجازت حکم و کرے شو چہ یو خو بہ د قرآن تہ فیض یاب شی

او بل بہ ذ خیل محرومی پہ سبب د تعقب اوضد بنکار نشی د
 عثمانی رض جمیع قرآن پہ وخت کئے ہر کلمہ چہ اسلام دیر خور شود
 قبیلو خصوصیتو نہ او حان حانی ختمہ شوالہ تول مسلمانان یورونہ
 شول کوربے وغیرہ ہیچ فرق بہ دوی اثر نشو غور زولے نو پہ مصحف
 عثمانی کئے صرف د قریشو پہ لغت د نبی علیہ السلام پہ ہومی حکم
 او یا د مذکور علت او سبب ختمید و پہ وجہ انفا کپے شوہ لکھنگہ
 چہ مؤلفۃ القلوب پہ زمانہ د نبوت کئے د زکوٰۃ مصرف وو لیکن فاروقی
 زمانہ کن د اسلام د طاقت اغستو پہ وجہ د علت او سبب پاتے نشو
 حکمہ دوی بیام مصرف د زکوٰۃ نہ خارج کپے شود اسے نور ہم دیر
 احکام امام زرکشی پہ برہان کئے نقل کپیدی چہ د علت او سبب
 ختمید و پہ وجہ ہغہ ختم کپے شوی دی ۔

د قرآن تحریف نا بتولو د پارہ مستشرقینو دا وہ حرفو نہ یا اودہ
 لغثونہ ہم دلیل جو کپیدے ، خود ا حکمہ صحیح نہ دے لکھنگہ
 موبن و ہاندے ذکر کپل چہ تحریف د بل چا زیاتی کمی نہ ویلی شی
 کچرے متکلم د ملتہ اللہ پاک پخپلہ پہ خپل کلام کئے کے زیاتے خہ
 مصلحت د پارہ ا کپی نو دے نہ تحریف نشی ویلے لکھنگہ چہ د
 باد شاہانوا و دنور و حاکمانو پہ حکمونو کئے د ایو عام معمول دے او
 دغہ رنگ د تیر شوی مصلحت پہ بئیا دا ول پہ او و قرآن تو نو د قرآن
 دلوسے اجازت او بیاداموقوق کول او پہ یو خاص لغت (د قریشو) د
 قرآن قرأت تحریف نہ دے بلکہ دا تصرف الہی پہ خپل کلام رقرآن
 کئے دے چہ پہ دے حق د بتولور و غوغو خلفوا اتفاق دے چہ پخپلہ خبرہ
 یا حکو کئے متکلم زیاتے کم کولے شی ، دغہ رنگ منسوخ التلاوتہ
 د د رجم ایت ہم ا گلرہ چہ اول د قرآن برخوہ او بیاد قرآن

نہ ددے تلاوت ا بشکلہ شو ، نو دا تصرف پہ قرآن کئے د قرآن دنازلو ککر
 پخپلہ وو نہ چہ د بل چا لکچہ فرمائی ۔

قُلْ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أُبَدِّلَهُ مِنْ تَلْفَافِي نَفْسِي إِنْ أَرَادْتُمْ إِلَّا مَا يُوْحَىٰ إِلَيَّ (يونس آية ۱۰۱)
 تہ اعلان ا کپرا چہ دا قرآن حہ د
 خپلہ خانہ نشم بدلولے ہر خوم
 دہغے تا بعد اری کوم کوم چہ ماتہ
 وحی کپری ۔

دغہ رنگ د خلغ سورت چہ ا بی پہ مصحف کئے وو او بیامنسوخ
 التلاوت شو نو دا تصرف الہی وو د بل چا تہ بے سرہ سرہ دا ہم
 حقیقت دے چہ پہ اعجاز کئے منسوخ التلاوت آیتونہ د قرآن حکم
 مستقل آیتونو سرہ ہرگز برابر نہ دی بلکہ کم دی حکمہ خو معلومین
 چہ د رو جہ نہ ددغے آیتونو د مستقل پریندو اللہ تعالیٰ ارادہ نہ
 وہ او ا قرأتونہ

دا و و حرفونو د حدیث دویمہ تشریح او کہ متواتر قرأتونہ دی ، د
 تحریف اعتراض پہ دے ہم حکمہ نشی کیدے چہ دا ا وہ و ا ر ا قرأتونہ
 ہم قرآن دے پہ قرآن کئے دے سرہ ہیچ کئے زیاتے نہ راجی ، پہ دے
 صورت کئے دا و و حرفونو مطلب د تلفظ اوہ طرڈونہ دی ، د حرف ، مجزی
 معنی ، مطلب نہ دے بلکہ لغوی معنی مطلب دہ ، چہ معنی اے او کہ
 قرأتونہ دی ، قرأتونہ خود او و نہ زیات دی او پہ حدیث کئے اوہ
 یاد پیری ، دا ولے ،

د دے جواب یو ہغہ دے کوم چہ اتقان د جزری نہ نقل کپیدے
 ہغہ وائی چہ ما د صحیحو ، شاذ او د ضعیفو بتولو قرأتونہ چانہ
 ا کرونو معلومہ شوہ چہ آخر کین دا بتول د او و نہ بھرنہ دی ر اتقان
 جلد ا صحت کچرے د او و نہ زیاتی ہم وی ، نو د دے ہم خہ پروا

حکے نشہ چہ داؤ نہ مطلب مشہور قرأ تو نہ دی اوبل داچہ لفظ
 داؤور (سبح) دحصر د پارہ نہ دے، دویم دا حدیث د نبی علیہ السلام
 رومیہ دے، او اؤ قرأ تو نہ بیار ستو ظاہر شوی او تصنیف شوی
 دی داخنکہ چل دے، نو د دے جواب دادے چہ اؤ واپہ قرأ تو نہ
 د نبی علیہ السلام پہ وخت بکنے وو، حکہ خود ہغوی نہ دا تول داؤو
 مشہور و قاریا نورضہ ذریعہ روایت شوی دی، صرف د دے
 کتابونہ رُستو جو رہ شوی دی۔

دریم اعتراض دادے چہ ہر ایت بکنے خواؤ قرأ تو نہ، نہ جاری
 کیزی، نو جواب دے دادے چہ پہ ہتول قرآن بکنے داؤو قرأ تو نہ
 وجود بنود لے بنوے دے نہ چہ پہ ہر ایت بکنے۔

د اسلام مخالفینو پہ مصحف عثمانی خوا اعتراضونہ کریدی
 چہ پہ ہغے کین مشرقین پیش پیشی دی۔ مرنبر اس ہغہ نقل کو وادوار
 پہ وار بہ د ہغے جواب ورکوو۔

۱) رومیہ اعتراض دادے چہ خہ وخت حضرت عثمان رضی اللہ
 تعالیٰ نہ مصحفونہ ویراندے کریشونو ہغوی افرمائیل، اِن فی
 القرآن کُنَّا سَتَقِيمُهُ الْعَرَبُ بِالسِّنْتِهِمْ رُوح المعانی جلد ۱ ص ۲۵
 پہ مصحف عثمانی بکنے دا سے غلطی دی چہ عرب بہ ئی پہ خپلوڑ بودرے کرے
 ہم داشان پہ فوز الکبیر بکنے دی، نو اول جواب دے دادے لکہ چہ علامہ
 آلوسی لیکے، لَمْ يَصْحَ عَنْ عُثْمَانَ أَصْلًا، رچہ داروایت د حضرت
 عثمان رضی اللہ عنہ بالکل ثابت نہ دے۔

۲) دویم جواب دادے چہ پہ مصحف عثمانی د صحابہ و اجماع دہ
 اور رسم عثمانی ہم وحی سرکہ ثابت دے، نو پہ غلطہ خنکہ اجماع کیدے
 شی، (۳) دریم جواب دادے، چہ حضرت عثمان د مصحف عثمانی

کاتبانوتہ پہ جمع شابا سے ورکرووے فرمائیل، احسنتم واجلتم
 ناسو دیربنہ اوبنا شتہ کارا کر وئیو صحابی پہ غلط کار خنکہ شایب سے ور
 کوئے شی، بل داچہ ابو عبیدہ د عبد الرحمن بن ہانی تہ نقل کریدے
 وائی چہ خہ حضرت عثمان رضی اللہ تعالیٰ سہ اؤم کاتبانو چہ دغہ
 مصحف حضرت عثمان تہ ویراندے کروو نو ہغوی قلم دوات طلب
 کروو، او د دے غلطیا نے دے در سے کہے (۱) کَمْ يَتَسَنَّ تُمْ لَمْ يَتَسَنَّ
 کروو (۲) لَا تَبْدِيلَ لِلْخَلْقِ لَمْ يَتَبَدَّلْ لِحَلْقِ اللَّهِ، کروو، اور (۳) ”
 أَهْلِي الْكُفْرَيْنِ لَمْ يَهْلِكُوا الْكُفْرَيْنِ“ کروو، تفصیل ویراندے ہم ذکر
 شوے دے، (۴) دا سے ورے د کتابت غلطی ہر کلمہ چہ حضرت عثمان

درستے کرے نو نورے غنہ غلطی بہتہ پہ بکنے خنکہ پرینوے ۴۰
 خلوڑم داچہ دل تہ د لحن ”معنی غلطی نہ دہ بلکہ د قرآن ہغہ صحیح
 الفاظ دی پہ کوموچہ دغہ وخت د عربوڑ بہ نہ چلیدہ او د ہغوی
 د خبرو پہ طرنا نہ وو، نو حضرت عثمان رضی اللہ افرمائیل چہ عرب
 بہ ئے پہ بیابیان تلاوت قابو کرے اوڑ بہ نہ ئے پروا ڈری، دے کینے
 نشہ چہ د لحن دوہ معنی دی، (۱) غلطی (۲) طرز کلام د حضرت عثمان
 پہ روایت بکنے دا ددیہ معنی مرادہ دہ کومہ چہ امام د لغت، راعب رح پہ
 مفردات القرآن بکنے لیکلے دہ خود سے تہ لحن محمود و ییلے شی لکہ د
 عربو شاعروائی: خَيْرُ الْحَدِيثِ مَا كَانَ كُنْزًا رِبْهَ خَيْرًا هَغَ وَي
 چہ پہ بنہ طرز او ییلے شی) ہ او ہم دغہ معنی د قرآن پہ ”
 وَلْتَعْرِفْنَهُمْ فِي دَلِيلِ الْقَوْلِ“ بکنے استعمال دہ لَعَلَّ يَعْصِمُ الْخَن
 بِحَجَّتِهِ د دے مطلب دادے، چہ د مقدمے یو فریق د فصیح طرز کلام
 ماہروی، نو خہ د ہغوی پہ خبرہ فیصلہ کوم کچرے دا خیر واقعی
 د ہغہ حق نہ وی نو دا دگری بہ د ہغہ پہ حق بکنے دا اور یو کچرہ وی

دے حوالہ، مطلب داچہ د لحن نہ یوازے غلطی نہ مرادہ
بلکہ یو خاص طرز تلفظ مراد دے :-

پنجم داچہ د لحن مطلب درسم الخط لحن دے مزید تشریح نے
داد کاچہ پہ مصحف عثمانی کئے خہ رسم الخط د تلفظ سرہ مطابق
نہوی، لیکن د ژبے (عربی) والا بہ نے پچھلے درسنہ کری، لکہ خٹکے
چہ پہ انگریزی کئے دیر دے لیکل دی، چہ د تلفظ مطابق نہ دی خو
دے ژبے والا نے پچھلے درست کوی :-

د تحریف پہ بارہ کئے دابن عباس رضی اللہ عنہما

مستشرقینو دابن
عباس رضی اللہ

خہ روایتونہ نقل کریدی بلکہ روقضی رَبُّكَ پہ حائے ووصی رَبُّكَ
او د مثل نُورٍ پہ حائے مثل نُورِ الْمُؤْمِنِ : دد سے روایاتونہ
نہ خود قرآن پہ معنی خہ خاص فرق نہ پرپوئی خوبیا ہم صاحب
د مباحل العرفان ددے خو جوابہ ورکری دی :-

رَبُّكَ هَذِهِ رَوَايَاتٌ ضَعِيفَةٌ : داضعیف روایتونہ دحضرت عبداللہ
لَمْ يَصِحَّ شَيْءٌ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ : بن عباس رضی اللہ تعالیٰ نہ ثابت نہوی
روایتونہ دقرآن دقراء متواترہ نہ خلاف دی حکہ پیکارہ دی
عام جواب ادابن عباس رض نہ داسلام مخالفینو خومرہ روایتونہ چہ نقل
کریدی دھے بتولو عام جواب دادے چہ ابن عباس رض پہ قرآن
اوپہ قراءت کئے دزید بن ثابت او دابی بن کعب شاکر ددے اودادوار
حضرت دھے کمیٹی ارکان دی کوہ چہ حضرت عثمان رض دقرآن دجمع
دبارہ مقررہ کرے وہ، نو ددہ دے دوارو استاذانوا نو رولویو صحابہ
چہ د کوموالفاظو دقرآن سرہ اتفاق کرپوی، نو ابن عباس رض دھے
ہیجرتی مخالف کیدے نشی نو داروایتونہ اول خوضعیف او بے اعتبارہ

دی کہ ثابت ہم نشی نو دقرآن دمتواتر و الفاظو مقابله دیوکسی بیان
نشی کو لے لکہ چہ بغداد بنا رہ تواتر ثابت دے کہ یوکسی ددے خلاف
بیان ورکری نو ہفہ اعتباری او دمنلو نہ دے، اصلی خبرہ دادہ
چہ خوگ صحابہ کرامونہ دا سے کچہ خبرہ منسوب کوی نو دا ددے
دلیل دے چہ دانسبت کوونکے کچہ سرے دے او ددہ خبرہ د اعتبار
کولو او دمنلو جو کہ نہ دہ :-

شیعہ او دقرآن تحریف

مستشرقین پچھلے دقرآن پہ تحریف ثابت لو کئے پاتے راغلہ نو دا ہونہ
نے خوشی کرل چہ دمسلمانانو یوغتہ فرقہ رشیعہ دقرآن دتحریف
قابلہ دی اواندا زئے و دلہ ہفہ کینو د کومچہ دا بنائی چہ رشیعہ و
منلے عقیدادہ چہ قرآن کئے تحریف ستہ خودا حکہ غلط دی چہ د
شیعہ و ہم ہفہ عقیدادہ کومہ چہ دسُنیا نو دہ ہفہ داچہ قرآن
پورہ او مکمل محفوظ دے پہ دے کئے دیو حرف کئے زیاتے نشتہ د
شیعہ و ددیروکتا ہونو حوالے دا دی :-

۱) شیخ صلوق ابو جعفر محمد بن علی ہابویہ پہ رسالہ اعتقاد یہ کتبیکی
مَابَيْنَ الدُّفْتَيْنِ لَيْسَ بِأَكْثَرَ مِنْ كَوْمِ قُرْآنٍ چہ ددے ددو دقاویہ
ذَلِكَ وَمَنْ نَسَبَ الْيَتِيمَ أَكْثَرُ مِنْ مَنَعِ كَيْدٍ ددے نہ نورزیات
فَهُوَ كَاذِبٌ : : : : : نشتہ او خوگ چہ موبز نہ دے

نہ دزبات منلو نسبت کوی نو ہفہ ددو غترن دے،
۲) پہ تفسیر مجمع البیان دابوالقاسم علی بن الحسین الموسوی کئے دی
إِنَّ الْقُرْآنَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ : قرآن د نبی علیہ السلام پہ زمانہ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ مَجْمُوعًا : : : : : کئے ہمد غسے جمع و لکہ چہ
مُؤَلَّفًا عَلَى مَا هُوَ الْآنَ وَذَكَرَ أَنَّ مَنْ : اس دے او کوم امامیہ یا حشویہ

خَالَفَ مِنَ الْإِمَامِيَّةِ وَالْحَشَوِيَّةِ لِأَنَّهُ جَرَّدَ خِلَافَ كَوْنِ نُوْبِهِ هُنَّ
يُعْتَبَرُ بِخِلَافِهِمْ لِأَنَّهُمْ قَبِلُوا الْأَخْبَارَ حُكْمَ اعْتِبَارِ نَشْتِهِ جِهَ هَعُوِي
الضَّعِيفَةَ : : ضَعِيفَ خَبَرِهِ وَنَقَبُولَ كَرِيدِي :-

سید مرتضے شیعہ لیکي

إِنَّ الْعِلْمَ بِصِحَّةِ الْقُرْآنِ كَالْعِلْمِ : دَأْسِي قُرْآنِ دَصَحْتِ عِلْمِ دَأْسِي
بِالْبُلْدَانِ وَالْوَقَائِعِ الْكِبَارِ : : يَقِينِي دَعَلِكِهِ دَمَشْهُورِ بِنَارِ وَنُو
دَمَوْجُودِكِي أَوْ يَأْدَلُوِي لَوْ بِنَا دِيْنِي وَاقِعَاتِ عِلْمِ :-

قاضی نور اللہ الشوستری شیعہ پہ مآئب النواصب کن لیکي

مَا نَسِبَ إِلَى الشَّيْعَةِ الْإِمَامِيَّةِ : : كَوْمِهِ خَبْرَهُ جِهَ أَمَامِيَّةِ شَيْعِهِ قُوَّةِ
بُؤْفُوعِ التَّغْيِيرِ فِي الْقُرْآنِ لَيْسَ : : مَنْسُوبِ شَوْعِهِ دَعَلِكِهِ هَعُوِي يَه
بِمَا قَالَ بِهِ جُمُوهُورُ الْإِمَامِيَّةِ وَأَمَّا : : قُرْآنِ كَيْفِ تَحْرِيفِ مَتْنِي دَأْدَلُوِي أَمَامِيَّةِ
قَالَ بِهِ شَرِذِمَةٌ قَلِيلَةٌ مِّنْهُمْ لَا : : قَوْلِ نَزْدِهِ بَلَكِ دَدُوِي دِيورُوِي وَكِي
اعْتَدَا دَبِهِمْ، وَقَالَ الْمَلْأَصَادِقُ : : قَوْلِي قَوْلِ دَعَلِكِهِ جِهَ بَعْتِبَارِهِ دِي
فِي شَرْحِ الْكَلْبِيِّ يَبْطُهِرُ الْقُرْآنُ : : أَوْ مَلْأَصَادِقِ يَهْ شَرْحِ كَلْبِيِّ كِنِ لَيْكِي
بِحَدِّ التَّرْتِيبِ عِنْدَ ظُهُورِ الْإِمَامِ : : جِهَ قُرْآنِ يَهْ هَمِي دَعَلِكِهِ تَرْتِيبِ دَوْلَمِ
الثَّانِي هَسَمًا : : أَمَامِ ظَاهِرِي :-

محمد بن حسن البحر العاصلي د اماميه شيعه د لوئے محدث په خپله رساله كېن
ليكي كومه ئے چه د خط زملنے د يو عالم په رد كېن ليكله ده چه
هر كس كه تتبع اخبار و تفحص تواريخ و آثاره چاهم چه د اخبار د، آنا روا و توارينخولتو
نورده بعلم يقيني ميداند كه قران در غايت : : اكرو هغه يقينا پوهيږي چه موجوده
درجه نواشر بوده و آلاذ صحابه ضبط : : قران په انتهائي نواشر سه ثابت دے او په
ونقل كرده و آن در عهد رسول الله مجموع و : : ذكر كولو صحابه كرام هغه نقل كړے او
مؤلف بوده، : : ضبط كړي ئانے او هغه د حضور عليه السلام په زمانه كېن يو بحثے شوه او جمع شو د

فروع کافی کتاب الروضة مشکن حضرت علی رضی عنه روایت دے

هُوَ كِتَابٌ كَرِيمٌ فَضْلُهُ وَفَضْلُهُ وَ قُرْآنٌ يُوْعَزُّمَنْدَ كِتَابِ دَعَلِكِهِ كَوْمِ لَمِجِ
بَيْتِهِ وَأَوْضَحُهُ وَأَعَزَّهُ وَحَفِظَهُ اللهُ تَعَالَى فَضِيلَتِ أَوْ بَزْدِكِي وَرَكِيدِي
مِنْ أَنْ يَأْتِيَهُ الْبَاطِلُ بَيْنَ يَدَيْهِ أَوْ هَعْدُهُ دَبَاطِلِ دَكِيدُونِ نَحْفُوظِ كَرِيمِ

شيخ صدوق رساله عقائد كينے ليكي،

الْقُرْآنُ الْمُنْتَرَلُ وَمَا بِيَدِي التَّاسِ : : نَازِلِ شَوْعِهِ أَوْ دَخْلِقُوِي لَاسِرُونِ
وَاحِدًا لِأَزْيَادِهِ فِيهِ وَلَا نَقْصَانَ : : كَيْفِ مَوْجُودِ قُرْآنِ يُوْدِ دَعَلِكِهِ جِهَ
هَعْدِكِي كَيْفِ نَشْتِهِ

د شيعه د دے مستند و حوالو نه پس د احقيقت بشاره كيري چه د يو خو
بے اعتباره خلقو نه سوا په شيعه و كېن هم په قران كېن د تحريف ياد كې زياتي قائل د دي
نور تفصيل د نعمان آلوسی په كتاب الجواب التيسر لما لفقته عبد المسيح،
كینے ا كوري قران حكيم د تحريف او د ماغ په دولو د اړخونو محفوظ دے او د
قران الفاظ او مطالب دواره معجز دي :-

د بائبيل تحريف

د دے په عكس د بائبيل نه تاريخي بنياد شته او نه علي د انجيلونو خو
د احال دے چه د اصل انجيل يو و او اوس خلور دي، او بخار په قصص
الانبياء كينے ليكي دي چه د يورپ محققين دامنې چه روم بود دے
صد و كينے د سكونه زيات انجيلونه وو، چه خه موده پس د هغه نه خلور
انجيلونه د : : نائيسيا په كليسا كينے د يوفال په بنا چورن كړے شوا و نور انجيلونه
پريښوے شو،

د ۲۷ د يورپ سگيس د زړے كتب خانے نه انجيل برنا بازا او توجه د سورت
صريم په مطابق د حضرت مسيح پيدائش او زيرے په پيغمبر اسلام مشتمل د

د یو پ خاص شاگرد (فرامرشو) چه دا ایدو نوملمان شو دا
 انجیل المنار، پریس کئے چاپ شو دے دے د یورپ محققین په دے متفق دی
 چه په دے انجیلونو کئے یو هم د حضرت عیسیٰ علیه السلام نه دے او
 نه د هغه ترجمه ده او نه د دے هغه سند شته، د مسیحیت مشهور
 دشمن پولوس دامشهوره کړه چه ماته صیح علیه السلام لاس
 را اړه دے، حکم چه هغه غور زید لے و ونه هغه او و نیل چه اُس بد
 صیح په هدایت د مسیحیت د دشمنی په حائے د هغه د تبلیغ کوشش
 کوم هغه او سینت پال مسیحیت گپ و د کړه د آثره المعارف مسیحی
 مصنف البستانی لیکي چه لوقا خود مسیحیت یو خراب دشمن سینت پال
 نه مسیحیت راغیته دے او ابنت، کفار، شراب، مردار او خنزیر
 حلالوالے په مسیحیت کئے شامل کړو او د ائ د خرابو یو مجموعو
 جوړه کړه

انجیل متی د زرو نصاری و اتفاق دے چه دا اصلی انجیل نه دے
 او نه د هغه ترجمه ده کچرے ترجمه لے وی نو د ترجمه
 زمانه او د مترجم نوم نه دے معلوم، متی دا انجیل سنه ۳۰ کئی په بیت
 المقدس کئے کینا ستراو و لیکلو دے خود حضرت عیسیٰ علیه السلام
 صحابی هم ندے، زوین بغانی دا لیکلی دی:

مرقس پطرس گوانا کو په مروج الاخبار کئے لیکي چه مرقس یهودی
 و و د رومیانو په غوښتنه هغه دا انجیل غالباً سنه ۴۰
 کئی لیکلو :-
لوقا مستر کمال په رساله الهام کئی لیکي چه د لوقا انجیل الهامی
 حکم ندے چه د پخپله د دے په سر کئے لیکلی دی چه هغه
 دا انجیل شاه فیلس سره د خط و کتابت په پنا لیکل دے، لوقا په انطاکیه

کئے طیب وو، د مسیحیت یو خراب دشمن سینت پال نه مسیحیت راغیته
 دے او ابنت، کفار، شراب، مردار او د خنزیر حلالوالے په مسیحیت
 کئے داخل کړو،
انجیل یوحنا کیتھولک هیرالد جلد ۷ کئے پرو فیسریق نمونقول
 دے چه انجیل یوحنا دشمن نه ترجمه د اسکندر په دیو

طالب علم تصنیف دے (الفاروق باجه زاده ص ۳۲)
تثلیث د دائرة المعارف مسیحی مصنف البستانی لیکي چه مسیحیانو
 د تثلیث لفظ د یو لونیرو و چه د سینت پال او پولوس ندوا
 وړید و کوم چه متعصب یهودی و او هغه مسیحی تو حید پر بشک کنده
 کړو او د کامیابئی سائے واغیسته په دے صنم پرستانه عقیده کئی
 مسیحی صداقت ورک شو :-

ختنه او د جنابت غسل نصاری منی چه ختنه ټولو پنیغرانو
 علیم السلام کړیده، علیه علیه السلام
 سنت و پولوس یهودی د کتاب په مخالف سنن ټول بند کړه چنانچه
 (۱) وَلْيَحْتَضِرْ كَلًّا ذَكَرًا رَهْرًا رِينَ د سنت کړیشتی) توبت تکرین
 (۲) قُلْ لَهُمْ فِي يَوْمِ الثَّامِنِ يُحْتَنُّ الصَّبِيُّ رَدْوِي تَرَاوَا يه چه په اتمه
 ورځ د ماشوم سنن ټولے شئ رسفر الاخبار باب ۱۷۱) او حضرت صیح
 فرمائی چه لَا أُغَيِّرُ شَيْئًا فِي التَّوْرَانَةِ رچه هه به په تورات
 کئے هڅ تبدیلی تکوم د متی باب ۲۳

(۳) کوم سری نه چه متی اوری ټول بدن د په ابرو دینجی او
 حائضه د هم دا لیکلی دی
 (۴) خنزیر حرام د کسفر الاخبار (باب ۱۷۱) د دے ټولو حوالو ند
 معلومه شوه چه دا انجیلونو او د هغوی د احکامو تحریف تر کوم حد شو دے

دبا ئیبل دتخریف داخلی شہادت
 کچرے تاریخی شہادتونہ او د یورپ د محققینوا اقتراونہ شانہ اُغولے
 شی نو بیا ہم بائبل کن بد نہ دا سے مضامین موجود دی چه د هغه نہ
 ددے تخریف پے بنکاره دول ظاہر بیزی حکم چه دین مذہب کنے
 بنیادی مسہل درے دی :-

① د اوهیت تصور ⑦ د نبوت تصور ③ د عملونو د بدلو تصور یا
 آخرت د ہر مذہب دا بنیادی اصول دی :-

① د اوهیت پر تصور کن د الله تعالیٰ عظمت، پاکی او تزییہ ضروری ده
 خکہ چه انسان د هغه صحیح معرفت بیا موندے شی او زرا د هغه د
 جلال او جمال پہ شان درنوا او آباد کړی شی،

② د نبوت تصور په دل سے یواند از کن پیش کړی شی چه د انسان زړه
 او دماغ د نبی د عظمت او عصمت په وړاندے ہیبت شی او د هغه د
 فرمانبرداری عشق و د هغه په ذرہ کس پیدا شی :-

③ د بدلو تصور او د عملونو د جزا نقشه د دا سے جوره وی چه انسان
 د نیکی نه بلی او بدی نر و ور له کرکه او ویره پیدا کوی او د عملونو د
 نتیجو دینی تصور د هغه په فرمانبرداری کولو تیاروی او د گناه نه وضع
 کوی، خکہ چه د نیکی د نتیجو زیرے او د بدی د نتیجو نه ویرولو مقصد د
 انسانی شخصیت اصلاح او د جماعتی ژوند پاک و کړه، په دے تلہ اُس
 مؤبذ د بائبل تعلیمات او هدایات تلو چه هغه د درے وار تصور
 مقصد ونه تر کومے پوره کوی :-

د اوهیت تصور او بائبل ① خد اوند، په زمکه د انسان په
 پیدا کولو پینیا نه او د لکیر شو
 (نورات پیدا ائشی درس ۴۵) ② پینیا نه پینیا نه کیدو

سترے شور کتاب پر سیا باب ۷ درس ۷) د خط کشید الفاظ
 نه د خدائے تعالیٰ جاہل کیدل - غمزن کیدل او ستری کیدل ثابت بیزی
 چه هچرے د الله د شان سره سمون نخوری :-

③ نه په بیشکه هغه زمکه ته اُ نه دے، د کومے په بابت چه ما قسم
 خوړ لے دے، چه خه په هلته ستا د استوگنے بند و بست کوم رتولیت
 گنتی باب ۷ آیت ۷ بیا په آیت ۷ کن دی) تا ته به حما وعد
 ما تکل معلومه شی، د قسم وعدہ ما تکل یو شریف انسان سره
 نه بنائی تو خالق کا منات سره به خنکه اُ بنائی،

④ تر صبا صادقہ پورے یعقوب خدائے سره پر زونے کولے او سحر
 چه خه وخت تلونو یعقوب پڑ هغه نه پریشو تر خو چه برکت لے تیز
 وانغستور پیدا ائش باب ۷ آیت ۷ :-

⑤ خدائے پاک به د هغه پلان د سمان د بیخه را اُ یاسی ر کتاب یسعیا
 باب ۷ آیت ۷ :-

⑥ خدائے د خیمے په دروازه ولا د هغه د خله نه اور او سپیر مونه
 لوړے را اُ تو او سور شو او منډا کړه - خلق موسیٰ او هارون ۴ سره
 خدائے په گرسی ناست اُ لیدو او خوړل سبیل لے اُ کړه، د هغه جاے
 د وارے پشان سپینے او د هغه د سرو لیسته ستره او د هغه پشان وولاول
 سلاطین باب ۲۲

⑦ خونی خدائے یهودا پیدا شو (عبرانیون باب ۷ آیت ۷)
 ⑧ د خدائے کم عقلی د خلقو د عقلمندی نه او د خدائے کمزوری
 د خلقو د زور نه زیات دده، اته خما خو لے او مانه نن پیدا شوے :-
 ر اعمال باب ۷ آیت ۷

د دے خوالو نه تا سو د خدائے بائیلی تصور اندازہ کړی، د دینه

نوره زیاتہ دَخْدَائے بیعزتی خہ کیدیشی، بیاد قرآن دا حکم چہ ،
لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ اَوْ لَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا اَحَدٌ بنہ اگورئی چہ دَخْدَائے ہستی
دخہ پہ شان ندہ اونہ دہغہ خوک سیال شتہ ،

بائیبیل اوک نبوت تصور

۱۶) نوح شراب اُخنبیل او بدامستہ شو، دہغہ ستر بر بند شو خود
ہغہ خامنوپت کپور پیدائش باب ۷۱

۱۷) لوط علیہ السلام شراب اُخنبیل او خیلو نو نروسرہ ئے زنا اکرہ
او معاملہ دوہ کرتہ اُشوہ ، (پیدائش باب ۷۲)

۱۸) حضرت یعقوب علیہ السلام د بزے د بچو خرمن د لاسہ تاؤ کپہ
اودر و غ ئے اُوئیل او خیل پلار تہ دوکہ و دوکولو د پارہ ئے خیل نوم
عیص اُبنودور (پیدائش باب ۷۳)

۱۹) د جہور خو ئے سکم د حضرت یعقوب اور وساسرہ زنا اکرہ ،
(پیدائش باب ۷۴)

۲۰) د موبہنی علیہ السلام پہ غائبید و ہارون علیہ السلام دخلقوپہ وینا
د کالوہت جوہ کپرو او پہ خلقو ئے د عبادت اکر لو او د ہغہ د پارہ
د قربانی و دوکولو حکم و کپرو او وے وئیل چہ داستاسومعبودے
چہ د مصر د مکہ تہ ئے تاسورا اویستی د خروج باب ۷۵)

۲۱) داؤد علیہ السلام پہ چت اُختودحتی اور یا بنجہ ئے پہ لمبا ا لیدہ
نو پیر عاشق شورا وے بللہ او زنائے ورسرہ اکرہ چہ د ہغہ خیتہ
شوہ نو د ہغہ خاوند ئے پہ مکر او ژ لور د سموئیل دویم کتاب باب ۷۶
۲۲) حضرت سلیمان علیہ السلام د ممانعت باوجود موابی او عمومی
بت پرستہ خیلے نیکے جو رہے کرے او نفسانی خواہش ئے دومرہ پہ
چپوشو چہ او د سرو بیگمو او درے سوو خر مو تہ ئے خبرہ ارسیدہ

بیا پہ دی دومرہ عاشق اوزن مرید شو چہ بتولی تہ مائیل شواو پہ
آخری عمر کجے عبا بیان تہ ہم سلام اکر ورا اول سلاطین باب ۷۷
۲۳) موبنزا بیان ناؤر وچہ تہ خدا ئے نہ راوتے ئے ، یعنی یسوع :-
ریوحنا باب ۷۸ آیت ۷

۲۴) یسوع اُوئیل چہ د آسان اوز مکے تبول اختیار مالہ را کپیشو
رمتی باب ۷۹ آیت ۷ :-

۲۵) مانہ چہ خمورہ ورا ندے راغلی دی ہغہ تبول غلہ او پاکوان
دی ، ریوحنا باب ۸۰ آیت ۷ :-

۲۶) امت د پارہ نبی د عمل نمونہ وی آ یاد نبیانودہ اشان د نبوت
مقصد پورہ کولے شی

بائیبیل او دعبلونوبدلہ

۲۷) خمورہ خلق چہ پہ شریعت تکیہ کوی، ہغہ تبول لعنت لاندے
دی (کلیتون باب ۸۱ آیت ۷)

۲۸) خدا ئے د چاعدالتونہ نہ کوی ہغہ د عدالت تبول کار خیل جو ئے
تہ اُسیار لور (یوحنا باب ۸۲ آیت ۷)

۲۹) کوم مسیح چہ خمونز د پارہ لعنتی جو رہ شو ہغہ موبنزا پہ بیوعہ
اغسینوا و د شریعت د لعنت نہ ئے خلاص کپرو :- (کلیتون باب ۸۳
آیت ۷)

۳۰) ہغہ یوازے خمونز د گنا ہونو گفارہ نہ دہ بلکہ د تبولے د نیا
گنا ہونو ہم د ریوحنا و جیسے عام خط باب ۸۴ آیت ۷ :-

۳۱) یادریانوتہ د گناہ مجبستلو اختیار دے د چاگنا ہونہ چہ تا سو
بخشئی نو ہغوی اُبخیلے شو او د چاگنا ہونہ چہ قلکے پریز دئی نو
لکے اُساکلے شوے ریوحنا باب ۸۵ آیت ۷ :-

آیاد بدے داسے تصوّر نہ پس دنیکی کولو او دکنا کہ نہ بچ کید جن بدے پاتے کیدے شی، دے نہ معلومہ شکرہ، چه دا قول تحریفات دی،

شپیزم فصل

مکی او مدنی سورتونہ او دے هغه شمیر او دے آیتونو کلو او دے حروف نو شمیر په بیان کینے

د مکی او مدنی متعلق درے اصطلاحات دی

را کوم سورتونو نه چه د هجرت شروع کید و د زمانے نه ویرا ندے نازل شوی دی، هغه مکی دی او کوم چه دے نه رستون نازل دی هغه مدنی دی (را کوم سورتونو نه چه په مکه کینے نازل شویدی هغه مکی دی، خو مکه نه مطلب خود مکه او د هغه خواؤ شا علاقہ دے، لکه منی، عرفات او حدیبیہ او کوم چه مدینه کین نازل شوی دی، نو هغه مدنی دی خو دلته هم خود مدینه او د هغه خواؤ شا علاقہ مراد دے لکه بدر، احد، سلح، رس کومو آیتونو کین چه خطاب اهل مکه ته دے هغه مکی او کوم کینے چه اهل مدینه ته خطاب دے، هغه مدنی دی، خو مشهور ایدو قول دے، د مکی او مدنی پیژندل د صحابه کراموله اقوالو معلومیری لکه چه ابو بکر بن عربی په «انتصار» کین لیکلی دی په دے بار کدے نی علیہ السلام هئخ قول نه دے نقل شوے په مکی او مدنی معلومو کینے دافائده دے چه په نزول کین د ویرا ندے رستو سورتونو پته لگی او دے سه دے شیخ او تخصیص مسئله په آسانه حل کیدے شی ابراهیم بن الحصار نه منقول دی چه شل خو په اتفاق سره مدنی سورتونو نه دی. دولسو سورتونو کینے اختلاف دے، اونور ټول بیا مکی دی، لیکن ابی بن کعب او ویشیت سورتونو نه مدنی بنا ئی اونور ټول مکی، زیات تفصیل اتفاق جلد ۱ ص ۱۹۰ کتله شی،

قرآن د سورتونو شمیر د قرآن د سورتونو په شمیر کینے دوه مشهور اقوال دی،

د قرآن سورتونو نه یوسل خواړس دی، مطلب دا چه انفال او براءة خان له خانله سورتونو نه دی،

دویم دا چه سورتونو نه یوسل او دیارلس دی مطلب دے داشو چه انفال او براءة دواړه په یو سورت حسابیری،

د قرآن په سورتونو کین د تقسیمولو یو خو حکمتونو نه دی، هر یو سورت مستقله معجزه په شکل کینے ویرا ندے کول،

لوستونکو او یادوونکو نه یو قسم تسلی خوشحالی او همت ورکول په یو سورتو ختمولو سه هغوی د قرآن یو مستقله برینه ختمه کړه، متناسب مضمونونو نه یو خائے کول (اتقان جلد ۱ ص ۶۶)

د کار یوه فائده د مکی مدنی سورتونو پیژندلو یو خو ضابطه، کوم سورت کینے چه «کلا»، لفظ راغله دے هغه مکی دی، د رکلا

د دیر شخایه په نیکسو سورتونو کینے راغله دے چه ټول د برات په اخیری نیمه حصه کین دی کو اخیری نیمه حصه زیات مکی خو استیاتی کین مدنی دی،

په کوم سورت کین چه سجده د تلاوت د هغه مکی دے، سواد سورت بقرة او آل عمران دنور و کومو سورتونو په سر

چه حروف لقیجی دی هغه مکی دی، مفصل یعنی د قرآن اخیری اومه زیاته برخه مکی ده (طلاق،

په کوم سورت کینے چه حد و د او فرائض دی، هغه مدنی دی، په کوم سورتونو کینے چه د جهاد بیان دے هغه مدنی دی،

په کومو سورتونو کینے چه د جهاد بیان دے هغه مدنی دی،

۱۷۰) پہ کومو سورتونو کینے چہ دے مُنافقانو بیان دے ہخہ مدنی دی
رناهل العرفان جلد ۱ ص ۱۹۰-۱۹۱۔

دَقْرَان دَا ایتونو شمیر

د حضرت عائشہ رضہ د شمیر مطابق د
قرآن ایتونہ شیرزہ شمیر سوہ او

شیر شیبہ دی،

دقرآن د کلمو شمیر

د حضرت مجاہد د شمیر مطابق د شمیر او
زرہ او دوہ نیم سوہ دی

دقرآن د حروفو شمیر

د حضرت ابن مسعود د شمیر مطابق
د ادرے لکہ دوہ ویشت زرہ شیر سوہ یوازی

زورونہ پنجہ خلویبیت زرہ دوہ سوہ او درے خلویبیت دی (۲۳۳ ۲۳۵)
زیرونہ یوکم خلویبیت زرہ پنجہ سوہ او دوہ اتیار (۳۹۵) دی :-

پیشونہ آتہ زرہ آتہ سوہ او خلور (۱۱۰) دی :-

نقطے (۲۱) یولک پنجہ زرہ شیر سوہ او خلور آتہ دی

رتاریخ القرآن ص ۱۱۹ او فنون الافنان م د ابن الجوزی

د مختلفو سورتونو مختلف نومونہ

سبع طوال اده ابدہ سورتونہ (۱) بقرہ (۲) ال عمران (۳) نساء (۴)
سورہ مائدہ (۵) سورہ انعام (۶) سورہ اعراف (۷)

سورہ انفال سورہ د سورہ توبہ :-

صیین داہغہ سورتونہ دی، پہ کومو کینے چہ سل یا بزریات آیتہ دی
سورہ یونس نہ تر سورہ فاطر پورے :-

المثانی داہغہ سورتونہ دی پہ کومو کینے چہ د سلونہ کمر آیتونہ دی
د سورت یسین نہ تر سورت قی پورے :-

مفصل : د زورہ بیلو بیلو سورتونو نوم دے د سورت قی نہ داخل د

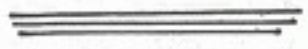
قرآن ترا خردہ پورے، یعنی د شیر ویشتے سپارے د دریم پاؤ نہ رستو
واخلہ ترا خردہ قرآنہ پورے :-

طوال مفصل : بیادرے قسمہ دی :-

اوساط مفصل : د سورت بروج نہ تر سورت لم یکن ربینہ پورے
بصار مفصل : د سورت ربینہ (لم یکن نہ تر والناس پورے،

بعضو علماؤ پہ نزد طول مفصل د سورت قی نہ تر والمرسلت پورے
واو ساط مفصل د سورت نبأ نہ تر لکھنی پورے، او قصار مفصل

ذالم نشرح نہ تر والناس پورے :-

۱۷۱

دَقْرَانِ مُہِمَّات

اول فصل: دَباری تعالیٰ جلَّ مجدہ ہستی

انسانی تاریخ سرہ دَباری تعالیٰ جلَّ مجدہ دثبوت عقیدہ راوا نہ
تول قومونہ او ملکونہ پہ اکثریت پہ دے مسئلہ کنس اتفاق لری
اگرچہ پہ نور و خیز و نو کینے اختلاف شتہ پہ ہرہ ذمہ نہ کنس خص
پہ دے زمانہ کینے دَخدا گئے نہ مُنکر خلق ہر وی، خود اپہ شہ دلہ
یا علم ارا نرہ نہ لری بلکہ د بے علمی نتیجہ دہ، د ملحدانود اور وک
تولے وائی چہ موبز د سائنس او د محسو ساتو پہ احاطہ کنس خدار
ا نہ موندو بعضہ کم عقل خلق دے تہ علم بالعدم وائی خود اسے
بلکہ داعدم علم دے۔

دَباری تعالیٰ ہستی ہر کلہ چہ د محسو ساتونہ بھزدہ نو پہ دے کن
خدائے خنکہ بیاموندے شی خود دے دامطلب ہر نہ دے چہ خدا
ہدو و شتہ نہ او کہ خوک بے عقل گئے دامطلب واخلی نویا بہ داسے
شی لکہ خوک وائی ہر کلہ چہ پہ او چہ مھے نشی موندے، نو پہ
دریاب کینے بہ ہر نہ وی، یا پہ دریاب کینے سمسرہ ا نہ دینی نو وائی
چہ پہ او چہ ہم سمسرہ نشتہ، موبز چہ خنکہ ا لیکل ملحدان پخیلہ
ہم دے اقرار کوی پروفیسر لیٹیر (LEITHE) چہ د ملحدانوسر
پینچ دے او ددی غت عالم دے لیک، چہ موبز د کائناتو د اول
اخرتہ ناخبرہ یونو موبز داکارندے چہ دیوانلی یا ابدی ہے
انکار ا کرو لکہ خنکہ چہ موبز داکار ہر نہ دے چہ دا ہستی ثابت
مادی مذہب خپل خان د عقل اول وجود د بحث نہ جگد

ساتی، خنکہ چہ ہغوی تہ د دے ہیج علم نشتہ۔ موبز د حکمت الہی خو
مُنکریو ا ونہ گئے تا بتوونکی موبز کار بالکل د نفی او اثبات تہ میل وی
لیکن د سائنسدانانو اکثریت د خدائے د ہستی قائل دے راکلام
حصہ دوم ص ۱۱

(۱) ایزک نیوتن لیکي چہ د کائنات پہ بر خو کنس کوم جو رخت او تناسب
چہ سرہ د زرگونو انقلاباتو د زمان او مکان دے دا بغیر د یو ذات نہ
قائم ساتل مکن بندی کوم ذات چہ اول دے او د علم او اختیار
خاوند دے،

(۲) د دے زمانے د یولو نہ لو گئے ہو بنیاس سائنسدان ہر برت پسند
وائی، د کومورازونو او پتو خیزو نو چہ دا حال وی چہ موبز پر خومرہ
زریات غورا و فکر کو و ہومرہ ہغہ نور ہمداسے پتیز ی، دینہ یقینی
ثابتیز ی چہ انسان نہ پور تہ یوانلی او ابدی دا سے یو طاقت شتہ
چہ ہغہ نہ یول خیزو نہ صا وریزی،

(۳) د فرانس یو فاضل کیمل فلا مریاں وائی، چہ یول اُستادان پہ دے
خبر پو ہید و نہ عاجز دی چہ جو د موجود کیدل خنکہ ا شو او خنکہ
جاری دے پہ دے بنا د داسے یو خالق خا مخا اقرار کول دی چہ ہروخت
د ہغہ موثر کیدل ہیشہ قائم دی۔

(۴) پروفیسر لینی لیکي چہ قادرا و دانا خدائی خما پہ ورا ندے خپلو عجیب
غریبہ کار یگر و سرہ دل سے جلوہ گر کیزی، چہ خما ستر بے وازے
پاتے شی او خہ پاکل شم ہر خیز کینے خواہ ہغہ خومرہ وروکے وی
د ہغہ خومرہ عجیبہ قدرت، خومرہ عجیبہ حکمت او خومرہ عجیبہ
ایجاد موندے شی،

رہی فونسل پہ انسا ٹیکلو پیڈیا یا کینے لیکي، چہ د علوم طبعیا تو مقصد

یوازے دانہ دے، چہ خمونبزہ عقل تندہ دمانہ کبری بلکہ دہنے
لوئے مقصد دادے چہ مؤنبزہ دخل عقل نظر خالق کائنات ته و پروردہ
کرو، او دہغه په جلال و عظمت عاشقان شو،

... ر الکلام ص ۳۹۰

د نوي فکر په رنډا کېن د باري تعالی ثبوت

د نوي فکر خاوندانوته د معرفت الهي په لار کېن د سره شيعه
خندان جوړ شوي دي، د خدای دانکار سر، پيښ د امر يک يوم مشهور
ملک د اشبه پلش کوي،

① د يقيني علم ذريعه يا جس دے او بيا وجدان ريعنی جس باطني (خو
په دے دواړه ولاړو د باري تعالی وجود نه ثابت يږي،

② د باري تعالی ذات او حقيقت د تصور نه پورته دے او د کوم چيز
چہ حقيقت نامعلوم وي، نو هغه به څنگه ثابت ا منل شي،

③ کچرے د خدائے هستي ا منل شي، نو په د نيا کېن موجود شر
د هغه د حکمت نه خلاف دے لهدا داسے کائنات چہ هغه کېن شر

هم شامل دے دغه ذات ته نشي منسوب کيدے،

د دريمې شيبې جواب | د دريمې شيبې جواب ددے چہ باري
تعالی په وجدان رحسي باطني سره

ځکه ثابت دے چہ انساني اکثریت د وجود د خدائے اقرار کوي کچرے
د يو څوکسا نوله دے انکار دے نو د هغه وجه داده چہ د هغه وجدان

صحيح ندے، لکه څنگه چہ ظاهري حواسو کېن نقصان راتلے شي دغه
رنگ په وجدان يعني باطني حواسو کېن هم نقصان راتلے شي کچرے

د سترېرو نظر درست نه وي نو څه ورته نه ښکاري دغه رنگ کچرے
وجداني بينائي خرابه شي نو د وجداني امور و احساس ورته نه کيږي
مؤنبزې بويې هم وييلې دي چہ ظاهري جس سره خدائے څکه نشي
معلوميدے چہ هغه ددے احاطه نه بکړ دے، که بيا هر څوک
خاتمًا زور لگوي، نو د هغه به د مطلب وي، چہ هغه خوب او ترېخ په
سترېرو معلومول غواړي، حالانکه هغه ددے احاطه نه بهر د مبصرانو
په ځائے د مدد و قوتو په احاطه کېن داخل دے، نو د باري تعالی ذات
د ظاهري محسوساتو نه بالاتر د وجداني او معقولو نو په احاطه
کېن راضي،

د دويمې شيبې جواب

د دويمې شيبې جواب دادے چہ د دريمې
شيزو نو حقيقت معلوم نه وي مؤنبرزې

مؤن، نو د خدای په منلو کېن د الاشکال و لے وي، لکه چہ شيخ نديم الحبر د
خپل کتاب رقتة الايمان بين الفلسفة والعلم و القرآن په ص ۳ کېن

ليکي چہ سانس دانان ماده، روح او حيات مني او حقيقت لے ورته معلوم
نه دے، دغه رنگ د عقل حقيقت او ادراک حسي سره د هغه جوړخت

هم معلوم نه دے، ليکن سر ددے، داخو مني نو د خدائے له هستي په
دے بڼاء انکار کول و لے ډي ډي

د دريمې شيبې جواب

د دريمې شيبې جواب دادے، چہ
دا کچرے کائنا تو کېن د شر داسے

واقعات شته کوم چہ حکمت خد او ندي سره اُس مؤنبرزې په علم
کېن سمون نه خوړي، خو کيدے شي چہ ر ستو څه وخت ددے سمون

مؤنبرزې په علم کېن راشي، په دے خبره اُس مؤنبرزې علم نه ساتل ددے
دليل نه دے، چہ بل وخت به هم علم نه راضي، لکه څنگه چہ د ابو حقيقت

دے چہ زکوٰۃ کالہ ویراندے انسان تہ ذہر و قوانین قدرت
 علم نہ و واوڑ ستور تہ دے علم شو،
 (۲) د عالی واقعات کو کرمی چہ موبز تہ شر بنکاری دھے وجہ
 داد چہ موبز تہ کہولو واقعاتو در تخریر علم نشستہ کچرے داسے
 کیدے شوے، نودا بنکاری و نکے شر بہ موبز تہ خیر معلومیدو،
 (۳) ابن سینا پہ شفا، کئے جواب و کرے دے، چہ د دنیا درے حالت
 فرض کو لے شی، (۱) خالص خیر (ب) خالص شر (ج) پر خیر او
 بز شر، د قدرت پہ ویراندے داد ریوارہ صور تونہ وو، پر ہومی
 صورت عمل کیدے شو، دویم صورت حکہ نشو کیدے، چہ قلات
 داسے دنیا دہ پیدا کرے چہ تہول و شر شروی، دریم صورت
 کئے خبرے شتہ لکہ دا خبرہ چہ قدرت لہ داسے عالم پیدا کول،
 مناسب و وجہ پہ ہھے کئے خیر زیات او شر کم وے، کہ د شے
 بالکل کت کرے وے، نو تہول بہ خیر خیر پانے شوے وو، خود اسے حکہ
 نشی کیدے چہ د دغہ بز شرکت کو لو پہ وجہ بہ دنیا د پر خیر نہ
 محرومہ وے، لکہ چہ اور د سوخو لو پہ وجہ شر دے بدن، جامے آبادی
 سوخوی، کہ د بز شان شر نہ وے، نو پچھے کرمول اونور، پیرد فائدے
 کارونہ بہ ہرور سرہ ختم و دنیا بہ خنکہ چلیدہ، یا لکہ او پہ چہ د
 شر اچھے (سیلاب وغیرہ) پیر کم دے مگر د خیر اچھے پیر زیات
 دے د دنیا د پیر و خیر و نوژ و ند دے سرہ ترے دے اونور بیشہ پیرہ
 خیر و نہ پکینی دی، یا لکہ ہوا چہ د شر اچھے (طوفان او بیابان
 اونے د بیخہ را گزاریدل) کم او د فائدے اچھے د پیر زیات دے
 پہ دے د ا بونہ زیات د پیر و خیر و نوژ و ند و لا دے، اونور
 پیر خیر و نہ پکینی، نو قدرت داسے اکرہ چہ بز شرے د پیر

خیر د پارہ پکن پرینو، اور بہ بیا اور نہ و وجہ پچھے کولے شوے
 او جماعتے نشوے سبزے دے خوبہ بیا پچھے ہم نشوے کولے اونہ
 بہ پکینی داسے گرمی و کہ چہ پہ پچھنی کینے پیر خان کرم کرے وے
 (۴) ابن رشد دے شرے دا جواب و کرے دے، چہ دنیا کئے
 تہول شر و نہ خان لہ ندی بلکہ خیر سرہ د تابع پہ وول تہدی
 لکہ غصہ بدہ خودہ لیکن کہ دانہ وے، نو چاہہ ہمہ قائل مقابله
 نشوے کولے اونہ بہ شے د خپل مال او عزت حفاظت پہ ہغہ وخت
 کئے کولے شو کو م وخت چہ چاہہ دے حملہ کولے، شہوت خراب
 دے خوبنکارہ غنہ فائدے داہم دہ چہ دنیا تیرا یاد دہ او تہول
 السانی نسل ہم پہ دے قائم دے د ملحدانود شبہو لریے کولونہ
 پس موبز د نوی فکر پہ نہرا کئے د باری جل مجدہ د اثبات دلائل
 پیش کو،

اول دلیل

د عالم وجود بہ یاری تعالیٰ تہ منسوب وی یا بہ مادے او دھ حرکت
 تہ بے لہ قصد او ارادے او یا بہ مادے او ارادے تہ منسوب وی خو
 سرہ د قصد او ارادے، د دے دریم صورت ہیچوک قائل نشستہ نہ د
 خدائے منونکی او نہ ناصونکی حکہ چہ مادے تہ پہ دے متفق دی چہ مادہ
 ارادہ نہ لری اُس صرف دویم صورت د بحث د پارہ پانے شو چہ عالم
 د مادے تہ بے لہ قصد او ارادے اتفاق طور منسوب وی، لیکن داصر
 ہم قطعاً باطل دے حکہ چہ عالم کنس حکیمہ نہ ترتیب موجود دے
 او پہ دے د قدرت قوانین دلیل دے، پہ عناصر و امرکیا تو کئے تہ
 شتہ، د پتاتاتو او حیواناتو پہ تخلیق کئے مرتب نظام شتہ د موسونو
 او د شے ورٹے پہ تبدیلی کوئی د سیارو پہ حرکات کوئی یو خاص ترتیب
 دے، چہ د مادے یا دھے د حرکت مسادفہ یا اتفاقیہ نتیجہ نشی

کیدے حکم کچرے کاغذ پہ لسو جڈا جڈا تکرود تونہ ترلسو ہند سے
 ا لیکلے شی بیاپہ یونہیلہ کنس واچولے شی او یونا بینا ما شوم تہ او نیلے
 شی چہ دے نہ یو یو تکرہ را ابا سہ نوکہ ہغہ کرو رو نہ واره دا پرچے
 بیاسا ابا سی ہچرے بہ پہ ترتیب را و کئی، دغہ رنگ کہ دیو قسیدہ
 پیلے پیلے جیلے او تکی پہ یو بوجنگئی کینے واچولے شی او بیاد غسے یو
 اشوم نا بینا تہ دھنے د را و ستوا و نیلے شی نو ہچرے بہ د قسیدے
 پہ اصل ترتیب را و کئی اگرچہ پہ کرو رو نو واره دغہ پیلے پیلے پرچے
 را ابا سی نو د د نیادا مرتبہ سلسلہ بہ دیونا بینا او بے شعورہ مادہ نہ
 بے لہ قصد او ارادے خنکہ ظاہرہ شی، ددے نہ دامعلومہ شوہ
 چہ د عالم متعلق رو مے صورت د چہ داد یو حکیم خدا مے پہ قصد
 او ارادہ ظاہر شوے دے، صحیح او معقول دے (قصۃ الایمان بین
 الفلسفۃ و العلم و القرآن لابن ندیم المبرص ۲۶۷ ح)
دویم دلیل توے اوزرہ فلسفہ پہ دمتفقہ دہ چہ د عالم مادہ
 علم، شعور او ژوند نہ لری او پہ کائنا تو کن دادر
 واپہ خیزو نہ موجودی، پہ ژوندی خیزو نو کن ژوند شتہ انسان
 علم او شعور لری پہ خنا و رو کن شعور شنہ نوے تحقیق خوداوائی
 چہ بعض اونیو بو توجنہ ہم شعور شتہ، نو دا خنکہ کیدے شی چہ دا
 خیزو نہ خود د مادے یا د ہغہ د حرکت نہ پیداوی او پچیلہ د مادہ
 د علم، ژوند او شعور درے واپہ و نہ تشہ وی، حالانکہ د نفی محض
 نہ د اثبات، وجود ناممکن دے، لہذا کائنا تو سر چشمہ ہغہ ذات
 کیدے شی چہ ہغہ کینے ذاتی ژوند او علم وی داسے ذات صرف ہغہ
 خدا مے کیدے شی چہ اصل ژوند دے علم او حکیم دے،
دسایم دلیل دانسانیت جوہر فکر او ادراک دے ہغہ چہ پہ

انوبو تو کینے اودہ ووپہ خنا و رو کن دے رخ واپہ لو او پہ انسان
 کن ساوین شو او یو اوچت مقصدے ا غو بنسوا س د خا عفا ددے ترقی
 سبب وی د علم الحیات مشہور ماہر د اکثر لائیڈ مارکن لیکر چہ ددے
 ترقی ظہور ددے خبرے دلیل دے چہ د کائنا تو د تخلیق اصل
 او بنیاد شتہ چہ خدا مے دے حکم چہ ارتقاء و ترقی، د پارہ
 د منزل وجود ضروری دے، د علم تقاضا دادہ چہ د کوزنی علم
 رازو نہ پہ برنی علم کن حل شوی وی، د طبعیا تو د پتورا ائو نو کن بہ علم
 الحیات کینے او ددے د پتورا زونو حل بیاپہ علم النفسیات کن ددے
 د پتورا زونو حل بیاپہ علم تحلیل او تعلیل منطقی کینے او بیاد ددے علم
 د پتورا زونو حل پہ مقاصد روحانی کن وی۔

خلوہم دلیل

دانسانی عقل دا خصوصیت دے چہ ہغہ فیڈیت
 نہ کلیت را آخلی او تجر بیڈت او تصوریت پیدا کوی
 مثلا انسانی اشخاصونہ نفس انسانی، حیوانا تونہ نفس نباتی او بیاد
 عالی کنروالی نہ د عالم نفس کئی را آخلی، دانفس کئی روحیت اللہ
 دے چہ ہنول کنروالی ہم پہ دہ ختمیزی د مطلب دا چہ دا آخری
 وحدت دے دے نہ پس بل وحدت نشتہ مترجم

د باری تعالیٰ ثبوت د سلفی دلائلو پر نرا کن

دویم دلیل

دے رومی دلیل نہ مونبر دلیل غرق، حکمہ واپہ چہ
 امام جعفر صادق رح نہ چا د اللہ د وجود دلیل ائو بنسوا
 نوہنہ ورتہ افرمائیل چہ دریا ب کن ستا کشتی د وہہ شی تاسہ د ہغہ
 تختہ قدرے نہ وی اولامبو ہم نہ دسختی نو ستا بہ د بیچ کید و خہ امیدای
 نو سائل او نیل چہ و لے نہ، ایامام موصوف او نیل چہ د بیچ کید و
 ظاہری اسباب نشتہ بیام ددے امید لری د چا پہ آ سراخوب وی

دغه آسرا خدا دے، نو داد باری تعالیٰ کہ هستی نفسیاتی دلیل دے
دویم دلیل دے دویم دلیل تہ مؤنبر دلیل ٹلکی حکمہ و ایوچہ امام
 ابوحنیفہ رح یوسائل تہ بہ ثبوت باری تعالیٰ دادلیل
 پیش کرے وو، چہ بو بیروی پخبلہ دیوے غارے نہ کہ دریا ببلے غارے
 تہ نشی راتے نو کہ تول عالم دادومرہ غتہ بیروی بہ پخبلہ خنگہ چلیزی
 درے عالم کہ غتہ بیروی پہ انتظام چلیدل کہ دے دلیل دے چہ دے
 چلوونکے شتہ چہ ہنہ خدا دے دے،

دریم دلیل دے دریم دلیل تہ مؤنبر دلیل ثوقی حکمہ و ایو
 چہ امام شافعی رحمہ اللہ کہ اثبات باری تعالیٰ دیارہ
 پہ دے طرہ پیش کرے وو چہ کہ ثوت پانہے چہ بزہ ا حوری نو پچے
 کوی چہ کہ رینمو چینیجے ا حوری نو دینم تر جوری شی او کہ شہد و
 چنی چہ ا حوری نو شات تر جوری شی نو دیو خیزہ درے مختلف خیزونہ
 جو پیدل کہے اقرار تہ مؤنبر مجبور وی چہ داد ہنہ قادس مطلق کار
 دے کوم تہ چہ مؤنبر خدا دے و ایو :-

خلورم دلیل دے تہ مؤنبر دلیل صوتی و ایو، حکمہ چہ امام مالک
 دادلیل داسے ور کہے وو چہ ہر کلمہ کہ یوا انسان
 آواز بل سہ نہ ویلاویزی اود غہ رنگ شکل ہم نو معلومی چہ دا
 اختلاف دیو عظیم قوت کار دے کوم تہ چہ مؤنبر خدا دے و ایو :-

پنجم دلیل دے تہ مؤنبر دلیل بیضی داسے و ایو چہ کہ چرکے
 آگئی نہ پچے را اوچی او کہ آگئی ہنہ مضبوطہ قلعہ
 ماتہ کرمی او کہ پچی کہ را و تو نروختہ چرکہ ہمداسے پہ آگونا ستہ وی،
 چرکہ کہ دے کینا ستو پابند و ل کہ پچی کہ جو پید و وخت معلومول
 کہ آگئی کہ ماتول وخت معلومید دا بتول الہامی کارونہ دی چہ خدا پید

تعالیٰ پہ الہام چرکے او پچو تہ ا بنودل، دے نہ کہ اللہ هستی ثابتہ نشوہ
شپنم دلیل دے تہ مؤنبر دلیل بناتی و ایو ا بنو نواس کہ سما قسم
 او نو بو تود ہنہ کہ سما قسم پانہرو میو و او کلو تونہ
 کہ اللہ تعالیٰ پہ هستی داسے دلیل بنوے دے چہ دے ہو لوما دہ
 یوہ دہ یعنی اوبہ او خاورہ) ادبیا دے نہ عجیبہ مختلف قسمہ خبرونہ
 پید ا کیدل دا بناتی چہ کہ دیو عظیم قوت کار نامہ دہ کہ چہ
 خدا دے و بیلی شی،

دا قول دلیلونہ امام رازی رح بہ تفسیر کبیر جلد اول کین نقل کریدی
 مؤنبر نور ہنہ واضح بیان کرہ : سعدی رح فرمائی :-

برگ درختان سبز در نظر ہوشیار	ہر ورقے دفترست معرفت کر برگار
------------------------------	-------------------------------

اوم دلیل دے تہ مؤنبر لسانی داسے و ایو، چہ پہ دنیا کینہ
 دے وخت گزے ژ بے شتہ دا ژ بے اولاد کہ مو
 پلا سہ یاد خیل ماحول کہ خلقونہ از دہ کوری دی او دا سلسلہ تراخہ
 تلہ دہ تردے چہ کہ اول انسان کہ دنیا پہ بارہ کین دا جواب ختم
 شی چہ آخر ہنہ کہ چانہ ژ بہ زدہ کہ چہ بغیر کہ دہ نہ بل ہیشوک
 دغہ وخت کین نہ وو، نو دا بہ مجبوراً منلے شی، چہ دہ ژ بہ الہامی
 وہ او کہ دغہ الہام کوونکی نو مر خدا دے دے، اُس مؤنبر باری تعالیٰ
 پہ ثبوت فلسفی او کلاسی دلیلونہ پیش کوو :-

دبازی تعالیٰ کہ ثبوت کلامی او فلسفی دلیلونہ
 ا: دلیل حدوتی : کائنات او عالم دد و خیز و نوم دے، یا بہ
 جسم وی یا بہ پہ جسم ا اشرہ بل خیز داد و اہ خیزونہ

بالذات وی، او کہ بالواسطہ لہ دوو حالتو بہ خالی نہ وی حرکت
 او سکون، کچرے جسم یا پہ دے ادا نرہ نور خیز و نہ پہ دوو
 وختو کین پہ دوو خالیو کین وی نو دامتحرک دے، او کچرے پہ دوو
 وختو کین پہ یو خائے وی نو ساکن دے بیاداد وارہ دیوبل ضد وی
 چہ حرکت راشی نو سکون ختم او سکون چہ راشی نو حرکت ختم
 شی معلومہ شوہ چہ دو وارہ حادث (نو پیدا) دی، دغہ رنگے جسم
 او جسم سرہ تری نور خیز و نہ لہ دے دوو حادث حالتو نو خالی
 نہ وی بلکہ دا بہ ور سرہ نسبتی وی نو جسم او جسم سرہ تری خیز و نہ
 ہم دے پہ وجہ حادث شو، حادث د پارہ محدث رپیدا کوونکے
 ضروری دے کچرے ہغہ پخیلہ ہم حادث وی نو ہغہ د پارہ بہ بل محدث
 ضروری وی او دے نہ بہ تسلسل رد پیندا نے قصہ جور شی داسے
 کیدے نشی نو ضرور دالمحدث بہ قدیم وی چہ ہغہ خدائے دے او
 دے نہ د خدائے وجود ثابت شوہ

۲: دلیل امکانی

دھر خیز درے حالتہ فرض کو لے شی مستح
 الوجود چہ د کید و جو کہ نہ وی لکہ دوہ پہ دوو
 کین پنٹہ واجب الوجود چہ د ہغہ وجود ضروری وی، یا ممکن الوجود
 چہ کیدل او نہ کیدل لے دو وارہ ضروری نہ وی لکہ ا بہ چہ رنگ دارے
 ہم کیدے شی او بے رنگ ہم ا س عالم مستح الوجود ٹھکہ نہ دے
 چہ دا موجود دے، او واجب الوجود ہم ٹھکہ ندے چہ دیر خیز و نہ
 پکین ختم شی او اخر بہ بتول ہم ختم شی دا خوشہ موبز بہ ستریز و
 او پینواو خہ پہ قیاس معلومو، نو عالم بیامکن الوجود شو دے
 وجود ہم ضروری ندے او عدم وجود ہم ضروری نہ دے لکہ ا بہ
 چہ د ہغہ رنگ ضروری ندے کہ را غلو پکینے نو د ہغہ وجہ بہ

بہر نی وی حکہ چہ دا خیل ہنچ رنگ نہ لری داشتن دعالم وجود
 ضروری نہ وو، کہ موجود شو، نو د اد بہر نی علت نتیجہ دہ دا
 علت کہ ممکن وی، نو ہغہ د پارہ بہ بل علت پکار وی او دا سے بہ
 تسلسل (د پیندا نے قصہ) جور شی، چہ محال دے نو فیصلہ دا
 نوہ چہ داعلت بہ ممکن الوجود نہ بلکہ واجب الوجود وی چہ دا
 نور د خدائے دے چہ د ہغہ وجود دا سے ضروری وی چہ د
 بہر نی علت نتیجہ نہ بلکہ ہم د ہغہ دککات دا سے تقاضا دہ چہ د
 عقل د رک پکین نہ لگی :-

دلیل قاسمی

د یو خیز بل تہ چہ نسبت اشی نو دادوہ
 قسمہ دے یا بہ دادویم ترے خیز اصل خیز سرہ
 درخت وی تریہ نہ جد ا کیزی، لکہ دا اور نہ گرمی او تاؤ دے تہ پہ
 بالذات، ویلے شی مطلب بہ لے دا وی چہ دا اور ذات دا غواری
 گرمی او تاؤ دو سرہ خامخاوی، یا یا بہ دویم د کو صبی خیز لازم نسبتہ
 وی گلہ بہ وی او گلہ بہ نہ وی دے تہ رما بالعرض، ویلے شی لکہ
 د سرہ گرمی چہ گلہ پکین پہ بہر نی علت (اور، ضرور غیرہ) راخی
 لکہ پکین نہ راخی پہ دے رما بالعرض) خیز کین د علت تپوس
 لکہ بہ و لے گرمی او پہ ما بالذات کین د علت داسے تپوس نشی کیدے چہ اور و لے گرم دے
 قاعدے مطابق دکائنا تو وجود او پہ ما بالعرض، ٹھکہ د کچرے پکین یو خیز وی لکہ پکین نہ وی گلہ ریک
 پہ وی گلہ نہ وی، نو دلتمہ د سوال خامخا کیزی، چہ دکائنات
 موجود دی دے جواب بہ دا اور کو لے شی چہ د اد داسے ذات
 نامہ دہ چہ ہغہ واجب الوجود دے وجود د ہغہ ذاتی او ضروری
 دے، او ہغہ تہ رب العالمین ویلے شی دلتمہ بیابل سوال رچہ اللہ
 موجود دے داسے ختم شی لکہ دا سوال ختم شی چہ اور و لے

اور تہ لکھو

گرم دے، نوپہ دے دلیل د باری تعالیٰ ک ذات اوصفات د وارو
ثبوت کیزی، مثلاً انسان او ک انسان ژوند، علم، لیدل، آوسا یدل،
قدرات، کلام او ارادہ بتول "ط بالعرض" دی، چہ ک دے فیضان ک
پارہ درما بالذات م او ذاتی سر جسٹے ضرورت وی، نو ک انسان بلکہ
ک بتول عالم ک وجود ک پارہ وجود ک باری تعالیٰ او ک صفا تو ک پارہ صفا
د باری تعالیٰ سر چشمہ او خزانہ ک چہ ہفہ "ما بالذات" او واجب
الوجود ک

۴: دلیل اتقانی

پہ کائنا تو کینے حکیمانہ قوانین شتہ، چہ ک
ہفہ پہ زور علنو نو نہ ک معلول اتوا و اسبابونہ
ک مسیبا نو علم مراحی، دا حکیمانہ قوانین دومرہ و سبع دی چہ ک مان
نہ تراوسہ ک سائنسی پہ ذریعہ خممرہ قوانین معلومہ شوی وی
ک ا د ہفوقا نینوپہ نسبت چہ تراوسہ لا معلومہ ہم نہ دی دیرک
دی، بلکہ ک دے معلومہ قوا نینو نسبت نا معلومو قوا نینو سرہ ک
دہ کہ دیو خا خکی چہ سمند سرہ دے ہمدغہ وجہ دہ چہ پہ
سائنسی قوانینو کین ترقی لا ترا نہ دہ: پچرے دا حکیمانہ قوانین کم
نو سائنسی ترقی پہ تپہ ولارہ کہ حکمہ چہ سائنسی ک قدرت ک قوا
معلومول او بنکارہ کولو نو م دے، دا بنکارہ خبرہ دہ چہ د
حدہ او بیجسا بہ حکیمانہ قوانین ک قادر مطلق حکیم کیدے شی
ہفہ خدائے دے، ک ا ہچرے ک مادے کار حکمہ نشی جو پیدے چہ
پچلہ ک علم، شعور، حیات او حکمت نہ نشہ دہ،

۵: دلیل حبی

ک شاہ رفیع الدین نور اللہ مرقدہ، ک آس
الحبہ، نوے رسالے مطابق ک بتولو کائنا
پہ خہیرا کین محبت آخلے شوے دے: او خصوصاً پہ انسان کین

دیر خریات محبت شتہ بیا ک دے محبت دوہ قسمہ دی :-

۱: یوم محبت ناقصہ :- (۷) دویم محبت کاملہ :-

دویم قسم ک مال اولاد محبت دے، او دویم قسم ک اللہ محبت دے
بتول مذہبونہ ک اللہ پہ محبت قائم دی دے نہ معلومیزی چہ محبت
الہی پہ فطرت کین داخل دے، محبت ک موجود سرہ کیزی، مثلاً
مؤنبر خیل ذات یا مال اولاد سرہ محبت حکمہ کوو چہ دا موجود دی
نیشٹ سرہ محبت خرمعنی نہ لری ک محبت ناقصہ دا حال شو
چہ ک ہفہ محبوب د موجود وی نو ک محبت کاملہ د لے محبوب
موجود نہ وی! ضرور موجود دے دا ہم دو وجود باری تعالیٰ دلیل
شو، او ک اللہ محبت تہ کامل حکمہ و پیلہ شی چہ د محبت ناقصہ بتول
محبوبات لکہ مال اولاد وغیرہ پہ محبت الہی قریا نو لے شی :-

۲: دلیل التجائی

دنیاطلم نہ ک دہ، او پہ ہرہ زمانہ کینے ک
مظلوما نو شیر ک ظالما نو نہ دیر خریات
وی، نو انسانی فطرت ک ظاہری بتولو اسباب او ذریعہ نا امیدئی کینے
دخیل زرہ مضبوط لو ک پارہ او دغنا امیدئی پہ امید کین بد کو لو پارہ
یوغیبی قوت سرہ ک رابطے او ترون پید او لو کوشش کوی چہ ہفہ د
ک بتولو نہ بالا اوقادیر مطلق وی او حالات بد لول و ک ہفہ پہ قابو
کین وی دا سے قسم التجا کانے ک ما کانے اوزاری پہ بتولو مذہبونو
کینے شتہ چہ ک ذات الہی ک وجود دلیل دے :-

۳: دلیل ترقیبی

بتول کائنات پہ ترتیب دی، یخنی گرمی
شپہ ورخ، سپر لے او خزان، دستر
حرکت ک حیوانا تو اونباتا تو نشو کما بتول پہ ترتیب دی، دا بتول ک
یوحکیم ذات ک موجودیت حکمہ دلیل دے چہ ک ہر ترتیب

سرے عقل مند دے ڈرومی بیان چوت غلط اور دروغ اور کدویم بیان بالکل رشتیا اور صحیح دے دغہ رنلی د جہان د عبارت بارہ کتے د مادہ پرستو بیان د رومی کس پہ شان دروغ او غلط و کدویم او خدا پرست بیان بالکل صحیح اور رشتیا حکیمانہ او عقلائیہ دے لہذا عقل پہ موجب د جہان د عبارت د پارہ د خدائے وجود پر ضروری دے او پچھلہ د جہان د عبارت د خدائے ذات، صفات و کما لوند ثبوت یوغت دلیل دے

۹: حیاتی دلیل

پہ دنیا کین ژوند مؤنر وینو کور، وچہ شتہ مؤنر ژوندی یو دیر نور خیز و نہ ژوندی دی، نو دا دلیل د دے خبر دے دے چہ دنیا عالمی حیات ر ژوند د پارہ یو د ژوند سرچشہ او بنیاد شتہ چہ د حقیقی او اصلی ژوند دے ذات ہم د رب العالمین دے

۱۰: ذکری دلیل

د الله پہ ذکر کین کامل خون د، د انجذاب انبساط او ذرہ د اصلاح بننے شتہ، د نیشست پہ ذکر کین خون د خولا خہ کور د سرکہ ذکر کئے وی نہ، نو دینہ معلومیری چہ د الله ذات موجود دے

۱۱: د اطلاق دلیل

د اقا نون دے چہ د هر مفید د پارہ د مطلق وجود ضروری دے محکمہ چہ د تقیید او تحدید مطلب د وسیع او مطلق خیز نہ یو محدود او مفید خیز حاصلول دی، مثلاً د مکہ حد بندی هلہ کیبی چہ وسیع زمکہ موجود وی نو کائناتو نیولو وجود محدود دے چہ زمان او مکان پہ حدود و کتے بند اور اکیر دے دے د پارہ د حدود، قبود او مکان او زمان بالاترہ یو هستی ضرورت دے او د صرف در رب العالمین ذات دے

ترتیب و رکونکے وی، د دیوان حافظ د الفاظ ترتیب د ا بنا ئی چہ د دے ترتیب و رکونکے شتہ الفاظ پچھلہ یو پل سرہ ترتیب نحو کدویم ہمد عسے د کائناتو داغت او حیران کن ترتیب د اکواھی و رکوی چہ دلترہ یو عظیم ترتیب و رکونکے شتہ چہ الله دے او ہم دا د الله تعالی د هستی دلیل دے

۸: دلیل شعوری

دا جہان یو لوئے عمارت دے چہ د دے ہرہ پرزہ د حکمت د کہ دہ او دا دلیل دے چہ د دے با فی او معمار د عقل او شعور خاوند دے نویا د دے نسبت بے شعورہ مادے کو دا سے نامعقولہ دے لکہ درہ کسان پہ یو بیابان کینے یو بنا شتہ کوتہ بیاموی ہفتہ دوارہ ورنوئی ہر شے پکینے موجود پہ ترتیب پروت وی اس دا دوارہ کسان پہ دے خیل خیال بنکارہ کوی یو وائی چہ دا ہر خہ پچھلہ شوی دی کچہ خستہ پچھلہ جورے شوے بی پچھلہ پچہ شوے او پچھلہ ماغلو، بل شو خستہ پچھلہ ورفلے پچہ شوے پچھلہ بی یو خائے شوے دیوالو نہ چتو نہ وغیرہ پچھلہ جورے شوے قالینو نہ پچھلہ جورے شوے دگدو بزونہ پچھلہ وری را او تہ یو خائے شوے پچھلہ رنگ اوتہ رائے دا پکین پچھلہ رنگ شوے او بوتی کلونو پر پچھلہ ا شو او قالین تریار شو، او بل وائی چہ د ایے نہ دہ دا بتول پچھلہ نہ دی شوے د د ماہر انجینیر او کار یگر د پوھے او فکر نتیجہ دہ دے وچہ د عمارت نقشہ کئے پہ ذہن کین تیارہ کرہ، بیائے ضروری خیز و نہ او سامان راجع کر و او پہ ماہر انو او کار یگر انوئے د نقشہ پہ مطابق جو رکڑے اس د دے دوارہ بیان چہ د عقل پہ عدالت کینے پیش شتی نو فیصلہ بہ دا وی چہ ر وچہ سرے لیونے دماغ خراہ دے او دویم

وجودِ باری تعالیٰ اور قرآن مجید

قرآن دہشتائی چہ د خدا اقرار د انسان پہ فطرت کن داخل دے
 د علم الانسان د ماهرانود ا متفقہ فیصلہ دہ، چہ کوم وخت د علم
 فٹونواوتھذیب و وجود نہ وواو انسان پہ فطری حالت کینے وونو
 ہفہ دا سے وخت کین ہم د خدائے عبادت کریدے، د یوم مشہور
 مکتس مولر، پہ کتاب "الکلام" کین دا خبرہ نقل دہ چہ "خونبزا اسلاف
 د خدائے پاک پہ ورا ندہ ہفہ وخت سر تبت کر ہو وچہ د خدائے
 پاک نوم لے ہم نہ ووزدہ، د جسمانی خدائے یعنی د بت عبادت
 دیکھ پس دا سے پیدا شو چہ اصلی انسانی فطرت د مثالی صورت
 پہ پردہ کین پت شہ، اہم دغہ وجہ دہ چہ د دنیا د تاریخ معلوم
 سرہ د دنیا پہ ہرہ برخہ کین د خدائے عقیدہ موجودہ و ا۔ اٹوری
 مصری، کلدانی، یہود، اہل فینیشہ بقول د خدائے قائل وو،
 پلو تارک وائی چہ د دنیا تہ اگورائی، پہ د یروخا یونو کین قلا کلا
 کارخانے، سیاست، علم، فن، کارکسب، دولت بہ نہ وی لیک
 خدائے بہ ہر خائے کین موجود وی، دوحی او الہام متبرک د فرانس
 یوم مشہور فاضل ر فولتیر، وائی چہ زردشت منوسون، سقراط
 بولود یوسردار، یومنصف او یو خدائے عبودت کولو، ہمدغہ

فطرت دے، چہ قرآن لے دا سے بیا اتوی۔

وَإِذْ أَخَذْنَا مِنْ بُنَيِّ أَدَمَ مِنْ ذُرِّيَّتِهِ خَدَاةً وَتُحَمَاةً لِمَا أَصَابَهُ مِنَ الْعَذَابِ فَأَقْبَرْنَا عَنْقُهُمُ مِنَ تَلْحُوتِ وَمَا كُنَّا عَنِ جَدَّتِهِمْ شَاهِدِينَ
 وَذُرِّيَّتِهِمْ لِمَا أَصَابَهُ مِنَ الْعَذَابِ فَأَقْبَرْنَا عَنْقُهُمُ مِنَ تَلْحُوتِ وَمَا كُنَّا عَنِ جَدَّتِهِمْ شَاهِدِينَ
 عَلَيَّ أَنْفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَىٰ سَوَّاهُ وَحَدَّثَنَا تَوَاسَىٰ
 بَلَىٰ شَهِدْنَا نَحْنُ وَالْأَعْرَابُ أَتَيْتَنَّا كَرِيمًا إِذْ جَاءَهُ سَوْحًا
 يَمْ يَمْ تَوْلُوًا وَئِيلَٰ جِهَ أَوْكَةَ مُؤْتَبِرًا وَهَانَ يَوْمِ

لیکن د خارجی اسباب او اثراتونہ کله د فطری احساس د باؤشی نو
 فکہ قرآن خائے پہ خائے د فطرت خیر دارہ کرو،

آی اللہ شک فاطر السموت و الارض القرآن را یا د خدائے پہ بارہ
 کین ہم خہ شک کید بیتی، کوم چہ د آسان او من مکہ موجد دے
 کہ خود خارجی اسبابونہ دا فطری احساس دومرہ د باؤشی چہ
 بوازے د خبر داری اشارہ و رلہ کافی نہ وی پہ دے وجہ قرآن د
 تجربہ او د جس پہ بنیاد د خدائے پہ وجود استدلال اگرو، دانسانی
 تمیز او پوھے د شروع نہ، انسان تہ چتہ کومو بدیہی او حیسی !!
 مقدمات تو علم وی ہفہ دا دے، چہ کله ہفہ خہ خیز پہ ترتیب او
 تنظیم بیا مومی نو د ہفہ یقین راشی چہ چا عقلند ذات د ترتیب
 و تنظیم ور کریدے او د بے ترتیبہ خیزونو دا اندازہ آخلی چہ
 دا خیزونہ پچیلہ رایو خائے شوی دی د حافظ یا نظامی د شعر بے
 ترتیبہ الفاظ یومعمولی انسان تہ ور کرہ ہفہ چہ لے سل وارہ وارہ
 ارا و اروی نو ہم بہ تربہ اہکل ددوی ہفہ شعر پچیلہ جو رنشی
 حالانکہ ہر ہفہ الفاظ د شعرووی خو صرف د ترتیب ور کولو کسر
 پکینے باقی وی نو دا بہ کله اشی چہ د دنیا دا پہ ترتیب نظام د
 پچیلہ جو ر شوعے وی، قرآن مجید د خدائے پہ وجود د اسے استدلال
 کرے دے۔

۱ صُوعَ اللّٰهِ الَّذِي اَتَقَنَ كُلَّ شَيْءٍ ۙ
 ۲ مَا تَرَىٰ فِي خَلْقِ الرَّحْمٰنِ مِن تَتْوِيۡتٍ ۙ
 ۳ فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَىٰ مِن فُطُوۡرٍ ۙ
 ۴ سُوۡرَةُ مَكَّ اٰیة ۳
 ۵ خہ فرق اذ وینئی بیا بیا ہمرا کورئی
 ۶ چہ درز پکین چرتہ بنکاری ہ

رَسْمٌ خَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدْ دَرَكَهُ تَقْدِيرًا
 لَا تَبْدِيلَ لِمَا خَلَقَ اللَّهُ ط
 كُنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا
 ہیخ تبدیلی نشی کیدے د خداے پہ طریقہ کس بہ تہ ہیخ تبدیلی نہ
 موے

خداے پاک ہر یوخیز جو
 کرو، اویاے د ہنے یواند ازہ منہ
 کہرے د خداے پہ پیدا او بنت کئے

پہ دے آیتو لو کس قرآن د جہان د دے صفتہ بیان کریدی را کامل
 او بے نقصانہ دے (۲) پہ ترتیب او مناسب دے (۳) دد سے اصولو
 اوضوا بطو پای بند دے چہ خو ک ئے ما تہوے نشی ہر
 ن چہ تحقیقات آخری حد تہ سیدلی دی او دکا ثنا تو پہ سو نورالو
 بنکارہ شو، لوئے لوئے فلسفیان او حکیمان پہ دیر شور او فکر سرہ د
 خداے د ثبوت ہم دا اسناد لال پیش کوی ہر
 ارسطو د خداے د وجود، د ہغہ د توحید او د تیامت قائل وور ملل
 و نخل د شہرستانی جلد ۳ ص ۳۹

را مللین ایڈ و ردوائی چہ انسان ہغہ وخت حق دق شی چہ دا سے
 خلق او بینی چہ ہغوی داوائی چہ د ناطق او مکرم مشاہد انوغوی
 عجائب تو پہ لید و ہم داوائی چہ دا صرف د بخت او اتفاق رچپلہ د پیدا
 کیدو نتیجہ دہ، دا فرضی احکام لو نہ او عقلی گمراہئی کو مولہ چہ خاند
 د علم محسوسات، تو مریبے دے دے لورہ علم حقیقی یا لکل باطل کوی
 دے پہ فزیکل سائنس پوہیدونکی ہیچرے پہ دے یقین نشی کولے،
 (۲) ہر برت اسپنس لیکر دارازونہ چہ ورخ پہ ورخ نودم پاریک، کیرہ
 ہر کلہ چہ موبز پہ ہنے زیات بحث کرو، نودا بہ خامتا منلے شی چہ
 انسان د پاسہ دا سے یوازی او ابدی قوت موجود دے چہ د ہغہ
 موجب دا ہول خیزو نہ موجو دینی،

۲) پروفیسر لینہ وائی، کومر لوئے خداے چہ آزی دے، د تلو
 خیزو نو عالم دے پہ ہرخیز قادی دے، د خیلو کار یگرو پہ ذریعہ
 حیا پہ ویراندے دا شان جلوہ گردے چہ حیران او بیخودہ شم
 (الکلام جلد ۲ ص ۵۲ و ۵۳)

دیاری تعالیٰ توحید

پہ کومر دلا تلو چہ د خداے د وجود یقین را محی ہم ہغہ د خداے
 دیووالی دلائل ہم دی، عالم دیرے برنے بنکاری خو حقیقت کس ہغہ
 یوخیز دے، لکہ خنگہ چہ د انسان اندامونہ مثلاً ستریزے غویرونہ
 خو پہ لید و دیر بنکاری لیکن ہغہ حقیقت کس یوخیز را انسان دے
 اس ددے پیدا کوونکے او چلوونکے ہم یو ذات دے دودہ ندی نودر کو
 نہ بہ زیات خنگہ وی، حکمہ چہ یو خداے انتظام چلوے شی، نوبل خدا
 بیابکارہ شو او بیکارہ خداے کیدے نشی او کچرے دوارو ہم انتظام
 نہ شو چلو لے نودوارہ خدا یا ن حکمہ نہ شو چہ دوارہ بہ ہے دسوی
 او بے وسہ خداے موبز چر نہ نہ دے لیدے، کچرے دوارہ مختلف
 نظامونہ چلوی، نو عالم بہ تس تس شی او کچرے دوارہ یونظام
 چلوی نوبیا ہم عالم حکمہ بہ گما و د او ختم شی چہ د عالم حقیقت
 یو دے او چلوونکی د یو حقیقت دودہ یا زیات حکمہ نشی کیدے چہ د
 وجود او ذات پہ مینخ کس دا سے نسبت وی، لکہ د ظرف او مظروف مثلاً
 پنرہ اونچہ، اس کچرے یو خداے یو ذات تہ یو وجود و رکوی او بل
 خداے ہم دغہ ذات تہ بل وجود و رکوی، نودغہ یو ذات پہ دینچہ
 ختم شی، لکہ چہ یو پنرہ کس دودہ خیرے ورا منڈے نو ہغہ شلیزی
 او پنرہ پاتے نشی، دغہ رنگ ددوارو خدا یا نو پہ دخل و رکولو د
 عالم تباہی دہ او کچرے بل خداے پکین دخل نہ و رکوی نودا سے بیکارہ

او عاجز خدائی نہ وی بل داچہ د اتفاق ضرورت ہلتہ وی کوم خائے
 کین چہ د اختلاف نہ ضرر پیدا کیری کچرے دواپہ خدا یان وی نو
 ضرورت او حاجت د اتفاق بہ ورتہ نہ وی
 نہ بہ ورتہ د ضرر ویرہ وی، حکم چہ دادواپہ کمزورئی د خدائی
 خلاف دی، نو دواپہ خدا یان بہ خائفا پورہ تصرف کوی او کامل
 دخل بہ ورکوی، نو اس مؤبزو نیلی دی چہ کچرے دوی دواپہ مخالف
 تصرف کوی نو ہم عالم نس نس او کچرے موافق کوی نو ہم عالم
 تباہ بریاد لکہ چہ دواہ منیزہ بوجئی کین دواہ نتہ خان خان لہ
 دواہ دومنہ غلہ آجوی نو ہفتہ بہ پرق ا شلیزی، دادلیل قرآن

داسے بیان کرے دے :-
 لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا: کچرے زمکہ آسمان کینے دیر
 سورة انبیاء آیت ۲۲ :- : خدا یان وے، نو دواپہ بہ بریاد
 شوی وو
 ہم دغہ وجہ دہ چہ دعوی د توحید پہ ہتولومذہبونو کین شتہ مشرک
 قومونہ ہم یو ذات فادر مطلق منی :-
 وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ طر سورة :- ا کہے، چہ آسا نونہ اوزمکہ
 لقمن آیت ۲۲ :- چا پیداکری دی نو خائفا بہ داوائی چہ اللہ پیداکری
 عیسیان رمشرکان منی درے خدا یان خووائی، چہ دادرے واپہ یودی
 خبرہ غلطہ دہ خوبیا ہم حقیقی گنروالے ہغوی ہر نشی برداشت
 کوئے، باری تعالی سرہ پہ صفتونو فعلونو او عبادت کین دوی نور شیونہ
 ہم شریک کرلے، حکم د کامل توحید نہ محروم شول، پہ ہتولومذہبونو
 کینے بوازے اسلام داسے مذہب دے چہ ہفتہ د باری تعالی توحید

دہر قسم شرک د بوئینونہ پاک کرو :-
 د شرک مذمت

۱) شرک د مغفرت جو کہ نہ دے، اِنَّ اللّٰهَ لَا یَغْفِرُ اَنْ یُّشْرَکَ بِہِ
 وَ یَغْفِرُ مَا دُوْنَ ذٰلِکَ لِمَنْ یَّشَآءُ سورة النساء آیت ۴۸
 ۲) پہ مشرکا نو جنت حرام دے، اِنَّہٗ مَنْ یُّشْرَکْ بِاللّٰهِ فَقَدْ حَرَّمَ
 عَلَیْہِ الْجَنَّةَ وَمَا وَہُ النَّارُ ط
 ۳) د مشرکانو تولے نیکی بر باد دی، وَلَقَدْ اَوْحٰی اِلَیْکَ وَ اِلَی الدِّیْنِ
 مِنْ قَبْلِکَ لَکِنْ اَشْرَکْتَ لَیَحْبَطَنَّ عَمَلُکَ وَ لَتَكُوْنَنَّ مِنَ الْخٰسِرِیْنَ
 سورة الزمر آیت ۲۵ :-

۴) د مشرک د پارہ د بخینے د عاجز نہ دہ، مَا کَانَ لِلنَّبِیِّ وَالذِّیْنِ
 اٰمَنُوْا اَنْ یَسْتَعْفِفُوْا وَاَلِیْمُ الشِّرْکِیْنَ وَ کَوْ کَانُوْا اُوْٰلِیْ فُرْقٰنٍ مِّنْۢ بَعْدِ مَا
 تَبَیَّنَ لَهُمْ اَنْہُمْ اَصْحَابُ الْجَحِیْمِ سورة التوبہ آیت ۳۷
 مشرکین ہم د اللہ پہ ذات او دعالم پہ خالقیت کین دہ سرہ پہ شریک
 نہ منلو متفق دی، لکہ چہ شاہ ولی اللہ رم بنکارہ فرما نیلی دی
 مشرکانو صفاتی، افعالی او عبادتی شرک کریدے،
 مطلب داچہ د اللہ پہ صفاتو او پہ فوق الاسباب افعالو او عبادت کین
 تے ورسرہ نورے مقدرے ہستیانے شریکے کرے خود اسلام او
 قرآن کوئے خصوصیت دادے چہ دوی د باری تعالی توحید دہر
 قسم شرک د بوئنی نہ پاک کرے تزدے چہ دما فوق الاسباب نفع
 اوضرہ مرکزے بوازے د رب العلمین ذات کرے، ولو، قُلْ لَا
 اَمِلُکَ لِیَنْفِیْ نَفَعًا وَاَضْرًا ط سورة اعراف
 حاضر او ناظرے یو ذات خداوندی اگردہ ولو، وھو معکم
 ایتما کنتم ر سورة الحديد آیت ۱۷ :-

علم غیب نے صرف ذات خداوندی سرہ خاص کرو، قُلْ لَا یَعْلَمُ
مَنْ فِی السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَیْبَ إِلَّا اللَّهُ طرسورۃ النمل آیت ۲۷
دھشکلا تو حَل کر لو د پارہ نے بلل ہر ہغہ سرہ خاص کر کے :-
فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا طرسورۃ الجن آیت ۱۷ :-

ہر قسم عبادت او ما فوق الاسباب مدد دعو بنتل نے ہم د اللہ
ذات سرہ خاص کر کے :- اِیَّتَاکَ تَعْبُدُ وَ اِیَّتَاکَ نَسْتَعِیْنُ طرسورہ
الفاتحہ آیت ۱۷ :-

تردے چہ سجدہ تعظیمی نے ہم اللہ سرہ خاص کر کے کومہ چہ
نور و دینو تو کین د غیر اللہ د پارہ جائزہ اَنِّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ :-
سورۃ الجن آیت ۱۷

نذار لغیر اللہ، قَسَمٌ بغير اسم اللہ، طواف لغیر بیت اللہ نے بند کرو
اودا سے د شاک تو لے دروازے بند ہے کرے، حقیقت دا دے چہ
د خدا نے د اقرار نہ پہ زہرہ چہ کوم اخلاق اشر غور زیزی ہغہ بغیر
د دے توحید کامل نہ نشی کیدے، دا طاعت، النقیاد، اِحبات،
خسوع، استقلال، توکل او ا خلاص حالت پہ زہرہ ہلہ طاری
کیدگیسی چہ دا خیال او اعتقاد نے وی چہ خمون بن د ہولو حاجتو نو،
ضرور تو نو، امید و نو، غرضو نو او مقصد و نو ہم یومرکز دے،
دا شان د آ زادئی، زبردتیا او بے نیازی صفتو نہ د دے توحید کامل
نہ بغیر نشی پیدا کیدے کومرگس چہ د یو ذات نہ سوا بل خوک
حاجت روا کتری د ہغہ سر پہ ہرہ آستانہ د تیبیتید و پارہ تیاروی

نبوت

د نبوت لغوی بنیاد کچرے (نبی) خبر وی، نو د نبی شرعی او عرفی
معنی پہ د اللہ لہ طرفہ خبر و کوئی کے وی، او کچرے د نبوت پہ معنی د

۱۹۳
رفعت نہ منقول وی نو د نبی معنی بہ د تولو نہ لو را او وچت شان
والا وی، او کچرے د نبی بمعنی طریق، نہ منقول وی، نو مطلب بہ نے
دا وی چہ پیغمبر عم اللہ نہ د رسید و لا را او وسیلہ دہ، پہ تو مبی
صورت کین مہموز اللام او پہ آخرو دو و صورتو کین بہ معتل
اللامروی، د دا شاعرہ و نہ د موافق، شارح د نبی، شرعی او اصطلاحی
تعریف دا نقل کرے دے،

مَنْ قَالَ لَهُ اللَّهُ أَرْسَلْتُكَ إِلَى قَوْمٍ غَبَرٌ لَّهِمْ وَ لَمْ يَكُنْ لَهُمْ بَشِيرٌ وَ نَذِيرٌ
أَوْ إِلَى النَّاسِ جَمِيعًا :- چہ اللہ دا فرما تیلی وی، چہ
نہ ما یو قوم یا ہولو خلقوتہ پیغمبر لیرے نے :-

د نبی رومی دوہ لغوی معنی امام راغب رحمہ اللہ پہ مفردا تو کین
لیکلی دی، د نبی یو خو خصوصیات دی چہ پہ ہغہ د غیر نبی نہ چہ کبری

د نبوت خصوصیتونہ

۱) یوانسان د نبوت د عہدے د پارہ چو نہر کول د اللہ کار دے، د
عہدہ و ہبی دہ کسبی نہ دہ، اللہ تعالیٰ پہ ظاہر یا ظن پہ حال او مستقبل
پورہ خبر دار دے چہ ہغہ کوم انسان نہ د نبوت فرض پہ غاہرہ کوی
نو د دے فرضو دا کولو پہ ہغہ کین کامل قابلیت او استعداد موجود وی
اللہ اعلم حیث یجعل المرسلین طرسورۃ اللہ بنہ پوہیری چہ د پیغمبری
منصب چالہ و رکول پہ کار دی :-

۲) د نبی علوم ہم و ہبی وی کسبی نہ وی، ہغہ د زکے د کوم ا ستاذ نہ
زکے کہہ نہ وی کری، بلکہ د آسانی ا ستاذ نہ ہبہ د آسانی علومو
زکے کہہ کری وی، او د نہر کے پہ تعلیم کینے ہغہ ا رمی رنا لو سنے وی
امام غزالی رح د احیاء العلوم پہ رومی جلد کین د عقل د مرتبو
د فرق دا سے بیان کرے دے چہ د خلقو د عقل مرتبہ مختلف دی

بعضے دیر غبتی وی چه په بنود لوهم زد کړه نشی کولے، او بعضے
تیز د ماغی وی چه په بنود نه زد کړه کولے شی او بعضے هغه
حضرات دی کومر چه د انسانی بنود لے نه بغیر د خپل زړه په رانوا
علمو مرحا صدوی، دا پیغمبران علیهم السلام دی،

۳) په شکل و شباهت او په خوئے خصلت کبش دنورو نه ممتاز وی
بخاری وغیره کبش دی :-
كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: نَبِيَّ عَلَيْهِ السَّلَامُ بِصُورَتِ
أَحْسَنِ النَّاسِ خَلْقًا وَخُلُقًا: ۱۰ اوسیرت کبش له یتولو خلقو
بهتر و :-

۴) په علم او عمل دواړو کبش کامل وی، د علم کمال ته د اده چه
کبش غلطی نه وی او د عمل کمال ته د اده، چه کنا ه توهمه کبش
او د عبادت الہی د حد نه تیریدال دده په عمل کبش نه وی، نبی د امت
د پاره د عمل نمونه وی،

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ: نوحکه د کنا ه نه پاک
وی او د خپل عمل غلطه نمونه نه ورکوی، لکه انسان چه د خپل کبش
د پاره درزی ته غلطه نمونه نه ورکوی، الله تعالی چه نبی د عمل نمونه
را لیر له نو په هغه کبش د غلطی او کنا ه څنکه امکان کبش شی :-

۵) نبی علیه السلام د علم او عمل تکمیل کوی، مطلب دا چه څوک
د هغه تربیت کبش راشی نو هغوی په علم او عمل کبش کامل جوړ شی
د هغوی د علم او عمل شان د نورو یتولو خلقونه بلند او ممتاز شی :-

۶) د نبی د تعلیم او عملی ژوند نه دا بشاره معلومبزی، چه دده
اصل مقصد عام مصالح دی یعنی دده په وړاندے، د یوکس یا د
بهر او یتولی د فائده په خائے به عمومی فائده وی :-

۷) د نبی او مخصصیت دادے، چه د نبی معاشی ژوند او اخلاقی
کړدار د بے مالئی او مالدارئی په دواړو صور تو نو کبش یو شان وی
کوم خورا ک سینا ک استوگنه او آغوستنه چه د بے مالئی په
حالت کبش ته وی هم هغه ته د مالدارئی په حالت کبش وی، کوم
عاجزی او خاکساری چه د بے مالئی په حالت کبش ته وی هم هغه ته
د مالدارئی په حالت کبش وی لکه چه د حضور علیه السلام او نورو
پیغمبرانو علیهم السلام، د انبوت د تاریخ په پا نرو کبش محفوظ دے
کویا ک پیغمبران علیهم السلام په عوامی مفاد و خپل ذاتی مفاد،
قربا نوی، او د غلبه او حکومت حاصلولو نه پس هم د هغوی د عجز و
نیاز د بندگئی د شان او د هغوی په تواضع هیڅ اثر نه پریوزی،
د پیغمبرانو علیهم السلام د زره ادر روح خدا داد پاکي او صفائی د
هیڅ ماحول نه خراببزی او کنا ه کبش نه دده مطلب دا شو چه
عامو انسانانو نه د هغوی فطرت مختلف دے :-

۸) د نبی په ژوند کبش د تصنع تکلف، نمائش، خپلے لویئی او د خان
بشاره کولو هیڅ نېنه نه وی، او د هغه محبت او بغض د خپل ذات
د پاره نه بلکه د رب العلمین د ذات د پاره وی، هغه خود
خپل خان حق معاف کوی، لیکن د الله حق نه معاف کوی :-

۹) نبی د الله د فرمانبرداری عملی نمونه وی، هغه په بشاره او پته
په دننه او بهر دو ستا نواو د شمانو سره، په قهر او په خوشحالی
کبش بلکه په هر حالت کبش د رضائے الہی د لارے نه یو دزه هم نه اوږی
د کبشے حالات او خائی کیفیات د هغه په استقامت کبش څه نقص
نشی را ویتے کویا کبش د الله رضا او د شرعے تابعداری د هغه په خبیر
آخلے شوی وی،

۱۰) د نبی د تعلیم او عملی ژوند نه دا بشاره معلومبزی، چه دده
اصل مقصد عام مصالح دی یعنی دده په وړاندے، د یوکس یا د
بهر او یتولی د فائده په خائے به عمومی فائده وی :-

۱۰) کہ غنہ پہ ذریعہ دے دے دیا رہے عجائبات اور معجزات ظاہریزی
 چہ دہ غنہ دے نبوت تائید پر اوشی۔ پہ شرح مواقف کینے دے معجزے
 اوہ رہے شرطہ لیکلی دی۔

راج دابہ دے خدائے فعل وی رہے عادت خلاف بہ وی، (۳۲) دے ہفتے مقابلہ
 بہ نشی کیدے (۳۳) دے نبوت دعوی دار نہ بہ ظاہریزی رہے دعوے
 موافق بہ وی (۳۴) بل نبی تہ بہ دروغون نہ دائی رہے دعوے کو لو نہ بہ ورنہ
 وی (طبع نو لکچور ص ۲۷ تا ۲۸)

د معجزے اصولی قسمونہ دے دی راج معنوی معجزہ دے خاصا نو دیا
 (۳۵) جسی معجزہ چہ عوامو دے پارہ وی دے حضور علیہ السلام معنوی
 معجزہ قرآن دے، او جسی معجزہ شق القمر، تکثیر طعام و میا ہ
 ریغے خوراک خبناک زیا تہول او دے خار و خنار و آونو تہو خبرے
 کول دی۔

پہ معجزے، کرامت اور کین پیلٹون

معجزہ او کرامت دوا رہے دے اللہ کارونہ دی، معجزہ کہ پیغمبرانو
 او کرامت لہ ولی، ظاہریزی دوا رہے اختیار ہی نوی پہ اکتساب
 حاصلو لے نشی، بنود نہ اوز دے کہ تے نوی، دے دے دوا رہے سبب
 صرف دے اللہ الادہ وی، پہ خلاف دے سحر چہ دے ہفتے دے لغت امان
 او مفسرینورم دا بیان کریدے، مَا دَقَّ مَا أَخْلَقَ وَ لَطَفَ، یعنی کوم
 فعل او عمل چہ پہ مخفی اسبابو بناوی ہفتہ سحر دے، دے سائنس
 بعضے موجودہ مصنوعات ہم دے سحر پہ تعریف کین دا خلیدے شی، جکہ
 چہ دانسانی فعل دے، دانسان پہ اختیار کین دے پہ بنود نہ اوز کرے،
 کسب او اکتساب، پہ مشق او تجربہ حاصلیری دے نہ علاوہ عادی
 آوردی دے دے اسباب لکہ دے عام کار کسب دا سے بشکارہ او ظاہری

چہ عام خلق پر ہم پوہیزی، کچرے لہ دے دروغون بنی یو خلاف
 عادت کار ظاہرشی نو دابہ معجزہ نہ وی، بلکہ پہ استدراج او سحر
 کینے بہ حکم داخل وی، چہ دے ہفتے مخفی ہفتہ اسباب موجودی کوم چہ
 مادی وی او کہ غیر مادی وی، خو تعلیم یافتہ او مشق کوونکی خلق
 نے استعا لوی، عبد اللہ المقنع یا زردشت نہ کچرے دا سے کارونہ
 صادر شوی وی، نو ہفتہ ہم پہ دے قسم کین داخل دی، لکہ چہ دے شیخ
 الاشراف او سکاکی نہ ہم دا سے امور بشکارہ شوی دی چہ دے نبوت
 دعویٰ نہ لہ لہ ز تاریخ کین شتہ دے درنگ دے ابوالطیب المتنبی او دے نو
 متنبی نو نہ ہم دا سے کارونہ ظاہر شوی دی دا تہول سحر، استدراج
 تجربو، او تعلیم سہ تعلق لری مثلاً دے شیونکی پہ لاس اچو لو دے شیخ الاضر
 لاس دے او بے نہ را بیکی دل او دے شیونکی تک نہ پس بیالاس جو رہیدل چہ
 پہ حقیقت کینے لاس نہ و بلکہ رومالو، اولکہ دے سکاکی چہ بھدا کین اور
 دا سے بند کرو چہ یونغرے ہم نہ بگیدو، دے طاش کبری زادہ روحی نہ نقل
 دے رجمالہ مسلمانوں کا نظام تعلیم و تربیت گیلانی جلد ۱ ص ۱۸۱ عاشرم ابن سینا
 پہ آخر دے اشادات پہ یو باب کین اگر چہ دے خوارقو دے خلاف عادت خیزونو
 طبعی اسباب ہم بیان کریدی او پہ تفہیمات کین شاہ ولی اللہ رح دے
 إِنَّمَا الْمُعْجَزَاتُ وَالْكَرَامَاتُ أُمُورٌ أَسْبَابِيَّةٌ غَلَبَ عَلَيْهَا السُّبُوحُ
 فَيَأْتِيَتْ سَائِرُ الْأَسْبَابِيَّاتِ، او خوارق نے پہ متازا سبایا تو کینے
 شمیر کریدی لیکن دے مقصد خوارق پوہے تہ تزدے کولے اودانے
 مقصد نہ دے چہ دے درجہ دے عامو سبایا تو پہ شان کسبی او
 مشقی دے

دنبوت حقیقت

دے نبوت حقیقت خو اللہ تعالیٰ پیٹرنی یا پخپلہ نبی لیکن دے شکل

پہ ذہن کین را وستود پاره امام کا زوی رحمہ اللہ پر مطالب علم لید
 کچھ چہ خہ لیکلی دی دھے خلاصہ دادہ . چہ انسان کین دودہ طاقت
 دی، (۱) د خیر او شر معلوم قول (۲) او دویم د خیر د عمل کو لو او د شر
 د عجز کید و طاقت، د رومی طاقت نوم قوت نظری دے او د دویم
 طاقت نوم قوت عملی دے دے دوار و قوتو نو پہ لحاظ د انسان
 دے قہ دی،

(۱) یو ہن خلق چہ پخپلہ پہ دے او صافو کین ناقص وی :-
 (۲) بل ہن خلق چہ پخپلہ خو کامل وی لیکن د ناقصا نو تکیل نشی کو
 (۳) بل ہن خلق چہ پخپلہ ہم کامل وی او ناقصان ہم کاملان کو لے شی
 دکمال بیا مختلفے درجے دی دے آخری حد دادے چہ قوت نظری
 دومرہ کامل وی چہ ددہ پہ خہ علم راشی نو ہن د بالکل صحیح وی او
 غلطی امکان ہدیو پکین وی نہ او د قوت عملی دکمال آخری حد دادے
 چہ ہن تہ د داسے قوی ملکہ حاصلہ وی چہ پخپلہ تر بنہ کارونہ صادر
 او بدئی د صادر دید و امکان تر بنہ وی، کوم یو انسان تہ چہ د نظری
 او عملی کمال دا انتہائی درجہ حاصلہ وی ہم دغہ پیغمبر او نبی وی
 (۴) امام غزالی رحمہ اللہ تعالیٰ، پہ (معارج القلہ) اور (المنقذ من
 الضلال) کین د نبوت پہ حقیقت د پوھے لہ پاره چہ کوم تقریر کو
 دے دھے خلاصہ دادہ چہ انسان د پیدائش پہ وخت جاہل وی
 د بتو نہ رومی پہ ہن کینے دلس قوت پیدا کیری چہ پرگرم، بیخ
 او سخت پیڑنی، بیا پہ کہ کین قوت حاسہ او باصرہ پیدا شی چہ پہ
 رنگ او مقدار پیڑنی بیائے د آوری و او خلو قوت پیدا شی چہ پہ
 ہن آواز او مزے پیڑنی او پہ دے د محسوساتو د ختم شی
 بیا یوہ نوے د تیز دور شروع شی چہ پہ ہن دے دھے خیز و نوے

صادی، چہ پہ کوموددہ لاس نہ رسی دآدور پہ او م کال د عجز
 شروع کیری کیری دے دور کین دے خیل، پردی د خوراک خکاک قابل
 بزور نہ او پیڑنی، بیا د عقل زمانہ راشی چہ پہ ہن انسان ممکن،
 مال، صحیح او غلط پیڑنی اُس دے نہ ویراندے یو بلہ داسے رجب
 د عقل رسائی ہفتہ نشتر لکہ خنگہ د حواسو چہ د عقل درجے تر سا
 نہ، دے درجے نوم نبوت دے چہ دھے پہ وجہ دوحی پہ رہنما
 ہن ہنہ علوم او معلومات حاصلیری د کوموددہ کو نہ و نہ چہ عقل

جز دے :-
 د نبوت تا بتو لو د پاره د امام غزالی رحمہ اللہ تعالیٰ، دویم طریقہ
 دے چہ نہ بول کارونہ د کولو دی، اونہ د نہ کولو، بلکہ بعضے
 کولو دی او بعضے د نہ کولو، اُس دا سوال پیدا کیری چہ د کولو او
 نہ کولو د کار و نو فرق ہر انسان کو لے شی، او یائے ہن شوک نشی
 یائے شوک کو لے شی او شوکے نشی کو لے رومی دوارہ احتمالونہ
 رابا بطل دی، یوازے دریم احتمال داسے پائے کیری، چہ بعضے انسانان
 چہ ہنوی دا حد و نہ متعین کو لے شی چہ فلا فی عملونہ د کولو او فلا فی د
 اولو جو کہ دی دغہ حضرات پیغمبران او صاحب شریعت دی :-
 (۱) د احقر پہ خیال کین د بعضے لطیفو خیزونو مثلاً د ایمان، کفر، د طلعت
 عصیت تا ثبات د عقل د حد نہ بہر دی، لکہ خنگہ چہ معقولات د حواس
 نہ بہر دی نو ددی علم د عقل پہ ذریعہ حکہ نشی حاصلیدے مگر د
 د تاثیراتو علم د یرنیات ضروری دے، حکہ چہ د کثیفو خیزونو
 د تریا قوا و زہر و نفع نقصان معمولی دے لیکن روح سہ د
 پہ وجہ د لطیفو خیزونو اثر قوی وی، مادیا تو کینے لطیف اشیا
 الاثر وی، لکہ ستیم چہ دومرہ قوی الاثر دے چہ ریل کا دے

پر منہ دے وہی، لہذا آدم انسان فلاح دے خیزونو د نفع و نقصان
 یوازے رب العلیین حکم کو لے شی چہ ہفہ پچیلہ لطیف او خیر دے
 انتہائی مشرف او عظیم دے او انسان بے حدہ کمزور ہے او ذلیل
 پہ دوارو کئے ہیج جو رخت نشو نا تلے لہذا دے د پارہ یو واسطہ داسے
 چہ خہ قدرے نسبت ئے د اللہ، ہ وی او خہ د انسان سرہ چہ پہ
 طریقہ د اللہ فیض انسانا نو پورے را ا ر سبوی اودا واسطہ د نبوت
 شی ددے واسطہ بہ داسے مثال وی لکہ داورا وا بو یو خائے کولو د پارہ
 چہ د اور پشان گرم اولطیف ہم نہ دے او د ابو پشان یخ او بنید ویکے
 د اور فیض رگرمی) بیغ پہ بیغہ حکم ابو تر نشی منتقل کو لے چہ ددے
 مینخ کنی جو رخت نشہ ہر کلہ چہ د پچکے واسطہ شوہ نو دا اور فیض
 ہلہ ا د سی او ہفہ کرے شی، دغہ حال د محبت الہی اود نبوت د علوم
 چہ د نبی پہ ذریعہ امت او عامو انسانا نو نہ منتقل کو لے شی د روحا
 او ملکیت پہ اعتبار د نبی ذات اللہ سرہ نسبت لری اود بشریت
 انسانیت پہ اعتبار انسانا نو سرہ نسبت لری اودغہ رنگے دیو
 پہ تو کہ د نبی مناسبت مفیض د اللہ) او مستفیض د انسان) د
 سرہ دے :-

رہ) شاولی اللہ نور اللہ مرقدا، پہ حجتہ اللہ کنس د نبوت پہ انسا
 کوہ کلام کریدے د ہفہ خلاصہ حادہ چہ پہ نیاتا تو کنس دہر یو
 جڈا خاصیتونہ دی دغہ رنگ د حیوانا نو د ہر قسم خان خان لہ خہ
 دی، دا ہول خاصیتونہ ددی د صور نوعیہ و فطری غوبنتنہ دہ
 نوعیہ پہ موجب حیوانا نو لہ چہ د ہغوی د ژوند د پارہ فطری او
 عنوی، نہ علاوہ بوبل قسم ادراک ہم در کرے شوے دے چہ ہفہ
 اکتسابی او نظری و پیلے شی اودا پہ تجربہ، غور، فکر او پہ ترتیب

بقدماتو حاصلیزی، ددے پہ ذریعہ انسان، تجارت، کار کسب او
 بلوم او فنون حاصلوی، خود اتول علمونہ د انسان بدنی حالت
 ترون لری، ددے نہ بغیر انسان نہ یوبل قسم ادراک ہم در کرے
 دے چہ د ہفہ د روحانیت فطری خصوصیت دے، او ہفہ نہ
 ملکیتہ ہم رو پیلے شی ہم ددے قوت پہ اثر ہفہ د کائناتو پہ کارخانہ
 کو ی چہ دا خہ لہ جو رہ دہ، خہ چا پید ا کرے یم، شوک مالہ روزی
 ی، او خہ د پارہ ئے پید ا کرے یم، او ددے سوا کو نو پہ جو ا بر تو کئے
 د یو دیر لو ئے طاقت اقراری شی، او د ہفہ پہ ویراندے د زاری،
 زنی نہ توالی او د تا بعد اری آداب پہ خائے را ژبری خود مہ ا مود
 پہ یو قانون الہی موقوف دے، چہ د ہفہ د رضائو لے مقرر ہے
 ددے صورت د اجوز کری چہ لہ دیر و مود و پس خپل منظور نظر
 انسان پیدا کرے کو مچہ ددے فطری غوبنتنہ (د فرما نبرداری
 تون) د ظہور سبب جو رہ شی دانی وی، پہ اصل مضمون موندے د پارہ
 ضافہ ا کرے، چہ عام فہم شی،

د قانونی دلیل د اللہ جل جلالہ، ددے صفتونہ نول قومونہ او

فیونہ منی، ① حاکمیت ② قدرت ③ حکمت
 او بار و صفتونو تقاضا د ادہ چہ خپل رعیت او انسانی مخلوق باندا
 قانون ا جلوی حکم چہ بے قانونہ حکومت ہسے شرم دے، قدرت
 حکمت ہم بے قانونی نہ منی، نو دا ضروری شوہ چہ د حاکم اعلیٰ او د
 العلیین د ذات یو قانون و موجودوی اودا ہم ضروری دہ چہ انسان
 قانونہ خبردار کریشی حکم چہ بے اعلانہ او بے خبرہ قانون بیکارہ

د قانون د اطلاع دوه صورت کید بيشی، یو عمومی او دویم انتخابی او عمومی داچه الله رب العلمین هر کس ته ځان ځان له په هر ملک زمانه کښ ددے خبر ورکوی، خودا د الله د شان او عظمت نه ځکه خلاف ده، چه یو حقیر انسان امیر یا بادشاه هم داسه نه کوی چه کور په کور دگرزی او هر هرتن ته د خبر ورکوی، نو دویم صورت اوس داسه مناسب دے چه الله تعالی یو غوره انسان اټاکي او د هغه په واسطه د خپل قانون خداوندی نه خبر کړی چه د خلقو دین دنیا بشی، او عدل او انصاف قائم شی، او د خیر او شر د عملونو د نتیجونه خبر شی د داسه منتخب او نمائنده حاکم اعلی هستی نوم د شرع په اصطلاح کښ ښی اور رسول دے :-

(۶) د جې د لیل د انسان په فطرت کښه د جسمانی ضروریاتو لکه خوراک، شیناک، نکاح وغیره) محبت هم پروت دے، او د روحانی ضروریاتو (د الله) محبت هم، په دنیا کښ د بتولو قومونو او مذاهبونو د ایشمیر، عبادت کا هونو ددے، صحیح یا غلط مظاہر دی، د عبادت طریقو وی او که غلطه خو مطلب ته الله سره د محبت ثبوت دے، هر که الله پاک د ټولو خلقو محبوب دے او د محبوب، ضالبتول هم فطری غوښتنه ده خودارضایو پټ خیز دے چه د هغه اظهار به په کله نه چه په قیاس او انکل دغه کلام د الله کوم پالک او اعتباری ذات چه بنکاره کیری هغه ته ښی اور رسول وینلے شی، او په دغه کلام د اخوښی او ناخوښی متعین حدود و د شریعت په اصطلاح کښ خو باطله عقیدے، ښه او خراب خوښونه او نارا و عملونه وینلے

(۷) عدلی دلیل، انسانان د خپل ذات باقی ساتلو د پاره د خیزونو محتاج دی، خوراک، شیناک، او ځان ځان ساتل، او د

نوعه د باقی ساتلو د پاره ددنه علاوه د نکاح او د ښه هم محتاج وی دا خلوس ضروریات ټول انسانان غواری او طلب کوی، هر کله چه هر انسان پر خپل شهوانی او په نزوی قوت د ضروریات لټوی نو ځان ځان په جگر ښه او کشمکش پیدا کیری او هر یو به خپل غضبی قوت غوښتنه کوی، ددے جگر و او شر ختمولو د پاره د انصاف قانون په ښکار دے چه د هر انسان خپل خپل حق محفوظ کړی اوس به دا قانون د چا وی (۱) دیو انسان یا د کټرو انسانانو ر پارلیمنټ) او یا به ښه خدا ښه جوړی، په ژومبی ژوو صورتو کښه د عدل مقصد ښه پوره کیری، ځکه چه د عدل قانون جوړولو د پاره دا خیزونه ضروری دی :-

۱) کامل علم او کامل حکمت چه د خیر و شر حد نوم متعین کولو کښه غلطی ا نشی :-

۲) رحمت او شفقت چه د بعضو او عناد په وجه د قانون په جوړولو کښه به انصافی ا نشی :-

۳) پوره داری به، پکښ نه وی چه د قانون په جوړولو کښه د خپل قوم د خپلو وطن دارو لحاظ ا نشی او د نور و حق ا نه و هله شی :-

انسان کښ دادرې واره صفت نشته دده علم مکمل نه ددے د پوره شفقت شته او نه د پیره چټی نه پچ کیدے شی، خود خدا ښه په ذات کښه دادرې واره صفتونه پوره درل نشته، دده په علم کښ غلطی نشته د دنیا ټول انسانان دده پیدا شوی بندگان دی ددے د ټولو یوشان معبود دے، نور رحمت او شفقت ته هم په یوشان دے او پوره جنبه، پکښ هم ځکه نشی راتلے چه الله یو قوم قبیلے یا وطن سره هېڅ تعلق نه لری دده شان دے تصور نه هم اچت او بالادے، قانون جوړولو هم ددے ذات حق دے او دا قانون د کوم پرگزیده بنده، معتمد

اور منتخب نمائندہ پہ ذریعہ چہ لیری دابئی اور رسول عم دے ۔
 رہے تو وسطی دلیل ، بتول مذہبوں ، دا خبرہ مئی چہ انسان ہندہ
 خدائے پیرندگی اور عبادت کو لے شی چہ ورتہ دہندہ ہنما ئی
 لیکن عامو انسانا نو او د خدائے پہ مینج کئے دمرتبہ پہ لحاظ ہیج مناسب
 نشستہ ، عامر انسان دیرلانداے او د دنیا خالق انتہائی بلند دے مزی
 شوہ چہ انسانا نو کین کا اللہ د فیض حاصلو لو دا سے بزرگ زید واسطہ
 دوی چہ بیا دغہ فیض عامو انسانا نو تہ ہفہ اُر سوری ، یو طرف تہ
 د بشریت پہ واسطہ انسانا نو سرہ تر لے وی او بل طرف نہ د روحانی
 پاکیزگی او بلندی پہ برکت اللہ جل جلالہ سرہ مناسبت لری د
 پہ حقیقت کئے د فیضان الہی واسطہ وی چہ د دوی پہ ذریعہ د خالق
 کائنات فیض انسانا نو تہ ر سبزی مثلا موز د اور فیض د گرمی او تو
 سر سول غوار و چہ د ہفہ نہ چائے یا پخ کرے جو کرے ، خود او بو
 او اور جو رخت نہ راجی یو گرم دے بل بیج یو اوج دے بل گوند یو واسطہ
 دیکھے بکار دے چہ د ہفہ پہ ذریعہ د اور گرمی اُبو کئے نتوزی او مقصد
 حاصل شی یا داسے لکہ شاہ ولی اللہ رحم فرمائی ، روح انسانی رچہ لطیفہ
 ربانی دے دیر لطیف دے او انسانی بدن کثیف دے دے دوار و جو رخت
 بشورا تلے اللہ د جو رخت را وستو د پارہ چہ د روح انسانی فیض بدن
 انسانی تہ اوسی واسطہ د روح طبی ر ہفہ براس چہ وینے نہ پیدا گیزی
 نہ پیدا کرے چہ د انسان پہ بدن کئے خوڑ وی ، ہمدغہ رنگ پیغبران
 علیہم السلام د اللہ او د عامو بندگانو پہ مینج کین واسطہ دی ، د رُشد
 او ہدایت دا شکل د اللہ د عظمت سرہ بنائی لکہ د نصاری و د عقیدے
 مطابق اللہ پہ شکل د عیسی علیہ السلام یا د ہندوانو د عقیدے مطابق
 اللہ پہ شکل د رام بشن مہادیو او تلل غلط او د فطرت خلاف دی ۔

اول دا چہ لا مجدود خدائے د انسان پہ شکل کئے محد و کیدل د عقل
 خلاف دی ، دویم :- خدائی د انسان پہ شکل کیدلو سرہ خیلہ خدائی
 قائمہ نشی سالتے او بل دا محمدائے پاٹ کین بہ ہم د بشریت حاجتوںہ
 او ضرورتوںہ راشی ، بیا بہ خدائے پاتے نشی ، دسریم :- دا چہ د انسان
 پہ شکل سہی خو خدائے پخیلہ ہادی شو اُس بہ چہ دے کوم عمل
 کوی ہفہ بہ د خدائے عمل گنر لے شی ، نو انسان بہ د ہفہ تابع
 پہ دے عمل کین ٹکے نشی کو لے چہ ہفہ بہ دا عذر لری چہ انسان
 د انسان پشان عمل خو کو لے شی مگر د خیل خالق او خدائے پشان
 عمل کو ل ناممکن دی ،

خلو رم : دا چہ پہ انسانی جامہ کین د خدائے را تلل مفید نہ دی
 حکم ہفہ د چار عیسی یا رام چندس پہ شکل کئے چہ را شی نو بتول
 تعلق بہ ئے ہم دے سرہ براہ راست وی ، او نور و انسانا نو سرہ بہ ئے
 بالواسطہ وی ، ٹکے چہ ہر انسان کین خوبہ د دغہ عقیدے مطابق
 خدائے نشی نتوتے ، لہذا پہ خائے دے چہ خدائے تعالی د انسانی
 تشکل ذلت پہ سر واخلی ، او پخیلہ د فیض واسطہ شی دا خبرہ دیرہ
 معقولہ دے چہ یو غورہ کرے انسان د فیض واسطہ جو رہہ کری
 چہ د ہفہ عمل د انسانیت ر بشریت پہ وجہ د نور و انسانا نو د پاسرہ
 نمونہ جو رہہ شی یو انسان بادشاہ پخیلہ کوخہ پہ کوخہ نہ گری او نہ
 د بل چاہہ شکل کین گری ، صرف خیل ہو نمائندہ وزیر وغیرہ مقرر کری
 چہ ہفہ د نہ احکام او قوانین نوروتہ ر سوری :- د اسلام د نبوت تصور
 د تہ لونہ زیات معقول دے ہفہ د فطرت سلیمہ او د دنیا د روش
 بالکل مطابق دے ،
 پنجم :- دا چہ پہ شکل د بل ر عیسی یا رام چندس کین د را تلو مطلب دادے

چہ پہ ہننے ظاہر شوے دے نو دا خبرہ حکم غلطہ دہ چہ د خدا
 جلوت گاہ او مظہر دنیا ہر یو خیز دے :-
 ذرا نقدیسی دلیل : خداوندی احکام پیر بندل د ہننے منل او گول
 دہرے وارہ ضروری، دا حکامو پیر بندلو او پوہ د پارہ د معلّم د ہننے
 منلود پارہ د تقدّس رپا کئی، او د گولو د پارہ د مقدّسے رپا کے،
 نونے ضرورت ری، چہ د تعلیم، تسلیم، او تعیلل پہ ذریعہ دین
 الہی باقی پاتے شی، کہ دا سے نہ وی د دین سلسیلہ بہ کت شی او د
 دین جاری سانلو د پارہ د دے ربط او ترون دا سے یو محسوس شخصیت
 سرہ ضروری دے چہ د ہننے عظمت، تقدّس، محبوبیت، پہ زہون
 کتے دا سے مضبوط وی، چہ کلہ ہم تر جہ اوزی او د احیثیت ہم دہنی
 کیدے شی، حکم دہنی تصور دین د پارہ ضروری دے چہ د ہننے
 محبت او تقدّس د دین د شیعو رو بنانہ سانلو د پارہ د تیلو کارو کئی

ختم نبوت

د ختم نبوت مسئلہ د اسلامی تاریخ پہ یو دور کین ہم د شک شیے
 جو کہ نہ دہ پاتے شوے او نہ پہ ہننے د بحث کولو خہ ضرورت گنرے
 شوے دے، لیکن د پاک او ہند پہ برصغیر کین انگریزی حکومت
 د خپلو مفاد او د تاریخی اسلام د شنئی د تکیل د پارہ د اسلام پہ
 دے مرکزی عقیدہ گذار کول ضروری اگنرل د پارہ د دے چہ د مسلمانان
 یوولے ختم شی د دے سازش پورہ کولو د پارہ د پنجاب د ضلع کور،
 داسپور نہ انگریزانو تہ دا سے یو سرے پہ گوتوراضے چہ د دے
 مقصد پورہ کولو د پارہ د مناسبت و ہننے د انگریزانو پہ حمایت

خپل یو امت جو ر کور او د نوی نبوت بنیا دے اگنرلو دیر کتا بونہ
 اےکل چہ د ہننے بنیا دی مقصد و نہ درے دی :-
 ① پہ خپل شخصیت او دعو و زور د رکول :-
 ② د قرآن تحریفونو تہ معارف و تیل :-
 ③ د مسلمانانو پہ د شنئی او د انگریزانو پہ دوستی زور لگول :-
 د دہ بتولہ کاروائی ہم د غہ خلاصہ لری، لکہ اقبال مرحوم وائی :-

سلطنت اغیار را رحمت شمر	رقصہ اے گرو کلیسا کر و مرد
-------------------------	----------------------------

ترجمہ د غیر قومونو د انگریزانو حکومت اے رحمت اگنرلو د گریے خوالن
 گدا کھانے اگنرے او مر شو :-

د نا خبرہ مسلمانانو د ایمان بیچ کولو د پارہ پہ ختم نبوت خہ بیان کول
 ضروری دی، د اسلام مثال د یو عمارت دے او د اہم عمارت درے
 نقشے وی چہ انجنیر اے جو ر وی :-

① ذہنی او فکری نقشہ ② تحریری او کتابی نقشہ ③ خارجی نقشہ
 اسلام د عقائد و اخلاق و عبادا تو یو عمارت دے د ہننے پورہ نقشہ پہ
 علم الہی کین محفوظ دہ، بیاد انفسہ د کتاب او سنت پہ شکل کین جو ر
 شوہ چہ دا د عمارت اسلام یو تحریری نقشہ اگنرہ، بیباخوار لس سورہ
 کالہ د مسلمانانو جاری عمل د دے نقشے او عمارت اسلام یو بھرنے
 وجود و دادر عوارہ یو بل سرہ گدی یو خائے و اخلی دی د اللہ پہ علم
 کینے د اسلام حقیقت ہو بہو د قرآن او حدیث پہ شکل کین بنا کارہ شو
 او قرآن و حدیث کین د اسلام چہ کوم حقیقت و وہم ہننے د مسلمانانو
 پہ ذہن او فکر کین پر لہ پسے نسل پہ نسل منتقل کیدو، د اسلام پہ

بنیادی امور و کتب مسلمانانوا اختلاف انکرو اگر چه پہ نور و امور و
 کئےئے اختلاف و، ہم دغہ وجہ دہ چہ پہ اسلام کئے دیرے فرتے پیدا
 شوئے خو ترے بنہ ہغوی دختہ نبوت پہ بنیادی حقیقت کتب شہ قسیم
 اختلاف انکرو البتہ د کتاب اللہ او سنت نبوی نہ د بھر و تو پہ چل
 انکار کیدے شو او ہد غے ا شو، پہ دے مسئلہ پہ دوڈا بختو، بخت کو
 عقل (۱) نقل : پہ نقل کتب بہ دے دے خیزو نو بخت کیری
 کتاب یعنی قرآن او خیر نبوت (۲) حدیث او ختم نبوت (۳) اجماع
 او ختم نبوت، او دے نہ پس بہ دختہ نبوت پہ عقلی آرخ بیان کو :-

ا: قرآن او ختم نبوت

دندان حکیم د سلو آیتونون زیا تو
 کئے دختہ نبوت مسئلہ بیان شوید
 خود کوتاہ والی پہ خیال مونو یو خوایشونہ را جو نر کو، رو جس پہ سوت
 اجزاب کتب دے :-
 مَا كَانَ مُحَمَّدٌ ابًا أَحَدٍ مِّنْ رِّجَالِكُمْ : محمد صلی اللہ علیہ وسلم ستا سو پہ سر و
 وَلٰكِنْ رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ طوکان : کئے دچاپلانہ دے لیکن د اللہ رسول
 اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ : او پہ بتولو نبیانو مہر دے، او اللہ پہ
 ہر خیز خبر دار دے :-

د آیت با لخصوص پہ ختم نبوت دلالت کوی، یعنی د نبی علیہ السلام پہ
 تشریف آوری سرہ د بتولو نبیانو پہ سلسلہ مہر ا لگیدو، اس پہ چاتہ
 ہم نبوت نشی ور کولے، چاتہ چہ ملاویدا و ہغہ ملاو شو او د ہغوی د
 نبوت دور د بتولو نہ حکم ر ستو کیشودے شو چہ دان نبوت بہ ترقیامتہ
 چلیری پہ آخرہ زمانہ کتب بہ حضرت مسیح علیہ السلام د دوری د امتی پہ
 حیث راجی، بتول پیغمبران اس ہم پہ خپل خپل خاکے پیغمبران دی مگر
 د نیا کتب صرف د محمد د نبوت عمل جاری او ساری دے، او اللہ بتول

خیزونہ پیڑنی تردے، چہ داہم پیڑنی چہ زمانہ دختہ نبوت او
 خاکے دختہ نبوت کوم یودے پہ «خاتم» کئے دے، پہ زیر د پیر و
 قاریا نو قدرت دے، او دے، پہ زور د حسن او د عامہ قرأت دے،
 د لہومبی قدرت یعنی خاتم د خاتم النبیین معنی د بتولو نبیانو
 ختمونکے او دے، پہ زور خاتم معنی د بتولو نبیانو مہر خود کو دوار و
 قرأتو مطلب یودے ہغہ دا چہ ہغوی صلی اللہ علیہ وسلم آخری
 نبی دے او د دوری نہ پس د نبوت دروازہ بندہ شو، حکم چہ د مہر
 معنی د نبوت بندیز د ابویلیغ انداز دے، چہ پیر قرآن سنت او عربی
 لغت متفق دی، د کو موکا فرانو پہ نصیب کتب چہ ایمان نہ وو، د ہغوی
 پہ بارہ کتب د ایمان بندیزے پہ لفظ د مہر بیان کرو، فرمائی

ان الذين كفروا ساءَ عليهم
 عا نذار تهم اثم کم تئذ ا رهم لا
 يؤمنون ختم اللہ علی
 قلوبہم و علی سمعہم و سورا
 البقرة آية ۷۰) : مہر لگیدے دے

کچرے دلته د مہر معنی د ایمان دروازہ بندیدل وی نو پہ خاتم
 النبیین کتب ہم د مہر معنی بہ خاتم د نبوت بندیزوی، لکہ صاحب
 قرآن پخپلہ دا تفسیر کچرے دے پہ مسلم کئے د ابو ہریرہ او پہ
 ترمذی او ابو داؤد کتب د ثوبان رض نہ مرفوعا روایت دے چہ
 قیامت نہ ورا بندے بہ دجالان او دروغثر نان د نبوت دعوا کری
 وَاَنَا خَاتَمُ النَّبِيِّينَ لَا نَبِيَّ بَعْدِي، حالانکہ زہ خاتم النبیین ہم خاتم
 نہ پس چاتہ نبوت نشی ملاویدے ہم دا الفاظ د حدیث یفہ رض
 نہ طبرانی او احمد مرفوعا نقل کریدی پہ روایت د ابو ہریرہ رض

پہ بخاری او مسلم کین د نبوت تشبیه داسے یو کورسره ورکریده
 چه د هغه تعمیر د نبوت د خستو شوه وی د هرنی د نبوت مثال
 بے دیو خسته ورکریده، او په دغه عبارت کین صرف دیو خسته
 خائے خالی وی نو حضور فرمائی چه **حُمِّ هُمْ**، **فَاَنَا هَذِهِ الْمَلِيْنَةُ وَاَنَا**
خَاتَمُ النَّبِيِّينَ؛ د ابو هريره رض نه مرفوعاً حضور علیه السلام شپن
 خصوصیات ذکر دی چه په هغه کین شپن خصوصیت **وَوَخْتَمَ بِي**
النَّبِيُّونَ یعنی په ما د پیغمبری سلسله ختمه شوه رداةً **مُسْلِمٌ**
فِي الْفَضَائِلِ په فتنه الدجال کین د ابو امامه رض نه مرفوعاً روایت
 نقل ده، **وَاَنَا اخِرُ الْأَنْبِيَاءِ وَآتَمُّ الْاٰخِرِ الْأُمَمِ** یعنی **اٰخِرُ** نبی
 یم او تا سواخری امت یمی، دغه رنگ په صحیحینو کین حضرت علی
 ته د حضور علیه السلام د فرمائیل **اَنْتَ مَتْنِي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ**
مِنْ مُوسَى اِلَّا اَنْهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي، یعنی ستا تعلق ماسره هغه ده
 کوم چه د هارون علیه السلام د موسی علیه السلام سره رو سیواد
 ده چه هارون علیه السلام پیغمبر و او خمانه پس پیغمبر نشی کیده
 دغه رنگ د صحیحینو د روایت چه **رَكُمُ يَبْقَى مِنَ النَّبُوَّةِ اِلَّا الْبَشَرَاتُ**
 د نبوت هتج پاتے نشو سواد رشتینی خوبونو پاس تیر شوی د ختم
 آیت په باره کین پخپله صرنا په **رَاٰنَاللهِ اَوْهَام** ص ۲۵۲ ۲۵۳ کین داسه
 لیکي رمگردار سول **ختم کوونکے د نبیا نو ده**، د آیت چه **ختمون نبی**
 نه پس به بل نبی د نیا کین نه لاسخی په رحامة البشری ص ۱۱۱ کین لیکي
اَلَمْ تَعْلَمْ اَنَّ الرَّبَّ الرَّحِيْمَ الْمُنْفَضِلَ سَمِيَّ نَبِيْنَا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
خَاتَمَ الْاَنْبِيَاءِ بَعْدِي سُنْتَنَا وَفَسَّرَ نَبِيْنَا فِي قَوْلِهِ لَا نَبِيَّ بَعْدِي
بَيِّنًا وَاَضْحَحَ لِلظَّلَامِيْنَ په ایام الصلح ص ۱۱۱ کین لیکي **ختمون نبی**
 صلی الله علیه و سلم د **خَاتَمِ النَّبِيِّينَ** تفسیر په **لَا نَبِيَّ بَعْدِي** سره افرایشو

چه خمانه پس به بل نبی نه وی او د حق طلب کوونکوله پاره دا
 خبره بنه بنکاره ده په حدیث **رَاٰنَبِيَّ بَعْدِي** کین **رَاٰ** و لقی
 عام له پاره ده **رِکْتَابِ الْجَزِيَّةِ** ص ۱۱۱ کین لیکي **اَنْخَضِرْتُ صَلَّى اللهُ**
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمَا يَأْتِي فَرْمَانِي دِي، چه خمانه پس به بل هتج یو نبی نه لاسخی
 او حدیث **دَلَا نَبِيَّ بَعْدِي** داسه مشهور ووجه چاهم دده په
 صحت کین خبره نشوه کولے او قرآن شریف رچه لفظ **لَقِيْنِي** ده
 په خپل آیت کریمه **وَلَكِنْ رَّسُوْلَ اللهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ** سره هم
 دده تصدیق کوی، چه په حقیقت کین **ختمون نبی** په نبی باندے نبوت
 ختم شویده، په تریاق القلوب ص ۳۴۵ کین لیکي:

بست او خیر الرسل خیر الانام	هر نبوت را برود خداختام
-----------------------------	-------------------------

دده تصریحاً تونه پس په دے خبره کین هتج شک شبه نه پاتے کیزی
 چه ذکر شوه آیت په ختم نبوت کین د قطعی الثبوت کید و نه
 علاوة قطعی الدالات هم ده،

د خاتم النبیین لفظ او د عربو لغت

- ① **په روح المعانی کین دی چه **رَخَاتَمَ** (مَا يُخْتَمُ بِهِ) ته و بیله شی لکه
 خنکه **رَطَّيْعٌ** (رَمَا يُطَّيْعُ بِهِ وَيُلْهَى،**
- ② **په مفردات** د امام راغب کین دی، **وَرَخَاتَمُ النَّبِيِّينَ لِأَنَّهُ خَتَمَ النَّبُوَّةَ**
- ③ **وَفِي الْمُحْكَمِ لِابْنِ سَيِّدَةَ وَرَخَاتَمُ كُلُّ شَيْءٍ وَرَخَاتِمَةُ عَاقِبَةُ وَآخِرَةُ**
- ④ **وَفِي التَّهْدِيْبِ، لِأَنَّ هَدْيِي وَرَخَاتَمُ النَّبِيِّينَ أَيْ اٰخِرُهُمْ؛**
- ⑤ **وَفِي لِسَانِ الْعَرَبِ وَرَخَاتِمُهُمْ وَرَخَاتِمُهُمْ اٰخِرُهُمْ،**
- ⑥ **وَفِي تَاجِ الْعُرُوْبِ اَلرَّخَاتِمُ بِالْفَتْحِ وَالْكَسْرِ مِنْ اَسْمَائِهِ**

عَلَيْهِ السَّلَامُ وَهُوَ الَّذِي خَتَمَ النَّبُوَّةَ بِمَجِيئِهِ :
 ﴿٤﴾ وَفِي مَجْمَعِ الْبَحَارِ، وَخَاتِمٌ بِالْفَتْحِ بِمَعْنَى الطَّالِبِ أَيْ شَيْءٍ يَدُلُّ عَلَى أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي :
 ﴿٥﴾ وَفِي الْقَامُوسِ الْخَاتِمُ الْخَيْرُ الْقَوْمِ كَالْخَاتِمِ وَخَاتِمُ النَّبِيِّينَ أَيْ الْخَيْرُ مِنْهُمْ
 ﴿٦﴾ وَفِي كَلِمَاتِ أَبِي الْبَقَاءِ وَتَسْمِيَةُ نَبِيِّنَا خَاتِمَ الْأَنْبِيَاءِ لِأَنَّ خَاتِمَ الْقَوْمِ الْخَيْرُ الْقَوْمِ ثُمَّ قَالَ وَنَفِي الْأَعْمَ يَسْتَلْزِمُ نَفِي الْأَخْصِ :
 ﴿١٠﴾ وَفِي الْقَعَّاجِ وَخَاتِمٌ بِكسر التَّاءِ وَفَتْحِهَا كَلِمَةٌ بِمَعْنَى وَاحِدٍ وَالْمَجْمَعُ الْخَوَاتِمُ وَخَاتِمَةُ الشَّيْءِ الْخَيْرُ لَهُ وَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَاتِمُ الْأَنْبِيَاءِ

دخاتم النبیین لفظ او مفسرین کرام

دا صحابہ کرامونہ دمیرزا تر زمانے پورے یا دہکنہ دستو پورے دقرآن حکیم چہ خومرہ تفاسیر یا ترجمے شویدی تولو دخاتم النبیین تشریح دا کردیدہ چہ دخضور علیہ السلام نہ پس بل چاتہ نبوت نشی ملاویدہ لیکن خہ وخت چہ گوردوا سہوری د نبی جورید و عمم ا خور و نو پہ اول کینے خونہ بلکہ پہ اخر کینے دختم نبوت خپلہ عقیدہ او خپلہ تشریح دے د پارہ بدله کپہ چہ پخپلہ ہم نبی جور شی او پہ دے کین د امید خلاف کامیابی دہ تہ ا شوعہ ،
 د ہفہ خپل بیان دے چہ خما د ا گمان ہم نہ و چہ مسلما نان بہ د نبوت جاری پاتے کیدل قبول کپری، لیکن انگریزی تعلیم اودم نگریری حکومت حمایت اود دین د پوہے او عظمت ختمید و دانہ کیدو کک کار کیدو کک کپرو انا لله وانا الیہ راجعون ۰ نردے چہ دے مصنوعی نبوت د یو کامیابے او فاکہ منہ دے فیکٹری شکل اختیار کپرو او مردن سازی لہ د تبلیغ اسلام پہ نوم د فیکٹری پہ آمد نئی کتے بنہ زیاتے ا کپرو

اوبل طرف تہ ددے نبوت پہ مونی کو د عہد واد تھوا گانو باران اودرین دا نو بہ دے دوی محسوسہ کپہ چہ دا ہول ہر خہ پہ دے خود ساختہ نبوت دایمان دا ورو برکت دے، یا پہ نور تو کو کین د میرزا معجزہ دلا د کو دے د چہ اکثریت د مسلما نان نو مجرور دے، کچرے د حال تو یا خونی د غفلت دا رفتار و نو عجیبہ ندہ چہ د مسلما نان پہ سہ یوبل اسرا بیل سورشی اود غہ وخت بہ بیابھیغ تدابیر خہ کار نشی کولے ع

دیدہ مردم شناسے با بدت	کشورے محکم اساسے با بدت
سیر مرگ و زندگی برکاشاد	مشرید رومی حکیم پاک زاد

ہر ہلاک اُمت پیشین کے بود : زانکہ بر جندل گمان ہر دند عود :
 (اقبال مرحوم)

۱۰ امام المفسرین ابن جریر طبری پہ خپل تفسیر کین فرمائی :
 وَاللَّيْلَةَ رَسُولُ اللَّهِ وَخَاتِمُ النَّبِيِّينَ
 الَّذِي خَتَمَ النَّبُوَّةَ فَطَبِعَ عَلَيْهَا فَلَا
 تَخْرُجُ لِأَحَدٍ بَعْدَهُ إِلَى قِيَامِ السَّاعَةِ
 وَبِحَوْلِ الَّذِي قُلْنَا قَالَ أَهْلُ التَّائِيلِ
 یعنی دوی د الله ہفہ رسول او خاتم النبیین دی کوم چہ نبوت ختم کپرو او پہ ہفہ مہر انگولوا د ہفہ نہ پس بہ ہیچا د پارہ ترقیامتہ نشی پرائتے کیدے او ہمد غہ

۱۱ حضرت علی بن حسین نہ ابن جریر نقل کوی
 كسر التَّاءِ مِنْ خَاتِمِ النَّبِيِّينَ بِمَعْنَى : خَاتِمِ النَّبِيِّينَ ذَاتِ، پہ زیر چہ معنی
 نہ ختم النبیین الے قولہ وقرء : بہتے داوی چہ ہفوی تول انبیاء
 ذلک فیما یدکر الحسَنُ وَالْعَاصِمُ ختم کپل پہ قام یا نو کین د حسن ر

وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ بِفَتْحِ التَّاءِ مَعْنَى : او عاصمہ نہ درت : پہ زور خانہ
 أَنَّهُ آخِرُ النَّبِيِّينَ رَجُلًا مَعْنَى : نقل دے پہ دے معنی چہ دے آخری
 پیغمبر دے،

(۳) تفسیر ابن کثیر کہن دی :-
 فَهَذِهِ الْآيَةُ نَصٌّ فِي أَنَّهُ لَا نَبِيَّ
 بَعْدَهُ وَإِذَا كَانَ لَا نَبِيَّ بَعْدَهُ فَلَا
 رَسُولَ بِالطَّرِيقِ الْأُولَى لِأَنَّ
 مَقَامَ الرِّسَالَةِ أَخْصُ مِنْ مَقَامِ
 النَّبُوتِ فَإِنَّ كُلَّ رَسُولٍ نَبِيٌّ وَلَا
 يَنْعَكْسُ وَبِذَلِكَ وَرَدَتْ
 الْآحَادِيثُ الْمُتَوَاتِرَةُ
 مِنْ حَدِيثِ جَمَاعَةٍ
 مِنَ الصَّحَابَةِ (ابن کثیر جلد ۸ ص ۸۰)

یولوئے ہولی حضور علیہ السلام نہ نقل کریدی، ورنہ دے لیک :-
 لِيَعْلَمُوا أَنَّ كُلَّ مَنْ ادَّعَى هَذَا : دے کپارہ چہ امت پہ دے خبر
 الْمَقَامَ بَعْدَهُ هُوَ كَذَّابٌ أَفَّاكَ : شی چہ حضور علیہ السلام نہ پس
 دَجَالٌ (جلد ۸ ص ۸۰) : خوک چہ دے مقام نبوت (دعوے کوی ہفہ
 دروغ و غزن، دروغ تیوٹکے اودجال دے،

(۴) تفسیر کشاف کہن دی :-
 خَاتَمَ بِفَتْحِ التَّاءِ بِمَعْنَى الطَّايِعِ : خاتم دے پہ زور معنی (مہر)
 وَبِكَسْرِهَا بِمَعْنَى الطَّايِعِ وَقَائِلٍ (پہ زیر معنی کے مہر لکونے
 الْحِجْمِ وَتَقْوِيهِ فِرَاةً عَبْدَ اللَّهِ بْنِ : اود دے معنی تقویت قرآن دے
 مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَاللَّهُ رَافِعُ جَبَلٍ : اللہ بن مسعود رضی اللہ عنہما

فَإِنْ قُلْتِ كَيْفَ يَكُونُ آخِرُ الْأَنْبِيَاءِ
 وَعَيْسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ يَنْزِلُ آخِرَ
 الزَّمَانِ قُلْتِ مَعْنَى كَوْنِهِ آخِرَ الْأَنْبِيَاءِ
 أَنَّهُ لَا نَبِيَّآ أَحَدًا بَعْدَهُ وَعَيْسَى مِّنْ
 نَّبِيِّ قَبْلِهِ - زمانہ کہن دے آسانہ ر کوزہ بیری نوجواب دے دادے چہ دے
 حضور علیہ السلام نہ پس بہ بل خوک نبی نشی جو رو لے اوعیسوی علیہ
 السلام خود ورنہ دے نہ نبی جو رو دے،

(۵) پہ تفسیر روح المعانی کہن دی :-
 وَالْمُرَادُ بِالنَّبِيِّ مَا هُوَ أَعَمُّ مِنَ الرَّسُولِ
 فَيَلْزَمُ مِنْ كَوْنِهِ خَاتَمَ النَّبِيِّينَ كَوْنُهُ
 خَاتَمَ الْمُرْسَلِينَ، وَالْمُرَادُ بِكَوْنِهِ
 خَاتَمَهُمْ انْقِطَاعُ حُدُوثِ وَصْفِ
 نَبُوتِهِ فِي أَحَدٍ مِنَ الثَّقَلَيْنِ بَعْدَهُ
 عَلَيْهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ بِهَا فِي هَذِهِ النَّشْأَةِ
 لَا يَقْدَحُ فِي ذَلِكَ مَا جُمِعَتْ
 عَلَيْهِ الْأُمَّةُ وَاشْتَهَرَتْ فِيهِ
 الْأَخْبَارُ وَلَعَلَّهَا بَلَغَتْ مَبْلَغَ التَّوَاتُرِ
 مَعْنَوِيٍّ وَنَطَقَ بِهِ الْكِتَابُ عَلَى
 نَوْلٍ وَوَجِبَ الْإِيْمَانُ وَكُفْرُ مُنْكَرِهِ
 فَلَوْلَا سَفِيَةٌ مِنْ نَسْرُؤِ عَيْسَى عَلَيْهِ
 السَّلَامُ آخِرُ الزَّمَانِ لِأَنَّهُ كَانَتْ
 تَقْبَلُ لِحَاقِ نَبِيِّنَا النَّبُوتَ فِي هَذِهِ
 النَّشْأَةِ : ایمان پہ ہفہ واجب دے، اود دے منکر فلسفیان کا نرسول

دنی مطلب دے رسول نہ عام
 دے نوھر کلہ چہ حضور علیہ
 علیہ السلام خاتم النبیین شونو
 خاتم المرسلین خاتما شواو
 دختموونکی مطلب داچہ نوے
 نبوت پہ تقیثوور بیرون پیادہ
 کہنم شوھر کلہ چہ نبی علیہ السلام
 پیغمبر شواو اودختم نبوت دے
 عقیدے خلاف نہ دے پر کوے
 چہ امت اجماع کریدہ اوپہ ہفہ
 کہن مشہور احادیث وار ددی
 اوکیدے شی چہ دے تواتر معنی
 درجے نہ رسیدلی وی اوپہ
 کوے چہ قرآن تصریح کریدہ او
 اود دے منکر فلسفیان کا نرسول

(یعنی نزول د عیسیٰ علیہ السلام پہ آخرہ زمانہ کن) حکمچہ دے
حُبُونِز د نبی علیہ السلام نہ وہا ندے : نبی شومے دے :

(۷) پہ تفسیر مدارک کن دی،
خَاتَمَ النَّبِيِّينَ يَفْتَحُ السَّامِيَّ قِرَاةً
عَاصِمٍ بِمَعْنَى الطَّابِعِ أَيِ الْخَيْرِ هُمْ
لَا يُنْتَبَهُ أَحَدٌ بَعْدَهُ وَعَيْسَى مِنْ
نَسَبِ قَبْلَهُ وَغَيْرُهُ بِكَسْرِ السَّامِ
بِمَعْنَى الطَّابِعِ فَأَعِيلَ الْخَيْرِ وَتَقْوِيهِ
قِرَاةً أَبْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ

السلام نہ ورا ندے پیغمبر شومے دو :- او د عاصم نہ بغیرد تلو قاریا نو
قرأت دہلے پہ زبردے چہ معنی نے ختم کورنگے او مہر لگورنگے دے او
د ابن مسعود قرأت ددے تائید کوی

(۸) پہ ذرقانی شرح مواہب کن دی رخاتم النبیین، ای الخیر ہم
د خاتم النبیین معنی آخری نبی (جلد ۳ ص ۲۷۲) بہ ہم دا پہ
تفسیر د بحر المحيط جلد ۱ ص ۱۳۳ او ابوالسعود پہ حاشیہ د تفسیر
کبیر جلد ۳ ص ۱۷۱ کن لیکے :-

(۹) شفاء قاضی عیاض رح پہ تفسیر د آیت رخاتم النبیین کن لیکے
رطبع بریلی ص ۳۷۲ :-

مِنْ أَدْعَى مِنْهُمْ أَنَّهُ يُوحَى إِلَيْهِ : چہ خوک د رحی لا تلو خیل خان نہ
وَأَنَّ لَمْ يَدْعَى النَّبِيُّوَةَ إِلَى أَنْ قَالَ : دعوی لری اگر چہ دعوی دے دینے
فَهُوَ لِأَعْيُنِهِمْ كَقَارِ مُكِنِّ بُونَ : کے نہ وی خود اتول کا فردی نہ
النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَنَّهُ : علیہ السلام نہ ددو غو نسبت
أَخْبَرَ أَنَّ خَاتَمَ النَّبِيِّينَ وَلَا نَبِيَّ : کوونکی دی، حکمچہ ہفتہ خیر

بَعْدَهُ وَأَخْبَرَ عَنِ اللَّهِ أَنَّهُ خَاتَمُ
النَّبِيِّينَ وَأَنَّ أُرْسِلَ إِلَى كَافَّةِ
النَّاسِ وَأَجْمَعَتِ الْأُمَّةُ عَلَى حَيْلِ
هَذَا الْكَلَامِ عَلَى ظَاهِرِهِ وَأَنَّ مَقْبُومَهُ
الْمُرَادُ بِهِ دَرَنُ تَأْوِيلٍ وَلَا تَخْصِيصٍ
فَلَا شَكَّ فِي كُفْرِهِ هُوَ لِأَنَّ الطَّوَائِفَ
تَطَعًا جَمَاعًا وَسَعًا :

کفر کن ہیج شک نشته کور چہ بلہ معنی ددے خِلان کوی :-
(۹) امام غزالی رحمہ اللہ لیکے :-

أَنَّهُ لَيْسَ فِيهِ تَأْوِيلٌ وَلَا تَخْصِيصٌ وَ
مَنْ أَوْلَهُ بِتَخْصِيصٍ فَكَلَامُهُ مِنْ
أَنْوَاعِ الْهَدْيِ يَأْتِي لَا يَنْتَعِ الْكُفْرَ
بِنَكْفِيهِ لِأَنَّهُ مُكَدِّبٌ لِهَذَا النَّصِّ
الَّذِي أَجْمَعَتِ الْأُمَّةُ أَنَّهُ غَيْرُ مَا وُلِّ
وَلَا تَخْصُوصِ (الاقْتِصَاد) :-

دشہ رنگ د تفسیر وہ تلو کتا بونو کن د رخاتم النبیین، ہم دامعے
بیان شویدے او پہ آنا روکن د غلور شپیتو صحی بہ کرامونہ د ختم نبوت
ہم دا معنی مغقول دہ :-

د سَلُونَهُ زِيَاتُوا يَتَوَلَّوْنَ قُرْآنَ كُنْ بِه عموی انداز د مسئلہ ثابتہ دہ چہ د
حضور علیہ السلام نہ پس بل چاتہ پیغمبری نشی و رکولے چہ ہفتہ موز

س د شعونا نا تو پہ ذیل کن بیا توو خود دے نہ ورا ندے د قادیانیا نو
بو شو تخریفونہ او شیطانی و سوسے لرے کول غوار و چہ د خاتم النبیین
آیت سرہ تعلق لری :-

رُومِے تخریف

کچرے د خاتم النبیین معنی آخری نبی وی نو
 د حضرت عیسیٰ علیہ السلام نزول د دے خلاف
 دے دے جواب تیر شوچہ د ختم نبوت معنی دنوی نبوت کرور کیدو بندیز دے دے زور
 پیغمبر نہ پیغمبری واپس اغستل نہ دی، مراد، پہ دور محمد بنی د عیسیٰ
 علیہ السلام را تلل داسے دی لکه یوگور نو د صوبے د بل گور نو صوبے تہ
 پہ دے حیثیت را شی چہ د دے صوبے دا حکام و دلانڈے بہ وی، بلکہ پہ
 غورا و ژور کتوسرہ معلومیزی چہ د عیسیٰ علیہ السلام را تلل
 د ختم نبوت دلیل دے، کچرے آئندہ کنی د نبوت سلسلہ ختمہ نڈے
 نو د تیر شو و پیغمبر انونہ یوازے د حضرت عیسیٰ علیہ السلام د راوستو
 شیخ ضرورت نہ کو، د تیلونہ دیو پیغمبر عیسیٰ علیہ السلام راوستن
 د دے خبرے دلیل دے، چہ د انبیاء علیہم السلام شمیر د حضور علیہ
 السلام پہ نبوت ختم شو، لہذا د تیلونہ ہم دغه یو پیغمبر حکم مخصوص کریشو
 دویم تخریف

د خاتم معنی مہر دے یعنی د حضور علیہ السلام
 نہ رُستو کچرے پیغمبر جو را یدا نو دودہ علیہ السلام
 پہ مہر او تصدیق سرہ بہ جو ریزی، نواول خود جن داتپوس کو دچہ
 چہ دامعنی د عربی لغت پہ کو مکتاب کنی لیکل دے او پہ کو م حدیث کنی
 دے او پہ کو م تفسیر کنی دا تشریح شویدہ؛
 پہ قرآن متواتر حدیثو او اجماع امت کنی خود مہر معنی بندیز راغلی
 لکه ختم اللہ علی قلوبہم۔ او الیوم نختم علی اتواہیم۔ نو د دے
 تیلو پہ خلاف د مہر معنی جاری کول کلہ کید نشی، حکمہ چہ بچیلہ
 ہم د مہر معنی بندیز کیدلا، او کچرے جاری کول مراد وی، نو پیغمبر
 د حضور علیہ السلام خہ خصوصیت شوچہ دنور و پیغمبر انونہ پس نبوت او د حضور
 علیہ السلام نہ پس ہم جاری او کچرے دے نہ مطلب نبوت جاری ساتل وے نو پہ دے

خوارس سو و کالو کنی کم ناکم سئل نبیان خوبہ راغلی و وکتہ چہ د
 حضور علیہ السلام کمال خوبینہ بنکارا شوے وے کتہ، او کچرے نبوت
 د حضور علیہ السلام پہ تا بعد ازنی ملاویدے، نو بیابہ د کسبی
 وے وھبی بہ نڈے دے، د دے نہ علاوہ پہ دے صورت کچہ بہ داہم
 مثل پکاروی، چہ پہ دے خوارس سوہ کالہ کنی د پیغمبر اسلام صلے
 اللہ علیہ وسلم، داسے یو کا مل متع پیدا اشوچہ دھے پہ بدل کنی
 مفرتہ نبوت و رکیرے شوے وے، پہ دومرہ زمانہ کنی ہیله د
 نگریز پہ مہر بانئی یوازے پہ آدیہ ورت کنی ہم یو پیدا اشوچہ د
 مفرتہ آخرہ بچیل نبوت کنی شک وو، کلہ اقرار او کلہ بہ انکار
 تر دے چہ د هغه متونکی پہ دؤ تیلو کنی تقسیم شو۔

دویم تخریف

پہ آیت د خاتم النبیین کنی در النبیین
 الف لام ذھنی یا عہد خارجی دے
 چہ مطلب ہے صرف تشریحی انبیاء دی گویا کہ حضور علیہ
 السلام د تشریحی انبیاء و خاتم دے، جواب دادے چہ عہد
 خارجی د پارہ پہ تیر شوی کلام کنی د تشریحی انبیاء و علیہم السلام
 کو ضروری دے خود لتہ نشنہ او عہد ذھنی د پارہ دا ضروری
 ہ استغراق هلنہ میکن نہ وی لکہ آ کلہ الذیئب۔ او۔ اشتر اللحم
 منذ عامۃ اهل الاصول، والعربیۃ۔ لام التخریف سؤل و دخلت
 المفرد او اجمع نفید الاستغراق الا اذا كان معہودا
 فیات ابی البقاء ۳۷) و فی الکشف رجاصتہم و ان دخلت علی
 جمع و فی المرضی ج ۱۰ ص ۱۳ فاذا کم یکن للبعضیۃ لعدم دلیلیہا
 رجب گونہا لیل استغراق :-
 علوم تخریف خاتم النبیین کنی الف لام استغراق حقیقی

د پارہ نہ دے بلکہ دعرفی د پارہ دے، یعنی تشریحی انبیاء مراد دی
 نہ چہ مطلق انبیاء لکہ رَوِیْقُلُوْنَ النَّبِیِّیْنَ کِن چہ صرف بعضے ہف
 انبیاء مراد دی چہ کہ بنی اسرائیلو پد زمانہ کن و، جواب تے دا دے
 چہ استغراق عرفی ملتہ آغستے شی کوم خائے چہ استغراق حقیقی
 ممکن نہ وی لکہ رَجِعَ الْأَمِيرُ الصَّاعَةَ حکہ چہ دتوے دنیا د
 ندر کوا نورا جمع کول دعرف او عادت پہ لحاظ ممکن نہ دی، لیکن
 یہ رخاتم النبیین کن بے تکلفہ استغراق درست دے، او
 یَقْتُلُوْنَ النَّبِیِّیْنَ کن استغراق ممکن نہ دے، صوبز تپوس کو
 چہ وَلَکِنَّ الْبِرَّ مَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْأَخِرِ وَالْکِتَابِ وَالنَّبِیِّیْنَ
 دارنگ ووضوع الکتاب وچایشی بالنبیین، وَاِذْ أَخَذَ اللَّهُ
 مِيثَاقَ النَّبِیِّیْنَ کِن استغراق حقیقی مراد دے او کہ عرفی بہ

نَحْمُ تَحْرِيفٌ | دخاتم معنی دکوتے غم دے چہ مطلب
 تے زینت رہناشت) دے یعنی حضور علیہ

السلام د انبیاء علیہم السلام بناشت دے، جواب تے دا دے چہ حقیقی
 معنی مراد اغستل تر هف محال نہ دکا نزخوچہ مجازی معنی مراد اغستل
 صحیح نہ وی او دلته خو حقیقی معنی مراد اغستل صحیح دی اد لغت
 حدیث، واجماع دامعنی متعین کہیدہ لہذا دلته مجازی معنی اغستل
 غلط دی کہ داسے نہ وی نوبیابہ د قرآن دیولفظ معنی ہم نشی
 متعین کیدے او هر لفظ بہ د مجازا نواو یلا تو کابہ جورہ شی
 او حقیقت بہ ورک شی، د صوم، صلوة اور کوا تہو لومعنی بہ بدے شی
 د خانم النبیین آیت نہ پس موبز د قرآن حکیم خونو دینو نہ پیش کوو
کمالی دلیل :- دویم آیت، **الْيَوْمَ اكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ** وَاَنْعَمْتُ
عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمْ الْإِسْلَامَ دِينًا لِمَا نَدَاهُ آيَةٌ ع

پہ دے آیت کن د دین دکمال اعلان ا نشو د بخاری د حدیث پہ موجب
 هغه ورخ د عرفی و، مظہری کن دی چہ دے نہ پس حضور علیہ السلام
 یو آتیا ورخے ژوند دے دو، ابن کثیر د دے آیت پہ بارہ کن لیکي چہ دا آیت
 پہ امت دتولونہ لوئے نعت دے، **حَيْثُ اكْمَلْ لَهُمْ دِينَهُمْ فَلَا
 يُجْتَاوُونَ إِلَى دِينٍ غَيْرِهِ وَلَا إِلَى نَبِيٍّ غَيْرِ ذِيئِهِمْ وَلِهَذَا جَعَلَهَا خَاتَمَ
 الْأَنْبِيَاءِ وَبَعَثَهُ إِلَى الْإِنْسِ وَالْحَيِّ**

امام رازی د دے آیت پہ تفسیر کن لیکي، **إِنَّ الدِّينَ مَا كَانَتْ تَأْتِيهَا
 الْبَيِّنَاتُ بَلْ كَانَتْ أَبَدًا كَامِلًا كَانَتْ الشَّرَائِعُ النَّازِلَةُ كَافِيَةً فِي ذَلِكَ
 الْوَقْتِ إِلَّا أَنَّهُ تَعَالَى كَانَتْ عَالِمًا فِي أَوَّلِ وَقْتِ الْبَعْثَةِ بِأَنَّ مَا هُوَ
 كَامِلٌ فِي هَذَا الْيَوْمِ لَيْسَ بِكَامِلٍ فِي الْغَدِ وَلَا يُصَالِحُ فِيهِ لِأَجْرَمٍ كَمَا
 يَنْسَخُ بَعْدَ الثَّبُوتِ وَكَانَ يَزِيلُ بَعْدَ التَّحْكِيمِ وَأَمَّا فِي الْآخِرَةِ مَا فِي
 الْبَعْثَةِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ شَيْعَةً كَامِلَةً وَحَكَمَ بِمَقَانِبِهَا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ
 فَالْشَّرْعُ أَبَدًا كَانَ كَامِلًا إِلَّا أَنَّ الْأَوَّلَ كَمَا أَنَّ إِلَى يَوْمٍ مُّخْصَوْنَ وَ
 الثَّانِي كَمَا أَنَّ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ فَلِأَجْلِ هَذَا الْمَعْنَى قَالَ الْيَوْمَ اكْمَلْتُ
 لَكُمْ دِينَكُمْ :- دا آیت پہ لاندینو و جھو پہ خیر نبوت دلالت کوی
 (۱) د دین کمال پخپلہ د دے دلیل دے چہ د حضور علیہ السلام بعثت
 دتولونہ آخر کن ا شوچہ د نبوت پہ فہرست کن ہیٹوک سبی
 باقی پاتے نشو :-**

(۲) د نبی ساتک پہ دین کن د پاتے نقص لرے کولو د پارہ، یا خروخت
 پورے د چلیدہ نکوا حکامو د تسخ د پارہ یا پہ دین کن د کرے شوی
 تحریف لرے کولو د پارہ وی لیکن قرآن او دین اسلام کمال دے
 پہ دے کن ترمیم او تسخ نشی کیدے او پہ (۱) انا نحن نزلنا الذکر و
إِنَّا لَهُ لَحَفِظُونَ (ط) کن د قرآن د الفاظوا و معنوبلکہ د تلفظ د

دَحْفَاظَتِ اِعْلَانِ دَعِي لِهَذَا كَد تَحْرِيفِ لِرَعِي كُولُوهُم ضَرُورَتِ نَشْتِه
 بَاقِي دَعِي دَعِي اَوْتَبْلِيغِ كَارِ بَتُولِ اُمَّتِ نَهْ يَهْ جَمْعِ وَرَكْبِي شَوْبِدِي لَكِه
 فَرَمَائِي كَنْتُمْ خَيْرَ اُمَّةٍ اُخْرِجْتُ لِلنَّاسِ تَامُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ
 تَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ ط. نُوْحَكِه دَعِي بِلِ نَبِي ضَرُورَتِ پَانِي نَشُو:
 (رِس) كَجَرِي نَبُوْتِ جَارِي وَي نُو دِي نِ اِسْلَامِ بَه نَاقِصِ پَانِي شِي اَو دَاسَلَا
 بَتُولِ اِحْكَامِ بَه فَضُولِ ثَابِتِ شِي حَكِه چِه خُو پُو رِي مَسْلِمَانِ بَه دِه
 نُوِي نَبِي اِيْمَانِ رَا وِ نَبِي، نُو يَه قُرْآنِ، حَدِيثِ اَو يَه بَتُولِ اِسْلَامِي
 شَرِيْعَتِ دَاوُلِ نَه تَرَا خِرَا دَا اِيْمَانِ رَا وِ رُو بَا دَجُودِ بَه كَا فِرَا وِ هِمِيْشِه
 جِهَنِي وَي، نُو دِي نِ كَمَالِ بَه يَه دَعِي نَبِي اِيْمَانِ رَا وِ رُو بَا نَدِي ضَحْمَرِي
 اَو يَه هَغِه بَه دَا اِيْمَانِ رَا وِ رُو نَه بَغِي رِي نِ نَا مَكْمَلِ بَلَكِه كَا لَعْدَامِ وَي،

مِيثَاقِي دَلِيلِ

اَيْتِ دَا وَاذَا خَدَا اللهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّنَ لَمَّا اَتَيْتُكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَ
 حِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُوْلٌ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهَا وَ
 لَتَنْصُرُنَّهَا: يَعْنِي خَه وَخْتِ چِه اللهُ تَعَالَى دَعِي نَبِيَا نُو عَلِيْهِمُ السَّلَامِ نَه
 وَعَدِه وَاغْسْتِه چِه حَه بَه تَا سُو تِه كِتَابِ اَو حِكْمَتِ دَرِ كُو مِ اَو دِه هَغِه نَه
 رُسُو تُو دَا اِيْعِ رَسُوْلِ رَا شِي چِه سَتَا سُو دَا سَمَائِي كِتَابِ نُو تَصْدِيْقِ كُوِي
 نُو تَا سُو بَه يَه هَغِه اِيْمَانِ رَا وِ رُو اَو دِه هَغِه مَدِدِ بَه كُوِي — دَا دِ تُو لُو
 اَنْبِيَا وِ عَلِيْهِمُ السَّلَامِ نَه يَه عَالِمِ اِرْوَا حِ كِنِي وَعَدِه اَغْسْتِه شُو بَه وَا
 يَه دَعِي اَيْتِ كِنِي رَثْمِ جَاءَ كُمْ رَسُوْلٌ، نَه حَضْرَتِ نَبِي كَرِيْمِ صَلِي
 اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُرَادِ دِه اَو دَعِي دَعِي بَتُولُو اَنْبِيَا وِ نَه رُسُو تُو تَشْرِيفِ
 رَا وِ رُو ثَابِتِي رِي چِه دَعِي خَبَرِي دَلِيْلِ دِه چِه مَشِيْتِ اِلْهِي كِنِي
 خُو مَرَا اَنْبِيَا عَلِيْهِمُ السَّلَامِ چِه مَقْدَرَا وِ، نُو هَغِه بَتُولِ دِه حَضْرُو
 عَلِيْهِ السَّلَامِ نَه وِرَا نَدِي، مَبْعُوْتِ كَرَلِ اَو دَعِي عَلِيْهِ السَّلَامِ دِه دِي

نَه يَه اٰخِرُ كِنِي رَا لِيْرُو دَعِي نَه دَا هُمْ مَعْلُوْمِه شُو اَ چِه دَعِي بَعْتِ دَعِي
 بِنْدِي زِ بَا عَثِ نَه بَلَكِه دَعِي بَتُولُو يَه اٰخِرُ كِنِي دَعِي عَلِيْهِ السَّلَامِ مَبْعُوْتِ كُوِي
 دَاللهِ بِهَا مَشِيْتِ كِنِي مَقْدَرَا وِ

دَعِي بَعْتِ عَمُوِي دَلِيْلِ

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُوْلُ اللهِ

اِنْبَاكُمْ جَمِيْعًا اَلَّذِي لَكُمْ مَلِكٌ
 السَّمَوَاتِ وَالْاَرْضِ جِ دَلَا عِرَافِ اَيَّةِ عَمَلِ اَو تَبْرُكِ اَلَّذِي
 نَزَلَ الْفُرْقَانَ عَلَيَّ عَبْدِي لِيَكُوْنُ لِلْعٰلَمِيْنَ نَذِيْرًا (سُوْرَةُ الْفُرْقَانِ)
 اَيَّةِ عَمَلِ اَو وَمَا اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا رَحْمَةً لِّلْعٰلَمِيْنَ (سُوْرَةُ الْاَنْبِيَا)
 اَيَّةِ عَمَلِ دَا هَتُوْلِ دَلَالَتِ كُوِي چِه دَعِي كَرِيْمِ صَلِي اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعْتِ تُو لُو
 قُو مَرُو نُو اَو زَمَانُو دِ پَا سَرَا وِ نُو قِيَا مَتِه پُو رِي اِنْسَانِ دَعِي عَلِيْهِ السَّلَامِ
 يَه اُمَّتِ كِنِي شَامِلِ دِي، دَا دَلِيْلِ دِه چِه دَعِي عَلِيْهِ السَّلَامِ نَه پَسِ بَه بِلِ
 خُو كِ نَه مَبْعُوْتِ كِي رِي، اَو دَعِي عَلِيْهِ السَّلَامِ يَه مَوْجُوْدِ مَشِي كِنِي دَعِي بِلِ
 نَبِي رَا نُو ضَرُورَتِ حَكِه نَشْتِه، چِه دَعِي عَلِيْهِ السَّلَامِ رَا كَمَلِ الْاَنْبِيَا
 دِي، لَكِه چِه نَه رِه پَسِ دَعِي بِلِ بَتُولُو اَو دَرِيَا بِ نَه پَسِ دَعِي بَعْتِ ضَرُورَتِ
 نَشْتِه، يَه مَا كَانِ مَعْمَدًا اَبَا اَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ كِنِي رُو جِه دَعِي حَضْرُو
 عَلِيْهِ السَّلَامِ دَعِي نَسْبِي پَلَارُو اَلِي نَفِي اَشُو، اَو يَه رُو لَكِنِ رَسُوْلُ اللهِ وَ
 خَاتَمُ النَّبِيِيْنَ كِنِي دَعِي رُو حَانِي اَو دِي نِي پَلَارُو اَلِي نَفِي ثَابِتِه مَعْلُوْمِه
 شُو چِه دَعِي حَضْرُو عَلِيْهِ السَّلَامِ يَه دِي نِي پَلَارُو اَلِي كِنِي دَعِي بِلِ چَا شَرَكِتِ
 نَشِي كِي دِه لَكِه خَنَكِه چِه يَه نَسْبِي پَلَارُو اَلِي كِنِي دَرِ سَرَا هِي خُو كِ شَرِي كِي دِه
 نَشُو، حَكِه چِه دِي سُو رِي هِي چَرِي دُو كِه نَسْبِي پَلَارَانِ نَشِي كِي دِه.
 نُو دِي اُمَّتِ دُو كِه رُو حَانِي پَلَارَانِ خَنَكِه كِي دِه شِي، هِي چَرِي نَشِي كِي دِه
 دُو حِي قَبَلِي دَلِيْلِ: يَوْمِئِذٍ بِمَا اُنزِلَ اِلَيْكَ وَمَا اُنزِلَ مِنْ
 قَبْلِكَ (سُوْرَةُ الْبَقَرَةِ اَيَّةِ اَيَّةِ عَمَلِ) وَمَا اَرْسَلْنَا مِنْ رَسُوْلٍ

إِلَّا نُوحِيَ إِلَيْهِ آتَهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ، رِسْوَةَ الْأَنْبِيَاءِ آيَةٌ ۲۵
 رَسْمٌ وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكْتَ
 لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَالزُّمَرِ آيَةٌ ۲۳
 رَسْمٌ وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا أَنْهُمْ لِيَاكُلُوا الطَّعَامَ
 سُوْرَةُ الْفُرْقَانِ آيَةٌ ۲۱

۲۵) وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ أُمَمٍ مِمَّنْ قَبْلِكَ رِسْوَةَ الْأَنْعَامِ آيَةٌ ۲۴
 ۲۷) قُلْ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ قَبْلِي بِالْبَيِّنَاتِ رِسْوَةَ آلِ عِمْرَانَ آيَةٌ ۱۸۳
 ۲۸) وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ
 سُوْرَةُ فَاطِمَةَ آيَةٌ ۳۱

پہ دے، ایتوں کو مبارک کہنے اور یہ داسے نور و آیتوں کو مبارک کہنے دوحی الہی
 کا سے ذکر دے، چہ ہفتے پہ قید (قبلیت) سرہ مقید کرے شوے
 دے، کچرے ما بعد کن خرومی یا نبوت وے نودا (قید) دکمراہ کولو
 سبب و، حکہ چہ بیابہ د "ما قبل" دوحی سرہ د "ما بعد" دوحی ہم
 ذکر کول ضروری و اور مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ سرہ بہ دَرْمِنْ خَلْفِهِ
 ذکر ہم ضروری وے او کم ناکم، وحی، خوبہ فی (مطلوب) پرینے و
 چہ دما بعد دوحی گجائش پکن ہم پانے وے،

وَعَدَىٰ دَلِيلٌ ۱
 قَالَ الَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا
 النُّوْرَ الَّذِي أُنزِلَ مَعَهُ، أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

سُوْرَةُ الْأَعْرَافِ آيَةٌ ۵۷
 داسے بول آیتوں پہ کہو مکن چہ صرف د الله اور رسول پہ اطاعت د
 جنت او فلاح وعدا شوے دے، نودا (نبوت) د ختمید و دلیل دے وے
 کہ بل نبی را قی ظنی وے او کہ بُرُوْرِي، نوجنت او فلاح بہ د ہفتہ پہ
 منلو ہم موقوف دے، نوبیا بہ د داسے آیتوں مضمون د رست نہ وے،

بہر کیف دے نہ ہم معلومیری چہ دوحی بندہ دے

حدیث او ختم نبوت

(۱)

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ ۱
 مَرْفُوعًا أَنَّ مَثَلِي وَمَثَلُ الْأَنْبِيَاءِ مِنْ
 قَبْلِي كَمَثَلِ رَجُلٍ بَنَى بَيْتًا فَأَحْسَنَهُ وَ
 أَجْمَلَهُ إِلَّا مَوْضِعَ لَبْنَةٍ مِنْ زَاوِيَتِهِ
 فَعَمَلُ النَّاسِ يَطُوفُونَ بِهِ وَيُعْجَبُونَ
 لَهُ وَيَقُولُونَ هَلَّا وَضَعْتَ هَذِهِ
 اللَّبْنَةَ قَالَ فَاِنَّا اللَّبْنَةُ وَانَا خَاتَمُ
 النَّبِيِّينَ ۲
 اے! تو سے فرما نیل، چہ دغہ آخری خبنتہ خہ یم او خہ خاتم
 النبیین یم:

(۲)

إِنَّ لِي أَسْمَاءَ أَنَا مُحَمَّدٌ وَأَنَا أَحْمَدُ إِلَى ۱
 قَوْلِهِ وَأَنَا الْعَاقِبُ وَالْعَاقِبُ الَّذِي ۲
 لَيْسَ بَعْدَهُ نَبِيٌّ رِجْزَارِي وَمُسْلِمٍ ۳
 چہ د ہفتہ نہ پس بل بنی نہ وی رنجاری مشکوٰۃ شریف باب ۷۷

۳) لَوْ كَانَ بَعْدِي نَبِيٌّ لَكَانَ عَمْرُؤُنِ الْأَخْطَابِ ۱
 نو ہفتہ بہ عمرون وور مشکوٰۃ مناقب عمر رضوانہ او ہام مشکوٰۃ ۲۳۷

۴) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِعَلِيٍّ ۱
 أَنْتَ مِثِّي عِزَّةً لِهَرُونَ مِنْ مُوسَى، إِلَّا أَنَّهُ ۲
 لَا نَبِيَّ بَعْدِي رِجْزَارِي وَمُسْلِمٍ ۳
 باب مناقب علی ۱ و و صرف دوصرہ دہ چہ خاتمہ پس بل نبی نشنہ

رہی گانت بنو اسرائیل تسوسہم
 الانبیاء کلما هلك نبي خلفه وانہ
 لانبي بعدى ويكون خلفاء فيكثرون
 بخارى شريف جلد ۱ ص ۴۱۹ و مسلم
 نہ پس بل نبی نشئت عن قريب كخلفاء
 كتاب الايمان

کرامو سلسلہ بہ شروع شی چہ کنو بہ وی

مرزا الیک چہ وحی اور سالت بہ ختروی مکرولات ، امامت او خلافت بہ کلہ
 نہ ختمیزی (مکتوب مرزا استشید الاذہان جلد اول ص ۷۰)

۷۰) ان الرسائل و النبوة قد انقطعن
 فلا رسول بعد ولا نبي (ترمذی و صحیح)
 نہ پس نہ نبی نہ رسول وی ،

تحفہ بغداد مرزا ص ۱۰۷ و مرزا ازالہ اوہام کتب لیک چہ اوس اونہ نبی وحی اور سالت
 نہ قیامتہ ختم دے ، پہ آئینہ کمالات ص ۳۳ کن لیک ردا سے بہ ہجرے انشی
 چہ اللہ تعالیٰ خمونہ نہ نبی علیہ السلام نہ پس بل خوک نبی کوی او وہ لیزی
 او دا بہ ہم انشی چہ سلسلہ نہ نبوت ختمیدو نہ پس بیا جاری کوی ، پہ
 حیا مة البشری ص ۳۳ کن لیک ، چہ نہ حضور علیہ السلام دو فالت نہ پس
 وحی ختمہ شوہ او اللہ تعالیٰ پہ دہ علیہ السلام نہ نبیا نوخاتہ کہ
 حقیقہ ص ۳۳ ضمیمہ عربی کن لیک ان رسولنا خاتم النبیین و علیہ
 انقطع سلسلہ المرسلین

۷۱) عن ابي موسى مرفوعا انا محمد وانا احمد وانا المفقى ردوہ مسلم
 جلد دوم ص ۲۶۱ قال النوروى المفقى العاقب ، یعنی زہ آخر الانبیاء ہم
 ابو نعیر فی الحلیۃ عن ابي ذر مرفوعا : ہر وہی نبی آدم علیہ السلام
 یا ابا ذر اول الانبیاء آدم و آخرہم محمد ، او آخر محمد صلی اللہ علیہ
 و سلم دے ابن ہجر بہ فتح الباری کن دے حدیث نہ صحیح و بیبی دی ،

مرزا پہ حقیقہ الوحی ص ۱ کن لیک ، او کہ تولونہ آخرے محمد مصطفیٰ
 صلی اللہ علیہ وسلم پیدا کرو ، چہ خانم الانبیاء او ختم الرسل دے
 ۷۲) عن ابي امامة مرفوعا انا آخر
 الانبياء و انتم اخر الامم :
 اخرا الامم یعنی (ابن ماجہ)

۷۲) عن ابي هريرة رضي الله تعالى
 مرفوعا ليس يبقى بعدى من النبوة :
 یعنی خاتمہ پس بہ سوا کہ رہنتیا بونو
 الا الرويا الصالحة (نسائی و ابوداؤد) :
 بلدیج برخہ پاتے نشی ،
 دارنگ رانا آخر الانبیاء و مسجدی اخر المساجد مسلم جلد
 اول ص ۳۴ و فی البراز و مسجدی اخر مساجد الانبیاء ، یعنی زہ
 آخری بنی یم او خاتمات کہ انبیاء علیہم السلام کہ جہا تو نوخاتہ
 دارنگ د دو سو ونہ زیات احادیث کہ ختم نبوت بارہ کن موجود
 او پہ دے عقیدہ قائمہ شویدا ، کہ قرآن پہ ہیتم آیت او کہ احادیثو پہ
 ہیتم حدیث کن نہ نبوت کہ سلسلہ جاری کولو خبر نہ دے و رکبے شوے
 نہ کہ صحابہ کرام و نہ کہ تابعین و تبع تابعین و نہ کہ دوی نہ پس زمانہ
 سوا کہ مرزا د چا کہ عقیدہ پاتے شویدا ، پہ دا سے صورت کن بعض
 قیاس نہ غلو او انوی تراشلی تا ویلوسہ کہ نہ نبوت جاری کولو عقیدہ
 پیدا کول کہ عقل او دین نہ کہ محرومی خورہ غت دلیل دے ،
 اللهم احفظنا من هذه الشقاوة :

ختم نبوت اور اجماع امت

ابن خلدون لیک ، چہ پہ دے امت کن رو مبئی اجماع ، نہ نبوت
 دعویہ کولو پہ وجہ کہ مسیلمہ کذاب پہ کفر او قتل انبوت او کہ ہفہ
 نورے خرا بنی صحابہ کرام و نہ کہ ہفہ کہ قتل نہ پس معلومہ شوے
 او دفعہ رنگ بے اختلا فہ اجماع صدی پہ صدی کن نبوت د دعویہ

پہ کفر، ارتداد اور قتل باندے جاری دہ او پہ دے کیں د تشریحی
 او د غیر تشریحی نبوت ہیج تفصیل نہ دے پستے شوے۔ خاتم النبیین
 للشیخ الأئود ص ۳۳ و ۳۴، علامہ قاری شرح فقہ اکبر مجتہباتی ص ۱۱
 کہے یکی دعوی التبوٰۃ بعد نبینا کفرہ بالاجماع، دغہ رنگ د تفسیر پہ
 عاموکتا بونو، د حدیثو پہ شرحو او د حلیہ کلام پہ کتا بونو کیں د مدعی نبوت
 پہ کفر د اجماع امت نصریح شوبہ ۸ :-

ختم نبوت اور دلالت

د اللہ نہ بغیر د ہر خیز شروع او ختم بدل دواہ ہ وی د نبوت ہم
 شروع او ختم بدل ضروری دی، د انسانی ژوند د و مبی زمانہ د ماشوم والی
 وک، رور و انسانی عقل کینے اضافہ کیدلے لکہ خنک چہ د ماشوم والی د وخت
 لباس د ماشوم د بدن د دے پہ جو رہ بد لیزی۔ د خاتم الانبیاء علیہ
 السلام زمانے پورے د انسانی عقل او شعور دہ مکملہ شوہ نو د غروخت
 انسان تہ د کامل شریعت او نبوت غونداے نعت عطا کولو ضرورت و
 چہ قرآن پہ الیوم اکملت لکم دینکم سرہ د شریعت کاملہ عطا
 کولو اعلان اکرو، او انا نحن نزلنا الذکر و انزلنا لک لک حفظون سرہ
 د دین او شریعت د حفاظت ہم اعلان اشد دے لہ پارہ چہ انسان د بل
 نبی ڈرا تلونہ پہ مستقبل کیں بالکل بے طبع شی، حکہ چہ تکمیل دین او
 حفاظت دین دواہہ شویدی د کم د پارہ چہ د نبی ڈرا تلو ضرورت وی
 تبلیغ خود امت او د علماء کرامو کار دے چہ د ہف د پارہ د نبی ضرورت
 نشتہ لکہ قرآن کیں دی، کنتم خیر امة اخرجت للناس تا مرون
 بالمعروف و ننهون عن المنکر، او لکن منکر یدعون الی
 الخیر و یأمرون بالمعروف و ینہون عن المنکر او د مثال پہ دل
 امت د تبلیغ فریضہ پہ قول اکبر سمنو یوازے شیخ معین الدین

نوی (۹۰۰۰۰۰) لکہ ہندوان مسلمانان کول، اد اکرہ ر نقش حیات
 تاریخ اسلام د دے کواہ دے چہ حضور علیہ السلام د خپل وصال نہ پس
 تقریباً یوںک یا پاؤ باندے لگ مسلمانان پرینی و و اون نوی کرورہ
 مسلمانان دی، چہ د امت پہ تبلیغ مسلمانان شول، نو دا خود
 با معقول کار دے چہ امت پہ کوششونو او تبلیغ سرہ د نوی کرورہ مسلمانان
 پہ دنیا کینے موجود وی لا تبلیغ جاری دے او پیا د ہم د کوم یونہی تلل
 ضروری وی چہ دے کرورہ و نو مسلمانان نو تہ کافر اوائی او یوازے یو شو
 خریدانو او چیلہ کانو تہ مسلمانان اوائی گو یاد دہ ر اقل د کافرانو
 سلما نانولو د پارہ نہ بلکہ د مسلمانانو کافر د لو د پارہ دی فقیہو فیمو

د مرزائی و سوسو جواب

د نبوت مسئلہ د اسے بنیادی دہ چہ د کفر او ایمان پہ منح کینے د فوق
 د استونکی پو لے کار ڈر گوی، ہر کلہ چہ مرزا ایا نو د نبوت جاری سانلو
 د مسئلہ قرآن، حدیث، اجماع امت، صحابہ تابعین، فقہاء، متکلمین
 و د محمد ثبوتہ خلاف بیاموندہ نو خپلو پینورا تینکولو د پارہ دے دیو شو
 کشفینورچ پہ مبہمو عباراتو نو دا نرہ اکرہ اگر چہ پہ نور و حا یونو کیں
 کھمد غہ مصنفینورچ پہ خپلو صریحو عباراتو نو دا حقیقت صفا بنکارہ
 دے دے خوشودا پورہ کول ہم یولو دے مرض دے چہ ہف نہ د خلاصید و
 اس د چانہ رسی نو دا و سوسے او دلیونہ مؤینو بنکارہ کوڑ او ورسرہ
 دے جو ابونہ و رکورہ :-

پہ حضرت عائشہ مرزائی افتراء

مرزبان وائی چہ حضرت عائشہ رضی فرمائی دی مؤولو انہ خاتم
 النبیین و لا تقولوا لابی بعدا، د احادیث پہ ڈر منشور کیں د خاتم
 النبیین د آیت تشریح د پارہ، او د مجمع البحار پہ قلملہ کیں پہ مست

شسته خواصی عبارت بل شان دے چہ مرزا یا نو بکین ددو کے د پار
گپ گوت کرے دے، دالفظ صدیقہ رضہ حضرت عیسیٰ علیہ السلام یہ
سلسلہ کن ارشاد فرمایے دے رَا صُكَّهَا فِي حَدِيثِ عِيسَى اَنَّهُ يَقْتُلُ
الْبَخْرِيَّ وَيُكْسِرُ الصَّلِيبَ وَيَزِيدُ فِي الْحَلَالِ اَنْ يَزِيدُ فِي حَلَالِ نَفْسِ
بِان يَتَزَوَّجُ وَيُولَدُ لَهُ وَكَانَ كَمْ يَتَزَوَّجُ قَبْلَ رَفْعِهِ اِلَى السَّمَاءِ
فَزَادَ فِي الْهَبُوطِ فِي الْحَلَالِ فَيُحْيِيَنَّ يَوْمَ مِنْ كُلِّ اَحَدٍ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ
وَيَنْتَقِنُ اَنَّهُ بَشَرٌ وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا اَنَّهَا خَاتِمُ النَّبِيِّينَ وَ
تَقُولُ اِلَّا نَبِيٌّ بَعْدَكَ، ددے پورے عبارت نہ معلومہ شوے چہ
صدیقہ رضہ فرماتے چہ حضرت عیسیٰ علیہ السلام آسمان تہ خستہ
نہ ورا نہ دے نکاح نہ وو کرے آسمان نہ را کوزیدانہ پس بہ نکاح کو
اولاد بہ لے ہم کیسری او پہ حلالو کن د اضافے مطلب ہم دادے د
خوردی او صلیب پرستی خاتمہ بہ اگری او بتول اهل کتاب بہ ددہ بہ
او بشریت ایمان او یقین را وری نو پہ دے وجہ حضور علیہ السلام تہ
الا نبیاء وائی لیکن لا نبی بعدک کہ دے بنیاد دے وایٹی چہ حضرت
علیہ السلام د آسمان نہ دراکوزیدانہ انکار اگری، د هغوی، بنکار
مقصد داؤو، چہ حضور علیہ السلام خاتم الانبیاء ہم دے او د هغه نہ
بل نوے نبی نشی جو رہے دے درومی جو رہی نبی حضرت علیہ السلام
رانلود انکار دہاڑہ دالفظ ماہ استعمالی، حکم چہ صدیقہ رضہ
د نوی نبوت د نفی قائلہ دہ مسند احمد جلد ۱ ص ۱۲۹ کن صدیقہ
حضور علیہ السلام نہ مرفوعا روایت کریدے (لا یبقی بعدی من النبیین
اِلَّا الْمُبَشِّرَاتُ وَالرُّؤُیَا الصَّالِحَةُ، جو روایت د عائشہ رضہ مجهولہ
ہم دے

پہ حضرت علی دروغ تہرل

داچہ حضرت علی د حسیبوا استاد ابو عبد الرحمن السلمی نے وٹیلی روایت

روایتہ رخاتمہ، پہ زور لولوہ۔ ددے جواب بنکار دے چہ حضرت علی
بہ یزد راجح قرأت د زور والہ وواو موزو ہا ندا ہے پہ دیلو نو بیان کہہ
دے چہ دے معنی پہ لحاظ دفتے او کسرے فرق نشتنہ پچیلہ حضرت علی رضہ
نبوت د بندیز د حدیث راوی دے، بخاری او مسلم کہتے شتہ چہ آنت
یٰ بَنِيَّ بَشَرٌ لَّهِ هُرُونَ مِنْ مُوسَى اِلَّا اَنَّهُ لَا بَنِيَّ بَعْدِي
پہ شیخ اکبر د دروغ تہرل

داچہ شیخ اکبر د ولی د پارہ نبوت ثابت کریدے، جواب دادے چہ د
موفیاً ورم پہ اصطلاح کن د نبوت لغوی معنی اِبْنَاءٌ عَنِ الْغَيْبِ
مطلقاً وحقاً اَوِ الْهَامَا، هغوی وحی نہ شرع او الہام نہ غیر شرع وائی
روندی ہے خوشی اکبر د دامنی چہ د شرعی نبوت دروازہ بندہ دہ کہ
پہ فتوحات مکہ جلد ۲ ص ۲۵۶ کن لیکے: اِنَّ الرَّؤْيَا جَزْءٌ مِنْ اَجْزَاءِ
النُّبُوَّةِ فَبَقِيَ لِلنَّاسِ فِي النُّبُوَّةِ هَذَا وَغَيْرُهُ وَمَعَ هَذَا اِيْطَلَقَ اسْمُ
النُّبُوَّةِ وَلَا النَّبِيَّ اِلَّا عَلَى الْمَشْرِعِ رَاجِحٌ صَاحِبِ الْوَحْيِ خَاصَّةً اَوْ مَن
بَقِيَ لِيَكِي، فَمَا تَطَلَّقَ النُّبُوَّةُ اِلَّا لِيَنْ اَنْصَفَ بِالْمَجْمُوعِ فَذَلِكَ النَّبِيُّ
تِلْكَ النُّبُوَّةُ حُجِرَتْ عَلَيْنَا وَانْقَطَعَتْ، او ہر ددہ نہ پہ البواقیت
جسٹہ طبع مصر کن نقل دی، هَذَا اَبَابٌ اُعْلِقَ بَعْدَ مَوْتِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ لَا يَفْخُحُ لِاَحَدٍ اِلَّا يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَكِنْ بَقِيَ لِلرُّؤْيَا وَحْيٌ اِلَّا لِهَامِ
لَّذِي لَا تَشْرِيْعَ فِيْهِ :

پہ امام غناب دروغ تہرل

داچہ پہ مجد المحيط جلد دریم ص ۲۱۳ امام غناب پہ حوالہ داخبرہ
موجودہ دہ چہ پہ ارباب اطاعت کن بہ نبی د نبیا نو سرہ شامل وی
جواب دادے چہ دے نہ مراد رو مبنی انبیاء علیہم السلام وی حکم
پہ امام موصوف د ختم نبوت نصیرم کریداک کہ چہ د ختم نبوت مطلب

پہ امام غناب دروغ تہرل

داچہ حضرت علی د حسیبوا استاد ابو عبد الرحمن السلمی نے وٹیلی روایت

داعیہ بیا نبوی، آتہ خاتم النبیین لانه ختم النبوة آتہ تمہا بحیثیہ
پہ جلال الدین رومی دروغ تزل: فرمای،

فکر کن در راه نیکو خد متے | تا نبوت یابی اندر امتے !

دے نبوت مقصد ہغہ قریب الہی دے چہ کہ نبوت دنیض نہ
حاصلیزی اصل نبوت تیر مطلب نہ دے حکم چہ رومی پچپلہ کہ
ختم نبوت قائلہ دے، لکہ دفتر پنجم کتب بیکی: ع

بار رسول اللہ رسالت راتمام | تو نمودی پچھو شمس بے غمام

اوپہ خلورم دفتر کتب لیکی ع

ابن ہسمہ افکار کفران زاد شان | چون در آمد سید آخر زمان

پہ علامہ قاری دروغ تزل

پہ موضوعات کبیر مشہ کتب دا حدیث، لو عاش ابراہیم لکان
نبیاً قلت مع هذا ای الضعف لو عاش ابراہیم و صار نبیاً و کذا
لو صار عمودہ نبیاً لکان من انبا علیہ السلام کعیسی و خضر
والیاس علیہم السلام فلا یناقض قولہ وخاتم النبیین اذ المعنی
لو یاتی نبی بعدہ لا ینسخ ملئکہ و لکن من امتہ،

دے جواب دادے چہ کہ ابراہیم او عمودہ نبوت کہ دے،
ہم نوہ حضور علیہ السلام پہ وخت کتب بہ وونہ چہ کہ حضور علیہ السلام

نہ دستور مانہ کتب کچرے عیسی، خضر او الیاس علیہم السلام را حی
نوغہ پخوانی (روان دینی) پیغبران دی نوبی ندی او چہ را حی نو کہ امتی
پہ حیثیت بہ را حی، پچپلہ علامہ قاری رحمہ اللہ تعالیٰ پہ شرح شمائل
باب اول ص ۳۳ کتب فرمائی دی،

آتہ ختمہم آتہ جاء الخیرہم فلا نبی بعدہ ای لا ینبأ احد بعد فلا
ینافی نزول عیسی متابعاً لشریعہ متمدداً من القرآن والسنۃ
روقال فی المرقیات جلد ۳ ص ۳۳ المقفی من قفا اثرہ اذ انتعہ
یعنی آتہ الخیر الا نبیاء الا فی علی الخیرہم لا نبی بعدہ و قال
فی شرح الفقہ الا کبیر المجتہائی ص ۳۳ ودعوی النبوة بعد نبینا
کفر، بالإجماع،

دغہ رنگ حدیث در کو عاش ابراہیم لکان نبیاً دا بن ماجہ روایت
دے چہ یہ پکنی ابوشیبہ ابراہیم بن عثمان ساقط راوی دے رتہذیب
التہذیب صحیح حدیث بخاری دا سے دے کو قصبی ان یکن بعد
محمداً نبی عاش ابنہ و لکن لا نبی بعدہ،

پہ امام ربانی مجدد الف ثانی باندروغ تزل

دا امام ربانی پہ مکتوبات جلد ۱۱ مکتوب ۱۱ کتب الیکل
حصول کمالات نبوت مرتابان را بطریق تبعیت و دراشت بعد از بعثت خاتم الرسل
علیہ و علی جمیع الانبیاء و الرسل الصلوۃ و التحیات منافی غایت اونیت،
لا تکتف من الممتدین، مرزا یانود دے عبارت نہ دے تا بتولو کوشش کریں
چہ امام ربانی رح کہ نبوت جاری پاتے کید و قائل دے، خود سے نہ دے
مغوی مطلب کہ بعضوا جزاؤہ نبوت کمالات حاصلول دی، نہ چہ قول
کمالات کہ نبوت، یعنی نبوت شرعی، حکم چہ امام موصوف رح پچپلہ دویم دفتر
ص ۱۳۳ اومہ حصہ مکتوب ۱۱ کتب دا اهل السنۃ و عقائد او پہ بارہ کتب بیکی

و خاتم الانبیاء محمد رسول است و عیسی علیه السلام که نزول خواہد نمود عمل بشریت
 او خواہد کرد و بعنوان اُمت او خواہد بود، او در نزوم حصہ ششم ص ۳۵ و ۳۶
 مطبوعہ امرتسرنجی کلان کہنے یکی، اول انبیاء آرم علیہ السلام و آخر ایشان خاتم
 نبوت نشان حضرت محمد رسول اللہ است و عیسی علیہ السلام کہ از آسمان نزول خواہد
 فرمود متابعت شریعت خاتم الرسل خواہد نمود، داہنول بیان دہم زمانہ ایت خلاصہ
 دے، دختہ نبوت نہ علاوہ اہ دے کہن د حضرت عیسی علیہ السلام نزول
 د آسمانہ ذکر دے، او کہ یوحنا د متعلق مرزا پچھلہ پہ "شہادۃ القرآن
 کہن یکی، داوینا چہ مجید د بانندے ایمان را و پرل فرض نہ دی او پر بدل دی
 انحراف) حکمہ چہ اللہ تعالیٰ فرمائی،

وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفٰسِقُونَ
 پہ شاہ ولی اللہ دروغ تہل

پہ تفہیمات الہیہ جلد دویم ص ۲۴۵ شاہ صاحب لیکہ
 ختم بہ النبیین آئے لا یوجد من یا مرہ اللہ سبحانہ بالتشریح
 علی الناس، دے عبارت نہ مرزا یا نو دا مطلب را اُ بنکلو چہ د
 علیہ السلام نہ پس صرف شرعی (تشریحی) نبوت بند دے، حالانکہ
 تشریح شاہ صاحب در پچھلہ پہ تفہیمات جلد دوم ص ۲۴۵ کہن کریہ
 فرمائی، وَ صَارَ خَاتَمَ هَذِهِ الدَّوْرَةِ لَا یُکِنُّ اَنْ یُّوجَدَ بَعْدَ
 نَبِیِّ، او بیجا جلد ۱ تفہیم ص ۲۴۵ کہن یکی، مُحَمَّدٌ صَلَّى
 عَلَیْہِ وَسَلَّمَ خَاتَمَ النَّبِیِّیْنَ لَا نَبِیَّ بَعْدَہُ وَ دَعْوَتُہُ عَامَّةٌ لِجَمِیْعِ
 الْاَنْسِ وَالْجِنِّ وَ هُوَ اَفْضَلُ الْاَنْبِیَاءِ بِهَذِهِ الْخَاصَّةِ وَ بَعْوَا
 اٰخَرٰی وَقَالَ فِی حُجَّةِ اللّٰہِ فِی حَیْثُ بَدِءَ هَذَا الْاَمْرِ نُبُوَّةَ اَلْفِ
 فَالْنُبُوَّةُ اِنْقَضَتْ بِوَفَاةِ النَّبِیِّ عَلَیْہِ السَّلَامُ
 وَ اَلْخِلَافَةُ لَا سَیْفَ فِیْہَا یَمُوتُ عُثْمَانُ وَ اَلْخِلَافَةُ

بیشہادۃ علی کرم اللہ وجہہ و خلیع الحسین، او پہ دے فارسی ترجمہ
 د خاتم النبیین کہن بیالیکی، نیست محمد پدربیح کس از مردمان شما و لیکن
 پیغمبر خدا و محمد پیغمبران یعنی بعد از وے هیچ پیغمبر نباشد،

پہ مولانا محمد قاسم دروغ تہل

مرزا یا نو مولانا محمد قاسم رح نہ دختہ زمانی انکار منسوب کریدے
 حالانکہ ہغوی، پچھلہ فرمائی، کچرے اطلاق او عموم شتہ نو خاتمیت
 زمانی ثابت دے کچرے دا سے نہ وی نو د خاتمیت زمانی لزوم منل
 دلالت التزامی خاتمیت ثابت دی، بل خواہد نبی علیہ السلام دا قسم تصریحاً
 رَأَيْتَ مَنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى اَلَا اِنَّكَ لَا نَبِيَّ بَعْدِي، چہ پہ
 ذکر شوی، طرز د لفظ خاتم النبیین، نہ ما خود دی، پہ دے باب
 کہن کافی دی، حکمہ چہ دامضمون تواتر نہ رسیدے دے او پہ دے
 دامت اجماع ہم دے، اگرچہ الفاظہ "لَا نَبِيَّ بَعْدِي"، پہ سند متواتر
 منقول نہ دی، نو د الفاظہ عدم تواتر با وجود التواتر معنوی
 پہ دایمہ دی، لکہ د فرضہ د رکعاتو نو د شمیر تواتر چہ منکرے کا فرد
 دارنگ د دے، "لَا نَبِيَّ بَعْدِي"، منکرہم کا فرد دے، پہ تہذیر الناس
 ص ۲۴۵ کتب خانہ امداد یہ، او پہ مناظر عجیبہ ص ۳۵ کہنے لیکہ خاتمیت
 زمانی خپل دین او ایمان دے البتہ د ناحق تہمت خہ علاج نشستہ

پہ مولانا عبدالحی دروغ تہل

مولانا موصوف پہ "دافع الوسوس فی اثرا بن عباس" ص ۳۲ کہن لیکہ
 دی، رد اہل سنت علماء ہم کا خبرہ ہنکارہ کوی، چہ د نبی علیہ السلام پہ
 زمانہ کر، سالت کہن چھو کہ نبی خاوند د نوی شریعت نشی کیدے
 کوم نبی چہ پہ د زمانہ کہن داعی، نو ہفہ بہ د شریعت محمدی تابع دی
 نو پہ ہر تقدیر بعثت محمدیہ عام دے، جواب دا دے چہ دا

مضمون دترمیکہ ک نور و طبقوا و ک هغوی د انبیاء متعلق دے لکہ کدے
وضاحت پہ «ر زجر الناس» صکتہ کن چہ دوی کرے دے، ختم نبینا
حقیقی بالنسبة الی انبیاء جمیع الطبقات یعنی آتہ لکم نعت النبوة
لاحد فی طبقہ، او مجموع الفتاوی جلد اول ص ۹۹ کن مولانا مصروف
لیکی «قال ابو سکر فی التمهید اعلم ان الواجب علی کل عاقل ان
یعتقد ان محمدا کان رسول الله والآن هو رسول الله وکان
خاتم الانبیاء ولا یجوز بعدہ ان یکون احدا نبیا ومن ادعی النبوة
فی زماننا یکون کافرا» دداسے بناکارہ خبر و کولو با وجود کور
داو تیلی شی، چہ دے دے د ختم نبوت منکر و!!!

ختم نبوت د علامہ اقبال رح پہ نظر کن

۱) لیکی چہ «قادیانیت د یہودی مذہب چر بہ دے، احمبا پہ
نزد بھائیٹ د قادیانیت نہ زیات مخلص دے، حکمہ چہ بھایان
بنکارہ د اسلام مخالف دی، لیکن قادیان د اسلام خواہم اصول
ظاہری طور قائم ساتی مگر پہ پتہ د اسلام د روح او مقاصد
مہلک دی، د قادیانی فرتے د خدا ئے داسے تصور چہ ہفہ حایس
دے، او ہفہ سرہ د دشمنانو د پارہ بيشمیرہ زلزے او بیماری
او دوی د نبی پہ بارہ کن دا تحیل چہ ہفہ مجومی وی او دوی
عقیدہ چہ ک مسیح روح کن تسلسل دے رہ ہرہ زمانہ کن بیل بیل
صبح راتے شی د آیونہ و وچہ بس ختم شو (العیاذ باللہ مترجم)
دا تو لے عقیدے داسے دی چہ ک یہودیت عناصر لری گویا کہ دا تحریک
یہودیت طرف تہ واپس بوتلل دی، حرف اقبال رح ص ۲۲۳ مرتبہ
لطیف احمد شروانی

۱) پہ اسلامی ایران کن د مؤبدانہ اثر لاندے ملحدانہ تحریک

اوجت شول او هغوی د بروز، حلول او ظل وغیرہ اصطلاح کانے
دے لہ پارہ روانے کرے چہ پہ کن دتناسخ تصور پت کرے شی،
دے اصطلاح کانور کونول، پہ دے وجہ ضروری و وجہ د مسلمانانو
پہ زرو نوا اول وارید انہ لگی تر دے چہ د مسیح موعود اصطلاح ہم
اسلامی نہ دہ بلکہ اجنبی دہ چہ شروع ئے ہم د دے مؤبدانہ تصور نہ
شویدہ، حکمہ چہ د اصطلاح کانے مؤبدانہ د اسلام د ہومی دور
پہ تاریخی او مذہبی کتابون کینے نہ ملاد پزی»

رحرف اقبال، ص ۲۲۳ و ۲۲۴

۳) قادیانی تو لے د اسلامی یووالی د دشمن دے مسلمانان د ہفہ تحریک

پہ معاملہ کن دیر حساس دی، کور چہ د هغوی د یووالی د پارہ خطرناک
وی، چنانچہ ہر یودا سے مذہبی جماعت چہ پہ تاریخی طور، خود
اسلام سرہ تہری وی، لیکن خپل نبیاد پہ نوی نبوت ابردی، او دوی
پہ الہامو تو اعتقاد نہ لرونکی ہول مسلمانان دوی کافر یولی دا
خو مسلمانان د خپل یووالی د پارہ خطرہ کنری حکمہ چہ اسلامی یووالے
پہ ختم نبوت مضبوط پزی :- (رحرف اقبال ص ۲۲۳) مرنرا محمود
خلیفہ دوم پہ آئینہ صداقت ص ۳۵ کن لیکی، ہر ہفہ مسلمان چہ د
حضرت مسیح موعود پہ بیعت کن شامل ندے نو ہفہ کافر دے د اسلام
د دائرے نہ بھر دے، اگر چہ ہفہ د مسیح موعود نوم ہفہ نہ وی اور پتہ
(۲۴) خہ پہ دے ہفہ شک شبہ نہ لرم چہ دا احمدیان د اسلام
او د ملک دوار و غدا ان وی رد اقبال رح خط د جواہر لال پہ نوم، خہ
زارہ خطونہ، حصہ اول ص ۲۹۳ مرتبہ جواہر لال مطبوعہ جامعہ ملیت
نویں چیلے اندیا

۵) خبا پہ رائے کن د قادیانیانو صرف دوا لارے دی چہ با خود

خیلو رُو نرو تقلید اُکری او یا د ختم نبوت تا ویلونه پریزیدی او هغه د خپل پوره مفهوم سره قبول کړی، کدوی دانوی تا ویلونه صرف په دے غرض دی چه ددوی شپږ د اسلام په حلقه کښی وی چه سیاسی فائده واخلی ر حریف اقبال ص ۱۳۶-۱۳۷

۶) خما په رائے کښ حکومت د پاره بهترینه طریقه کار به دا وی چه هغه قادیانیا ن یو بیل بوتلے اُمینی چه دا به د قادیانیا نو د پالیسی عین مطابق وی او مسلمانان به هم دروا دارئ داسے معامله کوی که څنگه چه پونو مذهبونو سره کوی، اودا د قادیانیا نو د پالیسی مطابق څکه دی چه د دویم خلیفه مرزا بشیرالدین پخپله خطبه په حواله د الفضل اخبار ۲۱ اگست ۱۹۱۷ حضرت مسیح موعود فرمائی، چه د هغوی (د مسلمانانو) اسلام بیل او څهونیز اسلام بیل دے، د هغوی خدا ښه بل او څهونیز بل دے، د هغوی بل او څهونیز حج بل دے دغه رنگ څهونیز په هره خبره کښ اختلاف دے، :

۷) د علامه اقبال انگریزی حکومت ته مشوره، په نوی دستور کښ د اقلیتونو د تحفظ خیال ساتلے شوے، دے خما په خیال کښ قادیانیا ن به د حکومت نه د جدا کید و په مطالبه کښ وړاندے والے نه کوی خوملت اسلامیہ د دے مطالبے پوره حق لری چه قادیانیا ن د جدا کړے شی، کچرے حکومت دا مطالبه نه منله نو د مسلمانانو به شک وی چه حکومت د دے نوی مذهب په جدا کولو کښ ډیل کوی، حکومت په ۱۹۱۹ د سیکمانو د جدا کید و د مطالبے انتظار اُ نکرو اُس د قادیانیا نو د دے مطالبے ولے انتظار کوی حریف اقبال ص ۱۳۷ باندے علامه اقبال لیکي، په غوغ کښ قطع تعلق په نکاح او نورو معاملو کښ د مسلمانانو به بائیکاټ او د ټولونو د پریزیا ت دا اعلان چه د نیائے اسلام کافر ده، اودا د اسلام نه دومر

زیات لری ده څومره چه سیکمان به د هند وانو نه لری نه وی څکه چه سیکمان او هندوان خو خپل مینج کښ و دونه کوی، هر کله چه قادیانیا ن په مذهبی، معاشرتی معاملو کښ څان جدا کړی، نو په سیاسی ډول مسلمانانو کښ د شامل پاتے کید و د پاره ولے پریشانوی ارفخرا اقبال ص ۱۳۷

۸) پابندی په باغی جماعت لگول پکاردی، علامه اقبال انگریزی حکومت نه لیکلی دی، کچرے دیو تو مریو والے په خطر ه کښ وی نو هغه د پاره سواد د بل علاج نشته چه هغه د عنادی ټولونو په خلاف مدافعت اُ کړی، اُس سوال دادے چه د مدافعت طریقه د څه وی! هغه دا ده چه اصل ټولی ته د دوا دارئ تلقین اُ کړی حالانکه د هغوی یو والے په خطر ه کښ وی او باغی ټولی ته د هغه تبلیغ پوره اجازت وی کوم چه دروغو کښ کښولونه دک پک وی ا حریف اقبال ص ۱۳۷

زلا وایم چه د مرزا دایو کښل د کورونو کښولونه زیات دی کوم چه هغه په ایښه کمالات ص ۱۳۷ کښ لیکلی دی چه څوک مانه مښی او خما د دعوے تصدیق نه کوی او ایمان پر نه را و لری نو هغه ټول د زنا اولاد دی،

قیامت، معاد او مجازات د اعمالو د قیامت نومونه

د کوم څیز نومونه چه کښ وی نو دا د هغه د لوټے والی دلیل دے، دا لله تعالی نومونه کښ دی دا هم د الله تعالی د لوی شی دلیل دے، امام سیوطی رح پښه ورسا فرقة فی امور الاخره، کښ د قیامت آیتیا نومونه ذکر کړیدی رصت مطبوعه کاشی رام لاهور) موبن په هغه کښه بکار ده مشهور نومونه ذکر کوو

رس د قیامت تفصیلات مثلاً قیامت کیفیت، وزن د اعمالو، حوش کوثر، پل صراط، نور، جنت اودوزخ اوداسے نور دیر، دتولونہ روچھ بہ موبزہ قیامت اود معاد صورت ذکر کوو اود دے عقلی اوفقلی دلیلونہ بہ پیش کوو،

د معاد اوقیامت نقلی ثبوت

را، بتول آسمانی دینونہ پہ قیامت قائمید اوپہ دوبارہ ژوندون متفق دی اوتول آسانی ملتونہ دامنہ، پہ شرح مواقف جلد ۱ تم ۲۹ کتب دانتقل موجود دے، اَجْمَعُ أَهْلَ الْمِلَّةِ وَالشَّرَائِعِ عَنْ خَيْرِهِمْ عَلَى جَوَارِحَ وَرُقُوعِهِ: یعنی بتول ملتونہ اوشریعتونہ متونکی خلق دحشر اجساد پہ جواز اوقوع بانندے متفق دی۔

۳) بتول پیغمبرانو علیہم السلام د قیامت خبر وکول کریدی دکوثر چہ زیات رشتینی خلق پہ بنیاد موکبن نشته قرآن پوره تفصیل سرہ د قیامت بیان کریدے اوبیاد دے پہ بارہ کتب، مَصْدِقًا لِمَا مَعَكُمْ فرمائیل ددے ثبوت دے چہ قرآن دتبرش و آسانی کتا بونودا مزلو اوعقائد تصدیق کوی نو حکمہ داذ ثبوت، قیامت اود مجازات اعمال وغیرہ پہ بارہ کتب دژومبنا آسمانی کتا بونو ہم تصدیق کوی، د قیامت نہ بی د آخرت ژوند دژوند دژوند نہ دیر زیات اویا ئیداردے وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ وَأَبْقَى، دآخرت ژوند بہتر اویا ئیداردے اوبیائے افرمائیل، اِنَّ هَذَا لَفِي الصُّحُفِ الْأُولَى صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى دامضمون دحضرت ابراہیم اود حضرت موسی علیہما السلام پہ صحیفونکے موجود دے۔

د فلسفیانو د انکار تردید

فلسفیانو د حشر اجساد نہ انکار کریدے د عملونو بدلہ هغوی هم مہنی

خوبعضے د سعادت اوشقاوت روحانی اوبعضے دتاسخچہ صورت کتبہ موبزہ بہ ددے تردید کوو، خوا اول داوالو چہ د فلسفہ دقوانینو پہ مطابق هم د انکار د منلو جو کہ نہ دے، حکمہ چہ دوی هر ممکن د قدرت اوطاقت لاندے منی اودا ظاہرہ دہ چہ حشر د اجساد د ممکن حکمہ دے چہ د حشر یوجزء انسانی روح دے، دویم د بدن ذرے، اودریم د بدن جو ربنت، دادرے وارہ خیزونہ ممکن دی چہ پرقدرت الہی شتہ دادرے وارہ خیزونہ دمرگ نہ وپانندے دالله پہ ایجاد موجود شوی وو، کچرے دانا ممکن اومتنع وے نو اولو خل بہ هم نہ ووجود شوی دوبارہ ژوندی کیدل خوا اس عقل نہ دیر نزد دے دی دمنلو دبارہ د قرآن بیان کریدی، «وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَا تُكَلِّمُونَ الْمَلَائِكَةَ إِذَا خَلَقْتُمْ فِي طَائِفَتِكُمْ أُمَّةً وَيَسْمَعُ أَسْرَارًا مَا يُعْلِنُونَ وَأَنَّ الْأَنْبِيَاءَ كَانُوا أَتَيْنَهُ وَلَمْ يُخَذِّعْ لِي أَحَدٌ مِنْهُمْ سُلْطَانًا إِلَّا مَا شَاءَ» (سورۃ الروم ایتہ ۱۷) یعنی د انسانی قدرت دتاعا مطابق دوبارہ پیدا کول دژومبی خل پیدا کولونہ زیات آسان دی هر کله چہ الله دیر لوئے دے نو هغه نہ دے دوار و تخلیقونو کتب هتخ فرق نشتمہ

دنیشیت د شتہ کولوشبہ

فلسفیان بل انکار پہ دے قاعدہ کوی چہ نیشیت سرہ خیزونہ بدلیزی مطلب د اچرا اول خیز یو وارہ ختر شئی نو دویم وارہم هغه شے بیانشی موجودیدے کہ وی نو هغه بدلی خیزری، لودا فلفطہ دہ چہ پہ قیامت کتب بہ ہو بھو هم هغه انسان بیادوبارہ ژوندے شی، داشبہ بالکل باطلہ دہ حکمہ چہ د اول وجود زمانہ یو اودکل وجود زمانہ بلہ نو داولے زمانے وجود ختم شواو پلے زمانے کتب بیادوجود شتو ختر شے بدلندے او هم هغه شے دے، کومرچہ ژومبی وومطلب داشوچہ دلہ نشی کیدے چہ پہ یوزمانہ کتب یوشے ختر شئی او هر پہ دغ زمانہ کتبہ هم دغ شے بیاد

موجود شی نودہ کن ہیج اشکال پاتے نشو چہ پہلہ زمانہ کنے دیو خیز
 بعینہ وجود کیدی ایشی او پور تہ ذکر قاعدہ ک فلسفیا نو غلطہ دہ، دا اعتراض
 خود خندا اور دے چہ اولہ زمانہ د اول شخصیت جزو و، بلہ زمانہ بہ د
 بل شخصیت جزو وی ہم د موی شخصی تہ حکمہ چہ زمانہ ک شخصیت
 جزو ہیچرے نشی کیدے ہفہ مشخصہ ندا کہ داسے وہ نو دن سرے
 بہ ہفہ پڑونے حکمہ نہ وو چہ زمانہ بدلہ شویدا، د پوہ د پارہ یو آسان
 مثال، یوانسان پہ یوزمانہ (رڈ نیا) کن موجود مر (معدوم) کیدو سرہ
 پہ برزخ (بلہ زمانہ) کن ورگ او پہ قیامت رپہ ریبہ زمانہ کن ہم دہ انسان
 دا سے مثال لوی لکھ چہ یو سرے دلا ہور نہ کراچی تہ لا رشی، زمانہ بدلہ
 شوہ مقامات بدل شو او سرے ہم ہفہ دے اول وار لا ہو کر موجود وو
 (رڈ نیا) چہ روان شو نو تہ لا ہو رکن وو او نہ کراچی کن وو معدوم شو
 (برزخ) او کراچی تہ چہ اُرسید و نولا ہو رکن نہ وو آخرت (دارے
 زمانے بکالے شوہ یوانسان معدوم شو او بیا موجود شو، خو ہمد غر
 انسان دے او بالکل بدل نشو، نو دا اعتراض بالکل غلط شو چہ زمانے
 پہ بدلیدوسرہ شخصیت بدلیزی کچرے داسے وہ نو مکان پہ بدلیدو
 بہ شخصیت بدلیدو کوم سرے چہ پہ لا ہو رکن وی نو ملتان تہ پہ تلو
 آو سیدو بہ د ہفہ شخصیت بدل شہ و و حالانکہ داسے نہ کیزی،
 دویم دا چہ دیو والی دار و مدار د اصلی اجزا و او د روح پہ یو والی دے دے
 نہ بغیر کچرے بل چہ فرق راشی نو پہ شخصیت خہ اثر نہ غور زوی، مثلاً
 کچرے دیو سری رنگ محکب سپین وو بیا گرم ملک کن پہ ہر کن کار
 کولو سرہ د ہفہ رنگ کہ تور ہر نشی نو سرے ہر ہفہ دے بدل نشو
 د غہ رنگ کہ د پنچلسو کالو یوسرے د ویر شو کالو شئی نورنگ او قد او
 غب والی کن فرق راتلو سرہ بہ ہم دا ہفہ سرے وی کوم چہ واپا و

پو حکومت ہم د ہفہ د نو کروی تنخواہ ور کولونہ پہ د غہ بنیادا نکار نہ
 کوی او د غتوالی او او بد والی پہ وجہ یو عدالت چرے
 د چامقدومہ نہ دہ خارجہ کچرے چہ تہ اُس بل سرے تہ، د غہ رنگ
 کہ د نیک یا بد عمل پہ وجہ کچرے شکل اور نگ کن شہ فرق پہ آخرت کن
 ہم شئی، اصلی اجزاء تہ ہم ہفہ وی کوم چہ د نیا کن وو نو دا بہ ہم ہفہ
 سرے گنرے شئی کوم چہ د نیا کن وو،

د معاد پہ بارہ کن مذہبونہ

د روح متعلق دوہ رائے دی، اول دا چہ جسم لطیف دے، دویم دا چہ
 مجرد غیر مادی دے دے اختلاف پہ بنیا د معاد پہ بارہ کن د شرح موافق
 مصری جلد آتم ص ۲۹۷ د نقل مطابق پنچہ اقوالہ دی :-

- ① معاد صرف جسمانی دے، حکمہ چہ بدن اور روح دوارہ جسمونہ دی
 (صرف دکثافت اولطافت فرق دے) نور عا دہ ہم د جسم اُشوا د ا د اکثر و
 متکلیب نو د اسلام قول دے چہ روح جسم لطیف امنی :-
- ② معاد صرف روحانی حکمہ دے چہ د جسم اُعادہ ک نشترہ یوازہ پہ طرح
 د سعادت او شقاوت دار و مدار دے، د لویونان د فلاسفر الہین قول دے
 ③ معاد جسمالی اور روحانی دوارہ دے، دنیا جسم اور روح دوارہ دوبارہ موجود شدتہ دا قول حنی، اقوالہ
 یو بدلیدوسرہ، معمرہ دقاخرینو امامیہ د لویا کثرو صوفیا و دے دا قول حضرت روح تہ مجرد غیر مادی
- ④ معاد بہ تہ جسمانی وی او تہ روحانی، دا قول د یونان تہ طب د حکیمان
 ⑤ د معاد د کیدو او نہ کیدو و ہیج فیصلہ ندا ک نشوے توقف دے، چہ
 دا قول د جالینوس دے دہ تہ د اشک پر یوتے دے چہ روح د ہفہ
 مسزاج نوم دے کوم چہ پہ سر ہی ختم شو او کہ د ہفہ جوہر نو م دے چہ مرگ
 نہ پس ہم باقی وی دا پنچہ اقوالہ ک انسان د بدن اور روح سرہ ترو ن لری خو
 یو شبکم قول د تناسخ ہم شتہ چہ ہفہ د حکماء ہندا و د یونان د بعضے

حکما و اود بعض منسوب الی الاسلام خلقود ے مثلاً احمد بن حابط چہ
د ابراہیم نظام شاگرد ے ابو مسلم خراسانی ، محمد بن زکریا ، طیب
رازی او قرامطہ :

د مجازاة درے شکله

د آخرو لے د پارہ د ابن حزم مثل مثل جلد ، طابہ اکوری
د مجازاة اعمال درے شکله دی ۔

را د جثو حشر ے د بعث بعد الموت پہ شکل کینی اود مجازاة اعمال بہ د
جنت اود دوزخ پہ شکل کینی وی ، دانائے د اهل اسلام اود آسمانی
مذہبوں نو اولو دہ ۔

(۲) د جثو حشر نہ بغیر صرف روح د نیکی اوبدائی اثر (خوندا اود بدی)
محسوسوی ، د اقسام مجازاة د حکماء الہیین قول دے ،

(۳) د نیک اوبد عملونو پہ بدلہ کینی د یوانسان روح بل انسان تہ بداید
تناسخ بجانا اة اعمال دے ، بعض حکماء د یونان اواکثر حکماء د ہند د اقول
گوی ،

تتقید

دادوارہ آخیری قولونہ د انبیاء علیہم السلام د اجماع اود آسمانی
کتا بونونہ خلاف دی اود عقل او فلسفہ پہ بنیاد ہر غلط دی ، یوازہ روحانی
مجازات خو خک غلط دے چہ اعمالو کینی بدن اود روح دوارہ شریک دی او
بدلہ بہ یوازہ روح تہ ملاویزی اددے مثال دلے اگنرئی ، لکہ یوشل
اوبوند د انارو غلا کوی ، روت کچہ او پوخ انار نہ پیژنی اوشل اناروتہ
رسیدے نشی دوی ، د ایسے مشورہ اگری چہ روت لاندے نشی او
شل پہ اوبڑا سور کوی انار را اوشو کوی د باغ مالک دادوارہ عدالت تہ
وراندے کوی دوارہ د خان خلاصولو خپل خپل د لیلونہ اوائی پوند
وائی چہ زہ وینم نہ نو غلا خنک کولے شم پوخ او کچہ انارم خنک ا پیژندل
اوشل بدوائی چہ خہ اناروتہ رسیدے نہ شوم ما غلا خنک اگری ا

نوشکارہ خبرہ دہ چہ غلا خوشوے دہ بلکہ دوارہ سرہ پہ موقع
پولے شوے دہ نو د علالت فیصلہ بہ ضرورتا وی چہ غلا دوارہ کوی
دوارہ پہ فلا کین شریک دی نو سزا بہ ہر دوارہ و تہ و کولے شی ، ہم
امثال د روح اوبدن دے ہر یو یوازہ یوازہ نیک اوبد عمل نشی
لے ہر کھلہ چہ نیک اوبد عمل پہ شریک دوارہ کوی نو جزاء اوسزا دوارہ و تہ
شریک پکار دہ :

دے نہ علاوہ یوازہ ، د روحانی مجازاة حقیقت د خوب دے چہ شوک تہ
د فائدے خوب اوبینی نو ہضہ تہ صرف پہ خوب کینی خوندا اوارام وی او کہ
پہ خراب خوب اوبینی نو پہ خوب کینی ورتہ بے خوندا او تکلیف محسوس
نودا قسم جزا سزا لو بے توتے دی د اعمالو پایدارہ او خو چندہ زیادہ
بلکہ پکار دہ چہ انسان د ہضم پہ طمع خہ بنہ عمل اگری شی د خوب د مزد
طمع ہچھوک بنہ عمل نہ کوی اودے سرہ ہچھوے د انسان اصلاح نشی
دے د بنہ عمل شوق پیدا کولو ، بدکہ دلے پکار دہ چہ د دنیا د فائدے
پہ خو چندہ زیادہ تہ فائدہ پہ آخرت کینی ملاؤ نشی اوبیا پایدارہ
وی ، لکہ یومر کید ویکے سرے خپل یتیم کید و نکی خوتے د پارہ
یوسری سرے لس زردہ (.....) روپی امانت کیز دی ، د خوب دنا پایدارہ
رسم اصولو پہ خاطر دغہ سرے کہ دغہ یتیم تہ دغہ خپل امانت پہ
یا کینی و کوی نو کور عقل او پائمل بہ خک بنکارہ شی چہ د لسوز و روپو
بقی فائدہ د خوب او تصور پہ فائدہ بیلل دھو بنیام اوروغ سری
دے اودا باہت د امانت سپار لو ہم نشی چوریدے د امانت سپار
د ہضم بد لہ کار و کولے شی کومہ چہ دے نہ پہ خو چندہ زیادہ تہ وی
میدارہ او حقیقی وی لکہ پہ آخرت کینی د لسوز و روپو امانت سپار لو
نقہ صان کولو او قریبائی و کولو پہ بدلہ کینی چہ دہ تہ جنت یا د آخرت

نور لعنتونه و رکبیشی : دتناسخ رد

را دتناسخ په شکل کښ د عملونو بدله و رکول د عقل په موجب په دے وجهو درسته نه دے ،

را دتناسخ له انصافه خلاف حکم دے چه په عمل کښ بدن او روح دواړه شریک دی او دتناسخ په شکل کېدله صرف روح ته ورکولے شی

مثلاً د یو مجرم انسان روح د مرگ نه پس په یو ذلیل چوری کښ یا په ذلیل خاړوی او غنا ور کښ ولجو له شی نو سزا به یوازے روح ته ورکولے

د بله د خندا خبره دا چه د بداسری د بدن په خائے به سزا د جوړ باد ذلیل خنا وراو د خاړوی بدن ته ورکولے شی ، نو دا خود خریه خائے

کلاو دا غل شو بله دا چه دے خائے نه به دا روح د بدله د پاره کړه خواغی او بل بدن ته چه لار شی ، نو دا بدله به د چا کړی شی د ټولو نه د

که ورسره د نژدې څه خیال اکرېښانودے د غت اړوند او جنجالی اشک جوړېږی نو ځکه دے بس کومر دتناسخ قائل کېدل په تصور خان باس

دی مترجم دلته دا خیال هم غلط دے ، چه بدن صرف د عمل له حکم داپه مجازة اعمال کښ بشریکول ا نه ی پکار او دے ته سزا

ورکول به دا یی لکه د یو قاتل یو پک تم سزا ورکول او یا د یو مسکر او پکار تیشی او کړندی نه جزا ورکول کومر چه جومات یا خانه کې

جوړه کړی وی ، دا خیال ځکه غلط دے چه بدن آله نده بلکه پخپله او کوونکے دے آله خود فاعل نه جدا وی د هغه جزء نوی لکه یو

نوره لیکن روح او بدن چه یو خائے شی نو هله څوک بڼه یا بدن به شی نو اصل فاعل بدن دے چه د روح په ادا نړه یو عمل کولے شی

چه د روح د بدن په هرا ندام کښ ننوتے وی نو بڼکاره شوه چه آله ځکه دے چه دا د روح په غم او خوشحالی کښ خائے شریک

نو توپک د قاتل ، او تیشی کړندی د خانه کې د معیار په غم او خوشحالی کښ هچرے نشی شریک دے ،

را دتناسخ د پاره دا دلیل باطل دے چه انسان د حیوانا تونه چه را آخلی یا د غریبه کورنی یو دلیل انسان چه مصیبتونو کښ مبتلا شی ،

دے بڼیا د د دے ، چه یو انسان بد عمل کړی وی ، نو د هغه روح په ذلیل فنا وریا ذلیل بل انسان کښ ننوی او دارنگ هغه وړاندی کس ته

پخپل عمل بدله د خنا وریا د انسان د ذلت په صورت کښ ملاو شې اطل حکم دے چه د خاړو و فطری تقاضا د دے چه انسان تر کار واخلی او د

پاره د جرم سابق هېڅ ضرورت نشته ځکه چه د د نیا نظام چلو لو د د د حکمت الهی تقاضا او ظهور دے ، کچرے انسان دے د کار نه اښی

نو د خاړو وجود به لغو او بے فائده و د ا ه م د حکمت الهی د شان خلاف دی ، دغه رنگ د بڼیا د مو خوشحالی او بد حالی د هغوی فطری

تقاضا دے چه غنی د د فقیر نه کار واخلی ، فقیر د اجرت محتاج او غنی د هغه د کار محتاج دے په دے احتیاجونو د انسانی تمدن ربط قائم دے

د د نیا نظام پر چلیږی که دتناسخ تصور بکښ راغلو نو انسانی تمدن به بالکل د بے وړی شی د انسا قانون معیبتونه او غمو نه هم د حکمت

لهی نه خالی دا یی نه دی چه د صحت او خوشحالی په حالت کښ د شکر د بڼه د و مرض او د بد حالی په حالت کښ د صبر جذب به انسانی کمالات بڼکاره

وی او په دے د الله لږی او نژدے بڼکاران پیژند دے شی په دتناسخی مجازات کښ د جرم علم نه وی

دتناسخ په نامینلی صورت کښ یو حیوان او انسان ته دا علم نه وی چه هغه د کوم جرم په بدله کښ عذابولے شی ، یو انسان عدالت کښ خو مجرم

نوردے شی په هغه د تا بتولو خاړی اکریشی هله پس ته سزا

ورکولے شی، لیکن تناسخ پہ صورت کنی دالله عدالت دلو بو تو قونبکال
 کولے شی کوم کنی چہ نہ تحقیق وی، نہ مقدمہ چنول وی اونہ مجرم نہ
 دخیل خیل جرم پتہ وی چہ داسزا ہفہ نہ کوم جرم پہ بدلہ کنی
 ورکولے شی العیاذ باللہ، نو حکمہ دتناسخ داعقیدہ د عقل نہم خیل
 دمرک او پیدائش شمیر کنی دجورخت نشولے دتناسخ تردید دے
 دتناسخیانوپہ خیال کچرے د حیوانانو پیدائش دانسانانو دبداعیلو
 د پارہ د بدلے پہ نتیجہ کنی وے نو پکار دادہ چہ ک بدوانسانانو دمرک
 پہ مناسب شمیر کنی ہو مرہ خنا ورا و حیوانات پیدائش کولے خولے
 حکمہ نہ دہ چہ موئز وینو مثلاً یورخ کنی یو لگ انسانان مری چہ پہ
 ہفہ کنی نیم خہ بلکہ نیات مجرمان او بدکار وی، خوبل خوانور حیوان
 ہم پہ دغہ ورخ کرور و نہ اوارگونہ پیدائش کنی نو معلومہ شوہ چہ دجور
 پیدائش د مجرم نو خونو دتناسخی جنجال نتیجہ نہ دہ بلکہ کابندائی تحقیق
 پہ دول دالله تعالیٰ د حکمت پہ جو پیدائش کنی حکمہ دتناسخ عقیدہ باطلہ
 دتناسخ د تردید یوہ غتبہ وجہ داہم دہ، چہ دتناسخ پہ صورت کنی پہ
 منل ضروری وی چہ د مجرمانو انسانانو د حیوانانو خونو یودی حال
 موئز وینو کورور چہ دجد اجدادی انسانانو خونو کنی عقل او نطق
 لیکن حیوانی روخو نہ داہم ندی یا مثلاً پہ پیشو کنی کچرے ک انسان روح داہ
 وے د انسانی روح پہ فطرت کنی د صبرے نہ کرکہ پررتہ دہ دا ہیچرے
 نشی کیدے چہ پیشو کنی رانوتو نہ فوراً پس فطرت داہم بدل شی چہ
 صبرے پسے منہ ک کری داوے نیسی او پہ خوندے اُخوری ہر کلمہ چہ د فطرت
 فوراً بد کیدل نامعقول دی د انسانی او حیوانی روخو فطرتو نہ جئا
 جئادی پہ دے وجہ دتناسخ عقیدہ سر: تردیابہ نامعقولہ دہ
 ہر کلمہ چہ د مجازات اعمال دوہ صورتہ زیوارے د روح معاد دتناسخ

اونامعقولہ ثابت شو، نو دے جوف یو صورت باقی پاتے شو ہفہ داچہ
 د مری بدن اورکوح دوارہ ژوندی کریشی او د حساب کتاب نہ
 پس د جنت اودوزخ پہ شکل کنی پہ دہ قانون مجازات نافذ کریشی، داخبرہ
 یوازے پہ آسمانی شریعتونو او کانبیائے کورامو علیہم السلام پہ تو اشتر
 ثابتہ نہ دہ بلکہ عقل او فلسفہ ہم داموزون او معقول گنری، پہ ظاہر
 خودا دیرہ گرانہ بنکاری لیکن حقیقت کنی ہیچ گرانہ نہ دہ
 د معاد جسمانی حقیقت پہ دوزقاعہ و مبنی دے، یو داچہ دامیرکن دے
 او محال نہ دے، بل داچہ دا دتخریب او تعمیر الہی نتیجہ دہ :-
د جسمانی معاد رو وجہ دلیل | د مجازات اعمال پہ خاطر روح
 سرہ د جسم دویم بارہ ژوندی
 کیدل میکن دی او محال نہ دی، د محال دوہ معنی دی، یو غرضی چہ مطلب
 گران والے او سخت والے وی لکہ یوسری نہ داو نیل چہ راخہ لاہوہاتہ خو
 ہفہ عذر اگری چہ شتم تلے دا بل ورپورے اُبنلی چہ خانجا بہ تے نو ہفہ
 اوائی چہ ناممکنہ (محالہ) دہ نو دے مطلب بہ داوی چہ تلل راتہ گران
 دی، خو کہ روان کرے تے وے پکت ہر خہ تے ورتہ برابر کرے وے د ہفہ
 ارادہ شوے وے نولا ہو، نہ تلل ناممکن او محال نہ ہو، او بل د فلسفہ
 ناممکن او محال دے معنی تے داچہ نفی اثبات یو خانے کیدل چہ ہیچرے
 نشی کیدے لکہ یوسرے یو کمرہ کنی پہ یو وخت شتہ ہم اونشیتہ ہم بالکہ
 دوہ پہ دقو کئے پنچہ چہ تولہ دنیاد دے ضرب حاصل ہفہ خلو، بناائی
 چہ پنچہ نہ وی، نو خلاصہ مطلب بہ تے داوی چہ پنچہ نہ دی خو پنچہ دی
 نو قیامت او معاد پہ دے معنی محال نہ دے او کچرے محال پہ معنی د مشکل
 او د سخت واخلو نو ہفہ بہ وی خورا انسان د پارہ چہ د ہفہ بول کارونہ
 پراسبابو بنادی او اللہ تہ پہ دے معنی ہم محال حکمہ ندے چہ، اِنَّمَا امْرُؤُکَ

اذا اراد شيئاً ان يقول له كُنْ فيكون، اوله داچه متواتر خبر صادق ددے تصدیق کرے دے، نوخک دا صحیح دہ، چہ دیو ممکن تواتر سرہ تصدیق اُشی یا اعتباری ذریعہ سرہ دا ثابت شی نو دھے پہ واقع کید وکین ہیخ شک شبہ نہ پائے کیری، مثلاً تیرشوی وخت کنی دجا پان هیرو، شیما پہ ایتم بیم تباہ کیدل یو ممکنه معاملہ وہ ہرکھ چہ اعتباری ذریعہ سرہ ددے تصدیق اُشونو بتوے دُنیا اُمثله، دغہ رنگ د موجودہ دُنیا پہ شپیل کراسر نیل علیہ السلام رچہ ایتم ہم نہ پہ اربونو ددے زیاتہ قوی دے تباہ کیدل ممکن امر دے اور سرہ ددے تصدیق آسمانی کتا بو تو او د انبیاء علیہم السلام غوندے رشتینو هستو پہ پرلہ پے شہاد تو نو کرے دے نو بیاد دے یہ واقع کید وکین ہیخ شک شبہ نشی کیدے۔

د جسمانی معاد دویم دلیل د معاد جسمانی حقیقت ورا نول او جبرہ ول دی مطلب

داچه دد نیا نظام ورا نہ دل او د آخرت نظام جوہ ول د معاد جسمانی حقیقت دے دا بہ اللہ کوی نرگوانہ خک نہہ کچرے انسان مے گرانہ گنری نو ہغہ کمان تگوری او پہ دے قیاس کوی لکچہ شل مند آتی اُچتوے، شی او میرے مے نشی اُچتوے حالانکہ دوارہ حیوانات دی خالق او مخلوق خوبرا کیدے ہم نشی اللہ داسے قوی دے چ نسبت مے د مخلوق سرہ کول ناممکن دی نو ہغہ نہہ دا ہچرے گرانہ نہ دہ چہ ہغہ خپل جوہ کرے تعمیر رز نیا) ورا ن کوی او دھے پہ خائے بل تعمیر آخرت م اُکری، حکم چہ داسے خور انسان لگیا دے کوی یو عمارت ورا نوی او بل دھے پہ خائے جوہ وی، نوخک اللہ تعالیٰ چ بے انتہا قوی دے، یقیناً داسے کولے شی چہ عمارت دد تبا ورا ن کوی

او عمارت د آخرت پیر آباد کوی، او ہمدغہ معاد جسمانی او قیامت دے چہ ددھے در ستولے اور شتی نوالے پہ عقل ثابت شرہ،
د قیامت او معاد جسمانی دریم دلیل خالق کائنات انسان

تہ روجہ ژوند ور کہور لیدلے کنط شی) پہ ہغہ وخت چہ ددہ نور و نشان ہم نہ وو، هل آتی علی الا نشان چین من اللہ ہرکم یکن شیبا صد کوراً، سورہ دہرآیہ علی او بیاب تی پہ قیامت کنی د مجازات اعمال د پارہ ژوند دے کوی، انسان تہ روجہ حل بے نمونے پوٹے جوہ کول دیر گردن دی نمونہ چہ پیدا شی نو بیاد ہغہ پشنہ فقہ ہم جوہ ولے شی، روجہ د انسان ہیخ نمونہ نہ وہ خدائے بے تکلیفہ پیدا کرونو دے قوی ترین هستی نہ دوبارہ پیدا کول د انسان خک کہ گردن کیدیشی لکھ فرمائی:

لما بدأنا اول خلق نعیذہ و وعدا، مؤمنون انسان روجہ حل جوہ کر و علینا انکنا فعلین رسو انبیاء دویم حل بے ہم داسے جوہ کر و ایہ عنک: دا کورن ہغہ وعدہ ددہ مؤمن بہ ضرور داسے کوو، و ضرب لنا مثلاً ونسی خلقنا قال: انسان پہ مؤمن مثال خیر وی من نخی العظم وھی رمیمہ قل: چہ دا ورا ستہ ہدوکی بہ خوک یجیب ما الیدی انشا ہا اول مکرہ: ژوندی کوی، رھغہ چہ خپل سورہ یس ایہ عنک و: پیدا اشی ہیر کرونوم نہ ورتا وایہ چہ چار و جہ واری پیدا کرے و رھغہ بے کد دویم وار ہم ژوند دے کوی، بلکہ دویم ایت شریف کنی دی:

وهو اھون علیہ: دا دویم بارہ پیدا کول د روجہ وی واری پیدا کولنو دیر آزیات آسان دی

دے خبر و سرہ قیامت پہ عقلی رنگ کب ثابت شود آسانی نے پہ انسانی نسبت ا خود
گوندی اللہ تہ دوارہ پیدا کول یوشان دی ،

وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَى : (داللہ د پارہ اعلیٰ کمال دے)

دمعاد خلو رم دلیل

یود رزی چہ کویت او شیروانی جوہ ولے شی نوہغه بہ خادر پہ
چیر آسانہ شکہ جوہ ولے شی چہ دایو کار کندی (دے دغه رنگ
پیدا کول د آسان چہ اللہ کریدے نودویم بارہ پیدا کول د ورتگی
غوندے رہ نسبت د آسمان انسان پیدا کول خوبیا دیر آسانہ
شکہ چہ کار (پیدا کول) یوتے ،

وَ أَنْتُمْ أَنْتُمْ سَخَّرَ لَكُمْ مِنْهَا رِجَالًا وَأَنْتُمْ عَنْهَا كَانُوا كَانُوا
رَفَعَ سَمَكًا فَسَوَّاهَا سُرَّةَ الْبُرْجَانِ آسمان چہ اللہ جوہ کر وادویر
پہ اوچت خائے هغه کیستودو :

یعنی آسمان تہ چہ اگورے نوک هغه پہ نسبت انسان دیر ورتگی دے
هرکله چہ اللہ تہ د آسان پیدا کول کین هغه تکلیف تہ ورتگی انسان پہ
پیدا کول کین بہ ورتگی شکہ تکلیف وی ، پنا پہ دے د انسان دوبارہ ژوند
د عقل نہ خلاف تہ دے ،

دمعاد او مجازات اعمال پنجم دلیل

سواد انسانہ کل کائنات د انسان د خدمت او فائده لپارہ
پیدا شوی دی رَوَسَخَّرَ لَكُمْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ د آسمان و نوا
د زکے کول کائنات اللہ تعالیٰ ستا سو پہ کار او خدمت کین لگیا کریدی
خو انسان نے د طاعت او عبادت خداوندی لپارہ جوہ کریدی
وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونَهُ : مؤنبر پیر یان او بنیا دم د
خدا کے د عبادت د بارہ پیدا کرکئی او د عبادت نتیجہ دے فائده دی

کچوے قیامت دوبارہ ژوند ، مجازات اعمال ، جنت او دوزخ هنج ندوی
نود عبادت هنج فائده بنکارہ نشو ، له دے وجہ د انسان پیدا کول
عبث شو ، او پہ دے پنا د کائنا تو پیدا کول هم عبث شو او پہ دے دول
بہ (العیاذ باللہ) داللہ د کول کار و نه عبث ثابت شی ، چہ داللہ تع
د حکمت له شأنه خلاف دے داللہ تعالیٰ حکمت دادے چہ د انسان د
عبلو نو پورہ نتیجہ دے قیامت بنکارہ شی د حکم چہ د نیا کین دا هے نشی کیدے
رمونبر و رواندے تفصیل سرہ بیان کریدی ، چہ داللہ د عمل د کارخان
عبث ثابت نشی او د دے او د انسان پہ پیدا کول کین داللہ حکمت تہ هم
بنکارہ شی ، پہ دے خبر و د قیامت عقلی ثبوت راخی

دقیامت او مجازات اعمال شپنم دلیل

اللہ پاک انسان بیکاری د پارہ نہ دے پیدا کرے : « اَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ
أَنْ يَتْرُكَ سُغْدَى ، الْقِيَامَةِ آيَةً رَأَى الْإِنْسَانَ د اخیال دے چہ دے
پہ بنکارہ برینودے شی دغه نشان ، اَيَحْسَبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا
وَأَكْفَرْنَا لَكُمْ آيَةً تَرْجِعُونَ ○ سورة المؤمنون آية ۱۱۷ رآیاتا سو
گمان کوئی چہ تا سو مؤنبر عبث پیدا کرئی بیئی او د علونو نتیجہ مؤنبر لو د
پارہ بہ قیامت کین مؤنبر نہ بیرونه راخی خود نیا کین بنه او بد دوارہ
قسم انسانان شته ، شوک ظالم شوک منصف ، شوک نا فرمانه شوک
فرمانبردار ، شوک متقی ، شوک فاجر و غیره ، د نیا کول قومرونه د
اللہ د عدل او انصاف متنه کوی د دے پہ جوہ داللہ تعالیٰ سلوک د
تولو سرہ یوشان نہ دے بکار حکم چہ داللہ عدل بہ بنکارہ نشی
لکه یوانسانی بادشاہ چہ دافرق کوی وفادار او باغی سرہ یوشان سلوک
نہ کوی وفادار له انعام و ر کوی او باغی له سزا و ر کوی پہ دنیا کین
دا هے نشو کیدے رو باغی تفصیل سرہ بیان شو دے :

نوڈ انسان دویم ژوند دے اللہ دے قسم انصاف کولوک پارہ ضروری شو
 هدا قیامت دے اود مجازات اعمال ورخ ده چه دک عقل له اچه ضروری
 ثابته شوه او قرآن ددے بیان دلعه کپیدا ۰
 اَمْ يَجْعَلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ۙ آيَاتٍ لِّعَلَّ يُرَوِّدَهُمْ لِيُبَيِّنَ
 كَا لِقَابِ رَبِّكَ فِي الْآخِرَةِ ۗ اَمْ يَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ ۙ بَهْلًا لِّئَلَّا يَتَّقِيَ اللَّهُ بَآئِنًا
 كَا لِقَابِ رَبِّكَ فِي الْآخِرَةِ ۗ نَبِيكُو كَارَ اَخْلَقَ مُفْسِدًا نُو سَرَه بَرَابَر سَا نُو اَوْ خَدَا ا تَر سُو سَرَه
 بد بد کردار وپه شان سلوک کوو، ر هچرے نه

د قیامت او مجازات او مردلیل

دا ضابطه شته چه هر مرکب (اصلی یا مصنوعی) د پارہ مفرد ضروری
 دے لکه انسان چه دخا وریه ابره هور اودنه اصل مرکب دے نوخان خان
 له ددے مفردات هم شته خالصه خاوره، خالص اور وغیره و صغری
 مرکب ر شربت شنجبین (د اوپور سه کے اوچینو نه جور دے ددره واره
 خالص خبز و نه خان خان له هم موجود دی دا ضابطه په امیانو، اعراضو،
 جواهر و او صافو نولو بانده حاوی ده. مثلا د یوزر وک رنگ چه
 تور او سور رنگ نه مرکب وی، نودا د ابره خان خان له خالص هم
 شته، د نیابکن غم او خوشحالی یو مرکب دے چه هرا انسان کنی دا
 دواړه جمع وی، دا په انسان په د نیابکن نشته چه مکمل و خوشحالی له وی
 او هیچ غم و درد سره نه وی، اودا په هم نشته چه بتول د غم وی او خوشحالی
 هلو وی نه نوک تیر شوے قاعدے په جوی د خوشحالی او غم نه مرکب
 د پارہ خالص مفردات خان خان له پکاری چه خوشحالی خان له یو لکه
 موجود وی لکه جنت کینے د نیانو د پارہ او غم و خان له یوازے موجود وی
 لکه دوزخ کنی د بدانو د پارہ، او هم ددے نه د قیامت مجازات اعمال
 اود جنت اودوزخ ثبوت کینکے ۰

د قیامت او مجازات اعمال انتم دلیل

په د نیابکن بنه خلق هم
 شته او بد هم، دا په
 اگنر لکه بتول انسان یو دا په مجموعه وی، چه
 اگنر علی اوقیعتی اجزاء
 هم وی، خسیس او کله درجه والا اجزله پکینے هم وی لکه د غنوبوتی
 کنی یو اعلی جزء د غنودا نه ر غلم ده او بل ادنی جزء د دوزخ او بوس
 دی دا نه دے د بنیادم خوراک ده او بوس د نگر و خوراک ده ددے بیلول
 پکاری چه هغه د پارہ په د من کنی ددے غوبلول او لوزول پکاری
 غله په د انسان معدے نه خلی او بوس په د نگر و معدے نه خلی، د غله
 رنگ میدان حشر درمن اگنر چه هغه کینے د نیانو او بدانو بیلول
 مقصد دی و امتاز د الیوم ایتها المجرمون ۰ سورہ یس آیه ۷۵
 (دے مجرمانو د نیوکارو نه بیل شی)

اِنَّ یَوْمَ الْقِیَامِ کَانَ مِیْقَاتًا لِّلنَّبَا ۙ اَیۡة عِلَاقَ د نیکانو او بدانو د بیلولو ورخ
 تکل شوه ده، نیکان به خپل فطری خالے جنت نه لاره شی گویا کنر جنت
 انسانی معدده شوه او بدان به خپل فطری مقام دوزخ نه لاره شی گویا کینے
 دا دوزخ حیوانی معدده شوه، اودا په شوه لکه نیکان غله او غم وی
 او بدان لکه بوس او زوخ چه د حیوانانو خوراک شی یا سوز له شی په
 شونو وغیره کنی

د قیامت او مجازات نهم دلیل

د انسان په فطرت کنی د خالص
 آرام او خوشحالی تقاضا پرته
 ده انسان د فرد په شکل کنی وی که د قوم یا د وطن په شکل کنی وی ارنوا
 تقاضا دده په فطرت کنی خا مخا وی اُس دا آرزو پوره کیدل ممکن لکه
 وی چه مؤنر و رانده تفصیل سره بیان کړی دے چه نامیکن شها هشت
 او آرزو بانده بتول د نیامتیقه کیده نشی لکه د ساه اغستونو نه بکیر د

ژوندی پاتے کید و خواہش، هرکله چه دخالص راحت او خوشحالی
 د تمنا پوره کید و امکان ثابت شو نو په دنیا کین د دے پوره کولو انتظام
 یو خوله دے و چه نشو کیدے چه دنیا اوزمکه تنگه دایول انسانان
 پکین په یوخل نشو جمع کیدے او بل داچه خالصه خوشحالی او راحت پدینا
 کین څکه نشی کیدے چه یو بادشاه چه دیر خوشحاله او آرام کین بنکاری خو
 ذرکود غمونه ورسره وی لکه د حکومت اوریو و ذرعیت بغاوت او مرض
 بیماری د خپلو خپلوانو مرگ د بل ملک حمله وغیره، اوس عقل رایتین
 لری چه قدرت د دخالص راحت او خوشحالی غوندے فطری خواهش
 پوره کولو انتظام کړی وی لکه چه د نور و ټولو فطری خواهشا تو انتظام د
 څکه کړیدے چه په فطرت کین د اغرنی خواهش د پوره کولو انتظام د
 قدرت ذمه داری داسے ده چه هغه حکیم او عادل دے داسے خواهش
 په فطرت کین نه ورځنوی کوم چه نه پوره کید و ښکته وی او انسان پرین
 تزیزی، اوس دے پوره کیدونکی خواهش د پاره د یولو د بل جهان ضرورت
 دے چه هغه پوره دیر وسیع اولو دے وی او دانسان د فطری خواهش د
 جنت په شکل کین پوره شی، لا خوف علیهم ولا هم یحزنون رسوره
 البقره آیه ۶۴ نه به (په جنت کین) د چاغم وی او نه به دویرے اندیشه
 و لکم فیها ما تشئونی انفسکم و لکم فیها ما تداعون سورة حم
 السجد آیه ۲۱ رتا سو کاملو انسانانو له پاره به په جنت کین هغه څیزونه
 دی کوم چه ستاسوزر، غوازی یا ئے تاسو په ښکاره اغوازی هلت
 په خوانی وی بو د اویب به نه وی، صحت، غذا به وی او مرض او محتاجی به
 نه وی، دے خبر ورسره قیامت او جنت خوعقلا ثابت شو مگر په دے
 بنیاد دوزخ دے ثابتیدی چه دا د جنت ضد دے او معرف الاشیاء
 یا ضد ادها، هر څیز په خپل ضد پیژندے شی، شپه هله پیژندے شی چه

دوخ پیژنی، سپین به هله پیژندېشی، چه تورا پیژنی گرم به هله
 پیژندے شی چه یخ پیژنی په دے قاعده دوزخ هم ضروری شو چه هغه
 نه بدان یعنی د نیکانو ضد مجرمان لارشی، جنت به همیشه وی ټول
 آرام او راحت به وی دوزخ به هم همیشه وی، ټوله بے آرامی او تکلیف
 به وی د الله د انصاف تقاضا ده چه ټول جنت ته نه بوئی نوجهنم
 څکه ضروری شو، کوم قوم چه د جنت اقراری دے هغه دوزخ هم منی
 دے کین څه اشکال نشته، څکه چه جنت او دوزخ د دنیاوی عملونو نتیجه
 ده د نیا کین بڼه او بد عملونه او خلق و ونو قیامت کین هم د دے نتیجه
 په دغسے فرق پکار وه چه د الله تعالی انصاف او عدل پوره ښکاره شی

د قیامت او مجازات اعمال لسم دلیل

د بشر اصلاح د نیا ټول قومونه داسے خوبنوی چه هغه د خدای
 او نذ بنیاد موصوف ضائع کوی چه انسان ژرند په اطمینان امن او خوشحال
 کین تیرشی هر پر دے اوانه هر قوم په هر دور کین د بشری اصلاح د پاد
 انتظامونه کړیدی مختلف ادارے جو په کړی مگر زه پوره اصلاح نشو
 د اصلاح عقلی اسباب در دے دی:

- ۱) تعلیم
- ۲) قانون حکومت
- ۳) او عقیده د مجازات اعمال
- ۱) په تعلیم خود نیک و بد عمل نه واقفیت راشی لیکن د عمل کولو باعث
 کیدے نشی،
- ۲) دویم سبب قانون هم په اصلاح بشری کین پوره کامیاب نشو څکه چه
 جرمونه روح کوی تزکومه چه روح کین پاکیزگی او انقلاب نه وی را غلې
 نو د جرمونو سلسله نه ختمیدی قانون په دے د جهو مجرم نه په سزاو
 کولو کین، پوره کامیاب نه دے، هر ځای کین د قانون حکومت نشی کید
 په غیر علا تو کین نه قانون نشته او نه حکومت، ځیرنه قانون او

حکومت وی نوبیا هم مجرمان دا سے خائے او دل سے وخت کنی جرم
 کوی چه هلته خوک گواہ نه روی په ده بنا هغه د سزانه بیج شی او د
 اصلاح کارنا مکمله پاتے شی،
 بعضه خائے کنی گواہ خووی لیکن ربتیا گواهی نه کوی ده
 بعضه خائے کنی گواہ کواهی کول خواری مگر د مدعی علیه له ابره هغه
 ته خه مالی لالچ یا ویره ورکول هغه د گواهی نه بند کوی،
 بعضه خائے کنی ربتیا گواهی اشی لیکن د مخالف فریق د وکیل په جرحه
 دغه گواهی مستکو که اری اثره شی، او مجرم د سزانه بیج پاتے شی،
 کچرے جرح سره هم گواهی صحیح ثابته شی نو فیصله د حج په لاس کنی
 ده هغه غلط هم کولے شی با مخصوص هغه وخت چه په زریه کنی تر
 رحم او خدا ترسی نروی، نورشوت او سفارش فیصله په بل مخ واری او کچر
 سزانه بیج شی،
 کچرے سزا و او کولے شی نو هغه به د جرم په جوړ هومره سخت نه وی خوک
 چه جرم سخت وی، دا شیو نه چه وی نو قانون جرمونه نشی بند کولے
 همدغه وجه ده چه قانون او سزاگانے خورشته مگر جرمونه زیاتیر
 او قیدیان ربتیا یانم ورخ په ورخ دیما د دیریزی، بنا په ده اصلاح
 بشری کار د زره ر ضیم نه دا هغه شروع کول پکار دی چه اول خود کچر
 انشی او بیبا که اشی نو د سزانه بیج نشی، د دے صورت دا دے چه
 په زریه او صبر کچر د مجازات اعمال، او قیامت داسه پخه عقیدت ده
 چه هغه نه سر یاسه دا فکر پیدا شی چه هر گناه او حق تلفی کول خپل
 خان په آخرت کنی تباه کول دی او د خوړو خور فانی فانی و په بدل کنی د
 آخرت هغه داسی فائده بیلا دی چه دیو عقلمند سر کچر کار نه ده
 دا هغه عقیده ده کولے چه غله او داکوان (عرب د جاهلیت) فربت

خوک جوړ کول او د دے عقیده د پوځ والی په وجه د هغوی زړونه او
 په ماغونه داسه روینا نه شو چه د هغوی نه د جرمونو، ظلم او حق تلفی
 نوم نشان ورک شو د بشری اصلاح همدغه یو کچر به نخه ده کولے چه د
 جرمونو او مشاهدو په بنیاد خپلواصلی اثراتو نه د نیا واقف کړه هم
 دغه یوه ادا نشی، چه د بشر مکمل اصلاح پر کیدے شی، هغه ده د
 مجازات اعمال، قیامت پخه عقیده او دارنگ قیامت او مجازات
 اعمال عقلا تا بشیر

د قیامت او مجازات یو لسم دلیل

انسان د کائناتو یو قیمتی جرم دے خو عمر او ژوند دے لند دے آسمان
 نه مکه او غرونه د دیرے مود دے رایس دی لیکن د انسان ژوند لکه د
 یس د مرگ په یو چپه ختم شی لکه د چا کور کچر چه د خاوره لوڅے وی،
 او د سرور و هم نو خاورین په زر تر زره ختم شی او دغه قیمتی د سرو
 لوڅه په دیرے مود د پاتے وی خکه چه قیمتی خیز خوک خان نه نه لریه
 کوی، دغه نه معلومیزی، چه د قیمتی انسان سره مناسب بل قیمتی
 اورد ژوند دے کوم کنی چه ده ته به د عملونو په ملا ویزی او دا به
 نا بتول غواری چه د خسیسو شیونو په مقابل کنی د قیمتی انسان عمر
 د هم دیرزیات وی ورائی الدار الاخره لیه الحیوان، د انسان اصلی
 ژوند د آخرت دے، چه دے قاعدے پنا شو د فرق د خسیس اذنه
 او د قیمتی اصلی پوره بشکاره شی، دغه دے قیامت دغه دے مجازات
 اعمال او دغه دے آخرت به

ده مجازات او قیامت دو لسم دلیل د نوی ساتین

د اکثر خزانې لیکي، چه د نوی دنوا په جوړ کړ انسان شخصیت په
 د دے خیزو نو په کاره کیزی: (۱) نیت (۲) قول (۳) فعل

را نیت د انسانی نفس لاندے پر شعور کن محفوظ دے چه هغه يو
 خيال هيركهي خوب كبن ئے اگوري او بيا ورنه را يا د شي .
 ۲) او قول د هوا په چپو كچے محفوظ دے چه په ريدي يائي نظام بوخوا
 بل خوا نه وے را ابر وے شي ددے رفتار په يو سيكنه كبن يولاك
 او شپك اتيا زره (۱۸۶۰۰) ميله دے ، ټول احوال په فضا كبن محفوظ دي
 خو يو بل سره كچې وچې داسے آله لاندے پيدا كومه چه د يو بل نه را بيل
 كوي كيدے شي چه ر ستو پيدا شي ، په خلاف دريډ يائي نظام نه چه
 په او كندا لي دريډ يو ستن په مختلفو لاندو نورو بوا برو لوسره مختلفو
 خايونونه آوازونه را كاري او يو بل سره كچې وچېزي نه حكه چه د كو
 چه په او بډ والي كبن بيلے دې دغه رنگ هر فعل په فضا كبن بو حرات
 پريزي چه په نږدے وخت كبن په نوي علمونو معلو موے شي ، ليكن
 په ډير وخت تيريد و سره داسے آله لاندے نه ده ايجاد چه
 هغه د فضا نه بيرته را واخلي كيدے شي چه ر ستو داسے آله هم پيدا شي
 دے تقريبنه د اخرت وجود درست ثابتيزي چه په هغه كبن د نيت
 قول او فعل (چه محفوظ دي) نتيجه مرتبه شي ،
 دے نه علاوه د ماهرين ارضياتو د تحقيق مطابق د زوكه په خيسته
 كبن ديارلس سوه (۱۳۰۰) درجه كرمه شته حالانكه داو بويشو لوه پاره
 سل درجه كرمي كافي ده . ددے نه علاوه هر كال د زمكه نه په نږدو نږ
 زلزله پيدا كيږي د بعضې پته اگني او د بعضې اڼه لگي داد هغه كرمي
 نتيجه ده كومه چه د زمكه په خيسته كبن پرته ده ادا ټول او د سمندار
 دا بو تر مخو لے ددے خبره دليل دے چه جهنم د زمكه او سمندار د
 لاندے اودا ټول د جهنم اثرات دي .

د قيامت تفصيلات

د قيامت كيفيت | د قيامت حقيقت دوه خيزونه را يو د دے
 جهان ورا ټول او د بل جهان را خرت جوړ
 داداره الله د دو ټوكوسره تړلي دي ، اول ټوكل تخريب د پاره دي او
 دويم ټوكل د تعمير د پاره دي تخريب په حقيقت كبن د د نيامرگ دے
 نامر عادت دا دے ، چه مرگ نه ورا نږدے هه مرض اورنخ وي هغه
 چه په علاج بڼه نشي نو دغه رنخ د طبيبانو په خيال كبن لا علاج ده او
 هلاك وي ، نو هغه رنخور تر هلاك شي ، ټول انسانان مجموعه يو
 جسم اگنره هر كله چه هغه رنخور شي نو ددے قاعده مطابق علاج
 ئے كوي شي كه علاج ئے ميكن نه وي نو لا علاج شي او هلاكت نه نږدے
 شي او بيا د الله قانون د هلاكت په ده ناند شي او هلاك شي ، د
 نسان د پاره نو د ټول كائنات خادمان دي هر كله چه انسان نه وي نو
 ياد ددے ټولو نو دوكا نانو هېڅ ضرورت پاتے نشو نو حكه د انسان هلا
 سره دا ټول كائنات ا تر لے شي او هلاك شي نو دغه قيامت ددے
 ددے نه ورا نږدے حالت د د نيا ددے مرض موت اگنره چه د شريعت
 په اصطلاح كبن دے ته ا شرائط الساعة يا د قيامت نشانے وييلے شي كه
 چه يو سړي كبن د مرگ نه ورا نږدے د مرگ نښانے ښكاره شي تر مرگه
 بڼه شان وقفه وي دا خو وركوي انسان دے خود ټول عالم د مرگ
 حالت حكه مختلف دے چه دا د يو انسان په نسبت ډير لوئے شے دے
 نو دده د مرگ او نښو د مرگ كبن به ډيره وقفه وي ددے نښه د
 مرگ علامت كبري دي كوي چه شريعت بنود لي دي .

عالمی مرض موت یا قیامت نینے

د خلقو ایمان او هغه سہا تری ضروری خیزونه عالم د پارہ لکہ
 د ژوندکو روح مثال لوی، دے کن چہ ثومره کموت راجی هومره عالمی
 صحت د پارہ مرض دے د امرض چہ عالمگیر شکل اختیار کمری نودا
 بہد عالم هلاکت او د قیامت د پارہ بہ غتے نینے وی اودے ر نثر تریہ
 مھلک وسیع شی لکہ چہ احادیثو کنی دی :-

(۱) د ابن مسعود رضی اللہ تعالیٰ عنہ فروعاً روایت ہے چہ قیامت بہ پہ شریرو
 انسانا نوناقا پیری (مسلم شریف)

(۲) حضرت انس رضی اللہ عنہ و حضور صلی اللہ علیہ وسلم نہ نقل کوی چہ خور
 پورے اللہ اللہ و کونکی مؤمنان وی، نو قیامت بہ نہ قائمی دی،

(۳) حضرت حذیفہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ حدیث شریف نقل کرے دے چہ قیامت
 بہ نہ هغه نہ قائمی ری خور پورے چہ د دنیا اقتدار د بدترینو خلقو لاس
 کنی رانشی رترمذی شریف)

د احادیث بنائی چہ هر کله بدی عالمگیره ندوی نو قیامت بہ نہ کیری او دا
 د هلاکت عالم نینہ ده او کچرے لہن ایماندا خلق پاتے وی نو یہ مسلم
 کنی د حضرت عائشہ رضی اللہ عنہا روایت مطابق اللہ بہ دیر بنا نسنده هوارا الیزی
 او دے بہ د مؤمنانو د حورنہ قبض کمری او قیامت بہ یوازے پہ بد خلقو
 قائم شی بنا پہ دے قیامت قائم لو کنی پورپ چہ اہم کردار ادا کریدے
 ددوی تو لو علومونو ایمانی عقیدے او ایمانی عملو زخم کوی دیلونہ
 دادی :-

د کامریکے دہم جنسیت پرستانو یعنی د لواطت د حامیانو د انجمن
 د رپورٹ دروز نامہ جنگ ۲۰ اپریل سنہ ۱۹۶۶ کنی درج دے، پہ مطابق دامریکے
 فوج کنی یو کوریا او یا لکہ (۱۹۶۰) ہم جنسیت پرستان یعنی لواطت

کوونکی دی او د امریکے پہ عامو خلقو کنی هر خوروم سہ پہ لواطت
 کینے بوخت دے :-

یوازے پہ برطانیہ کنی خوارس لکہ (۱۳۰۰) هغه حرامیان وارہ دی
 د کو موخمر ونہ چہ شپا رس یا اولس کالہ دے :-

هر کال د حرامیانو ورو پیدا نش او یازرہ دے د حمل غور د لو او د
 پیدا نش بند و نونہ علاوہ دی او سطا هر خوار لسم کس حرامی وی سنہ ۱۹۶۶
 د رپورٹ مطابق پہ سلو کنی نوی امریکنیا پہ زنا کنی او او یا پہ سلو کنی

پہ لواطت بوخت دی، ددوی اندازہ ده چہ سنہ ۱۹۶۶ پورے بہ هر پنجم
 پیچے حوامی وی در رپورٹ د ترجمان اسلام ۴۴ مئی سنہ ۱۹۶۶) مغربی

تہذیب چہ کومہ خونریزی کویده پہ هغه ورا ندینے جنگ عظیم
 موجوده جنگونہ او ایتمی د سلع استعما لوی، د خداکے او دا خلا
 نہ انکار دے سود او شواب ددوی د ژوند یوغتہ بر بنہ ده پہ ریدکا تو

او اخبار د نو دروغ خبرے خور ول د کامیاب سیاست نینہ گتے شی
 او تعجب دادے چہ د اگنا هم نشی گنہ لے، لکہ انگلستان او کنیدا چہ د
 لاسونو پہ پر قار کنی د لواطت د جواز قانون پاس کرو،

د شیلی پوک

د جمعے پہ ورخ بہ د سرافیل فرینتے پہ ذریعہ شیلی
 پوک وھلے شی پہ دے کینے بہ د جلالی تجلود و ممره

زیات طاقت وی چہ د هغه خدائی اثر نہ بہ دا بتول عالم درے و رہے شی

دا پوکل بہ پہ حقیقت کنی د اللہ د مسمیت د صفت مظہری چہ هغه نہ
 بہ پہ هر چیز برنی او کورنی، باندے موت او فنا طاری شی، د قرآن بیان د
 وَ نَبِّحْ فِي السَّمَوَاتِ فَاصْوِقْ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ بِأُكُلِ شَيْ نُو د آسمان
 وَ مَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ مَسُورَه ؛ او زکے کائنات بہ هلاک شی
 زم آیت ۶۷

سوا دهنو چہ اللہ نے ہلا کول تہ غواہی :

دہلاکت نہ داخیزونہ مستثنی دی رادد وزخ کار کونکی ضربتے رس
حبت اود ہنہ حورے غلمان حکہ چہ ددوی، پیدائش د بقا د بار
دے فنا د پارہ نہ دے، (۳) خلود مقر بے فریبے (۴) اومد ثورات
الامرا کومونہ چہ کار اغستل وی، د شہیدانود حونہ چہ ہغوی سرہ
ہمیشہ ژوند و عودہ دہ، ر بد و السافرہ فی امور الآخرة اکین - د
مستثنیات د حدیثونہ ثابت کیدی، ہم پہ دے کتاب کن د بیہقی
پہ روایت دمقائل منقول دی چہ د شیلی د دائرے فراخی
د آسمانونو اود زمکو د فراخی برابر دہ

دویم پوکل

قرآن شریف کن دی رکنم نفع فیہا اُخری فاذا ہنہ
قیام ینظرون ہ سورۃ الزمر ایۃ ۷۷

دو بارہ شیلی پوک و ہلو سرہ بہ سرہ انسانان او حیوانات بتول
ژوندی شی ہم دا د ابن عباس رضی اللہ نہ بہ پدورالسافرہ کن منقول
دی، طبرانی مقدم رض نہ پہ حسن سند نقل کیدی چہ د بچی نہ تر بوم
بہ تول را ژوندی شی، کوم حمل چہ د وخت نہ ویا نندہ غورزید
وی کچرے د ہنہ اندامونہ پورہ وی اوسا ہ پکن داغلی وی، نو ژوند
کولے بہ شی کہ داسے نہ وی نونہ بہ شی ژوندے کولے، د بتولوبہ
درے دیرش کالہ وی،

د پوکل بہ د اللہ د "محمی" صفت مظهر وی، د قرآن د ذکر شوی، د
آیت ترجمہ دادہ چہ د دویم بارہ بہ، شیلی پوک و ہلے شی نونہ
صری بہ ولار وی او کوری بہ (پہ دوار و پوک و ہلو کن بہ د خلوینتی
وقفہ وی، د بخاری) پہ دے خلویشتو کالو کن بہ خلوینت ورخے دے
نہ د چکہ سپیناؤ بو باران کیزی چہ د سرو پہ خاورین قالب بہ ورین

اودا بہ پہ انسانی شکونو کن بدلیزی، پہ بد و السافرہ کن د ابو الشیح د
روایت مطابق پہ شیلی کن د بتولوبہ حونو بہ شہر سوری دی ہنہ
کن بہ د غدر حونہ وی پہ پوک و ہلو بہ بتول خیلو خیلو قالبونو،
راوا لوزی او پکن بہ داخل شی، د بدن د ڈر و جمع کولو عمل بہ دزلزلے
پہ ذریعہ وی، لکہ قرآن وائی ران زلزلة الساعة شئی عظیمہ
د سورة الحج ایۃ علی ہر کولہ چہ ڈر نہ د کالبوت شکل پخلہ یا د
مدبرات الامرہ فریبنتو پہ ذریعہ جور شی، نوعرش بہ ہنہ سپین
آپ حیات خلوینتو ورخو پورے پیر و کیزی،

پہ دے بہ دغہ خاورین قالب د کالبوت پہ غوہنیں قالب (کالبوت کن) بدل
شی، اویا بہ دا ہچرے نہ بدلیزی او نہ فنا کیزی، د انسان بوجہ وجر
درماء الفناء اودر کے د اوبونہ وو، اودا وجود بہ درماء الحیات او
دعرش د اوبونہ وی،

او ابو ہریرہ رضی اللہ د حضور علیہ السلام نہ نقل کیدی چہ دے تہ
(د ماء الحیات) حضور علیہ السلام فرمایلی دی، پہ دویم پوک بہ
دغہ تیار و قالبونو (کالبوتونو) کن د حونہ منتقل شی اور حونہ بہ راپاسی

د پوک و حکمت بیان

د دنیا نظام پہ مادی اسبابوروان دے، نو پہ دنیا کن پیدا کیدل ہم
پہ وار وادی، اومرک ہم، نہ بتول خلق یوحائے پیدا کیزی او نہ تول
خلق یوحائے صری، بلکہ پیدا و ہست اومر کیدل پہ واروار اور ووری،
لیکن د آخرت جہان د معنویا توار د جلال اود تدارت جہان دے دے تہ
عالم د فعیات ر پہ یوخل فوراً ہم وکیلے شی، نو د دنیا بتول الہی
اور انسانی آبادی بہ پہ یوخل ختم کیشی اور پہ دویم حل پوک و ہلو
باندے بہ پہ یوخل سمداستی بتول صری را ژوندی شی، لکہ چہ فوج پہ

پہ یوشیلی جمع کیری اوپہ یو خود بیزی، انسان پہ رومی ژوند
رد نیابن دمور پہ خیمتہ د بنیاد صود قابونور کالبونور (برابز کولو
کار رمد بترات الامر، فرشتونوز وغستواو دغه رنگ روح قبض
کول اوسره کول ئے هم ددغه فرشتو پہ ذریعہ کول

وَالْمَلَائِكَةُ بَاسِطُوْا اَيْدِيْهِمْ : فرشتے ذروح قبض کولو د پارہ لاس
قُلْ يَتَوَكَّلْ عَلَىٰ مَلِكِ الْمَوْتِ الَّذِي ذُوُّوْا يَهْ جِه ستاسور روح
وَكُلُّ بِيْكُمْ (سورہ السجدہ آیت ۷) : هغه فرشتے قبض کوی کوے چترتاسو
مقرر دی

دے آیتونو پہ صوجب د فرشتو پہ ذریعہ پہ د نیابن اللہ تعالیٰ انتظام
د ژوند اوسرگ اچلولو، دے نہ د اللہ تعالیٰ احتیاج او کمزوری نہ بلکہ
خپله باد شاہی بنکاره کول وو، دواپه پوک وهل به حضرت اسرا قیل
علیہ السلام کوی حکمچہ در اسجدوا لادم، د تقاضا مطابق د مکی
قولونو خادمانه حیثیت پوره بنکاره شی، تردے پورے چه جنت اودوزخ
پورے قول انتظام اوجدمت د انسانو به فرشتے کوی، د جهنم انتظام
فرشتے چلوی او جنت کین د اسلام اچولو فرض به هم د فرشتو پہ سپرد
وی قرآن کین ذکر دی، پہ رومی پوک وهل به اللہ تعالیٰ تجلی د امانت
په کانا توور غور زوی اور په دویم پوک وهلوسه به د احیاء و ممرو
ور غور زولے شی، دورا نولو په پوک وهلوکین به هم نظمو اوباقاعدک دی
شروع به د علویانو ر آسمانوی نه کیری، لکه اذ السماء انشقت
(الانشقاق آیت ۱) وکومر تشقق السماء، بنا ئی چا آسمان به مات کد
شی کومر چه د د نیاجت دے دغه رنگ اذ الشمس کورت ه و اذ
النجوم انکد کت (التکویر آیت ۱) په مطابق دکا نانو رو بنا نہ
قول نسم ستوری به بیکاره او ختم کریشی رواذ البحار تجرت سورہ

الانفطار آیت ۱۷ اور ذالبحار سجرت سورہ التکویر آیت ۱۷ په
مطابق بتوے خوبرے او ترخه او په به یوحائے کریشی او په گرمی سره
به ختم کریشی ددغه گرمی نه به په او واورا لگی بیا به غرونه په گرد
او غبار کین بدل کریشی زمکه به خورده کریشی، لکه قرآن فرمائی، وَاذْکَا
الْبِحَارُ نَسْفَتْ رَوْبُسْتِ الْبِحَالِ بِسَاءَ فَكَانَتْ هَبَاءً مُّثْبِتًا وَسُورَه
الواقعه آیت ۷ غرونه به والوزولے شی، اودره ذره به کریشی او تر په
خوروور گرد وغبار جوړ شی، بیا به دویم پوک وهلونه د تعمیر انتظام
کیری اوسری قول به را ژوندی شی او د اللہ په محبتن به په قطارونو کین
ا دریری،

دمحشرنر مکہ

دمحشرنر مکہ به، د دنیا د نر مکہ نه بکله وی،
يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ) په دغه ورخ به د دنیا د نر مکہ
نه بکله کبه شی دویم داچه صفات به ئے بدل شی اودریم داچه یو وار به ئے
صفات بدل شی اوبل وار به ئے ذات بدل شی، غوره قول دادے چه
صرف صفات به ئی بدل شی، د بخاری اومسلم شریف کین د سهل بن سعد
نمرفوع حدیث را غلے دے، يُحْشَرُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَىٰ أَرْجُلِهِمْ بِضَاءِ
عَفْرَاءٍ كَفْرًا صَةِ النَّفِيِّ لَيْسَ فِيهَا عِلْمٌ لِالْحَدِيثِ، او په صحیحینو کین د ابوسعید
خدری رضی الله نمرفوع حدیث را غلے دے،
تَكُونُ الْأَرْضُ حُبْرَةً وَاحِدَةً) معنی شه دادا چه خلق به په داسے زمکه
را پاسولے شی، چه سپینه غنم، لکه به وی لکه دمیدے د دومی پشان
چه په دے به هخ قسم نینه نه وی، د ابوسعید د حدیث ترجمه دادا
چه دازمکه به د یو دومی په شان وی، بعضو را یقولو کتے چه دچاندی
ذکر دے، نو د هغه مطلب صرف سپینوالے دچاندی پشان دے،

بیهقی کتب دابن مسعود رضی اللہ عنہ بہ صحیح سند الفاظ نقل دی،
 تَبْدَلُ الْأَرْضُ مَنْ أَرْضًا كَأَنَّهَا فِضَّةٌ، یعنی دُنْدُ نِیاز مکہ بہ پہ دا سے نامکہ
 بدلہ شی چرلکہ دچاندی بہ سپینہ وی، ابن جریر د زید بن ثابت
 نہ مرفوعاً حدیث نقل کریدے۔
 إِنَّهَا تَلَوْنُ يَوْمَئِذٍ بَيْضًا وَمِثْلُ الْفِضَّةِ، نامکہ بہ پہ دغہ درخ لکہ د
 چاندی سپینہ وی دغہ نہ معلومین چغورہ قول د صفا تو بدلید د دے۔

دمؤمن خوراک خبناک

پہ میدان حشر کتب بہ نامکہ دیک یک پشان وی او مؤمنان بہ دے نہ
 خوراک کوی، بدور الشافریہ صلی اللہ علیہ وسلم کتب منقول دی، چہ مؤمنان بہ د
 خلو قدامون لہ طرفہ دغہ نہ مکہ نہ خوراک کوی، او دگوشر ہغہ او بہ پہ
 شکی کوے چہ د پیونہ سپین، وارے نہ بیخے او د شاتو نہ خورے وی،
 حافظ بن حجر فرمائی، دادے دیارہ چہ مؤمن تہ د حشر پہ او بردہ
 مودہ کتب د لورے، تندے خہ تکلیف نہ وی، بدور السافریہ صلی اللہ علیہ وسلم کتب د
 طبرانی معجم اوسط نہ مرفوعاً حدیث منقول دے، چہ د عرش دلالت
 بہ د اللہ لہ طرفہ بود ستر خوان خورشئی، چہ پہ دے نعمتو نہ او د خوراک
 خبناک دا سے خیزو نہ او میوے وی، چہ چاہ نہ وی لیدی، نہ بہ تی پہا
 خیال کتب راغلی وی خوپہ دغہ خوراجہ بانداے بہ روژ تیان مسلمانان
 خوراک کوی د هغوی پیژندگی بہ دا وی چہ د هغوی د خلونہ بہ دمشقو
 او د کستوری د خوشبو نیو د روزے خیزی۔

بیان د حوض کوثر

قرآن فرمائی، اِنَّا اَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ، ابن عباس رضی اللہ عنہما چہ دغہ نہ
 حوض کوثر مراد دے، پہ میدان حشر کتب بہ دھر پیغبر د هغہ د امت
 پہ جوہر حوض وی او پہ هغے کتب د حضور، علیہ السلام حوض دینو لہ نہ

لوئے وی، دامضمون ترمذی شریف کتب د سمرہ رضی اللہ عنہہ د مرفوع
 حدیث پہ صورت کتب داخل دے، د حضور علیہ السلام حوض کوثر
 پہ میدان حشر کتب کیدل د شیر پنجو سورہی حصا بہ ونہ نقل دے چہ پہ
 هغے کتب خلور خلفاء کرام رضی اللہ عنہم عشرہ مبشرہ هغے دی، پہ ظا ہر بہ
 هغہ حوض خلور گتیز وی، او خلور وارہ غا بہ پہ پہ یواننا ازہ وی
 چہ خلور وارہ بہ یوازے یوازے د یو یومیاشت پہ منزل او بردے وی
 د هغے لوئے او کلا سونہ بہ د آسمان د ستور د شیر نہ هغے نہ یاتے وی
 خود هغہ ستور کو کم چہ مؤمنان او عواموتہ پہ نظر بنکاری د او بورنگ بہ
 د پیو پشان سپین د شاتو نہ زیات خوراک او د وارڈ نہ بہ بیخے وی دا
 بہ هغہ خلق خبئی کوم چہ د مؤمن نہ علاوہ د سنت نبوی نابعدار
 وی، بدعتیا نونہ بہ دگے و رکولے او دے نہ بہ لرے کولے شی دا بدعت
 لکہ د خوارجو، روافضو او معتزلہ و اعتقادی وی او کہ عملی وی، ظالمان
 بہ ہم دے نہ شرے شی دا بتول، و آیات د حدیثو د بدور السافریہ صلی اللہ علیہ وسلم
 نہ ترمذی کتب شی، حوض کوثر پہ حقیقت کتب د سنت نبوی یا د کتاب
 او سنت جسمانی صورت دے چہ دے نہ بہ یوازے پہ کتاب او سنت عمل
 کوونکی فائدہ اگتے شی حکم چہ آخرت کتب بتول اعمال بہ جسمانی صورت
 اختیار ہی بد عملو نہ بہ د مضر شیو نواریک عملو نہ بہ د فائدہ مند شیو نو
 صورتو نہ اختیار وی۔

عمل نامے

پہ قرآن کریم کتب ذکر دے

كَامَّا مَنَ أُولَى كِتَابِكُمْ بِمِثْلِهِ فَسَوْفَ: چا تہ چہ پہ بنی لاس عملنا مہ
 يَحْسَبُ حَسَابًا يَسِيرًا وَيُنْقَلِبُ إِلَى: و رکوی بیشی نو هغہ بہ آسان حساب
 أَهْلِهِ مَسْرُورًا ○ دَامَا: و رکوی او پہ خوشحالی بہ جنت کتب بخل

مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ وَرَأَى ظَهْرَهُ فَسَوَى: اهل وعیال تہ را اُرسی او چاہتہ
یَدْعُوا بُرُؤًا وَيُصَلِّي سَعِيرًا سورة: چہ دے سالہ طرفہ عملنامہ ور
الانشقاق آیت ۳۷) کہے شی نوہغہ بہ ہلاکت ہلاکت چغہ
او پہ دوزخ کن بہ اغورزیری:

فَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَيَقُولُ: چاہتہ چہ بہ نبی لاس عمل نامہ
هَذَا مِرْقَاتٌ أَذْكَ كِتَابِيهِ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الْغَاثِقِينَ: نوہغہ بہ دوشغہ
مَلُوقٍ حِسَابِيهِ: نہ نوردتہ بنائی چہ اگوری خما عمل نامہ خما پہ دنیا
یقین ووجہ پہ دے ورخ بہ اللہ تعالیٰ سر لاخما ملاقات وی:

رسورہ الحاقۃ آیت ۳۷

وَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ فَيَقُولُ: اوچا تچہ پہ چپ لاس کن عملنامہ
يَلِينَنِي لِمَ أَوتِيَ كِتَابِيهِ سورة: ور کریشی نوہغہ بہ افسوس کوی
الحاقۃ آیت ۳۷) چہ دا عملنامہ خوما تہ نہ دے واکرے شوسہ
اقْرَأْ كِتَابَكَ كَفَىٰ بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ: ہرکس تہ بہ دے خدائے تعالیٰ حکم
حَسْبًا رِبِّي اسْمَائِيلَ آیت ۷۷) وی چہ خپلہ عملنامہ اگولہ او تہ
پخپلہ دخیل حساب لہ پارہ کافی تہ:

بدورالسا فرہ صکتا تا ۱۰۹) کن د ا حاد یثو پہ بنیاد بیان کہے شوسہ دے
چہ تولے عملنامے بہ دے لوج محفوظ نہ عرش تہ را ورے شی کوم بہ چہ پہ دغہ
ورخ میدان محشر کن وی او جمع بہ کریشی نوالہ تعالیٰ بہ بیاد خاص ہوا
پہ ذریعہ ہرکس تہ خپلہ خپلہ عمل نامہ دے ہغہ دعمل پہ مناسب لاس کن
ورکری او دے ہرے عملنامے رومی الفاظ اقرأ کتیبک ہر ددہ اوددہ
دے پلار نوہم سرہ آواز کولے شی او حکم بہ ورتہ کولے شی دا عمل نامہ پہ
لوسنی او نالوسنی بول لوسنے شی، پہ دے وجہ حدیث شریف کن دی چہ
د اولاد ہنہ نوہم بنا بند شی، چہ دے چا نسب ثابت نہ وی نوہغہ بہ دے

د مور پہ نوم بلل شی، داد عقل خلاف نہ دے چہ نالوسنی بہ ہم خپلہ
عملنامہ لو سنے شی، کوم علم چہ خدائے پاک د ا ستاد پہ ذریعہ بندے
شی، ہغہ بغیرا ستاد ہ پہ الہامی طریقہ ہم بندے شی لکہ دا نبیا وعلیم
السلام علوم او د حیوانا تو علوم لکہ د جولاد خپلے جالے جوہر ووعلم، دشا تو
د محبتی دخیل کین جوہر ووعلم میں رتہ داجتماعی امور و علم کوم چہ
پہ علم حیوانات کن بیان شویدی، دے زمانہ کن رتہ دے دپر سید لو
حروفو پہ ذریعہ تعلیم وکولے شی ما پہ مشرق پاکستان کن پخپلہ لیدائی

گواہی

ا- د انبیاء علیہم السلام او د علماء کرام گواہی

د جرم ثابتولو د پارہ د مضبوطا و اعتباری خلفتو گواہی ضروری وی
انسانا تو د تولو نہ تو وجہ د انبیاء علیہم السلام پہ ذریعہ حق خبرے
او د خدائے تعالیٰ حکم و رسیدنی دی پہ دا سے خلقو بہ پخپلہ پیغبران
علیہم السلام گواہان جوہریری او کج رہ دا د پیغبران و انوار ثا نور علم کوا
د رسولی وی نوہم دوی بہ پر گواہان جوہریری، قرآن کریم فرمائی
وَجَاءِي بِالنَّبِيِّنَ وَالشَّاهِدِ اءِ اَوْرَ كَيْفِ اِذَا جُنَّا مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ شَهِيدٌ
وَجُنَّا بِكَ عَلَي هُوَ لاء شہیدان ساء آیت عنک

۲- د کرام کا تینو گواہی،

دویم داچہ د احکام و خدائے وندائی نہ د انسانا نو خلاف کول او نہ کول
بہ خشکہ بشکارا کولے شی، پہ دے بہ درے قسمہ گواہی پیش کولے شی
دا دکر اما کا تین گواہی کولے چہ بیگناہ فرینتے دی ربکوم یقوم الا شہاد
ای الملئکة، او اذ ایتلقى المتلقین عن الیمین وعن الشمال
قعید ما یلفظ من قول الا لہ ربہ رب قیب عتید

جَاءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَعَهَا سَائِقٌ وَشَهِيدٌ ۝ كَوْمِ وَخْتِ چرک انسان
عملونه دوه مراغستونکی فر بنتره را اخلی او کینرا و چپ طرف نه
ناستوی خه لفظ د خولے نه و توسره شیش لگوونکے تیاروی اوهر
کس به دایه راخی چه یو فر بنتره به فی راوی او دویم به فی گواهی وی، که
دُر مشور په حدیث مرفوع کن دی چه دادوه فر بخت به هم هغه
وی کوموبه چه نیکی او بدی لیکله به

۳- د اندامونو گواهی

کوماند امو نوچه عمل کرے وی د هغه به هغوی پخپله هم گواهی کوی
اَلْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰ اَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا ۝ نَنْ رر به موبند دوی په خولو مهر
اَيُّ يَهُمْ وَتَشْهَدُ اَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا ۝ اَلْكَوْا و د دوی لا سونه به موبند
يَكْسِبُونَ ۝ ر سورة يس آية ۴۵ ۝ : سره خبره کوی او د دوی پینه به
هم د هغه عمل گواهی ورکړی کوم چه دوی به کول به

وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَرْوْنَ اَنْ تَشْهَدُوْا ۝ او تا سونشی بیج کیده چه به تا سو
عَلَيْكُمْ سَمْعَكُمْ وَلَا اَبْصَارَكُمْ وَلَا ۝ گواهی اگری ستا سو فور و نه سترکه
جُلُوْدَكُمْ رَحْمَ السَّجْدَةِ اَيَّة ۴۶ ۝ : او خر هغه به

وَقَالُوا الْجُلُوْدُ هِيَ لَمْ شَهِدَتْ ۝ او دوی به خپلو خر منو ته وانی چه تا سو
عَلَيْنَا مَا قَالُوا اَنْطَقْنَا اللّٰهُ الَّذِي ۝ خمو بند خلاف و لے گواهی اگری هغوی
اَنْطَقَ كُلُّ شَيْءٍ وَهُوَ خَلْقَكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ ۝ به وانی چه موبند هغه خدایه گویا نه
قَرَالِيَهُ دُر جَعُونَ ۝ ر رحمة السجدة آیه ۲۱ ۝ : کړو کوم چه هغه گویا نه کرے دے
او هغه تا سو و و چه وار پیدا کړی بی او هغه ته به واپس حتی به

۴- دخاله گواهی

قرآن کریم فرمائی، اَلْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰ اَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا ۝ نَنْ رر به موبند دوی په خولو مهر
عَبَّاس ر د دے، آیت په تفسیر کن فرمائی، زمکه به د انسان د هغه

عمل خبر و د کوی کوم لے چه په دے کرے دے، دا بتول خلو ر قسیمه گواهی
شوے، د پیغمبر انوار فر بنتره علیهم السلام گواهی اعتباری ده حکم چه دواړه
گناه نه پاک دی، نوره دوه گواهی رداندا موبند و د خله هم اعتباری
حکم دی چه د اختلاف عادت دی دوی پخپله خبره نشی کولے الله پاک
بند خبره را ابا سی لکه خنکه چه دوی به پخپله هم دا بیان کوی نو
والله تعالی نه زیات اعتباری به بل خوک وی،

دا اعتراض غلط دے چه اندامونه او خاله ژ به زلری نو خبره
به خنکه اگری، حکم چه یو انسان جامید شمی، رکیست او تپپ، کین
خبره محفوظ کولے شی، خه وخت چه غواری نو هغه خبره آوری،
نوالله تعالی خوپه طریق اوئی دا هغه کولے شی، بله دا چه د الله کار دے ژ به
نه خبره ابا سی او که پینولا سولونه حکم چه بقول اندامونه د خو بیته
دی اول لے ژ به نه خبره را و سته اُس د نورو اندامونو د الله پاک
قدرت او طاقت چه ا منلے شی، نو داسه خبر و مملو کن بیا هغی س پیش
نه وی، دے نه علاوه د نوزی تحقیق به نبیاد جوادانو او حیوانانو کن د مرتبو
په جوړ ژوند همرشته او گویائی هم لیکن د انسان نه علاوه د نورو گویائی

د انسان د غوړ و لونه بیچه د ده
اَيُّ يَهُمْ ۝ اَو كَالَّتِ نَسْلُهُ ۝ عَلَيْنَا مَنْطِقُ الطَّيْرِ، اَو اِنَّ مِنْهَا لَمَّا يَلْبَسُ
مِنْ خَشْيَةِ اللّٰهِ يَسْبَحُ لَهُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۝ كُلٌّ
قَدْ عَلِمَ صَلْوٰتَهُ وَتَسْبِيْحَهُ،

حضور علیه السلام سهه دکانرو او د اوبن خبره په احادیثو کن ثابته
وی دا بتول شیرونه بنائی چه هر خه خبره کولے شی خو فرق دادے
چه د اخویا انسان او ریدے نشی او یا پر پوهیوی نه، خو آخرت کن به
د دے عادت په خلاف او ریدلے شی حکم چه آخرت هم د نا آشنا

شکون جهان دے، ہے خوتول ہر خہ اللہ تہ معلوم دی، دکوا ہوا و د
 عملنا موضوعت ہفہ نہ نشتنہ خوبیاہم داسے اللہ دے دیارہ کوی چہ
 بنیاد م تہ پخیلہ خیل عمل لیا دشی او پخیلہ پسخان اقرارا کروی او
 گواہان پیر د ثبوت دیارہ پیش کریشی، چہ دانلہ عدل وانصاف بنہ
 واضح شی حککہ چہ اقرار او گواہان د مدعی ثابتولو مضبوط دلیلونہ
 دی ہم ہفہ چہ دیرہ اعتباری دی او جرحہ پرخکہ نشی کیدے چہ دوی
 غیر جانب داری لکہ پیغمبران او فریشتہ علیہم السلام، داندامونو
 شہادت یو قسم اقرار دے چہ بتولونہ مضبوط ثبوت دے،
 البتہ د خائے گواہی حککہ دیرہ اعتباری دے چہ وہا نندے بیان ا شو
 چہ داد اللہ نعل دے او پدے یو شہادت ہم جرحہ نشی کیدے
 حککہ چہ بنیادی جرحہ دوک دی یو دا چہ گواہی بے اعتبارہ ثابت کریشی
 دلند داسے ہم نشتنہ حککہ چہ پیغمبران فریشتہ مکان اواندامونہ بتول
 اعتباریان دی د علماء و تصدیق بہ ہم پیغمبران کوی، حککہ د گواہی
 ہم اعتباری شہو، اودویہ دا چہ دکوا ہا نوجا نبیاری ثابت کریشی دتہ
 دا ہم حککہ نشتنہ، بلکہ چہ انسان سرہ کدوری ہیخ لاندے بانندے
 ہیچر تہ نشی کیدے چہ داسے تیرکون د یو بل سرہ ا لری بکہ داندامونو
 گواہی خوی بتولونہ زیاتہ اعتباری حککہ دے چہ دا پخیل خان اقرار دے
 دوی بہ پخیلہ ہم پندہ گناہ عذابیری،

د عملونو تول

قرآن فرمائی

وَلَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ: موزن بہ د انصاف تہ د تیا
 فَلَا تَطْلُمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَاِنْ كَانَ مِثْقَالَ رَيْبٍ مِنْهُنَّ: پہ ورخ ابدو بیابہ پہ چاہم حکم
 حقیقہ من خرد دی ا تینا طو رکھی بنا خسیبہ نہ وی او کچرے د عمل وقتدار داری

د دے برابر وی ہر جہہ فی موزن نا و لو، او موزن حساب د بارہ کافی یو
 وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ: (د ہیامت پہ ورخ د عملونو تلک حق دی)
 فَاَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ: چہ دچا تولونہ دل نہ
 وَاَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُمَّهُ هَاوِيَةٌ رَسْرَسَةٌ: شو، نو ہغوی بہ زرہ
 القادرہ آہ عتق پورے کڈان کن وی، او دچا تولونہ چہ سپک
 شونو ہفہ لکاؤ نرہ کندہ دکہ:

داسے نور او بتونو کمز و احادیثو او د اہل سنت د علماء و اجماع
 سرہ ثابتہ دے چہ عملو، تہ بہ تلی شی، البتہ معتزلہ بتول او سلفو کن
 مجاہد، اعمش او ضحاک داوائی، چہ تلک د عملونو نشتنہ، کوم خائے چہ
 وزن لفظ راشی نو د ہفہ مطلب برابرے او عدل الہی بہ وی پورہ مطلب
 دا چہ اللہ بہ د عمل پہ برابر (زیلے کھے بہ تہ وی) د ہفہ جو کہ د انصاف
 فیصلہ کوی خودا قول حککہ غلط مے چہ وزن او میزان پہ قرآن کن
 دروند والی او سپکوالی سرہ موصوف دے کہ انصاف مطلب وے
 نو دے سرہ دروند والے او سپکوالے بہ ذکر تہ و وچکہ چہ انصاف دروند
 سپک نشی کیدے نو د چھوٹو رائے داسے صحیح دکہ، چہ دغرتلہ بہ جسمانی
 او حسی وی، معنوی تلہ (انصاف) ترندہ مراد۔ د میزان حتی پہ
 ثبوت کنی د سلمان فارسی رض د امر فوج حدیث دے،

يُوضَعُ الْمِيزَانُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَلََوْ وَضِعَ: تلہ بہ ا درولے شی ہفہ بہ دومر
 فِيهِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ كَوْسَعُهُ: فراخوری کچرے بتول آسمانونہ
 او زمکہ پہ دے کنی کینو دے شی نوز پکنی بہ خائے شی،

حافظ بن حجر رح دا حدیث د بخاری د آخری حدیث پہ شرح کنی حاکم
 نہ پہ روایت د سلمان رض او ابن مردویہ تہ پہ روایت د عائشہ رض او
 بیہقی تہ پہ روایت د انس رض او طبرانی نہ پہ روایت د ابو ہریرہ رض نقل کرینا

او ابن المبارک رحمہ اللہ روایت ہے کتاب الزهد ابو القاسم
 لسکائی پہ کتاب السننہ او آلوسی پہ تفسیر سورۃ اعراف کن نقل کویدی
تلہ یو کہ دہ کہ گنری د حافظ بن حجر پہ رائے تلہ یوہ دہ
 فوکلہ کہ کججمع پہ صیغہ ذکرشی نو
 ہنہ داعمالو بہ اعتبار سرادخہ چہ اعمال گنری نو جمع اعتباری شوہ
 یا مراد کجمع د سے نہ تعظیرووی، مطلب ہے دا کہ یوہ خود کوئے
 والی پہ وجہ ددہ وپردہ چہ گنری ورتہ او بیٹے شی لکہ گڈ بت قوم
 نوح بن المرسلین، حضرت نوح علیہ السلام نے تعظیماً پہ گنری پیغمبرانو
 شہر کرو د بعضو رائے دہ چہ تلہ پہ گنری وی، یاد ہر گس د پارہ بیلہ
 بیلہ، تلہ دہ او یاد ہر عمل د پارہ بیلہ بیلہ تلہ دہ، خوڑو وجہ قول
 غور یزد دہ:

د موزون لہم بیان

د جا عملو نہ بہ تلہ شی، او د چا بہ نشی
 تلہ، تسطانی رح د امام غزالی رح نہ
 نقل کریدے چہ ددہ بڑو لو عملو نہ تلہ نشی، او د نور و تلو مکلفو
 بہ تلہ شی، ① معصومین د گناہ نہ پاک خلق پیغمبران علیہم السلام
 خوٹھا پہ یزد دے کہس د مسلمانانو وارہ او بیونی ہم شامل دی،
 ② بل تلوے خلوار بہ اونوی کو رہہ ر..... م..... خلق دی، ③ دریم
 تلوے د کفارو تلو د پارہ مقابلہ ضروری وی پہ نہ و مہود و وکن د مقابلہ
 بد عمل نشہ او پہ دریم کن د مقابلہ نیک عمل نشہ، دارنگ پہ
 آیت **فَلَا تُقِيمُوا لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَرِثَاتًا** کن دا بنکارہ دہ چہ د کفار
 عملو نہ بہ نشی تلہ لیکن امام بخاری رح د تلو د پارہ د عملو نو تلہ ہم
 منی لکہ فرمائی **إِنَّ أَعْمَالَ بَنِي آدَمَ وَكَوْلَهُمْ يُورَثُونَ**، چہ د تلو
 بنیاد صو قول او عمل بہ تلہ شی، او دا قول حافظ بن حجر او علامہ

آلوسی رحیہ اللہ ہم غورہ گنری دے نو، **فَلَا تُقِيمُوا لَهُمْ يَوْمَ**
الْقِيَامَةِ وَرِثَاتًا، کن بہ د تول نہ مطلب قدر او مرتبہ وی، یعنی
 د قیامت پہ ورخ دا اللہ پہ نزد د کفارو د عملو نو ہیچ قدر او عزت
 بہ نہ وی بلہ خبرہ دا چہ امام قرطبی د تول د پارہ اعمال
 متضادہ ضروری نہ گنری د کفارو د نیکی چا بری بہ نشی وی
 او د کفر بہ ترخا چا بریہ دروند وی، یا کچرے د کفارو صدقے
 او خیر انونہ، د عذاب د کیفیت پہ کم والی کن مؤثر اگنری شی نہ پہ
 کیفیت کن کچرے ہنہ پہ بل چا بری کن پرا تہ ہم وی نو د کفارو
 کنا ہونو پہ مقابلہ کن د دیر کم والی پہ وجہ د کفر چا بریہ دروند
 پاتے شی،

دویم قول د سبکی رح پہ شرح عقائد کن امام ما تریدی نہ منقولہ
 چہ د کفارو د پارہ بہ د تمیز او فرق معلوم تلو تلو وی پہ ہنہ د
 معلوموے شی چہ د کو مو کفارو گنا ہونو او کفر زیات دی نو د ہغوی
 بہ عذاب ہم سخت دی او د ہغوی پہ نسبت پہ کفارو گناہ کن کہ کفایت
 بہ د ہغوی نہ لبز شان کم عذاب وی اگر چہ ابدی عذاب کن خبر بہ
 بتول کا نران شریک وی دا فرق بہ د کیفیت رزیاتوالی او کوالی وی
 حافظ بن حجر د ابو لہب او ابوطالب د قصو نہ وا دلیل نیوے د
 چہ د کفارو بعضے نیکی د کوالی د سپکوالی د عذاب باعث جو رہے
 شی، د سورہ مؤمنون د آخر آیت نہ د کفارو د عملو نو تلہ ثابت ہیں
وَأَمَّا مَنْ حَقَّ مَوَازِينُهُ فَأُولَئِكَ : چہ دچا تول سپک وی د
الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ فِي جَهَنَّمَ : خلق وی کو مو چہ خیل خانو نہ
خَلَدُوا فِيهَا ○ **تَلْفَحُ وُجُوهُهُمْ النَّارُ** : پہ نقصان کن غور زوی روہ جہنم
وَقَدْ فِيهَا لُحُورٌ ○ **أَلَمْ تَكُنْ** : کن بہ ہمیشہ وی د درخ اور بہ

اَيَّتِي تَشْتَلِي عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ بِهَا بِرَهْمَنِي مَعْنُوهُ سَوْرَتِي اَوْ حَوْلِي بِهِ
 نَكَّدًا بَوْنٌ ○ رَايَةٌ عَشْرَتَا ۱۵۰ : يَكْنَى وَرَايَةٌ وَي، دَوِي تَهْ بِهْ اَوْ يَجِي
 شَيْ جِهَ اَيَا تَا سَوْتَهْ حَمَا اَيْتُو نَهْ وَوَاوْرُو لَهْ شَوِي جِهَ هَفْتَهْ تَا سَوْدَرُو عِ كَرَل
 اَخْرِي فَعْرَهْ رَفَكْنْتُمْ بِهَا نَكَّدًا بَوْنٌ، نَهْ كَفَرُ ثَابِتْ شَوَاوْ دَرُو مَبِي فَعْرَهْ
 وَاَمَامَنْ خَفَتْ مَوَازِيْنُهُ، نَهْ دَ عَمَلُو نُو تَوَلْ ثَابِتْ شَو.

دَمَوْزُون بَيَان

په میزان کین به خه تلله شی؛ په دسه کین دسه
 قوله دی اول ذابن عباس رضی الله عنہ قول دے
 چه اعراضوا و اجسامونه به جسم جوړ کړیښی او تلله به شی او داسه
 الفاظ ر یَقْلِبُ اللهُ الْأَعْرَاضَ أَجْسَامًا، قسطلانی رح نقل کړیدی، او
 بدور السافره، ص ۳۵۱ کین د بیهقی د شعب الا بیان دا الفاظ نقل دی
 یُوْتِي بِالْحَسَنَاتِ بِأَحْسَنِ صُورَةٍ وَ یُوْتِي بِالسَّيِّئَاتِ بِأَفْجِرِ صُورَةٍ،
 یعنی نیکی به په ښه شکل او بدی به په خراب شکل کین راوړی شی،
 طبیی دمشکوة شریف په شرح کین دسه قول ته ترجیح ورکړی د د:
 دویم قول دادے چه عمل ناه به د عملونو د لزومیت په اعتبار تلله شی
 د دے دلیل حدیث در البطاقة دے او د امام ترمذی رح و عبد الله
 بن عمرو بن العاص نه نقل کړیدی او ښه رح حسن دے ورت و بیلی دی
 او ابن حبان هم په خپل صحیح کین دا حدیث راوړی د دے چه الفاظ د د:
 یُوْتِي بِالسَّيِّئَاتِ وَ يَتَّعِبُ سَجَلًا فَتَوَضَّعُ : یعنی یو کم سل غنبت کتا بونه به
 فِي كَفَّةٍ وَ یُوْتِي بِالْبَطَاقَةِ فَتَوَضَّعُ : یو چا بری کین کیښودل شی، او یو
 فِي أُخْرَى فَطَاقَتِ السَّجَلَاتِ وَ : ورکوتی پر چه د کاغذ به بل چا بری
 تَقَلَّتِ الْبَطَاقَةُ : ځکه کیښودل شی، نو دغه یو کم سل کتا بونه به
 سپک وی او هغو ورکوتی پر چه به در نه شی،
 د دے امام الحرمین ترجیح ورکړی د ا و بیلی دی چه در وند وال به د

اجر پد ا نڈا زوی، قَرطبی رح هم دا غوره کستر له د کا و ذابن عمیر قول د
 دریم قول دادے، چه هم عملونه به تلله شی چه په هغه د ترمذی او
 ابوداؤد هغه مرفوع حدیثونه دلیل دی او ابن حبان د دے تصحیح
 کړی پد د حدیث الفاظ دادی:

مَا يُوَضَّعُ فِي الْمِيزَانِ أَحْسَنُ مِنْ خُلُقِ حَسَنِ رِبِّهِ مِيزَانِ كَيْفَ بِهِ ذَبْنَهُ
 خُوْكَ نَهْ زِيَا تْ خَائِسَهْ عَمَلْ بَلْ نَشِي تَلَلَهْ دَ لَهْ حَافِظْ بِنْ جِجْر
 تَرْجِيحْ وَر كِرَهْ دَهْ، دَ عَمَلُو نُو تَلَلْ بَهْ پَخْوَا دَ عَقْلْ نَهْ لَوَهْ خَبْرَهْ كَسْرَهْ
 شَوَهْ لِيكِنْ اُسْ خُو پَهْ تَهْر مَا مِيْتَرَهْ دَ بَدَنْ يَا دَ مَوْسَمْ دَرَجَهْ حَوَادِثْ
 مَعْلُوْمِيْدَهْ شَي، حَالَا نَكَهْ دَا عَرْضِي دَهْ، حَمُوْنِيْ پَهْ نَزْد دَهْ دَهْ
 وَاوْرُو قَوَالُو كِنِ اِخْتِلَافْ نَفْسَهْ، كِيْدِي شَي جِهَ پَهْ دَرَهْ وَاوْرُو طَرِيْقُو
 (عَمَلْ دَ جِسْمْ پَهْ شَكْلْ، عَمَلْ دَ عَمَلِنَاهْ پَهْ شَكْلْ اَوْ عَمَلْ پَخْلَهْ) دَهْ
 دَ يَا رَهْ تَلَلَهْ شَي، چه په آخری فیصله کولو کین هغه قسم د شک شبهي
 ظاهری صورت ښکاره نشی،

امام ذهبی رح د علم په فضیلت کین د عمران بن حصین نه د رسول الله
 صلی الله علیه وسلم حدیث نقل کړی پد صچه د علماؤ سیاهی او شهیدانو
 وینه به تلله شی خو د علماؤ سیاهی به در نه دی رید و السافره ص ۱۴۱

تَلُوْنِكْ

تَلُوْنِكْ دَ عَمَلُو نُو بَهْ خُو كْ وِي، دَ مَخْتَلِفُو رَوَايَا تُو پَهْ بِنْيَا دَ دَهْ كِنِ خَلُوْقَهْ
 رَا اَللَّهُ جَلْ مَجْدُهْ بَهْ تَلُوْنِكْ وِي، دَا دَا مَامَرْغَزَالِي قَوْلْ دَهْ الدَّرَةُ الْفَاخِرَةُ
 فِي كَشْفِ عُلُوْمِ الْاٰخِرَةِ) او دلیل كے د قران د آیت نبولے دے، وَ
 نَصَّحَ الْمَوَازِيْنَ الْقِسْطَ، یعنی موښر به اِنْ دُو حَا نَ تَهْ اَللَّهُ تَعَالَى نَسَبْ
 كِرَهْ دَهْ دَ.

دویم قول دادے چه تَلُوْنِكْ به مَلِكْ المَوْتِ وِي او وِیْرُو دَ اَنْسِ بِنِ

مالک نہ دے روایت کرے دے (۳) دے ہم قول داد سے چہ تلوک
بہ آدم علیہ السلام وی پہ معجم صغیر کین طبرانی د ابو هریرة
یہ دے الفاظ نقل کریدے،

يَا دُرَّ قَدْ جَعَلْتَكِ حَكِيمًا بَيْنِي ۚ اے آدم علیہ السلام مانتہ حیا او دین
وَبَيْنَ ذُرِّيَّتِكَ قَوْمًا اَلْمُبْتَازِينَ ۚ اولاد پہ میخ کین منصف مقرر کرے
حکم میزان سرکہ ادریزہ

۳) خلودم قول داد سے چہ تلوک بہ جبرائیل علیہ السلام وی داروین
ابو القاسم الاسکافی د حذیفہ پہ روایت نقل کریدے،

حیا پہ نرد دے خلود و اولو قول کین خہ اختلاف نشته د بتول صحیح د
اللہ نہ کے تلوک پہ دے وجہ او نیلو چہ تول بہ د هغه بہ حکم کین
او عام طور حکم کونکے تہ ہم د هغه کار کوونکے و نیلی شی، پہ دنیا کین
پولیس چہ چالان اگری د هغه بیان اغسل پہ عدالت کین ضروری وی
رنگ عزرا نیل علیہ السلام د سرو چالان کریدے د اللہ تعالیٰ پہ عدالت
کین بہ کدہ بیان او موجودگی ضروری وی :-

دنیا وی عدالت کین د قانونی مشیر ضرورت وی دغہ رنگ د اللہ
عدالت کین د جبرائیل علیہ السلام پیشی دے د پارہ ضروری دہ چہ
قانون رقرآن د اللہ لہ جانبہ راؤ پے دے او د قانون شکنی پہ
مقدمہ کین دہ پیشی ضروری دہ :-

د اولاد آدم علیہ السلام مقامہ پیشی دہ نودسہ پرست پہ حیثیت
حاضری ضروری دہ :-

د عملونو تلو حکمت

اللہ عالم الغیب د عملونو د ذرے ذرے نہ خبر دے، نو د اللہ
عملونو تلو کین ہیج عرض نشته خو عملونو تلو د عدالتی کاروایی

تکمیل یو ذریعہ دہ (۱) عمل کوونکے د عملناے پہ ذریعہ د خپلو
عملونو نہ خبر شی کہ ہیر کوی تے وی نور یا د بہ شی ورتہ رنگہ پہ
د اگری کتو چہ تیرشوی خیزو نہ رایا دیری (۲) او تقسیاتی طور بہ امنی
چہ د بتول درست دی پہ ڈ بہ اقرار اگری، او کہ لہ کوی، لکن
اقرا کتبتک د کفی بنفسک الیوم علیک حسیبا، چہ دے
حکمت تہ اشارہ شویدہ :-

۲) د عملونو تلو سرہ نسبت معلومیزی چہ نیک عمل یو پوتہ
او د اللہ لہ طرفہ د هغه بدل دغہ نہ ہم لوئے انسان تہ پہ دے تلو د
اللہ د فضل لوئے والے بنکار کول دی، او د بد عمل پہ سزا کین د
اللہ پاک انصاف بنکارہ کول دی :-

۳) د انبیاء علیہم السلام د علماؤ، د فرشتو، د اندامونو، او د خلک
د گواہوتیر و لو نہ مطلب دا ظاہر ول دی چہ د بتول کار او عدالتی
کارروائی پہ حقیقت او انصاف بنا دہ :-

۴) د دے ہولے کاروایی مقصد د ابنکارہ کول دی، چہ انسانی
اعمال د دوسرہ اہم دی چہ د بتول انتظامان د هغه د پارہ ہم پہ دے
وجہ کیری چہ د کائناتو د تخلیق مقصد انسانی اعمال و :-

د غوریز او ناغوریز پیژندل

د نیکی او بدی د چاہرو ذرنید او سپکید و پیژندلو کین دے
قولہ دی د، د دنیا د قاعدے پشان د آخرت ہم د قاعدہ دہ چہ
درون چاہرے بہ بنکتہ او سیک بہ پور تھی د د جمہورو علماؤ
قول دے :-

۲) دویم د دے پہ عکس دے مطلب د اچہ کوم چاہرے پور تھی
هغه بہ درون او کوم چہ بنکتہ تھی هغه بہ سپک وی، خک چہ چیز

اور مرکز د میلان بہ آخرت کین بدلیبری د نیکو مرکز بہ پور تروی کوم
 حائے چہ جنت دے او د بند و مرکز بہ بنکتہ وی کوم حائے چہ دوزخ دے
 د غنہ قول د ہدرا الدین زرکشی دے (البرہان فی علوم القرآن) او
 شاہ عبدالعزیز غورہ کربیدے (فتح العزیز)
 (۳) دریم قول دادے، چہ د نیکو د چاہری نہ بہ یونورانی سنن را اوزی
 داد نیکو د دروند والی نینہ دلا او د بند و چاہری نہ بہ نوراد تیرو
 سنن را اوزی نو داد بند و دروند والی نینہ دلا، دا قول علامہ آلوسی
 د سوره قارعہ بہ تفسیر کین نقل کربیدے۔

دستول مقام

حکیم ترمذی بہ نوا در الاصول کین او ابوالقاسم اللانکائی بہ کتاب
 السنۃ کین نقل کربیدی چہ میزان بہ د الله پہ وپاندے ادرولے شی،
 د نیکئی چاہرے بہ د عرش پہ بنی اترخ او پورے بہ ترحمت وی، او بدئی
 چاہرے بہ د عرش چپ اترخ تروی او پورے بہ ترحمت وی،

د پل صراط تیریدل او نور

پہ قرآن کین دی

وَإِنَّ مِنْكُمْ لَأُولَئِكَ الَّذِينَ هُمْ أَهْلُهَا وَإِنَّ مِنْكُمْ لَأُولَئِكَ الَّذِينَ هُمْ أَهْلُهَا
 رَبِّكَ حَتَّىٰ مَقْضِيًّا ۝ نَمَّ نَجِيًّا ۝ پل صراط پہ ذریعہ بہ جہنم کین نہ والی
 الَّذِينَ اتَّقَوْا ذُنُوبَ الظَّالِمِينَ فِيهَا ۝ داد الله پرے کربے فیصلہ رہہ بیآ
 حَتَّىٰ ۝ د سوره مريم آیت ۶۱، ۶۲: بہ د الله نہ ویریتہ کونک خلق مؤمنن خلاص
 او ظالمان بہ ورتہ پہ گوچہ وور غور زور کور پکین بہ تے پوریزو:

پہ دے آیت کین د کردی چہ تول خلق بہ جہنم کین وارد پندی، مسئلہ حمد
 حاکم سرہ د سننک تصیح او بیہقی ابو سمیہ نہ پہ اسنادد جابر رض
 صرفو عا نقل کربیدے چہ د (وآرد) معنی دا خلیل دی او دارنگک

مستدرک حاکم کین ابن مسعود رض او ابن عباس رض نہ ہم منقول دی
 چہ د ہف مطلب د بتو لوجہ نہ تہ دا خلیل دی امام قرطبی رح دا
 قول غورہ کربیدے، دویم قول دادے، چہ وار دیدلونہ مطلب
 د پل صراط پہ ذریعہ جہنم نہ تیریدل دی، دا خلیل دی، دا
 قول امام نووی غورہ کربیدے، دا قول بہ مستدرک احمد او ترمذی
 کین دا ابن مسعود رض نہ صرفو عا نقل دے، پہ کوم کین چہ دا ہم د کردی چہ
 خوک بہ د برینشا پشان تیریزی، او خوک بہ د ہوا پشان خوک بہ د
 تیراس پشان خوک بہ د ہوا غلنو پہ پشان خوک بہ د سورئی پشان
 او خوک بہ د جہنم پہ اور زخی شی او تیر بہ شی او خوک پہ پکین
 اغوریزی:

دریم قول د وار دیدلونہ مطلب نزدے کیدل او دوزخ لیدل دی چہ
 حساب بہ دوزخ سرہ نزدے دی، بیآ کہ قرآن پہ دے کین غورہ دے
 شی او مسلمانان بہ جنت تہ ارسولے شی، لکہ خنکہ چہ د حضرت موسیٰ
 علیہ السلام پہ قصہ کین، وَكَمَا أَوْدَدْنَا مَصْدَاقَيْنِ ۝ دا غلے دے ددے مطلب
 پہ او بو کین سوتل نہ دی بلکہ ہفے نہ نزدے کیدل او حواتہ ورتل دی،

کچرے رومی قول تہ اگورے، نوذ ہر چاہ جہنم تہ نتوتل بہ د عذاب
 د پارہ تروی بلکہ پہ نیکانو خلق بہ د جہنم اورا اثر نہ کوی او لکہ دا براہیم
 علیہ السلام پہ ہغوی بہ دغہ اور یح او سلام، جو رہی لکہ طبرانی
 او بیہقی کین چہ خالد بن معدان نہ منقول دے چہ ہم منا لہ تہ پہ پتہ
 ہم نہ لگی، نوآ بہ وائی چہ موبز خور و عدے د الله مطابق جہنم تہ
 وارد نہ شونو د الله طرفہ بہ جواب ورکیشی، مگر ہر تم علیہا وکی
 خامدلا، تاسو پہ ہفے تیر شوی لیکن ہفہ مہ وو، طبرانی رح او ابن عدی
 د یعلیٰ بن مہنہ رض نہ صرفو عا روایت کربیدے چہ دوزخ بہ مؤمنن تہ وائی

تیرشہ ستا نور حیا اور مرکب و رجز یا مؤمن اظفا نورک لہی
 بدو و السافرة، ص ۳۵ و ص ۳۵۳ د پگ صراط پہ خطرناک وخت کنس بہ
 تیارہ وی، دلاس نطہ بہ نہ بنکاری، کا اعمالو پہ مناسب بہ پہ مؤمنانویان
 نور تقویٰ بعضو سرہ بہ دغر ہومرہ ر نرا وی، بعضو سرہ پہ د فحور
 داؤفہ پہ سمون او تولونہ کم د نیک عمل خاوندانوی سرہ د کتہ گوٹہ پہ
 سمون ر نرا وی ر ابن جریر عن ابن مسعود عن دارنہا چہ اوی بی نو
 منافقان بہ مومنانو نہ خواست اگری،

أَنْظُرُوا نَأْفِقِينَ مِنْ نُورِكُمْ قِيلَ : بِيْزَانِ حِصَارِ شَيْءٍ چہ مؤمن ہم ستاس
 ارجعوا ورا کما التمسوا نوراً : پد نرا کنس تیر شو نو ہغوی بہ جواب
 ورکری چہ د نیا تہ لار شئی او ہغہ نکلے نہ نرا را و کری
 حکمہ چہ نرا د عمل نہ حاصلیزی او دا العمل د نیا دہ آخرت نہ دے
 آخرت ر دار الجزاع دے ر بدو و السافرة مع تشریح ص ۱۶۷

د صراط حقیقت

د پل صراط رغونہ د دیلوے ستیشن د پل پشان معلومیزی، ابن عساکر
 د فضیل بن عیاض رض نہ نقل کریدے چہ د جہنم د پاسہ د پل صراط اوردو
 د پجلس زور... کالو کمنزل پر اندازہ دے دے پہ درے و بر خو کن
 یوہ بر خہ پور د تختل دی، بلہ دریمہ بر خہ را کوزیدل دی و مینحمتی د پچ
 ہوار بیغ تلل دی، ر بدو و ص ۳۵۳ بہ بقی کن د اس رض نہ صرفو عامنقول
 دی چہ ر اذق من الشعر و احد من السیف،

او دغر رنگ پہ مسلم کن د ابوسعید خدری رض او ابن جریر کن د ابن
 مسعود رض نہ او مستدرک حاکم کن دی چہ د بعضو د پارہ پہ د ویستہ نہ
 نہرے او تورے نہ تیرہ او د بعضو د پارہ بہ د میدان پشان فراخہ وی

پل صراط او د نور حکمت

پل صراط بانندے تلل بہ د (موقف) میدان حشر نہ شروع کیزی او
 دا پل د دوزخ د پاسہ دے، کمنہ چہ تیر شئی نو د جنت حد بہ شروع
 کیزی، او بیا بہ جنت تہ داخلیدل وی، لکہ . خنکہ چہ بدو و السافرة
 کن د روایا تونہ ثابت دی، دیو قول مطابق کہ قول خلق بہ پہ جہنم د پاسہ
 تیریزی نو اہل تقویٰ تہ بہ ہیج تکلیف نہ وی خو کفار او فجارو تہ بہ
 تکلیف وی، او کچرے د بل قول مطابق جہنم تہ داخلیدل ہر کن د پارہ
 ضرور ہونو اس بزور بانداے مؤمن بیان کریدے چہ متقیانوتہ، بہ
 تکلیف او پتہ ہر حکمہ نوی چہ د جہنم اور بہ ہغوی تہ یخ او سلام وی

او بخیلہ قرآن کریم کنس ہم ذکر دے .
 ثُمَّ يَخِي الْأَذِينَ اتَّفَقُوا وَ تَكَرَّرَ الظَّلْمِينَ : بیا بہ مؤمن تقوی داروتہ د پل
 فِيهَا جِثْيَا ○ سورہ مریم آیت ۷۳ : صراط او د دوزخ اور نہ خلاصہ
 ورکرو، او کفار او فجار بہ ور تہ پرگوم وود ا غوزو، پل صراط بہ ویستہ
 نہ نرے او د تورے نہ تیرہ صرف کفار او فجارو د پارہ وی د ہر چاد پارہ
 بہ داسے نہ وی، لکہ اس بزور بانداے مؤمن دامدائل بیان کریدے، ہان
 کچرے د تولو ہم دغہ یولار د پل صراط وی، نو بیا ہم د مؤمن خم خطرہ
 نشتہ، لکہ چہ امام بدر الدین زرکشی پہ ر البرہان فی علوم القرآن
 کنس ذکر کریدی، چہ عالم آخرت کنس بہ جیز او مرکز بدلیزی د دنیا
 د ستور مطابق بہ نہ وی بلکہ د شاہ ولی اللہ رحمہ اللہ د قول مطابق
 احکام د روح بہ پہ احکام د بدن غالب وی د کفار و مرکز میلان بہ بنکتہ
 یعنی جہنم آرخ تہ وی، او د نیکو کار او تقوی دار و مرکز میلان بہ پور تہ
 یعنی جنت ارخ تہ وی لہذا کفار بہ د تول پل زور پر پرتو پہ وجہ زنی شئی
 ا رنگ دورنگ بہ شی او در زور گنڈا بہ شی او د تقوی دار و میلان

اوزور بہ پورنہ وی دپل ہتھ بوج اوزور بہ پر نہ پر بوزی، اوہیج تکلیف بہ ورنہ نہ وی، ددے مثال دا سے دے چھوٹک دتورے پتیرو پینہ کیر دی نو تکلیف وی، بلکہ زخمی کیری، لیکن کہ پینہ اوچتہ کیری اوپیا دتورے پہ تیرو دپورنہ نہ پرے پینہ کیری، نوہیج تکلیف بہ ورنہ نہ وی حکہ حکہ چہ دقدم میلان پورنہ آہر نہ دے، بلکہ گوزا آہر نہ دے دے دے، حیزا و مرکز بدلید و وجہ دادہ چہ کفار و پہ دنیا کن جہنی عملونہ کیری دی چہ دے ہفے میلان اومائے مرکز جہننہ او جنتیان بہ کجنتی عمل بہ وجہ خپل میلان اومائے جنت نہ لوی باقی جہنم دکفر او گناہ مثالی صورت دے، او جنت کایمان او عبادت مثالی صورت دے، دگنا ہوو مجزاج گرم داورا تیرے دے، او دایمان او نیکنی مزاج ہیج او دتور دے کوم نہ چہ دنی علیہ السلام بہ دے دے عاکن اشارہ دے۔

اللَّهُمَّ اغْسِلْ خَطَايَا عَمَاءِ النَّجْرِ وَالْبَرِّ، اے خدا یہ جگنا گناہونہ دوو او دگنی بہ او بوا وینزہ، یہ صحیحینو کن حدیث دے، حُقَّتِ الْجَنَّةُ بِالْمَكَايِرِ وَحُقَّتِ النَّارُ بِالشَّهَوَاتِ، رجنت تکلیفونو کن کیر دے او دوزخ خواہشا نو کئے کیر دے،

جنت نہ تلو دپارہ دپل صراط نہ تیرید و مطلب دا حقیقت نکارہ کول دی چہ شریعت بانہ دے عمل کولو دپارہ دے خلقو ہر قسم تکلیفونہ تیر کیری دو او جنت دپارہ دے سرک تیار کرے، او دتورانی عملونو پہ وجہ ہغوی نورانی دار السلام او جنت ترا رسیدہ، او چاد شریعت پہ پل او پہ سرک بانہ دے نل پرینی وویا خہ پہ شریعت تلک او خہ پچیل طبیعت تلک کجنت پہ سرک شریعت تلک لک چہ دوی تہ پہ دنیا کن گران معلومیدل دغہ رنگ بہ آخرت کین ہم دجنت پہ سرک رپل صراط تلل دوی تہ گران وی مطلب دا چہ آخرت عالم مثال دے، شریعت لہ پہ اللہ تعالیٰ دقیامت،

پہ ورخ دپل صراط شکل ور کیری دچا چہ دے سرہ پہ دنیا کئے تعلق وو، خپل خواہشات تے پریشی وواو پہ شریعت تے عمل کولو ہر قسم تکلیفونہ برداشت کول او تیر بانئی ور کول دوی تہ دشریعت دپارہ آسان و دوی شریعت سرہ داسے خان عادت کپے ووجہ ہم پہ دے کن بہ ورنہ آمار نرنا او اطمینان حاصل وو، نوہغوی بہ پہ دیرے آسانئی فراخی اور نرا کن پہ دے تیرشی، او خپل مرکز میلان (جنت) تہ بہ ارسی کوم چہ دینکو او بنیگر و مرکز ہم دے، او کوم خلق چہ پہ دنیا کن داسے نہ و، شریعت سرہ تے تعلق نہ ساتلو پہ دے بانہ ہم عمل کولو تہ دے سا دو بہ وہ، خپل خواہشات بہ تے پہ دے غورہ کنرل، نوہغہ خلق پہ پل صراط ہم نشی تیریدے دا بہ ورنہ دتورے نہ تیرہ شی او دویینتہ نہ بہ نرے شی، لکہ خٹکہ چہ ورنہ دنیا کن بنکارید و او دے نہ دتیرید و پہ خٹکے بہ خپل مرکز میلان (دوزخ) تہ گذارشی کوم چہ دینو او گناہونو مرکز ہم دے،

دتور اسباب

الصَّلَاةُ نُورٌ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنزِلَ مَعَهُ، الصَّبْرُ ضِيَاءٌ وَالظُّلْمُ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

پہ پل صراط بہ نرنا دتورخ، قرآن، وی او باہہ دظلم بہ نہ کولو سر خاص صبری بدور السافرہ صے

پل صراط بانہ دے تیریدل دگومو عملونو پوجہ آسان بیری
 ① کمزورے سرے دحکومت دظلم نہ پہ خپل اثر سوخ خلا، صول
 رطبرانی عن عائشہ رض

② ددین کار دپارہ جمانو نوسرہ تعلق لول او ہم پہ دے غرض
 جمانو نونہ بیابار تلل ر بزار ی سناؤ حَسَنٍ عَنِ أَبِي الدُّدَّادِ

۱۹۲) پہ خیلہ رائے پہ دین کین دزیاتئی نہ خان سائل، او دسنت تعلیم و رکول د دیلی فی الزنا کاتبہ بد ورا سا فورا صراح

جنت اودوزخ

داهل السنّت والجماعت پہ دے عقیدہ اتفاق دے، چہ جنت اودوزخ پیدا دی، امام ابو الحسن اشعری پہ مقالات الاسلامیین و اختلاف المضلین کین ر یلفیظ ما اجمع علیہ اصحاب الحدیث و اهل السنّة، مطلب دا چہ اهل حدیث او اهل سنّت پہ کومو عقائد و چہ متفق دی دہغ پہ تفصیل کین فرمائی: **وَاتَّانَ الْجَنَّةَ وَالنَّارَ فَخَلَوْا قَتَانِ** د جنت اودوزخ پیدا شویدی

امام ابن قیم رحمہ صحابہ کرام و تابعین و تابعین نور اهل السنّة و الحدیث فقہاء و اهل تصوف پہ دے عقیدہ اجماع نقل کپید (ہادی الارواح د معتزلہ و داوینا غلطہ دہ چہ اُس جنت اودوزخ نہ دی پیدا د قیامت پہ ورج بہ پیدا کپیری چہ ضرورت بہ ئے ہفہ وخت وی، غلطہ حکم دہ چہ اُس د دوار و موجود والے عبث نہ دے بلکہ پہ دے کین فائدے دی،

د جنت اودوزخ د اُسنی موجود والی دلیلونہ

- ۱) **تولوا نبیاء و علیہم السلام** د جنت زبیرے و رکپیدے او ویر و لو تاثر ہلہ قوی وی چہ دادوار، اُس موجودی،
- ۲) پہ صحیح احادیث کین: دمرک پہ رخت او پہ قبر کین د جنت دوزخ لیدل او دہغ اثرات محسوسول ثابت دی چہ داددے د اُس موجود والی دلیل دے، پہ صحیح احادیث کین داعہ ذکر دی، چہ د بعض نیکانو

لکہ شہیدان، صید یقینو، انبیاء و بعض مؤمنان نور و حویپس لہ مرکہ د جنت د نعمتونو نہ فائدے آخلہ او بدکارا، خلق د دوزخ تکلیفونہ تیروی د قیامت نہ ورا ندے د نیکانوا و بدانود جنت اودوزخ سربط او ارتباط دا بنائی چہ اُس ہم دادوارہ موجود دی او د قیامت نہ ورا ندے ددے پیدا کیدل و اقسام فائدے لری

د جنت اودوزخ د وجود نقلی دلائل

پہ قرآن کریم کین د آدم علیہ السلام پہ جنت کین آستوکنہ او بیازمکے نہ راتلل ذکر دی، د جنت آخرت والہ ہفہ دارالثواب دے، داصحیح قول دے د امام رازی رحمہ اللہ داقول دابوالقاسم بنی معتزلی او د ابو مسلم اصفہانی نقل کول رچہ د آدم علیہ السلام د کین دوحائے دزمکے یوباغ و و، او پچیلہ د امام رازی پہ دے کین خیلہ رائے نہ بنکارا کول، یاد بنائی داوینا چہ داد آدم آسمان جنت و و، یاد بعض صوفیاء نور داوینا چہ د جبل یا قوت یوباغ و و، یاد یهود و نصاری و د باغ عدنان یا فلسطین یا اصفہان متعین کول، ہول د عقل او نقل نہ خلاف دی،

وجوہات دادی

د آدم علیہ السلام د کین و حائے آسمان د جنت و و، ہر کلمہ چہ د جنت لفظ پہ لام کہ تعریف سرہ ذکر شی او پہ الفاظ کین زبیرے د یوباغ مراد کولوخہ قرینہ ہم نہ وی توجنت نہ بہ مطلب ہلند دارالثوابی باخصوص پہ دے صورت کین چہ د قرآن الفاظ پہ دو و فرینو دا کواھی کوی چہ د آدم علیہ السلام د کین، و حائے آسمانی جنت و و، یو و پسریت طہ کین چہ کوم صفتونہ د جنت بیان دی ہفہ ہم آسمانی کیدے شی کوم چہ دارالجزاء دے زمینی نشی کیدے، ہفہ داسے چہ اللہ تعالی آدم علیہ

السلام نه د جنت بو تلو نه پس افرمائیل، فلا یُجْرِبُ جَنَّاتِکُمْ مِنَ الْجَنَّةِ
 فَتَشْقَى ○ اِنَّ لَکَ اَنْ لَا یُجُوَّعَ فِیْہَا وَلَا تَعْرَى ○ وَاَنْتَ لَا تَقْطَعُ
 فِیْہَا وَلَا تَضْحَى ○ رسوہ طہ آیت ۱۱۹ تا ۱۲۱ دایمہ صفتو نہ د دنیا
 د ہیچ مقام نشی کیدے، مثلاً داچر د جنت نه په و تو پس به تاته تکلیف
 وے کین به لورہ نه وی، بر بندیدل به نه وی، آتدہ به نه وی، بوغریه نه
 لکی، دا تهل خصوصیات د بکری جنت کیدے شی د زمینی نه، د دنیا
 یو باغ کین کومه فائده چه کیدے شی هغه د دنیا په بل باغ کین هم
 کیدے شی چه دا اول باغ نه لا اوزی مگر نورے خلور فائده د دنیا
 په هیچ یو باغ کین نشی کیدے،

دویم په سورہ بقرہ کین وی، قُلْنَا اهْبِطُوا بَعْضُکُمْ لِبَعْضٍ عَدَاوَةٌ
 وَلَکُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ ○ (سورہ البقرہ آیت ۱۷)
 په دے آیت کین د جنت نه په را کوزیدو دوه نتیجے کپه اوله
 داچه ستاسو د اولاد په مینج کین به د شمنی وی لکه خنکچه وړاندیا
 د فرشتو په ژبه هم ظاهرا کپه شوه، اَجْعَلُ فِیْہَا مِنْ یَفْسِدُ
 فِیْہَا وَیَسْفِكُ الدِّمَآءَ وَچر نه داسے خلق په زمکه کین جا نشین
 جو پے کوم به چه فساد او خون ریزی کوی، په دے آیت کین اهبطو
 کوزشی بیائے د جمع په لفظ افرمائیل چه ستاسو اولاد به دیوبل
 د شمنان وی، او بل داچه ستاسو او ستاسو اولاد استوگنه به
 تر تہا کلی وخته پورے په زمکه وی اودے نه به فائده حاصلول وک
 کچرے د آدم علیه السلام د کیدو و خائے آسمانی نه وے نو د الفاء
 به الله تعالی نه وے و بیله حکمچه چه د شمنی خود کیکه د ژوند
 خصوصیت دے او دا به کے هم نه وے و بیله چه د کوزیدو نه
 پس به تاسو زمکه کین اسپری حکمچه چه د زمکه نه د کوزیدو واد

د زمکه دیو باغ نه بل باغ په تلو دا سے الفاظ هیچ معنی نه لری، زمکه
 نه زمکه نه کوزشی، د زمکه دیو باغ نه اوزی او پد زمکه کپه اسپری
 معلومه شوه چه د زمینی باغ نه دو بلکه آسمانی جنت و لور، باطنی
 ذلت دے او بر بندیدل ویک ظاهری ذلت دے، تنده باطنی کوی دے
 او د ظاهری کوی، د دے په مینج کین جو پد نه دے، د آدم علیه السلام
 د کیدو و خائے دے تلو نه پاک وړ،

دا دم علیه السلام د کیدو و خائے متعلق استدل لال

د حدیث استدل لال | په صحیح مسلم کین د ابو هریرة رضی الله او
 او د حدیث یفرد نه مرفوعاً حدیث دے چه د

قیامت په ورځ به د آدم علیه السلام اولاد د آدم علیه السلام نه جنت پیرانتو
 غوښتنه کوی د دے په جواب کین به حضرت آدم علیه السلام افرمائی
 وَهَلْ آخَرُ جَنَّتُمْ مِّنَ الْجَنَّةِ الْاَخْطِیْتُمْ اَبَیْکُمْ، چه تاسو خوجنت نه هم
 ستاسو د پلار غلطی را ویستی یی، د کینه معلومی چه د قیامت جنت
 هم هغه دے کوم نه چه آدم علیه السلام افرمائی ته شوه و هر کله چه
 د جنت ا سنے وجود ثابت شو نو دوزخ هم خانجا حکم موجود دے چه د
 فریق هیچوک قائل ندے،

قرآنی استدل لال | د جنت په باره کین قرآن کریم فرمائی اَعَدَّتْ

لِلْمُتَّقِیْنَ دوزخ په باره کین فرمائی اَعَدَّتْ
 لِلْکَافِرِیْنَ دوزخ د ماضی صیغ دی، مطلب دے دا دے چه جنت او دوزخ
 د وړاندے نه موجود دی، دریم دلیل دادے چه فرعون سره د فرعونیا نو
 هر کله چه غرقیدل نو قرآن فرمائی، اَعْرَضُوا قَاذِیْلُوا اَنَارًا ه
 دا هم دوزخ د ماضی صیغ دی چه په تیره شوه زمانه کین د فرعون
 او فرعونیا نو غرقیدو سره هغوی اور جهنم ته تپوسته شوه،

کچھ قیامت نہ ورنہ دے دوزخ وے نودوی شے تہ داخل کرے شوم
 ک آدم علیہ السلام د کبر حائے جنت وویہ دے د شہبوازل
 ک آدم علیہ السلام د کبر و خاکے جنت الخلد نہ منلو شیہی دادی
 ک جنت کین داخلہ بہ قیامت پہ ورخر وی، خواد م علیہ السلام د قیامت
 نہ ورنہ دے جنت کین خنکے داخل شو
 ک جنت کین بہ بر بند تیا اوغیو نہ رائلل نہ وی، کہ دا جنت الخلد وے نو
 آدم علیہ السلام تہ دا دوارہ ہلتہ خنکے پلین شوکے۔
 ک جنت پہ آسمان کین دے چرتہ چہ امر اونہ نشتہ اور نہ مکلف کیدال
 نو آدم علیہ السلام تہ د صغ رہی حکم خنکے ہلتہ راغلو،
 ک آسمانی جنت تہ داخل نہ ہی ہلتہ نہ و تل نشتہ، نو بیا آدم علیہ السلام
 ہلتہ نہ و لے اویستے شو۔
 د دے خلو روارہ جواب ہم یو دے، ہفتہ دا دے چہ داخلور وارہ خبر
 ہفتہ وخت د پارہ دی چہ د قیامت پہ ورخر بہ مؤمنان د نیک اعمالو مکہ نہ بلکہ آسمانی جنت دے اودوی زمینہ ژوند کین دے حاصلو
 پہ نتیجہ کین داخل شی او دے تانید د قوائی آیتونو سیاق او سباق د ہارہ د انبیاء علیہم السلام د ہدایا تو اور د ہغوی د تعلیماتو مکمل پیروی
 دے کوم کین چہ داخلور وارہ خبرے پہ جنت کین د قیامت د داخلہ سرتی
 ہنکھہ دا شبہ چہ د جنت نہ ریستے شوے شیطان بیا جنت تہ
 د سوسے اچولو د پارہ خنکے لارو،
 نو اول جواب دا دے چہ و سوسے اچولو د پارہ جنت تہ دا خلیل ضرور
 نہ دی دا بھر نہ ہم کیدے شی نکہ نمرچہ کرور و نومیلہ لریہ
 موہن تہ گرمی اور نزار ار سولے شی، حالا نکہ نمرچیم کشیف دے
 جسم لطیف ر شیطان خود دے نہ زیات ہم لریہ نہ دتو د نہ
 زیات مضبوط اثر خورد وے شی، دویم جواب دا چہ شیطان پہ جنت
 کینے د استوگنے نہ بند و د ہسے پینید واد امتحان او زمینت کول

نہ و و، دریم دا چہ د شیطان بندیز قاتونی دو قاتونی بندیز
 ک جرمات د بندیز خلکے تہ پہ پتہ اوغلا غلتیا تے شی، دا اللہ د پت
 ک مکیں نہ دی لیکن اللہ د خہ حکمت د وے نہ ددہ پہ دغہ قسم
 ک کین خہ دخل ا نکرو۔
 ک مہ شبہ دادہ چہ آدم علیہ السلام پہ زمکہ خلیفہ جوہ شوہ و
 ک آسمان جنت تہ و لے بو تے شو، د دے جواب دا دے، چہ د اللہ
 کت ددہ پہ دغہ بو تلو کین د ایسے و لکے چہ د عیسیٰ علیہ السلام
 ک آسمان تہ پہ خیز و لوواو بیا پہ زمکہ را کوز و لو کین خہ حکمت دے،
 ک آسمانی جنت کین د آدم علیہ السلام د استوگنے او د ارفے د خوراک
 ک وجہ د ہفتہ را کوز و لو کین د اللہ تعالیٰ حکمت
 ک دے حکمت دا وجہ د آدم علیہ السلام پہ اولاد کین
 د اشعور مضبوط کپ ریشی چہ ددوی اصل وطن
 د ہفتہ وخت د پارہ دی چہ د قیامت پہ ورخر بہ مؤمنان د نیک اعمالو مکہ نہ بلکہ آسمانی جنت دے اودوی زمینہ ژوند کین دے حاصلو
 پہ نتیجہ کین داخل شی او دے تانید د قوائی آیتونو سیاق او سباق د ہارہ د انبیاء علیہم السلام د ہدایا تو اور د ہغوی د تعلیماتو مکمل پیروی
 دے کوم کین چہ داخلور وارہ خبرے پہ جنت کین د قیامت د داخلہ سرتی
 ہنکھہ دا شبہ چہ د جنت نہ ریستے شوے شیطان بیا جنت تہ
 د سوسے اچولو د پارہ خنکے لارو،
 نو اول جواب دا دے چہ و سوسے اچولو د پارہ جنت تہ دا خلیل ضرور
 نہ دی دا بھر نہ ہم کیدے شی نکہ نمرچہ کرور و نومیلہ لریہ
 موہن تہ گرمی اور نزار ار سولے شی، حالا نکہ نمرچیم کشیف دے
 جسم لطیف ر شیطان خود دے نہ زیات ہم لریہ نہ دتو د نہ
 زیات مضبوط اثر خورد وے شی، دویم جواب دا چہ شیطان پہ جنت
 کینے د استوگنے نہ بند و د ہسے پینید واد امتحان او زمینت کول

دویم حکمت

لکہ خنکہ جہ دے واقعہ نہ معلومیزی، دویم حکمت پہ دے کین د الله دنا فرمانی دانسی خطر ناگو نتیجیونہ د انسانانو یو کول دی، آدم علیہ السلام د انسانا پلاسا او د خدا کے تعالیٰ محبوب او مقبول بندہ او هر کله چه هغه په دایه کا (هغه اونے نه خورل) چه گناه هم نه وه روکم بخدا که عزمان د نه خارج کړی شو نو د گناه نتیجی خوبه دے نه هم نایسته خدا بے وی گناه هغه نافرمانی د الله ده کوه سره چه قصدا وارا ده شامله وی قتل گواه دے چه د آدم علیہ السلام دے فعل کین ارا ده دنا فرمانی نه وه خکه چه جنت د شرعی احکامو مخائے نده چه د هغه خلاف کول گناه ا بولی نو دا حکم تشریحی نه وو بلکه تشفیوی وو، د حکم تشفیوی د ا مطلبی وی، چه مبتلا یوم اکثر بخورنه د پر هیز کولو مشوره په دے عرض کړی، چه د دے په خلاف کولو کین د رنجور نقصان دے هر کله چه بد هیزی ا کړی نو د د اکثر هیز نقصان ا نشورنه دے حکم عدلی ا نقصان د رنجور ا شو چه رنجی نه نریات شو یا بل رنج بیدار یا دا حکم عام وو د هذی الشجره، نه مقصد د الله تعالی دغه قسم بولو او نونه بند بزو او آدم علیہ السلام دیوسه خاچه ارنه بند تریه مطلب واغستو دا غلطی اجتهادی وه او په اجتهادی غلطی عذاب نشسته سوال پیدا کیزی چه هر کله د گناه نه وه، نو قرا فرمائی، و عصى ادم رکبه فعوی، چه د دے جواب داد دے چه حقیقت کین عصیان او غوا یت ندو بلکه په صورت د دے رو د دے ژ بے د قواعد و په لحاظ هغه نیکی نه هم بدی و پیله شی کوم چه د بدی هم شکله وی، لکه د جزو سببیه سببیه مثلها) سوره الشوری ا عت او فین اعتدی علیکم فافتدوا علیکم بمثل ما اعتدی علیکم

وره البقرة آیه ۱۹۳، و می آیت کین دے د اشکلی په وجه د بدی د لے ته بدی او نیله حالانکه بدل اغستل جائز دی، دغه رنگ د دویم آیت کین د زور ظلم بدل اغستلو ته د هه شکلی په وجه زور او نیله شو، حالانکه بدل اغستل خه بدل اغستلو گناه خبره نه ده د طور د ا هه خلق وائی چه د سپیره بدل لے په سپیره واغستو سپیره د واره یوشان دی مگر د و می سپیره ناجائز او دویمه سپیره جائز صرف شکل کین د واره سپیره یوشان دی، خلاصه د بولو هر ودا چه دے واقع کین د الله دا حکمت بنودل وو چه هر کله آدم علیہ السلام د ا هه یو کار ا کړو چه صرف شکل او صورت د گناه وو د حقیقت گناه نه وه (مگر په نتیجه کین دے د جنت نه را ا بشکلو د هغه آرام او پایان نعمتو نه تر واغسته شو او د دنیا په تکلیف د ا ژوند اغستونو سرگردانو کین دے مبتلا کړو او کار هم یوو نو هغه کسانو ته عبرت کول وو کوم چه حقیقی گناه کوی او یوه مرغه بلکه بتول عمر په گناه هونو ا هم وی نو د هغه به خه حال وی خورمه خطر نا کے نتیجه بهمه د باصت په ورخ را ا وزی، او هغه همیشه ژوند به خه خورمه خواب وی،

دریم حکمت

دریم حکمت داد دے چه جنت دار د راحت اوزمکه دار د محنت دے لهدا په دے دار د محنت کین دین پاره محنت کول د حقیقی راحت یعنی د جنت د حاصل کولو ا کی یوه ذریعه وه، په دے وجه د زمکه کین تکلیف تیر کړی مشقت ا کړی چه د جنت حجت مو نصیب شی،
 بهراختی نرسید آنکه محنت نه کشید،
 د دنیا نظام هم د ا هه جوړ دے چه شوک محنت کوی نو هغه راحت بیا موی،

خلوہم حکمت

آدم علیہ السلام اور دابلیس کے واقعہ انسانیت کا ثبوت اور کون
 چہ شیطان کا انسان دہتو لو نہ لو گئے دشمن دے دہغہ گارڈ اللہ
 نابعداری نہ لے کول اوپہ خواہش نفسانی کین لے اب مکل دی
 انسانیت اور بلیسیٹ کین بہ جاری عداوت وی، خود انسانی کامیابی
 بہ دے کین پت دے چہ ہغہ دابلیسی خویند ارکونہ خان انسان
 اودہ نہ دخیل پلار مقام اوخیل وطن اصلی بہ گوتورشی گوند
 داصلی وطن نہ بہ لاس وینچل وی،

پنجم حکمت

جنتی ژوند نہ دہر مکے شہوند نہ دآدم علیہ السلام لا بد تو لو
 حکمت دا ہم ووجہ دجنت د خوشعالو ک ژوند د دنیا د غم
 چک ژوند سرہ مقابلہ کوی اوداتاریخی حقیقت د بہ اولاد آدم
 السلام کین برابر جاری وی چہ غوریزش وند د آخرت دے حکم
 دوی د دنیا بہ جنجالو نو کین اکرمید و سرہ آخرت اودجنت حقیقی
 شانہ اند غور زوی اود دالاحق خیر و ابغی راعلی آیت
 دالتصور چہ د آخرت اودجنت بقول عمری اوہیشہ ژوند دیر
 داولاد آدم بہ ہغہ کوششو نو کین د بچلٹی چہ پیدا کوی کوم
 دجنتی ژوند گتلو ک پارہ کوی،

شپروم حکمت

آدم علیہ السلام قصہ دابلیسی عداوت ہنکارہ کولو د پارہ یوا
 پہ دے کین د اللہ تعالیٰ دا پتہ حکمت ہنکارہ کول دی چہ انسان د ہا
 دابلیسی عداوت وجود لہ دے وجہ ضروری دے چہ ہغہ دے دے
 خان محفوظ کولو د پارہ ہر دخت تیار سیری اوددین دے دے حفظ

غیب دشمن دد شمنی خیال پہ انسان کین ددین د حفاظت خیال
 اوچد بہ پیدا کوی، انسانی وجود یوور کولے حکومت اگنرہ ددے
 اندامونہ در عیت پشان اوروحے دیو بادشاہ پشادے، قانون الہی
 وشریعت ددے ورکوتی حکومت آئین اودستور دے شیطان اور
 بلیسیٹ لگی شی دغہ اندامونہ بہ بغاوت کولو آمادہ کوی، چہ دغہ
 دستور نہ مہی کچرے د انسان روح د خپل دے حکومت پہ بچ کولو
 او بہ حفاظت کین پاتے راشی نو دشمن بہ پر خیتہ و اچوی اوددے
 انسانی اندرونی مہلکت بقول انتظام بہ گنہ و کوی (کہ من صبا لبنان
 کین چہ اسرا نیلو کول) او کچرے د دشمن د چالو نو ہر دخت یگرافی
 کوی، د حکومت د حفاظت خیال ساتی اودغہ انتظام بہ مضبوط وی
 نور بلیسی چلو نہ بہ بقول ہیکارہ شی، ددے ہنکارہ مثال د پاکستان
 حکومت دے چہ بہ خوا کین د بھارت یومکار د شمن حکومت موجود
 کچرے دا دشمن نہ وے نو حکومت او عوام د پاکستان دواہ بہ بے فکرہ
 ناست و د خپل ملک د بچ کولو اود حفاظت د جوش دگ انتظام بہ نہ
 کولو اود پاکستان بری، پوری اوفضالی فوج بہ د نیشٹ برابر ووجگی
 وسلہ او جنگی قوت نہ بہ ہنکار نہ راستل، دا خود غیب دشمن بھارت
 صدقہ دہ چہ پاکستان کین د فاعی ساز و سامان مخ پہ ترقی دے،
 مطلب دا چہ د انسانیت د تکمیل دا دابلیس پہ د شمنی کین پت دے
 لکہ چہ حضرت علی ہجویری مشہور بہ داتا گنج بخش، خپل ہغہ سرید
 دا بے پورہ کوم چہ دد شمنانف د ضرور نو شکایت کول، دا واقعہ
 علامہ اقبال بہ خپلو شعور نو کینے دا بے بیابوی . ع

ہستی اور رونق با ناز است	راست عظیم ملک ہم یا راست
فضل حق داندا گہ زمین قوی است	برکہ دانائے مقامات خودی است

کشت انسان را عیب باشد صحاب

مکنانش را بر انگیزد ز خاک

د جنت د ژوند حقیقت

د جنت حقیقت او نعمتونه دو سره اوجت دی، چه که انسان په خیال کپنه هم نه شی را تله :-

فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً لِّمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۱۰۰﴾ سورة السجدة آیه ۱۰۰ پیژنی کوم چه ما پت ساتلی دی دوی دپاره د سترگو یخواله دے، چه ددوی د عملونو بدله به وی،

په بخاری او مسلم کین دا ابو هریره رده په روایت د حضور علیه السلام ارشاد منقول دے، چه الله پاک فرمائی چه ما په جنت کین هغه نعمتونه تیار کړیدی چه نه خو کومو سترگو لیدلی دی او نه کومو غوړو لو د دے تعریف آوری دے، او نه کوم یوزره د دے خیال را وستے شی، د د نیا نعمتونو سره د دے نعمتونو هېخ مناسبت نشته، ځکه د دے اصل حقیقت بغیر د لید او استعماله مهکن نه دے خود انسان پوهولو د پاره د دے اجمالی پیژندگلی د علوم آخرت په ضمن کین ضروری وه لیکن د انسان پوهه د د نیاوی څیزونو د پورته د پاره ځکه د د په دغه رنگ کین قرآن شریف او حدیث بیان اگړه،

ابن عباس رضی الله فرمائی، چه د جنت نعمتونو د پاره د د نبوی شیبو لومړی الفاظ چه استعمال شویدی داصر د کسسی او تعبیری مناسبت په وجه دی گوندی د آخرت د نعمتونو حقیقت د د نیا ک نعمتونو نه بالکل مختلف دے، ځه وایم چه جنت کین به هم اوبه وی، او په د نیا کین هم اوبه شته لیکن په دواړو کین د آسمان او زمکے فرق دے کچر دے د توله د نیا

دولت ا لگولے شی او په هغه یو کلاس شربت تیار کړی شی نو دا به د جنت د اوبو په مقابله کین د ا سس وی چه په لید و به ته هغه چانه سرخون ورځی چاچه د جنت اوبه څښلی وی ځکه چه د جنت په اوبو کین موندونکی خونده ونه بدنی او روحانی اثرات هغه دی کوم چه د د نیا په هغه څښاک کین نشته به،

د آخرت د ژوند اجمالی نقشه

قرآن حکیم د جنت د ژوند په منفی انداز کین دا نقشه را بڼکلی ده، لَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿۱۰۱﴾ هغه ژوند د ویرے او د غم نه بیخی پاک د دے، او په مثبت انداز کین د دے بیان کړی دے،

وَلَكُمْ فِيهَا مَا نَشْتَهُیْ اَنْفُسِكُمْ ﴿۱۰۲﴾ ترجمه: یعن د جنت په ژوند کین به هغه و لکم فیها ما تاند غون ﴿۱۰۲﴾ نزلآ شی ملا ویردی کوم چه په زړه کین تیر شی او هغه شی به هم ملا ویردی کوم چه السجدة آیه ۱۰۳) اغوښتے شی، او پخپله د انتظام کولو

ضرورت ځکه نشته چه هلته به خلق د الله پاک ټول عمری میلانان وی، ټول عمری انتظام به هم د الله پاک وی، په بدو ویر السافر به مذكور احاد یثو کین د دے پاک ژوند دا تفصیل بیان دے :-

عِنَّا لَا فَقْرٌ ﴿۱۰۴﴾ صِحَّةٌ لِّاَمْرَاضٍ ﴿۱۰۵﴾ یعن د جنت په ژوند کین بې نیازی شبات لا همر حیات لا موت : او غنی ټوب دے، فقیری او محتاجی پکین نشته، ظاهری او باطنی تندرستی به وی اور څی پکین نشته ځوانی شته بو د ا ټوب نشته، ژوند شته، مرگ نشته دا هغه لنډه نقشه ده، چه د هغه مطابق یومینت ژوند به په د نیا کین ټولو د لوه باد شاه ته ندری نصیب شوه په د دجه د الله ارشاد دے: وَارْتَبْنَا الدَّارَ الْاٰخِرَةَ لِهٰی الْحَيٰوةِ الْاُولٰٓئِیْ لَعَلَّکُمْ تَعْلَمُوْنَ ﴿۱۰۶﴾

چہ یوازے دآخرت ژوند حقیقی دے، پہ حدیث شریف کئے راخی چه دیو جنتی سرری طاقت به دیوسلو مضبوطو خوانا نو هو صر وی هیشه دپاره او هیز کموت بر یکن نه راخی دهغه بنائست به بیمثال هوی ادپه هغه کین به زیات ولے راخی، لکه چه په صحیح احادیثو مبارکوکین ثابت دی، ددے نه ملاوه داچه دیدار الهی خوند به دومره هوی چه بل هیز دجنت خوند به دے ته نه رسی :

دقیامت په نینوکین دحضرت عیسی علیه السلام اسمان نه را کوزیدال په بحث کین شامل دی :

د حضرت عیسی علیه السلام اسمان ته خیرول داوخت دهغوی ژوند او په آخره زمانه کین په زمکه را کوزیدل دمسلمانانو اتفاق عقیده ده حکمچه په تیر شوو خواریس سووکالوکین په دے کین هیز یومسلمان عالم اختلاف په دے نه دے کرپه چه دا دتولون ددعه صفامسئله ده چه اسلام او ددے انکار نشی جمع کیدد په بحرالمحیط تفسیر جلد ۲ ص ۶۶ کین دامام ابن عطیه نه داجماع الفاظ منقول دی ۶۶

حَيَاةُ الْمَسِيحِ بِجَسَمِهِ إِلَى الْيَوْمِ وَنَزُولُهُ بِتَرْدِهِ وَنَحْتِهِ مَسِيحٌ عَلَيْهِ السَّلَامُ مِنَ النَّسَاءِ بِجَسَمِهِ الْعَنْصَرِيِّ فَمَا اجْتَمَعَ زَوْنِدُ سِرَّةِ جَسَمِهِ أَوْ جَسْمِ عَنْصَرِي عَلَيْهِ الْأُمَّةُ وَتَوَاتُرُ بِهِ الْأَحَادِيثُ : سره دآسمان نه دده را کوزیدال ددعه یو عقیده ده چه په دے امن متفق دے ، اوله متواترو احادیثو ثابت د په جامع البیان تفسیر کین د ابي متوفی نه : "تفسیره تفسیر وجزیه نقل شویده و الإجماع علی أنه حی فی النسَاء ینزله یقتل : په دے اجماع ده چه الدجال ویؤید الدینین : حضرت عیسی علیه السلام پر اسمان کین ژوند دے ، را کوزیږی به دجال به قتل کوی او دین اسلام به مضبوطو دارنگ دامام شوکانی رح په ۸ ساله را لئو ضمیمه فیما تنوا ترقی

المنتظر والدجال والمسیح، او دامام سیوطی رح په الأعلام بحکم عیسی علیه السلام، کین هم تواترو اجماع مذکور ده ، صحیح الکذا مده ص ۲۳ کین امام شوکانی رح یوکم دیرش احادیث دعیسی علیه السلام د نزول په باره کین ذکر کولو نه پس دتواترو اجماع ذکر شویده دغه ربک حافظ ابن حجر په تلخیص الخیر، کتاب الطلاق کین لیکلی دی، الإجماع علی أنه رفیع یدنه حیاً، یعنی په دے اجماع ده چه هغه سره د بدن نه ژوند دے پور نه کرپه شویده دے .

دارنگ په رفیع الباری کین دادریس علیه السلام ذکر سره دحضرت مسیح علیه السلام په نزول اجماع منقول ده، دغه رنگ په تفسیر ابن کثیر کین د نزول تواتر صفا بنکاره کرپه شویده، دانشان را مرزا غلام احمد، براهین احمدیه ص ۶۶ د حضرت مسیح علیه السلام داسی ژوندون او د دوباره را تلون تشریح کړیده او دا کتاب دده د اقرار مطابق هغه وخت لیکل شوه دے چه هغه پخپل خیال کین بنی وودایام الصلح ص ۶۶

مرزا غلام احمد براهین احمدیه حاشیه ص ۶۶ کین د ائ عذاتم عذنا، په تفسیر کین لیکلی، چه په دے کین د مسیح علیه السلام په جلالت اندازا تلونه اشاره ده، کچرے نری نه قبله، نو هغه زمانه هم را تلونک ده چه مسیح علیه السلام به سره دجلالت په دنیا را کوزشی، و جلال الهی به گداهی نیست او نا بود کوی، کما زمانه دغه زمانه د باره د ادهاص په نوکه واقع شویده :

مرزا غلام احمد براهین ص ۶۶ کین، د هؤ الذی ارسل رسلو تفسیر ددعه بیا نوی چه هر کله حضرت مسیح علیه السلام دویم ځلی دے دنیاته تشریف را وړی نو د هغوی په لاس به دین اسلام

پہ بتولوا فاتوا و آقطار و کین خورشى، رهم، مرزا غلام احمد پہ ازالہ
 او هام ص ۲۵۵ کہنے لیکي چه آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم عمرہ قتل نہ
 منع کرواوسے فرمائیل کچرے دا دجال وی نوہدہ صاحب عیسیٰ علیہ
 السلام بن مریم دے ہفہ بہ کے قتلوی صوبزہ دے نشو قتلوالے
 د مسیح علیہ السلام ڈر وندون او کدھفہ ڈنرول پہ مسئلہ بہ مو بنر
 دقرآن، حدیث، تاریخ، او عقل پہ رنرا کین مختصر بحث کوڑ۔ داجماع
 پہ رنرا کین مو بنر پہ دے مسئلہ بحث ا کرو

د مسیح علیہ السلام ژوندون دقرآن پہ رنرا کین

را و مکروا و مکرا اللہ و واللہ خیر: یهود و د حضرت مسیح علیہ السلام
 المکیرین آل عمران آیت عکسہ: پہ خلاف چل ا کرو او اللہ د ہفہ
 ڈ بیچ کولو چل ا کرو، د اللہ چل د بتولو چلنو و الیہ نہ دیر بنہ دے
 مرزا صاحب ددے آیت دامطلب بیان کدی دے ر یهود یا نوہ حضرت
 مسیح علیہ السلام د پارہ د قتل او سولئی چل چو پ کرے وو، خو دا
 خدائے تعالیٰ مسیح علیہ السلام نو وعدہ و رکبہ او وے وئیل چه تا بہ زہ
 خیل ٹان تہ ما پور تہ کرم، راربعین جلد دریم ص ۷

بیابہ آئینہ کمالات ص ۱۰۰ کین لیکي چه د وعدے الفاظ دلالت
 کوی چه ہفہ دیرہ زر پورہ کیدو یکھ دکہ) بیامرزا صاحب پہ ازالہ
 او هام ص ۲۵۵ کین لیکي چه بیاد دے نہ پس کے ہفہ علیہ السلام د ہغوی
 ر یهود و) پہ حوالہ کپور۔ پہ چا بکونو ا دھلے شو، کٹھل آوری دل سپرے
 خونرل توتے مسخرے و پورے کیدل ہفہ ا لیدل آخرے پہ سولئی
 اخیڑ لو، دامرزا فی تفسیر یوازے بے دلیلہ او تحریف دقرآن ندے ،
 بلکہ یولو تے بہتان دے او کذات الہی د شان ہم خلاف دے د مرزا پہ
 قول یهود و د حضرت مسیح علیہ السلام خلاف چل ا کرو او اللہ پاک د

د ہفہ ڈ بیچ کولو چل ا کرو او بیایہود و ہفہ پہ بکونو او کپور و اوہلو
 کٹھل کے ہم ورتہ ا کرل توتے مسخرے کے ہم و ر پورے ا کرے پہ
 سولئی ہم اخیڑ لو، او بیامہم قرآن دا اذیل چه اللہ خیر المکیرین
 دے، ددہ چل دیر بنہ او کامیاب شو، کچرے دمرزا فی تحریف دا دغانہ
 چوہرے کرے بتوتے ہم ا خطے شی چه د سولئی نہ را کوز و لو پہ وخت
 یهود و ہفہ صرا کٹرو لو، لیکن آخری سلگئی کے پاتے وے چه پہ علاج
 کولو بنہ شو بیاکشہر تہ لاپ و او دیرہ مودہ کپس پچیل مرگ مرشو
 خوبیا ہم ددہ کمرگ پہ لارہ کین د یهود و غلط فہمی یو بنہ جو ر نشو
 او نہ خہ ہجیبہ واقعہ اشوہ۔

پہ ذکر شوی آیت کین د ررح اللہ د حفاظتی تدبیر د یهودی چلی سرہ ۶
 مقابلہ کولو کین د اللہ د تدبیر د پورہ کامیابی اولوئی بیانول مقصود
 دی، لیکن د مرزا پہ تفسیر کین ددے وعدے الہی سرہ ہم یهودی ہجیبہ
 حضرت مسیح علیہ السلام سرہ ہر ہفہ خہ ا کرل کوم چه ہغوی غوختل
 او بیامہم دمرزا پہ قول تدبیر الہی او د ہفہ وعدہ بلندہ او کامیاب
 شوہ، مرزا پردے شان د حضرت مسیح علیہ السلام او دقرآن والا خدا
 د یهود و پہ مقابلہ کین توہین او تذلیل ا کرو،

کچرے د ماغون کپور و لے او اتحاد نہ وے نوڈ آیت مطلب سفادے چه
 یهود و د حضرت مسیح علیہ السلام خلاف چل ا کرو چه ہفہ بیغزتہ
 شی او سولئی تہ اخیڑ و لے شی، لیکن د اللہ تدبیر د ہفہ ڈ بیچ کولو و،
 لہذا د اللہ پاک تدبیر غالب شو ہفہ کے آسان تہ پور تہ کرو او یهود
 د ہفہ یو وینتہ ہم کور نکرو، غوالس سو و کالونہ خود قرآنی علوم
 ماہرا نو صعا بہرہ او تابیینورح وغیرہ د آیت نہ دامطلب واعستو
 لیکن پہ خوارلسی صدی کین د مسیحت د کان پراستورا لادانا مقول

مطلب دحاً مذکور کرو :

وَإِذْ قَالَ اللَّهُ لِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ خُذْ بِكَ
 ذُرِّيَّتَكَ إِلَىٰ وَمَطِّئْ لَكَ مِنَ الَّذِينَ
 كَفَرُوا أَوْجَاعَ الْأَشْجَلِ الَّذِينَ
 كَفَرُوا إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ ثُمَّ
 إِنَّهُ مَرَّ جَعَلَكُمْ فِئَاتٍ فَانظُرْ
 كُنُوزَهُ فِيهَا فَنَحْلِفُونَ رَسُولَهُ
 عَمْرَأًا كَرِيمًا

دے بیابانہ زہ فیصلہ اکر مر دھنے چہ کوم تا سو جگرے کوئے .

در توفی، یہ بارہ کنی دابوالقیامہ پہ کلیات، کنی دی
 التَّوْفِيقِ الْأَمَاتِ وَقَبَضَ الرُّوحَ وَعَلَيْهِ
 اسْتِعْمَالُ الْعَامَّةِ وَالْإِسْتِغْنَاءُ أَخْتًا
 الْحَقِّ وَعَلَيْهِ اسْتِعْمَالُ الْبَلْغَاءِ
 ددے معنی پورے وصولوں اور صحیح اغستل دی گویا کہ دھغوی پہ نزد پہ
 مرگ دتوفی اطلاق پر دے حیثیت سے دے چہ پہ دے کنی دیو خاص اندام
 نہ بلکہ دتول بدن نہ روح آغستے شی، نو کچرے خدائے پاک دچا روح
 سرکہ د بدنہ واغستو نو ہفہ تہ پہ پہ طریق اولی توفی ویلے شی، حکمچہ کہ
 توفی پہ مفہوم کنی روح سرکہ د بدنہ اغستل پورا تہ دی، عموماً روح بغیر
 بدنہ قبض کوئے بنی تو حکم پہ مرگ دتوفی اطلاق دیر کیبزی اور دلہ
 داراز دے، چہ د عیسیٰ علیہ السلام حالت دھا مو حالاً تو لہ مختلف و،
 اور ہولونہ زیات، ہم ضرورت پہ موقفہ ہم اللہ تعالیٰ د عیسیٰ علیہ السلام
 دصوت، لفظ استعمال گھرو، بلکہ دتوفی، لفظ ئے استعمال کرو چہ
 ہفہ دروح یوازے قبض کو لو یا روح سرکہ د بدنہ قبض کو لو نہ شامل چہ

داخبر ظلمہ دکا کہ ٹوک اوائی چہ حن ائے فاعل وی او وی روح مقبول وی نور توفی معنی بہ مرگ وی
 ہا لغوی کہ موثر دادر مرگ پہ معنی اُمنون دابن عباس شاکر و ضحاک پہ معام کنی و تقدیم اور تاخر قول
 چہ د متوقینک، معنی بہ داعی وی، چہ زہ بہ تاصر کوم پہ زمکہ را کو
 ولونہ پس او دلیل ئے دا آیت دے، اللہ یتوفی النفس حیث موتیہا
 وَالَّتِي كُمْ تَمَّتْ فِي مَنَامِهَا، دلہ فاعل اللہ پاک دے او مفعول
 ذی روح دے، خود خوب پہ وخت دتوفی، معنی بیابانہ مرگ نہ
 نو ددے حقیقت نہ پس پہ تیر شوی آیت کنی د عیسیٰ علیہ السلام
 دتوفی، معنی مرگ نہ دے، بلکہ ددے معنی پورے خیزول وی،
 لکہ چہ دامطلب تر ابن عباس رضہم پہ صحیح قول کنی اغستے کہ چہ دا
 رُوحُ الْمَعَانِي كُنِيَ ذَكَرَ دے، او د عیسیٰ علیہ السلام د حال مناسب ہم
 دہم، حضرت عیسیٰ علیہ السلام تہ چہ د یهودی گیرے پہ وخت کوئے
 پریشانئ وے نو ہفہ پہ دے وجموئے،
 را، چہ زہ بہ د یهود دے تہ نے اور ظلم نہ پچ شم کہ، نہ ہتو ہفہ پہ جواب
 کنی اللہ تعالیٰ افرمائیل ریعسیٰ ابی متوقینک، زہ بہ ناوا خلم او د
 ہغوی د نیچے نہ بہ د خلاص کر مر، لکہ چہ بل آیت کنی فرمائی
 وَإِذْ كَفَفْتُ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَنْكَ، زہ بہ تانہ دہر رسید و نہ بنی
 اسرائیل بند کریم :-
 (۲) دویم فکر نو سرکہ داؤو چہ زہ بہ د زمکہ پہ کپڑخہ کنی پچ کیبزم
 چہ یهود بہ مانہ نشی را رسیدے کہ بل شہ صورت بہ وی ۲۹
 نو ددے پہ جواب کنی اللہ پاک افرمائیل چہ زہ بہ د خپل طرف
 آسمان تہ را پور نہ کریم :-
 (۳) د خپل موربی بی اور خاندان د پارہ پریشا نہور، چہ د خلقو
 د تہنو تو گلو پہ وجہ بہ د ہغوی شہ حال وی لہا اللہ افرمائیل،

توفی کنی ہفہ دامطلب تر ابن عباس

وَمَطَّهْرَكَ مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا رَسُوهُ أَلِ عِمْرَانَ آيَةَ عَمَّهُ
 یعنی زہا بہ دمکراؤ نہ تا او ستامور بی بی پاکہ کرم، لکہ چہ کلام نظام
 دقرآن او د محمد رسول اللہ پہ ذریعہ اکرے شو، د عیسیٰ علیہ
 السلام او د ہغوی د والدے ژوند بے داغہ وے،
 (۴) یو پریشانی داہم وہ چہ خما د پور تہ کولو پس بہ خما د تابعدا و
 غہ حال وی ہوا اللہ تعالیٰ ا فرمائل، وَجَاعِلُ الَّذِينَ اتَّبَعُوكَ
 فَوْقَ الَّذِينَ كَفَرُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ رَسُوهُ أَلِ عِمْرَانَ آيَةَ عَمَّهُ چہ تر
 قیامتہ بہ ستا تابعدا ران ستا پہ مکرانو غالب وی، دا وعدہ
 نہ ہم حقیقت دے، د اسرائیل و جود پہ دے وعدے حکم اثر نہ
 آجوی چہ قرآن پچیلہ د یہرود د ذلت او مسکت د وہ استثنائی صورت
 بیان کریدی، یو دا چہ یہود مسلمانان شی او د اسلام پہ پناہ کن
 راشی، او د ویم دا چہ د یومر عیسائی پہ پناہ کن راشی، اَلَا بِحَبْلِ مِّنْ
 اللّٰهِ وَحَبْلِ مِّنَ النَّاسِ سورہ ال عمران اُس کہ اسرائیل مرجعہ دی
 نو پہ دویم استثنائی صورت کن حکم چہ دوی د برطانیہ امریکہ آونورہ
 عیسائی قوم نو پناہ آغستویہ و جا صوبہ جودی د یہود و اقتدار
 او قوت د عیسایانو پہ آسرا قائم دے لیکن د مسلمانان افاقتمدار د
 عیسایانو د آسرے حاجتمند نہ دے خواہ امریکہ وی او کہ روس وغیرہ
 دوی کہ محتاج دی نو خپل منہ کن د اتفاق لکہ اللہ تعالیٰ فرمائی بہ
 وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّٰهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا رَسُوهُ أَلِ عِمْرَانَ :
 او بل د سامان قوت تیا آولو، لکہ چہ فرمائی وَاعْتَصِمُوا بِاللّٰهِ
 اسْتَطَعْتُمْ مِّنْ قُوَّتِهِ ط هر کله چہ مسلمانان متحد شی او خپل مشترک
 دولت پہ قوت جمع کولو، کن صرف کرے، نو مسلمانانہ بیا ہچوک نیکت
 نشی و رکولے، خوہد چہ پہ حبل اللہ او اسلام بانندے عمل

کوی نہ چہ مغربیت تہ کچکول اُنسی او پہ اسلام کنس تخریف اکرے
 دیورپ د قوت راز ہم اسلامی اجزا و بانندے عمل کول دی، لکہ
 سامان د قوت جمع کول گوندی ہسے خو پہ غیر اسلامی اجزا و بانند
 عمل کولو پہ وجہ دوی د بیکزوری شویدی، غیر اسلامی اجزا و دادی
 چہ دوی خدائے او آخرت ہیر کر بیگز، د پیغمبرانوح علیہم السلام اخلاقی
 قدرونہ تے د خپل ژوند او تہذیبہ تمدن نہ خارج کریدی، د نسل
 او وطن غوندے بتا نو عبادت کوی، بزنا، لواطت، جوارئ شراب
 نوشی، سود، عیاشی مغربی طاقتورہ دومہ کمزوری کریدی چہ دوی
 روچہ نم برطانت دکور یا اوویٹ کانگ غوندے دیر معمولی طاقتور
 دلا سہ و ہلے کیری اُس خوتو سہ تہ جور شویدی خوتو بہ نہ قبلین
 داد مغرب زدہ مسلمانان نو بد قسمتی وہ چہ دوی کمزوری زہنوں
 دوی لہر د سامان قوت پہ پرینود و چہ اسلامی جزء دے، او د
 ہغوی اخلاقی کمزوری پہ خان کن پہ را د ستور چہ غیر اسلامی جز دے
 مجبورہ کرے، او پہ خپل لوے قوت اسلام کنے تے تخریفونہ اکرل او
 کوی، او د یورپ خطرناک شیطانی تہذیب پہ خان کن راوی،

۳- وَ يَكْفُرْ هُمُ وَقَوْلِهِمْ عَلَىٰ مَرْيَمَ
 بَهْتَانًا عَظِيمًا وَقَوْلِهِمْ إِنَّا قَتَلْنَا
 الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ اللّٰهِ
 وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلٰكِنْ شُبِّهَ
 لَهُمْ ط وَ اِنَّ الَّذِيْنَ اٰخْتَلَفُوْا فِيْهِ
 لَفِيْ شَكٍّ مِّنْهُ مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ
 اِلَّا اِتِّبَاعَ الظَّنِّ وَمَا قَتَلُوْهُ يَقِيْنًا
 بَلْ رَفَعَهُ اللّٰهُ اِلَيْهِ ط وَ كَانَ اللّٰهُ
 دے دے او نہ تے پہ سولگی کریدے و ہر
 مہر نگیدے دے دوی د کفر پہ وجہ
 او پہ حضرت مریم بانندے د غت بہتان
 تر لولہ تور پورے کولو، پہ وجہ او پہ دے
 وجہ چہ دوی وائی چہ مرید خدائے
 رسول عیسیٰ خوے د مریم بی بی و تے
 دے حالانکہ نہ دوی ہغہ قتل کرے

عَزِيزًا حَكِيمًا وَإِن مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ
 إِلَّا لَتُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِمْ وَكَيَوْمَ
 الْقِيَامَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ سَهْيَدَانِ
 النساء آیه ۱۵۶ تا ۱۵۹

نه دے قتل کرے، بلکہ اللہ تعالیٰ ہفتہ خپل طرف نہ پورے کہے دے، ہفتہ غالب اور حکمت والا دے، ڈا اہل کتاب بو ہنچر بو پورے بہ دا سے نئی خرابان بہ پورے، دہفتہ دمرگ نہ بروچے را وری اوک قیامت بہ ورچ بہ ہفتہ بہ دوی گواہی بہ دے آیت کہنے خوشیزونہ بیان شویدی،

را بودا چہ حضرت عیسیٰ علیہ السلام نہ قتل شوے دے او نہ بہ سولی خیزوے شوے دے، شوک چہ دقتل او دسولی قائل دی، ہفتہ بنکارہ غلط دی، حکمہ چہ قرآن شریف بنکارہ ددے ردا کہو، دمرنا یا نو یاد متیرزا داوینا چہ بہ سولی خیزوے شویدے، لیکن هلنت نہ دے مر شوے نو دا خبرہ ہم کہہ دیہود و انصاری و دقرآن نہ خلاف دہ و ماصلبوک، دامعنی کول چہ بہ سولی اخیزوے شوخو بہ سولی مرشو دعر بود لغت نہ خلاف دہ، دصلب) معنی بہ سولی خیزول اوک ماصلب) معنی بہ سولی نہ خیزول دی دا خو قطعاً دقرآن تحریف دے چہ دماصلبوک، دامعنی اُشی چہ یہود و حضرت عیسیٰ علیہ السلام بہ سولی اخیزو لوخر هلنت مر شوے

رس) پہ آیت کہن د ماقتلوک یقینا، نہ پی افرما تیل، بل رقعہ اللہ اکیہ طبعے حضرت عیسیٰ علیہ السلام قتل نشوار اللہ پاک خپل طرف تہ پور تہ کہو، پہ ماقتلوک، او بل رقعہ اللہ، دوارو کہن ضمیر (ک) حضرت عیسیٰ علیہ السلام تہ راجع دے او عیسیٰ دروچ او جسم دوارو نوم دے مطلب دا چہ روغ روح سرہ دجسہ پور تہ اخیزوے شی حکمہ چہ د

پہ نتیجہ کہن جسم بے روح پاتے شی نو دعدم قتل مطلب بہ جسہ سرہ دروچہ پور تہ کول وی، علاوہ لہ دے (رفع) دعیسیٰ علیہ السلام نہ مطلب ہفتہ قتل دروچہ او جسہ دوارو او اجنول دی فرخوچہ ددے خلاف بلہ قرینہ نہ وی، لکہ د و رفع ابویہ علی العرش، دامطلب دے چہ حضرت یوسف علیہ السلام خپل والدین (روح سرہ دجسہ) تحت تہ پور تہ کول نہ دا چہ یوازے روح نہ دہغوی تے پور تہ کول، (م) کچرے دعیسیٰ علیہ السلام روحانی پور تہ کول مراد واغٹے شی، نو دا پہ خو و جو غلط دی،

① یوجہ دادا چہ بے لہ قرینے مجاز مطلب اغتسل قلط دی، -
 يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ، كُنْ كَرِ
 دَرَجَاتٍ، پہ قرینہ دینی پور تہ کول مراد دی جسامی پور تہ کول نہ دی مراد لکہ خشک چہ بہ رقعنا بعضہم کون بعض دَرَجَاتٍ، کُنْ دَرَجَاتٍ، پہ قرینہ رفع مجازی مراد دہ،

بلہ وجہ پہ و ماقتلوک یقینا بل رقعہ اللہ اکیہ، کین درفع روحانی رفع بہ دے معنی مراد اغتسل چہ یہود و قتل نہ کر و خود خدائے دہفتہ درجہ بلند کرے غلط حکمہ دہا چہ عیسیٰ علیہ السلام دے نور اندے مخلوبیت کالہ پیغبر و او د پیغمبری نہ بلہ اوچتہ درجہ نشنتہ نو ددرجے او کچتو دل تہ بیا ہنچ مطلب نہ را وری او د اللہ کلام دے نہ پاک دے،

ددے نہ علاوہ پہ عربی ژ بہ کین ریل، دوہ مقابل خیزو نو د پارہ استعالیٰ بی، کچرے دا معنی دل تہ دا خلوچہ عیسیٰ علیہ السلام بہ سولی نکرے شوخو مرتبہ تے اللہ تعالیٰ بلند کرے نو مقابلہ رانغلہ او دیکل، استعمال بہ غلط دی چہ د اللہ کلام لہ دے پاک دے مقابلہ بہ ہل داتلہ چہ دا سے ویلے شوے دے چہ یہود و بہ سولی کر و خوا اللہ تعالیٰ تے

درجه بلند کرده که چه یوم مؤمن یا پیغمبر قتل شی نوالله تعالی هند
 له و شهادت رتبه ورکری، او په داسه به د بیل استعمال هم صحیح شوی
 و په دلتنه د مرزایانو د انوکړه په یه کچه دی بلکه تحریف ده، چه د
 ربانیل په موجب (په سولئی موے سرے ملعون وی، نو د بیل) په
 تقاضا مقابله به داسه جوړ یزی چه الله تعالی د سولئی د قتل نه بیخ
 کرو کوم چه لعنت وواو د هغه په مقابله کین له ورنه درجه بلند ے کرے
 نو مقابله هم راغله او مراد هم پورا شو، زه وایم چه دا حواله باکل دروغ
 او غلطه حکم ده چه با بیبل کین ے هغه سولئی شوی سړی ته ملعون سول
 دی کوم چه خه جریم کین په سولئی شی او کوم چه ناحق سولئی شی نو هغه شهید
 وی، نو د مرزایانو د غلط خیال مطابق په دے کین بیامقابل قوت کیزی
 او هسار نو پر تو تر جوړ یزی او داسه نسبت د الله کلام تر کول د هغه
 تو هین دے «اعاذنا الله»

دویمه وجه د داسه چه روحانی رفیع الله تعالی هر نبی نرو کرپه
 ورا، خصوصاً د تونو نریا تر رفیع خاتم الانبیاء صلی الله علیه وسلم نه ور
 کرے شوی وده، نو د عیسی علیه السلام خصوصیت په دے صورت کین نه
 ووا دلتنه خصوصیت د رفیع صفا بنکاره کوی چه رفیع نه مگر د رفیع جسمانی
 کومه چه خاص ده عیسی علیه السلام سره یا چه د چار رفیع جسمانی شری
 وی، خلورمه وجه د داسه چه د رفیع نه پس په قرآن کین «وکان اللہ»
 عزیزاً حکیماً الفاظ راغلی دی کوم چه د بیل نه بی د پاره په دے انداز
 کین نه دی راغلی نو دے نه هم معلوم یزی چه رفیع جسمانی مکراد ده په کومه
 کین چه قدرت او قوت بنکاره کول هم مکراد دی چه لفظ که عزیزاً
 پیر دلالت کوی او د حکمت اظهار هم دے چه لفظ د عزیزاً پیر
 دلالت کوی، او د بیان به اس مؤنن بز وخت پس کوو:

دویمه خبره چه آیت نه معلوم یزی هغه د داسه چه د اهل کتابو توی
 فرستے په د عیسی علیه السلام د وفات نه وپان دے په هغه ایمان راوړی
 کوم په چه د نزول قرآن نه پس زمانه کین هغه وخت وی چه هغه دوباره
 له آسمانه را کوز کړی شی، بل رفعة الله، نه صعود ثابت شوی په دے آیت
 کین دواړه (صعود او نزول) ثابت یزی، تشریح ے داسه د رواقی من
 اهل الکتاب الا لیومینن په قبل موتیه، نه دا ثابت یزی چه هر فرقه
 د اهل کتابو په پرا ایمان راوړی، د هغه د وفات نه وپان دے حکم چه د
 رفیع (د موتیه) دواړه ضمیرونه (د حضرت عیسی علیه السلام ته
 راجع دی رکیومینن، کین نون تاکید ثقیله دے چه هغه د مضارح
 صیغه مستقبل د پاره مخصوص کوی، نو مطلب به ے داسی چه د اهل
 کتابو توی فرستے به د قرآن د نزول نه پس هغه وخت په عیسی علیه
 السلام ایمان راوړی کله به چه هغه د آسمان نه را کوز کړے شی.

هم دا وجه ده چه صحیحینو کین د حضرت عیسی علیه السلام د نزول حدیث
 مرفوع روایت کولو نه پس پخپله راوی ابو هریره رض فرمائی رخا قرءوا
 ان یشکروا ان من اهل الکتاب الا لیومینن به) دمنه دا بنود له
 مقصود دی چه اهل کتاب به په عیسی علیه السلام د هغه د آساند
 نازلیدو نه پس په هغه ایمان راوړی، د امستله خالص نقلی ده په عقل نه
 معلوم یزی په دے وجه د ابو هریره رض موقوف حدیث د مرفوع حکم
 لری مطلب دا چه حضور علیه السلام نه بما ابو هریره رض ضرور او ربندی
 وی، چه بتول اهل کتاب به خاغا په عیسی علیه السلام د هغه د نزول آسمانی
 نه پس ایمان راوړی، د موتیه (ضمیر) کتابی ته راجع کول صحیح حکم
 نه دی چه انتشار د ضما نرو د بلاغت له شانه خلاف دے، دویم (موتیه)
 قید به عیث او د بلاغت له شانه خلاف حکم وی اچه معنی به ے دارنگر

چه هر کتبی به په عیسی علیه السلام دخل مرگ نه ویرانندے ایمان را وری، ایمان را و برل خودی د مرگ نه ویرانندے، نو دا قید لگول بی عیث شو، او که خوگ پر زور لگوی، نو دا بنکار لگول به ضروری شی چه چیز دایه وینا نه خوینری، چه ماد و دئی د مرگ نه ویرانندے ا خوریه او ما او د مرگ نه ویرانندے ا خینیل) حکم چه ددے قید لگول ضرورت په د نشته چه هر کس پوهیږی چه خوراک غینا ک د مرگ نه ویرانندے کبیری د مرگ نه د سنو خود و دئی چا نه ده خورلے، که خوگ بیا هم زور لگوی او وائی چه د خنکدن په حالت کس به ایمان را وری نو دا ایمان منظور ندے، هر کله د خنکدن په وخت کس ایمان را وری خو منظور بیږی نو تخصیص د عیسی علیه السلام پاته نشو او د داسے نا منظور ایمان ذکر د قرآن او د الله د شان سره مناسب نه دے داسے تا ویلا تو...

سائل پکاری الله و نوبق را کری

(۲۰) وَإِنَّهُ لَعَلَّمَ الْبَشَاةَ فَلَا تُفْهَمُونَ
بِهَا وَأَتَّبَعُونَ طَهْرًا مَسْتَفْهِمِينَ
وَلَا يَصْطَلِحُونَ إِلَّا لَكُمْ لِكَلِمَةٍ
عَدُوٍّ وَإِنَّهَا لَكَلِمَةٌ

حضرت عیسی علیه السلام د قیامت نشه ده، نو قیامت کس سنگ مگر او شماتا بعد اری ا کری همدا س...

مسئله بند بگری بیشک هغه ستا سو بنکاره د شمن دے، د دوو و جمونه ک عیسی علیه السلام ته د قیامت نشه ا و بیل، یو د هه بغیر پلاره پیدا نش چه د سرو دو باره ژوندی کولو دلیل کیدے شی دویم قیامت سه نزد د داسهانه د هغه نزول چه د قرب قیامت نشه ده، د سیاق سباق مطابق درانه ضمیر را عیسی علیه السلام نه راجع د دے نه بغیر هر یو بله لاسه ضعیفه ده، ابن ماجه ص ۳۰۹ در باب فتنه الدجال، کس د حدیث اسراء په تشریح کس حضرت عیسی

د قیامت سوال و شونو هغوی افرمائیل، چه د هغه واقع کید و وخت بسوا د الله نه بل خوگ نه پیژنی او شه وخت چه د دجال ذکر ا شونو دے فرمائیل چه هغه به را کول بزیم او هغه به وژن کم، د دے آیت په تفسیر کس ابن جریر و د حضرت عیسی علیه السلام د قیامت نه ویرانندے نزول د ابن عباس ر، ابی مالک ر، عوف ر، مجاهد ر، قتاده ر، سدی ر، ضحاک ر، او ابن زید ر، د روایاتو نه نقل کړیدے چه د هغوی علیه السلام د نزول دلیل دے، او د دے نزول په وجه په دے آیت کس ده نه د قیامت نشه و نیلے شوید ا او دا صحیح معنی ده، کچرے بغیر پلاره، پیدا نش نشه د قیامت د دے، نو د دے حقدار د بتولو نه زیادت حضرت آدم علیه السلام و چه د هغوی پیدا نش د مور او پلار د وارو نه بغیر شری و، معلومه شو که چه دلته په آیت کس د قیامت مطلب قیامت ته نزد د حضرت عیسی علیه السلام د اسمانه نازل کیدل دی، او که خوگ په دے عقیده کس خندا ن پیدا کوی نو هغه شیطان دے.

(فَلَا يَصْطَلِحُونَ إِلَّا لَكُمْ لِكَلِمَةٍ)

(۲۱) إِذْ قَالَتِ الْمَلَائِكَةُ يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاكِ بِكُلِّ صَالِحٍ
فِي الْأَنْبِيَاءِ وَاتَّبَعِي أَمْرًا رَبِّي وَاصْبِرِي
لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا يُبَدِّلُ كَلِمَتَكَ
إِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ
فِي الْبُحُرِ لَمَّا كَانَتْ فِي أَرْحِ
الْعِجْلِ إِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّارِ
مَاءً مَلِينًا فَأَلْقَيْنَاهُ فِي
الْبُحْرِ فَاخْتَلَتْ
وَمَا يَتَذَكَّرُ إِلَّا لَذُنُوبِهَا
وَأَنْبَسَتْ عَيْنُهَا
عَلَى الْوَيْلِ
وَأَنْبَسَتْ عَيْنُهَا
عَلَى الْوَيْلِ
وَأَنْبَسَتْ عَيْنُهَا
عَلَى الْوَيْلِ

د ملائکو په باره کس داسے راغلی دی

لَنْ يَسْتَنْكفَ الْمَسِيحُ أَنْ يَكُونَ عَبْدًا: مسیح علیہ السلام کا اللہ پر بند
 لِلَّهِ وَلَا الْمَلِكَةُ الْمُقَرَّبُونَ ○: کید و نہ شرمیری اور نہ مقربے فریبے
 شرمیری، دے دے وار و خایر نو کین و قرب نہ مراد جسمی جسی او
 آسانی قرب مراد دے ہمد اوجہ دے چہ دے آیت پہ تفسیر کین امام
 رازی رحمہ اللہ تعالیٰ پہ تفسیر کبیر کین او ابو السعود رم پہ خیل تفسیر کین د
 حضرت عیسیٰ علیہ السلام آسمان تہ پور تہ کیدال د جسم سرہ ذکر کبیدی
 اومدارک خائرن، سراج المنیر او کشف کین دی، کَلُوْنَهُ مِنَ الْمُقَرَّبِيْنَ
 د حضرت عیسیٰ علیہ السلام د مقرب کید و مطلب د ہمد آسمان تہ پور تہ
 کول د فریب تو ملگرتیا ورتہ حاصلیدل او بیا دنور او مور و تکیل د پارہ
 د ہمد علیہ السلام زمکے تہ نا زلیدل لکہ نکاح، حج، جہاد کولو او د
 مسیحی قوم نو فتنو ختمو لووڑ کولو د پارہ:

د مسیح ژوندون او نازلیدل د حدیث پر رنپا کین

بخاری کین ابو ہریرہ رض د حضور علیہ السلام نہ حدیث نقل کوی،
 فرمائی د قسم م د پہ خدا تہ وی چہ علیہ السلام بہ د پور تہ نہ پہ
 ناسو کین نازلیدن د حضرت مریم خوسے چہ حاکم بہ وی، انصاف دار
 صلیبی قوت بہ مات کبری او د خنزیر د قتل حکم بہ ورکوی او د بتولو
 خلقو د مسلمانید و پہ وجہ بہ د جہاد ضرورت پاتے نشی، او خلقو تہ
 تہ بہ دومرہ مال ورکبری چہ خوک قبکولو والا بہ تہ دی، او دعبادت شوق
 بہ دومرہ زیات شی چہ خلقو تہ بہ یوہ سجدہ د توتے د تیا د دولت نہ دیو
 بنہ ہنکاریزی، بیا ابو ہریرہ رض دے تصدیق د پارہ دے آیت آرخ
 تہ کوجہ ورکرا چہ د ہمد معنی دادہ د پہ دے وخت کین بہ داعیہ یوکتابی
 پاتے نشی چہ پہ عیسیٰ علیہ السلام بہ ایمان نا نوری رد مرنا د قول مطابق
 قرآن نہ پس د بتولو نہ د صحیح کتاب بخاری حدیث دی،

دویم حدیث دادے، چہ حضور علیہ السلام ابرمائل د خبا و د چینی
 علیہ السلام پہ مینخ کین نہی نشتہ او د ہمد بہ را کوزیزی، چہ خہ وخت تہ
 او بیئ نو وے پیتر نی، د ہمد قد در میانہ سور سپین دے، دوو
 زیرو جامو کین بہ را کوزیزی د سرو بینتر بہ فی معلومیزی چہ گویا کین
 او بہ ترے لاخاشی اگر چہ او بہ تہ تہ وی رسیدے، نو پہ اسلام بہ خلقو سرہ
 جہاد کوی، صلیبی قوت بہ مات کبری، د خنزیر د قتلو حکم بہ ورکوی
 جز یہ بہ بند کبری، پہ دے وخت کین بہ د اسلام نہ بغیر جول د یئو نہ
 ختموی، د جال بہ قتل کبری، پہ نر مکہ بہ غلوینت کالہ اسیری او بیا بہ
 وفات شی او مسلمانان بہ پور د جنازے توخ اگری را بودا د عن ابی
 ہریرہ رض مرفوعا جلد ۳ ص ۳۸

(۳) پہ مشکوٰۃ باب نزول عیسیٰ م کین عبد اللہ بن عمرو د حضور علیہ السلام
 نہ نقل کبری چہ ابن مریم بہ پہ زمکہ را کوزیزی وادہ بہ کوی اولاد بہ
 کیزی پہ نر مکہ بہ پنچہ غلوینت کالہ پاتے کیزی او بیا بہ قوت کیزی او دفن
 کیزی بہ حما پہ مقبرہ کین نو قیامت کین بہ زکا او عیسیٰ علیہ السلام د یو
 مقبرے نہ پاسو چہ د ابو بکر رض او عمر رض پہ مینخ کین بہ وی،

(۴) پہ صحیح مسلم کین روایت دے حضور علیہ السلام فرمائی، چہ حضرت
 عیسیٰ علیہ السلام بہ د دمشق پہ مشرق کین پہ سپینہ منارہ پہ دوو جامو
 کین دوو فریب تو پہ مینخ کین را کوزیزی، دوارہ دلا سو تو تکی پہ کین پہ فریب تو
 ایبھی وی، د جال پہ رگدح دروازہ بیاموی او وے بہ تہ و تہ:

د مسیح علیہ السلام پہ ژوندون آیتونہ دیردی او احادیث د تواتر
 حد تہ کینی چہ د یو کم دیر شو صحابہ کرامونہ منقول دی لیکن موید د بہ
 اختصا پہ غرض پہ پنچو آیتونو او خلو رواحا دیشو اکتفا اکرہ، حضور علیہ السلام
 پہ دے اصل دیشو کین د ایمانی د تحفظ او د گمراہی نہ دینج کولو د پارہ د حضرت

مسیح علیہ السلام چہ کوئے فیضے نبیانی ذکوکریدی ہنکارانی شافی دی۔ او کوہ گمراہانچہ کہ استعزازا تو او مجازا تو پیرور پورہ تاریخ او بود نیا بکاکوئی نشی، نو ہغوی ذ پارہ قرآن او حدیث پورہ دفتر ہم بیکارہ دے، پہ دے احاد بشو کین ذ حضرت مسیح موعود علیہ السلام کہ پیژند لوچہ کوئے بنکارہ فیضے نبیانی دی ہنکارہ منبر دادی،

۱) ذ مسیح موعود علیہ السلام بہ پلار نہ وی، نو ذ عامے ضابطے خلاف بہ ہنکارہ خیلے مور بی بی مریم، تہ منسوب وی۔ ذ مرزا غلام احمد پلار مرزا غلام مرتضی و داد مورثی ممتاز بی بی وو۔ ذ ہنکارہ نسبت بہ پلار تہ کید او مور نہ تہ

۲) ہنکارہ بہ حاکم وی لیکن مرزا غلام احمد ذ انگریزا نو غلام وو،

۳) ہنکارہ بہ عادل وی، داللہ تعالیٰ قانون چکول عدال دے، ذ مرزا پہ وخت کین شرعی قانون بند وو، او ذ انگریزا نو قانون پہ ذہ او ددہ پہ مریدا انوجاری وو،

۴) حضرت عیسیٰ علیہ السلام بہ صلیبی قوت ما اتوی خود مرزا پہ وخت کین صلیبی قوت دومرہ زور اکبر و کوم چہ دے تہ ویرا ندے چوے ہم نہ وو، پخیلہ ذہ اقدار دے چہ پلار تہ تے پخو ذ آسونو سوارہ درگروے شوی وو او ہنکارہ پہ نظریک ذ آزادئی کین بہ ہنکارہ ذ صلیبی قوت مسند کولو ذ پارہ جنگ کوسو، او پہ تحفہ قیصر کین مرزا پخیلہ دخپلورا تہ قصد ذ بنکارہ کرے دے، چہ زہ ذ انگریز صلیبی حکومت ذ پارہ بود اسے فوچ تیار کریم چہ ذ انگریز حکومت وفاداری،

۵) ذ حضرت عیسیٰ علیہ السلام پہ وخت کین بہ ذ خنزیر خوراک ختم شوی لیکن ذ مرزا پہ وخت کین داریات شو بہ

۶) حضرت عیسیٰ علیہ السلام پہ خلق دومرہ مال و روی چہ شوک بہ تے

قبلو نیک نوی، مرزا خوہیچالہ مال ورنکر وو، بلکہ پخیلہ تے اغستو چندہ اغستل تے عام کرہ او ذ بہشتی مقبرے ذ پارہ تے چندہ غونبول ذ ایمان یو شرط اُتیا کلو بہ۔

۷) ذ عبادت خوند بہ ذ عیسیٰ علیہ السلام پہ وخت کین دومرہ زیات نشی چہ ذ یوے سجدے قیمت بہ ذ خلقو پہ نظر کین ذ توتے دنیانہ زیات وی لیکن ذ مرزا پہ وخت کین عیسیا نو مسلمانان ذ لکھونو پہ شہر کین مورتدان کرل بہ

۸) حضرت عیسیٰ علیہ السلام بہ ذ آسان نہ پہ زمکہ زاگوزیری لیکن مرزا پہ زمکہ پیدا او ہم پہ زمکہ پاتے شو بہ۔

۹) پہ فربتو بہ حضرت عیسیٰ علیہ السلام لا سونہ ایینی وی لیکن ذ مرزا پہ نصیب کین ذ یو فرشتے لیدل ہم نہ وو،

۱۰) عیسیٰ علیہ السلام بہ ذ دمشق پہ سپینہ منارہ زاگوزیری، لیکن ذ مرزا پہ نصیب کین دیوعرب زمکہ لیدل ہم نہ وو،

۱۱) حضرت عیسیٰ علیہ السلام بہ لگی شہ پہ ذ کنگل، بہ یهو دی ذ جال قتل کری، لیکن ذ مرزا پہ قسمت کین نہ خور کنگل لیدل وو او نہ ذ جال، البتہ ددہ روحانی اولاد ذ جال قوم یهو دوسرہ تعلق پہ دے وخت پیدا کرو، چہ ذ عالم اسلام نہ دوی تعلق ختم دے، خبرہ داسے معلومیزی چہ ذ جال پہ ظاہریدو بہ دوی ذ ہنکارہ مدد ذ پارہ دغلته ذ اسہ موجود وی،

۱۲) ذ عیسیٰ علیہ السلام پہ وخت کین بہ یو باطل دین ہم پاتے نشی لیکن ذ مرزا پہ وخت کین باطل دینو تہ پہ جوین وو

او ذ اسلام خلاف نور نوی دینو تہ را برسیرہ شوچہ پہ ہنکارہ کین ذ ہنکارہ ذ مرزائیت ہنکارہ دین ہم دے کوم چہ ذ اسلامی یووالی پیمانہ

ایتم ہم دے (۳) حضرت عیسیٰ علیہ السلام بہ حج کوی، لیکن ترکہ
دے مرزا حج نصیب نشو:

(۱۳) حضرت عیسیٰ علیہ السلام بہ آسمان تہ پور تہ کید و نہ ویرا ندے
نہ وادے وی او نہ تے اولاد بلکہ تے نزول نہ پس بہ وادے کوی اولاد تے
کیزی، لیکن دے مرزا کہ نبوت دے دعویٰ نہ ویرا ندے وادے ہم ویرا اولاد
ہم وو۔

(۱۵) حضرت عیسیٰ علیہ السلام بہ جہاد کوی او جز یہ بہ بندہ کپی لیکن
میرزا دے جہاد کولو بہ خائے جہاد کولو نہ حرام اویلے۔
او دے نضارے و دے استعمار لارے صفا کرے او کجریے بندو لوہے سوال
پاتے نشو۔

(۱۶) دے عیسیٰ علیہ السلام بہ وخت کینے دے تہو لو خلقو بودین یعنی اسلام
بہ وی، نو بہ دے وچہ اسلام سرے دے ہیچ یومذہب جنگ بہ نشی کینے
لیکن دے مرزا بہ وخت کین گنرو باطلومذہب نو دے ہندوستان
ترکی، فلسطین او شمالی افریقہ بہ مسلمانانو کوم ظلمونہ چہ اکرل
دے ہنہ مثال بہ تاریخ کین نشنہ اودا دے مرزا برکت کیدے شی۔

(۱۷) دے عیسیٰ علیہ السلام بہ وخت کین بہ امن قائم شی او جنگ بہ ختم
لیکن دے مرزا بہ وخت کین خہ چہ دے ہنہ نہ پس دے امن وامن نوم لو
نہ پاتے نشو او جنگ دے پارے ہنہ دے سلعے او سامان جو بہ شو
چہ دے مرزا دے وخت او دے ہنہ نہ پس دیو جنگ بر بادی دے تیر شو سو سو نو
جنگو نو دے بر بادی نہ زیانہ دے۔

دے تہو لو بنو بنیا نو بہ رنرا کین داوینا بہ حقہ دے چہ مرزا دے مسیح
موجود نہ دے، لیکن دے مجازا نو استعمارا نو او تاویلا تو بہ نورقرآن
حدیث تاریخ او واقعہ تو پورے چہ مرزا کو ہنہ اگانے او تہو تے اکرے

دے ہنہ بہ موجب ہیچ یو حقیقت حقیقت نشی پاتے کیدے داخو مرہ
دانوس خبر دے چہ دے مسیح موعود علیہ السلام تہو تے بننے بنانے بہ
دایے یوسری ریرنرا و۔ اویلے شی چہ نہ تے خیل نوم نہ تے دمور
نور نہ دے ہنہ مکان نہ دے نزول مقاصد مسیح موعود علیہ السلام سرے
سمون خوری، بہ دایے بہ سرے او پینوتا ویلو نو خود تہو لو بادشا
ہیچ یو نظام دے کار او فائدے نشی پاتے کیدے۔

شیخ الکبرج او دے عیسیٰ علیہ السلام ژوندون

شیخ الکبرج بہ فتوحات مکہ باب ص ۳۶ کین لیکن

فِي حَدِيثِ الْمِعْرَاجِ فَلَمَّا دَخَلَ
بِحَسْبِهِ فَإِنَّهُ لَمْ يَمُتْ
إِلَى الْآنَ بَلْ رَفَعَهُ اللَّهُ إِلَى
هَذِهِ السَّمَاءِ وَاسْكَنَهُ فِيهَا
وَحَكَمَهُ فِيهَا وَهُوَ شَيْخُنَا الَّذِي
رَجَعْنَا عَلَى نِدَاهُ وَلَهُ بِنَا عِنَايَةَ
عَظِيمَةً وَلَا يَفْعَلُ عِنَّا سَاعَةً
وَأَرْجُونَ أَدْرِكُهُ فِي نَزْوٍ لَهُ إِنشَاءً
اللَّهُ تَعَالَى

دے ہنہ بہ موز لو یہ مہربانی دے او موز نہ یو گہری ہنہ غفلت نہ کوی خما امید
کہ خدائے پاک اے غوبنتہ توخہ بہ دے ہنہ دے نازید ورنہ تہو تے زمانہ بیبا
موم۔

بہ تاریخی لحاظ سرے دے مسیح علیہ السلام ژوندون

حضرت مسیح علیہ السلام حضور علیہ السلام سرے دے تہو لو نہ زیات نزد
پیغمبر دے او تہو نضاری او مسلمانان دے ہنوی لوئی او شخصیت معنی

آسمانی ژوند و فریب توپه شان دے هلته هغه د زمکے د بشری ضرر باتو
 محتاج نه دے ، بلکه داسے خوبه زمکه هم کیده شی چه الله اغوا بی .
 (۱) طبقات شافیه جلد ۱ ص ۲۰۰ کبیر د شیخ عزیزالدین فاروقی دروایت
 دے ، چه هغه په عراق کبیر داسے سر په لیدله و وچه خوراک جنک لے
 نه کولو .

(۲) امام ذهبی فرمائی ربه اندلس کبیر یوه داسے بنخا واک چه د شلوکالونه
 لے خوراک خبنا ک نه کولو (دا واقعہ مشهوره ده)

(۳) حاکم تاریخ نیشاپور کبیر د عیسی بن محمد الطهمانی نه نقل کوی ، چه د
 رحمت په نوم د یوه شکر خاوند شهید شوه وو. هغه دغه خاوند خوب
 کبیر داسے لیدو چه د جنت طعام لے خورلو یو تکبر لے خپله بنکته ته هم
 ورکړه هغه چه نه خوبه راوینه شوه نو نول عمر لے خوراک ته مامت پینښور
 د ذکر سوی طبقات په حواله دویم جواب داد دے چه د آسمان اوزو لکه
 نسبت په خپل منبج کبیر لکه د غزل آسمان او د اوری د داسے (د زمکے) دے
 هرکله چه خدا لے پاک په دے و یوکی زمکه د آر بو نو مخلوقاتی د
 خوراک انتظام فرماییل دے نو په آسمان د یوکس د ضرور یا توان نظام
 کول هغه نه گران دی خدای هجره نه دی گران !

۲۰۰ د ختم نبوت په لحاظ د حضرت عیسی د نزول حکمت
 وَإِذَا خَدَّ اللَّهُ مِيثَاقَ الْبَنِي إِسْرَائِيلَ
 كَمَا آتَيْتُكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ
 ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُصَدِّقٌ لِمَا
 مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَلَتَنْصُرُنَّهُ
 قَالَ أَأَقْرَرْتُمْ وَأَخَذْتُمْ عَلَىٰ
 ذَلِكُمْ إِصْرِي ط قَالَوا أَقْرَرْنَا
 وَخَوَّعْتُمْ بِهِ كِتَابَ الْغُرُلَاتِ ، كَبُرَتْ حَضْرَتُ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي رُؤْيَا رُؤْيَا
 اَوْبِيَا تَأْسُوفًا يَوْمَئِذٍ رَسُوْلُهُ رَاشِي كَوْمِ
 چه تاسوسره كتاب ته هم بتيا وائی
 نو تاسوبه په هغه ايمان را وړی او
 د هغه مدد په کوی . وے فرماییل

قَالَ فَاشْهَدُوا وَإِنَّا مَعَكُمْ مِنَ
 الشَّاهِدِينَ (ط) سورة ال عمران : موخا عهد قبول کرو ؛ هغوی او پیل
 آیه علی : چه موخا قرار کرو نو وے فرماییل تاسوس گواہ اسی
 اوزا به هم تاسوسره گواہ نیم .

د حضرت علی او عبد الله بن عباس رضی الله عنہم د تفسیر مطابق د انبیاء و
 علیہم السلام نه دا وعدا د خاتم الانبیاء علیہم السلام په باره کبیر اغسته
 شوه و لکه یو کبیر حضور علیه السلام (نبی الامم) او (نبی الانبیاء) هم
 دے د ذکر شوی آیت په موجب انبیاء و علیہم السلام د خاتم الانبیاء
 علیه السلام نبوت اعتقاد او اقرار او د هغه نصرت (امداد
 بالواسطه) املو ، بتولوا انبیاء و علیہم السلام د حضور علیه السلام
 د نبوت تصدیق کرو او خپلو امتونو ته د هغه د نبوت منلو
 اومد د کولو تاکید فرماییلو لکه چه موسی علیه السلام د تورات
 کتاب استثناء و باب عشا او باب عشا کبیر داود علیه السلام په زبور باب
 عشا کبیر ، حضرت سلیمان علیه السلام په (غزل الغزلات) ، کبیر حضرت
 عیسی علیه السلام په انجیل یوحنا باب عشا آیت ع تراثت ع
 کبیر اعلان کریدا ، اس د دے خبره ضرورت و وچه د د
 نبی الانبیاء ، عملی بالذات ظهور اوشی ، لکه په حدیث د معراج یو
 صورت د دے دا شوچه بتولو پیغمبرانو علیہم السلام ته د مامت
 ا کرو او بل عملی صورت لے دا شوچه که د نزد پیغمبر حضرت
 عیسی علیه السلام تر آخره زمانه ژوند دے ا سلفه شوا و بیا دغه
 نبی د حضور علیه السلام د یواختی په شکل د دین محمدی د خدا ممت پیا
 د آسمانه را کوز کړی شو ، چه حضرت عیسی علیه السلام د بتولو پیغمبرانو

انبیاء و علیہم السلام دیونمائندہ پہ دول د شریعت محمدی خدمت
 اوصاف ادا کری او پہ دے دول د حضور علیہ السلام د پیغمبرانود
 پیغمبری عہدہ واضحہ کری۔ د پیغمبرانود پیغمبری دا عہدہ د حضور
 علیہ السلام دیو پیغمبریہ دربعہ عملاً مکمل کول حکم ناممکن ووجہ د حضور
 علیہ السلام نہ پس د نبوت دروازہ بندہ دہ د ختم نبوت او د پیغمبرانو
 د پیغمبری عہدہ د حضور علیہ السلام بنہ بنکارہ کولو د پارہ دیو پیغمبر
 رالبریل پہ دول دا قہتی ضروری ووجہ پہ نزول د عیسیٰ علیہ السلام دا
 حکمت الہی مکمل شو۔

نوداخیرہ یقیناً صحیح شوہ چہ د عیسیٰ علیہ السلام نزول د حضور علیہ
 السلام د ختم نبوت پہ حیثیت دی۔

۳۔ د عالیٰ فننواو د عمومی اصلاح پہ لحاظ د مسیح د نزول حکمت
 پہ دے بارہ کنی د حضرت عیسیٰ علیہ السلام د نزول حکمتونہ دادی
 (۱) دوی د نزول یوم مقصد د دجال ققتہ ختمول او د جال قتلول دی
 د جال بہ د خدا ایئی د عوبداروی، نو عیسیٰ علیہ السلام بہ د توحید
 الہی قائمولو پہ غرض د جال پہ دے جرم کنی او ژنی چہ ہغہ بہ د اللہ
 نہ سوا د بل چا خدا ایئی تہ خلق را بلی ددے بل حکمت بہ د عیسیٰ علیہ
 السلام خپل امت د نصاریٰ و تہ د ابنکارہ کول وی چہ د اللہ نہ
 بغیر د بل چا د خدا ایئی عقیدہ لڑنکے گمراہ د قتل حق ار دے، حکم چہ
 نصاریٰ چنلہ ہم د حضرت عیسیٰ علیہ السلام د خدا ایئی دعویٰ لوی
 لوی د حضرت عیسیٰ علیہ السلام د لاسہ د ر یهودی د جال او د یهودیا
 کوج لیا تو قتل کیدل د هغوی ر یهودی د دے دعوے ترویج کول
 او سزور کول دی د کوئے د ختم چہ هغوی حضرت عیسیٰ ہم خپل
 مقتول او مصلوب کنری۔

رس دیور رحمتی مسیح (علیہ السلام) پہ لاس د بل (لعنتی مسیح)
 (دجال) او د هغه د مریدانوتباہی چیرہ مناسب معلومیزی،
 مو بزروران دے بیان کری دی، چہ حضرت عیسیٰ علیہ السلام مسیح
 ہدایت دے او بل پہ دے وچہ مسیح دے چہ د هغه خاص خانے د
 او سیاحت پہ لے کولو او دا بل مسیح ضلالت دے او بل پہ دے وچہ
 مسیح دے چہ د هغه کینرہ ساتر بہ داسے رنڈا لکے چہ هوار لیوور
 کرے شوے وی۔

۴۔ نوی تمدن او د سائنس ترقی د تباہی پہ غارہ ادرولے دہ،
 دا تباہی ویضے بیول او غت فسادونہ پہ مادی قوت ہجرے نشی
 ختمیدے، کہ یونیک حکومت کارخانے جورے کری و سلعے راجع
 کری نو خدا تے دشمن، فسادیان، دنیا تہاہ کوونکی مشرقی او مغربی
 غت طاقتونہ پہ سائنسی، ایٹمی، بلکہ ہر قسم سامان جنگ او تباہی
 پہ چلونونکی دوسرہ ورا ندے دی چہ پہ مادی طاقت کے دغہ صالح
 طاقت (حکومت) نہ شی رالاندے کولے دے د پارہ داسے یو لور
 روحانی طاقت پکار ووجہ د هغہ پہ یو شف او د دعا پہ یو جملہ داتول
 ہر خہ تباہ شی او د امن دورہ دور شی، دے کار د پارہ حضرت عیسیٰ
 علیہ السلام حکم مناسب دے چہ هغہ کنی خلور غت خلافت عادت
 روحانی تونہ جمع دی، هغہ د روح القدس کہ پوکی پیدا دے د ذمے
 پہ ژوند کنی روح القدس ورسرہ وو، و آید نہ بروح القدس،
 آسمان تہ د روح القدس پہ ذریعہ اوچت کریشو، د آسمانہ راکوزید
 پروخت بہ تی دوارہ لاسونہ ددو و فرشتو پہ او بزو ایئی وی وواضعا
 گفیرہ علیٰ آجنجہ مکملین، د احادیث دلواس بن سمان پہ روایت
 د مسلم شریف دے، ددے خلور و خاص روحانی تونہ اثر بہ داوی

چه دده ددعا په یو جمله به نول یا جوجی ما جوجی فسادی فو توند
 په خپل خپل خاڼه تباہ شی یتوله زمکه به ددوی د مردارو نه بدو
 بونیہ شی، په مسلم شریف کین د نواس بن سمان په روایت حدیث
 شریف دے، چه یا جوج ما جوج به حضرت عیسیٰ علیه السلام او د
 هغه ملگری را گیر کری رفیکر عب نبی اللہ عیسیٰ و اصحابه فی رسل
 اللہ علیهم التّعاف، الحدیث،

حضرت عیسیٰ علیه السلام او هغه ملگری به دعا کری نو الله به د هغوی
 په ختنو نور گرد تونو یورنخ را ولی، فیصیبون فرسی کموت نفس
 و احدی، نو یتول به د مردارو د اسی د یوسه شی لکه چه یوسه
 مرشوه وی یولیشتم زمکه به هم ددوی نه نشه نروی د بد بو نشی
 نه به که پکه وی نو الله تعالی د جنتی او بنا نو پشان غنبت غنبت مارغان
 را لبرزی هغوی به د غنمردارے چرته بل خوا یوسی،

د دنیا و را نوونکی غنبت خدا لے دشمن طاقتوند و جالی نسته ده د کوم
 متعلق چه د عمران بن حصین په روایت په مسلم شریف کین حدیث ذکر دے
 ما بین خلق آدم الی قیام الساعة یهودا دم علیه السلام د پیداش نه تر
 اصرا لبر من الدجال، قیامتد پور د دجال د فتنے نه
 بله غنپه فتنه نشته :

دیا جوج ما جوج په باره کین ذکر پکار دے چه دا خسته دے
 یا جوج ما جوج ته په عبرانی ژبه کین د غوغ ما غوغ او په انگریزی ژبه
 کین د کاک میگاگ وائی د عقیده الاسلام مشعل روس او چین
 یا جوج دی، او برطانیه او امریکه ما جوج دی چه بعضی د ستر کاس
 میکان او بعضی د چین ما جوجی انرا نسخ التواریخ د آدم علیه السلام
 د جنیتد کوزید وانه تر تاریخ د و القونین پور دے مشعلتد تاریخ

هبطی لیکل دے او کله یا جوج ما جوج هر کافر ته و بیله شی، لکه د ختر
 په حدیث کین وی،

من یا جوج و ما جوج الف و منکم رجل یعنی په دوزخ کین به یا جوج
 ما جوج زر کسان او تا سو یوکس ر یوکس په زرو کین حافظ ابن حجر رح او
 قرطبی رح ددے شریح کپیدا، «ای منہم و من کان علی الشریک
 مثلهم و رجل منکم ای من و من کان مثلهم کویا
 کین د زرو نه مطلب مطلق کافر او د منکم نه مطلب مطلق مؤمن
 دے ر سیدین جوکار ایهور، د یهودو په عقیده کین د حدیث درجه لوی
 په (خزائن الروم» کین عبرانی خط سره موجود دے، په دے کین نقل
 دی، چه «عالم به د شمسکه نه پس یتیم شی او د هغه نه پس به در کوک
 ما کوک جنکو نروی او پانے زمانه به د ما شیخ وی صاحب ناسخ
 «ما شیخ مبارک، خاتم الانبیاء صلی الله علیه وسلم ته و بیلی دی او په
 رعبری کمار کین در ما شیخ نه پس لیکلی دی چه ددے نه پس به دنیا
 یتیمه بے محافظه پانے شی، یعنی نبوت به ختم شی،

پنجم حکمت

پنجم حکمت دادے چه د موجوده دور د عالی فتنو او د ایٹمی تبا هو
 با نیان یهود او نصاری دی، د اشتراکیت با نی کارل مارکس یهودی دے
 روجے ایٹم بم جوړونکے شوپن هار، یهودی دے د نوی تهدیب خد
 هیروونکے د فاسقانہ معاشرے او انسان کن سامراجیت بنیاد مسیحی طاقتور
 قائم کپیدا دے او د تو زومند هبونو خصوصاً د مسلمانانو عقیده او عملو نه
 خرابوونکی قومونه هم عیسایان دی، په دے وجه ضروری وکچه د یو
 اسرائیلی پیغمبر چه عیسائی قوم لے خپل پیشوا عیسی دلاسه دده د امت
 پیدا کری فساد و نه ختم شی، غرض دا چه د عیسی علیه السلام امت ما دی

سائنسی، ایٹمی ذریعہ سوسرہ کومر فساد چہ داپور تہ کریدے، ک
 آسمانی تدبیر نہ بغیر۔ کذمکے طاقتور نہ دھنے دے مقابلے توان
 نہ لری پہ دے وجہ عقل، دعیسی علیہ السلام را کوزیدال ضروری گنری
 دکوم چہ تند بیر الہی پہ زرگونہ کالہ ورا بندے فیصلہ کریدے دے
 دکجالی قوتوں تالی ستہ دال صلاح ہجرے نشی کولیکوم چہ عیسائی او
 مسیحی دکان چلوو دپارہ دے دکجالی قوتوں وقتے مضبوط کرے او دے
 اسلام بتولہ گنہ (دخوار لوسو سو وکالو مسلمانان کافران کریم
 تباہ کری:

فائدہ

دذوالقرنین دبتد متعلق

پہ دنیائے داوخت دیر بند ونہ
 دی ٹوڈچین دیوال چہ دیراؤندہ
 او پکن دے او ہفتہ پہ منگولی ژبہ کن (نکو دے) او پہ ترکی ژبہ کن
 د بو قور قہ) ویٹے شی،
 ڈویم: د بخارا او ترمذ پہ منیخ کن چہ ورتہ (دربند) ویٹے شی، دا د تیر
 پہ وخت کن موجود ہو۔
 دریم: د رداغستان، بند۔ د دے نؤم رباب ابواب دے اول دس
 ہم ورتہ ویٹے شی، بستانی پیردا لڑا المعارف، کن دے تفصیل
 بیان کریدے :-

خالورم، ہغہ بند دے کوم چہ رکابیشیا ر قفقاز م سرہ پیر دا ڈیال ڈرہ
 کن مے ریاقوت پہ رمعجم البلدان، کن لیکلی دی چہ دا د ویلی شوے تانے
 نہ جوہ دے اودا نور دے دکا شو دی بنا پہ دے، دقرآن دے تشریح
 مطابق دذوالقرنین بندہم داخلورم دے، پہ رناسخ التواریخ کنڈا
 ہنکارہ بیان شویدے دے تائید داسے ہم کیری، چہ رخر دار
 پہ کتاب المسالک، کن لیکلی دی چہ عباسی خلیفہ واثق باللہ دذوالقرنین

دبند دے تحقیق دپارہ دما ہرانو بولکیشن لیر لونو ہغوی ہم دا بند دقرآن
 مطابق دذوالقرنین بنداً تاکلوع دذوالقرنین دے بند تہ پہ فارسی ژبہ کن
 دترہ آہنی،، ترکی ژبہ کن، و امریکیو، او پہ چینی ژبہ کن رو پھاگ کورائی، وائی
 یعنی دگور، دترہ، دگور، مطلب دگور ش سائوس، دے چہ دا دے کجسرو
 نؤم دے،

ذوالقرنین

دذوالقرنین دے سفر پہ قرآن کن ذکر دی، یومغربی، بل مشرقی او
 دریم غالباً شمالی دے، ذوالقرنین خوک وو، امام رازی رح پہ تفسیر کبیر
 سورہ کہف کن لیکلی چہ دا دمقدونے سکندر دے فیلقوس خوسے دے
 آرسطو شاگرد وو، امام رازی ارسطو تہ ہنکارا کافرو شیئی دی، بعضو
 ذوالقرنین کیقباد تہ ویٹی دی، او بعضو مغربی چین تہ، بعضو دین بادشاہ
 ذونواس حمیری تہ، او بعضو حضرت ابراہیم علیہ السلام دزمانے سانی بادشاہ
 تہ۔ ذوالقرنین ویٹی دی، بعضو وائی چہ دامصعب بن عبد اللہ وو کچہ
 ابن عبد البر لیکلی دی، بعضو عبد اللہ بن ضحاک بنائی او بعضو داسائوس
 (گورش) گنری دا اخیر صحیح دے نور بتول غلط دی نور ا قوال ہم
 شتہ خو ہغہ ہم غلط دی، دمصعب بن عبد اللہ او دعبدا اللہ بن ضحاک
 سند صحیح نہ دے حافظ بن حجر دے نزدیک دے، او دابراہیم
 علیہ السلام دزمانے مصعب او عبد اللہ بن ضحاک پہ تاریخ تائیت
 تہ دی چہ دوی دابراہیم علیہ السلام دزمانے وواو ا ہم تہ دی ثابت
 دوی دا بند جوہ کریدے، نور بادشاہان مؤمنان ندو، سائوس
 ذوالقرنین چہ مؤمن صالح وو او ۵۹ھ قبل از مسیح کن تیر شویدے
 صحیح خبر دے دا دے چہ دا بند ہم دے جوہ کریدے چکد چہ قرآن کم ناکم دہ
 تہ نیک سرے خو ویٹی دی او دے بند نسبت کولی دے تہ درست

بنائی داسنگ پہ تاریخ کن ددہ دہ سے سفر و نہ ہم ثابت دی، سکندر
 کد فقار سفر ندے کرے او نہ نور و ذکر شو و گساوسفر کریدے
 کد ذوالقرنین مغربی سفر دایشیا لے کوچک وو، او د نمر و و بیدال پہ
 عین حیمہ، کن د سمرنا د سمندر پہ اوبو کن وو کوے چہ تورے
 دی، سائرس بابل فتح کر و بتی اسرائیل لے خلاص کرے، د بیت
 المقدس تعمیر لے کر و او یسعیاہ علیہ السلام آتہ بشلے کالہ روہیہ
 د بیت المقدس د تعمیر پیشن گوئی کرے وہ، چہ بابل کن بہ آویا کالہ
 یہودی ان قیدوی بیا بہ بیت المقدس آباد شی، امام رازی چہ یہ تفسیر
 کبیر کن بنکاره و بیلی دی چہ دابند سائرس جو کر کریدے او د
 چہ ذوالقرنین یقیناً سائرس د دانیال علیہ السلام پہ دین وو، د تحقیق
 د تاریخ نہ علاوہ د یسعیاہ علیہ السلام صحیفے باب ۴۵ عتاک او د
 دانیال علیہ السلام مکاشفے باب ۴۱ آیت متاک د زکریا علیہ السلام کتاب
 باب ۴۱ آیت عتاک او د عزرا باب ۴ آیت عتاک نہ داضتے شو پدے
 کوم چہ د قدیم تاریخ اہم ترین بنیا د و نہ دی، ابراہیم زردشت
 ہم د دانیال علیہ السلام شاگرد او مؤجد و و خک چہ د ہفت اوستاد
 اعوذ باللہ او بسم اللہ نہ شروع کیری د ابن کثیر تحقیق ہم داسے د
 رکنہات اصطرک کن د الہاتہ ہم مؤمن او د مجوسیت د شن و بیلی
 شویدے، سائرس ذوالقرنین کد دارا نہ وہا ندے نیر شویدے، ک
 یا جوج ماجوج پہ بارے کنے د ہغوی د لور والی واقعات غلط دی، ابن
 کثیر زہم پہ خپل تاریخ کن او بخاری رح پہ باب د یا جوج ماجوج کن دے
 تردید کریدے، دغدرنگ پہ ترمذی کن د ابوہریرہ رض ہفت روایت چہ
 ہغوی بند کنی او بیا وائی چہ صبا بہ نور کنو خوا نشاء اللہ و بیلی ہیر
 کرے نو بیا بند پہ خپل حال شی او خہ وخت چہ دوی انشاء اللہ اوائی

نودغہ بند بہ مات کہی او نوز بہ سرا وزی، داہم ضعیف روایت
 دے، امام احمد بن حنبل رح ابن کثیر رح پہ خپل تفسیر جلد ۳ ص ۱۰۰
 کن نقل کریدے چہ داخلاف قرآن دی،
 فَمَا اسْتَطَعُوا اَنْ يُّظْهِرُوْهُ وَمَا اسْتَطَعُوا يَا جُوْحَ مَا جُوْحُ نَهْ بِبِنْدِ خُطْلَى شَى
 لَكَ نَقْبًا (سورہ الکہف آیت ۶۷) : او نہ بکن مورئ کو لے شی،
 ابن کثیر رح لیکے چہ داروایت ابوہریرہ رض د کعب الاحبار نہ را غتے دے
 او خلقو د غلطی نہ ورتہ مرفوع و بیلی دی د عقیدۃ الاسلام پہ مطابق
 یا جوج ماجوج بہ پہ بند بھرتہ نہ را پورے اوزی بلکہ د تجیرہ کیسین
 نہ تر منجور یا پورے بہ، دیو خائے را اوزی، قرآن د دے بند مضبوط
 والے بیان کریدے او د ہفے ماتول لے د قیامت غلامہ بنو د لے دہ
 مکر د یا جوج ماجوج ذکر چہ نہ چہ را غلے دے ہلتہ د بند ذکر شنتہ دے
 نہ معلومیزی چہ یا جوج ماجوج بہ د بند پہ لارہ نہ بلکہ پہ بلہ لارہ را
 اوزی رح حدیث شریف متفق علیہم د بیل للعراب قدا اقتراب من فتح روم
 یا جوج و ماجوج مثل ہذا، عمدة القاری جلد ۱ کن دکرمانی
 نہ منقول دی چہ دا استعارہ دہ مطلب لے فتنے خورمایدال دی، لکہ چہ
 دگوٹے د کرئی پہ اندازہ یوونکے اشی او فتنے تررا بر سیرہ شی، لیکن مطلب
 لے ہرگز داندے چہ دغہ کد ذوالقرنین بند بہ ماتیزی او یا جوج ماجوج
 بہ پررا اوزی، پہ عقیدۃ الاسلام کن د ذوالقرنین تشریح پہ مختلفوا قولوسر
 شویدے لیکن د اصطرک لہ آثار قدیمہ د ذوالقرنین کومہ مجسمہ چہ برآمد
 شویدے کہ ہفے کن د ذوالقرنین د اسپنے د توپئی کینرے او چہ غارے
 تہ لہ مینخہ تش د اسپنے بنکرو نہ غوندے جو لہ شویدی د دے نوم
 داوچہ بنو دل صحیح بنکاری

تتمہ

دکفار و عذاب ہمیش والے

وَدَخَّرَ اللَّهُ آيَةَ تَفْسِيرِ بَيَانِ
پہ وخت امام رازی رحمہ تعریف

کبیر کینی دکفار و پوہ دائمی عذاب اشکالوں نہ پیش کریدی، احقر بہ ک اللہ
پہ فضل دغہ شبہ نقل کو او جواب بہ کے ورکوی۔

رُومِ بِنِي شَبَه

د انصاف نہ خلاف دہ، ددے جواب دادے
چہ دکذاب ہمیش والے ظلم نہ دے بلکہ انصاف دے، دک ظلم مطلب د
چہ د بل پہ ملکیت کنی تصرف اکریشی او کفار خود خدا ائے ملک دی
خدا ائے پخپل ملک کنی تصرف کوی د بل چا پہ ملک کنی نہ کوی۔

دویمہ شبہ

د دے جواب دادے چہ دک مجرم سزا عین رحمت
دے حکمہ کوم حکومت کنی چہ سزا نہ وی ہغہ بقول خلق د رحمت نہ خلا کبری
د سزا پہ شبہ دک مجرم وخت لبز دے یعنی دک بلوغ نہ تو صرگہ
او دک عذاب وخت ختمید و نیکے نہ دے دامنا سب

نہ بنکاری، ددے،

اول جواب دادے، چہ دک مجرم و سزا پہ وخت کنی برابرے ضروری نہ
د کے مار د کہ د یو گھنٹے یا کنگے غور نہی لیکن سزا پہ کالو نو خوری
اصلی خبرہ دادہ چہ سزا د مجرم د نوعیت پہ مطابق ورکولے شی د ہغہ
د وخت پہ مطابق نہ، دک کفر د مجرم نوعیت سخت دے، نو حکمہ سزا ہم
سختہ پکار دہ، دویم جواب دادے چہ دک کفار و مجرم کفر ہم نہ
ختمید و نیکے دے پہ مرگ ختمید ددہ پہ اختیار کنی نہ وی دائرہ بے

اختیار، پاتے شوگہ دے ژوندے دے نو پہ خپل اختیار دہ کفر
بتول عمر نہا پرینو دکہ گریدا او مجبوری پہ حالت کنی مجرم پاتے
کیدل مخلوق او خالق دوارہ نہ مانی، مطلب دا چہ دک کفر مجرم ہم
نہ ختمید و نیکے دے او عذاب ائے ہم نہ ختمید و نیکے مناسب دے۔

دریم، جواب دادے، چہ کفار و اللہ تعالیٰ د لا محدود و او بے پایا نہ
انعامات و کمالات و نہ انکار او بغاوت اکر و نو حکمہ سزا ہم لا محظ
او بے پایا نہ مناسبہ دہ۔

خلویم جواب دادے، چہ دک کفار و سزا د طبی تاثیر پہ دول دہ، لکہ
د سرطان جراثیم چہ دک عمر سرہ سم وی بتول عمر تیر بخور بے آرامہ
او تکلیف کنی وی، دک کفر جراثیم ہم دائمی اثرات او نتیجے لری یعنی دجسم
پہ اور کنی ہمیشہ پاتے کیدل، فرق او بیلٹون چرف دومرہ دے چہ
د جسمانی رفح (سرطان) اثرات او نتیجے د جسم پہ ختمید پہ مرگ
ختے شی او د روحانی رفح (کفر) اثرات او نتیجے د روح سرہ تہلی دی کوم چہ
ختمیزی نہ خومرہ پورے چہ د روح ژونداری چہ پہ آخرت کنی ختمیزی
نہ مناسب دی چہ عذاب دک کفر د ہم پہ آخرت کنی ہمیشہ وی۔

پنجم جواب دادے، چہ دہر تکلیف سبب ترخو چہ وی نو تکلیف
بہ ہم وی لکہ پینتورگی کنی چہ کانپے ترخو وی تر ہغہ بہ پپین دہر
ہم وی یاد اور کامی پہ شیشہ کنی د نہ د نارنگی و بیستون ریلوے
حروف تر ہغہ وخت موجود وی ترکومہ چہ دا شیشہ موجود وی،
ہرکله چہ کانپے د پینتورگی نہ او تو یا شیشہ چپ چور شوہ، نو ہلہ بہ
دہر دا دغہ حروف ختم شی، دغہ رنگ دک کفر نہ ہر خد پورے چہ روح
کنی موجود وی نو عذاب بہ ہم تر ہغہ وخت وی مگر دادے
پہ روح کنی ورنہوتے دے چہ د بیلید و امکان ائے ہدی و شست نہ

کہ اللہ تعالیٰ ہر مائی

وَلَوْ رَدُّوْا الْعَادَةَ وَالْإِمَانَهُوْا عَنْهُ : کچھ بے کفارتہ آخرت نہ دینیاتہ راوستے
دوسرے انعام : شی نبیابہ ہم دغہ کفر کوی کومہ نہ چہ منع کر شوی
مطلب داچہ سبب یعنی کفر تریخوجہ موجود وی، نوعذاب بہ تے
ہم ترہغ وختہ پورے وی، لیکن کفر بہ روح کین داسے نونے دے
چہ ترجد اکیدے نشی اور روح ختم پری نہ چہ دے ہفے پہ ختمیداددغہ
سبب کفر ہم ختم شی نوٹکہ ورنہ دا ہی عذاب مناسب دے :

تَمَّتْ بِالْخَيْرِ

یوہ نادرہ تحفہ

عصمت انبیاء علیہم الصلوٰۃ والسلام
(اردو)

از افادات

علامہ شمس الحق افغانی رحمۃ اللہ علیہ

جمع و ترتیب : شیخ فتح الرحمن بیچر شعبہ عربی پشاور یونیورسٹی

ناش

تاج کتب خانہ محلہ جنکی نزد قصہ خوانی پشاور

دلاویدو پتہ

کتب خانہ رشیدیہ محلہ جنکی قصہ خوانی پشاور بنار

کدین تبلیغ پہ ہر مسلمان نراونہجہ باندے فرض دے، خوشگنہ چہ دچھاہ
دپارہ وسلہ ضروری دے۔ ہم دانش و تبلیغ دپارہ کدین علم ضروری دے۔ او
کدین دزدکری دپارہ بنہ کتابونہ خان سورہ ساتل او بیاباوستل پکاری دے۔ ددے
مقصد دپارہ تاج کتب خانے تاسوا دپارہ بناستہ علمی مکتبے و کتابوہ شکل
کینے چاپ کریے دی، چہ پہ ہر کر، جہرہ او جومات کینے دھنے نہ یوہ بناستہ تبلیغ
جوہریدے شی، بنہ کتابونہ خان سورہ ساتل کار ثواب دے او مرکز پس تیز صدقہ جاریہ جوہر

ڈسٹریکٹ اعظم پاکستان مولانا شیخ رشید دیوبندی مشہور تفسیر

معارف القرآن

پہ پینتوڑبہ کینے یو اہم مقام لری۔ پہ پینتوڑبہ کینے دومرہ مفصل اور مستند تفسیر
ہل نشہ چہ پہ ہفے کینے قرآن کریم شاین نزول تفسیری بحثونہ، دپنوا تفسیرونہ
خلاصہ او موجودہ زمانے د ہر قسمہ مسائل و ضاحت د قرآن مجید پہ کرا کینے ورنہ
شوع دے۔ د قرآن مجید د طالبانو، عالمانو او پہ کورونو کینے د زمانو دپارہ عظیمہ تحفہ
دے۔ ہرچا سورہ چہ دا تفسیر موجود وی ہفوی تہ پکاری دی چہ نور خلق خان سورہ کینی
او ہفوی تہ د ددے درس اوردی۔ انشا اللہ د زہونو او عملونو اصلاح پہ پینتوڑبہ کینے
دا تفسیر پہ (۳۰) جلدونو کینے چاپ شوع دے

دشاہ ولی اللہ اوشاہ عبد القادر د فارسی اورد و تفسیر د نواسانہ پینتوڑبہ

آسان تفسیر

پہ یو جلد کینے د قرآن مجید بہترین پینتوڑبہ کینے دے۔ چہ پہ دے کینے د
قرآن مجید د لفظی ترجمہ سورہ سورہ پینتوڑبہ کینے د خیال ہم سکتہ شوع دے۔
او پہ حاشیو باندے دیر قیمتی معلومات بیکے شوی دی۔ د قرآن پاک د ترجمہ
دزدکری دپارہ دا پہ موجودہ زمانہ کینے یو لڑے نعمت دے۔ پہ مکت خط کینے
ہم چاپ شوع دے، اوہہ وروکی سائز کینے ہم ترلا سہ کیندے شی۔

تاج کتب خانہ محلہ جنکی نزد قصہ خوانی پشاور

ہدایہ شریف د اسلامی حنفی فقہی یو جامع او مستند کتاب دے چہ پہ تولو اسلامی مدرسہ کینے لوستے شی۔ پہ پینتو ژبه کینے تر اوسه پوره دے دے کتاب شروح نژاد۔ تاج کتب خانہ پینتو ته الله پاک تولیق ورکړو چہ د ستر مالو حضرت مولانا حنیف گنگوڑی "غایۃ السعایة فی شرح مافی الهدایہ" د پینتو ترجمہ انتظام او کړو او فقیر داعظم الشان زبور:

تاج الهدایہ پینتو شرح هدایہ

په نوم په دیر بناشته د ول چاپ شویته د دے کتاب په لوستلو مو په اسلامی فقہ کینے مهارت حاصل کینے

د احادیث رسول صلی الله علیه وسلم اہمیت هر چا ته څرگند دے۔ دا هغه څه او څوړه چینه ده چہ تر قیامتہ به مسلمانان پر څپله تنده ماتوی۔ د احادیثو په ذخیره کینے

مشکوٰۃ شریف

ته نور مقام حاصل دے۔ مونږ به د پینتو لوستونکو دیکړه د مشکوٰۃ شریف یوه دا سے نسخه تیاره کړه دے د پاشر په یو طرف مکمل عربی متن سره د اعرابو چاپ شوه دے۔ او مخامخ ورته آسانه پینتو ترجمہ ټکی په ټکی لیکل دلا۔ د دے کتاب په لوستلو سره د څوړنې صلی الله علیه وسلم ټول مبارک ژوند او حکمونه د سترگو په وړاندے او کړنې، ایسان پر مضبوطی او د نیک عمل شوق زېږون کینے پیدا کیري او غلط عادونو او عمنو نه پر د بچنه ورکیري۔ د علم دین د طالبانو ته علاوه په کورونو کینے زمانه ته هم په آسانه لوستل شي۔ مشکوٰۃ شریف پینتو په پخو بناشته جلدونو کینے چاپ شوه دے۔

* د حدیث شریف یو بل اہم کتاب سکن ترمدی دے۔ علماء وائی چہ د چاپه کور کینے ترمدی شریف موجود وی نو هغوی د دے دا سے اوکټری لکه چہ د دوو جلدونو مو د حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم د هغه په کور کینے خبره کوی د دے سعادت د حاصلولو دپاره تاج کتب خانے ترمدی شریف (پینتو) په دا سے انداز کینے چاپ کړه دے چہ د پاشر په یو نیم طرف مکمل عربی متن دے او مخامخ ورته ټکی په ټکی آسانه پینتو ترجمہ دے۔ (زیر طبع)

تاج کتب خانہ - محلہ جنکی، قصه خوانی پینتو

په پینتو ژبه کینے د تاج کتب خانے علمی تحفے

چہ د دین د علم د پارو د هر کور مدرسے او کتب خانے دپاره څوړنګوی

تفسیر معرف شریف

د مفسر اعظم پاکستان مولانا محمد شفیع د پینتو د مشهور تفسیر پینتو ترجمہ - په پینتو ژبه کینے دا ټولونه لویه تفسیری ذخیره ده چہ د حوامو او علماءو دپاره یوشان اہمیت لری۔

مشکوٰۃ شریف

د احادیثو مشهور او مستند کتاب په دیر بناشته انداز او آسانه پینتو ترجمہ سره دیر لور چاپ کیدو لکه دے چہ په لوستلو ته سترگه پخیروی۔

تاریخ اسلام

د حضور پاک صلی الله علیه وسلم او هغوی د څوړنو د پاره یو څوړنګوی ژوند حالات په دیر تفصیل سره علمی انداز کینے په دے کتاب کینے بیان شوی وی۔ د سین د وسیطی سندوی او او د نورو علمو د تصنیف دے۔

مکمل موعظ

د مانع په پاره کینے په پینتو ژبه کینے ټول د نورو مستند کتاب چہ هر قسم مسائل پکینے په دیر تفصیل او وضاحت سره بیان شوی وی۔ په پینتو ژبه کینے د موعظ په پاره کینے د دوه موعظ کتاب د ستاسو نظر ته وی شیر شوه۔

د دود مستند

د کورنی ژوند متعلق هر قسم ضروری او نازک مسله په دے بنائت کتاب کینے بیان شوه وی۔ چہ د هر باج نارینه او زنانه دپاره د لیکل زده کول دیر ضروری وی۔

د خلاصہ منیب او قدرتی پینتو شریف

د مدرسو د طالبانو او ماسلمانانو دپاره د لیکل و کتابونه په دیر جلی د پینتو شرحو سره چاپ شوی وی په دے دیر مطالباتو په درس پوهیدل و پراختیا شوی۔

تاج کتب خانہ

د عربی ژبه د طالبانو او استادانو دپاره یوه نوره تحفہ ده۔ د مولانا محمد میاں صاحب مشهور تصنیف "تاریخ اسلام" سره لیکل شوی۔

ناسوته د رطوبت د دے چہ د دے کتابونو د اشاعت او لوستو هر مسلمان ته ترغیب ورکوی د ستاسو د اکثر ترغیب

تاج کتب خانہ - محلہ جنکی، قصه خوانی پینتو

سیرت النبی

سید ابوالحسن ندوی

ذہبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم رجسٹرڈ مینہ ایمان تہہ ۵۵۔ پہ نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم باندے رحمت اور درود و میل۔ ذہنہ تعلیمات زوہ کولہ ذہنہ و ژوند حالات معلومولہ ذہر مؤمن نرا و نیتہ دپارکہ چیر ضروری دی۔

دا دہیتون خوش قسمتی دلا چہ ذہ سیرت النبی پہ ذہیرہ کیتہ یو بہترین کتاب "نبی الرحمة" پہ پیتھوڑہ کیتہ ذہ "سیرت النبی" پہ نوم چاپ شو۔ دا موجودہ زمانے ذہ یوستر عالم اور مجتہد "سید ابوالحسن علی ندوی" تالیف دے۔ دا کتاب ذہ سیرت و عربی، فارسی، اردو اور انگریزی کتابونو پھور او خلاصہ ۵۵۔ ذہ نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم د ژوند تفصیلی حالات ذہ سیرت پہ بارہ کیتہ ذہ دنیا د لوید لوید علماؤ تحقیقی معلومات، د مسلمانانہ علاوہ د غیر مسلم علماؤ خراج عقیدت، د حضور صلی اللہ علیہ وسلم ذہ تعلیماتو بہترینہ خلاصہ اور ذہنہ د مبارک ژوند ہر آرخ پہ دے کتاب کیتہ چیر پہ وضاحت مہرہ جمع کرے شوے دے۔

دا کتاب ضرور پہ چنپ کور کیتہ اوساتھی

ذہ وادہ مسئلہ

ہر بالغ نارینہ اوزناتہ لہ پکار دی چہ دکورنی ژوند پہ بارہ کیتہ ذہ اللہ اور رسول د حکمونہ حآن خیر کری۔ ذہ دے غرض دپارکہ مونہ یو چا شستہ اور آسان کتاب "ذہ وادہ مسئلہ" چاپ کرے دے، چہ پہ ہنہ کیتہ ذہ نیتہ علون ترمینتہ د تعلقاتو، نکاح، طلاق، عدت اور نور ہر قسم ضروری مسائل جمع کرے شوے دی۔ ذہ کتاب پہ نو تاتو ستر کے پرا نیتہ شی اور بکارہ شی چہ زمونہو نا پورہ خلق د چل چہالت پہ وجہ شرم کتاہوڑ کیتہ مبتلا دی اور خانہ خبر نہ دی۔ کتاب پہ ظاہرہ دہوکے دے، ولے پہ "کوڑہ کیتہ مستدر" ہر دے سے کتاب تہ دیتے شی۔

کتاب

• اسلامی فقہی علم دھر مسلمان دعملی زندگی دپارہ دیر ضروری دے۔ پ پنتو
 ژوبہ کتبه د قفقی درسی کتابونو ترجمہ لوگنہ دے دی کتہ خلاصہ، مکتبه، قدوری، کتہ
 وغیرہ۔ ولہ داسے یو کتاب چہ پہ آسان انداز کتہ د ژوندن تولے اٹھہ مکتے کتہ ذکر
 شوتے دی، تراوسہ تہ دو چاپ شوتے۔ ددے ضرورت د پورہ کونو دپارہ مونہ دکتہ
 دستر عالم مولانا مجیب اللہ ندوی صاحب مشہور کتاب |

اسلامی فقہ

- پنتو ژبہ کتہ چاپ کرو۔ ددے کتاب یو شو خصوصیات دادی |
- دفقہ دھر یو اہم بحث نہ دہانت د قرآن مجید د آیتونو اد احادیثو پہ رہنا کتہ پہ زیریور
 مسئلہ بحث شوتے دے۔
- بیآ پہ آسان ترتیب سرہ متعلقہ مسائل پیرلہ پتے بیان شوتے دی۔
- دیو عام مسلمان پہ ژوند کتہ روزمرہ پینید دکتہ ہر قسم مسائل د موجودہ حالاتو د
 تقاضا مطابق بیان شوی دی۔
- دکھارت، مونہ، روٹھے، حج، طلاق، نکاح، میراث، رضاعت، تیارت، مضاربت وغیرا
 اود موجودہ زمانے د نوے نوے مسئلو جوابونہ د قرآن وحدیث پہ رہنا کتہ
 دہانتی شوی دی۔ کہ حقوک د کتاب اونولی نو د قفقی پہ درسی کتابونو پورہہ پہ
 ورتہ د پیرہ آسانہ شی۔ او د خپل خان نہ علاوہ د نورو خلقو رہنائی پہ ہم کولے شی۔
- د قیامت علاقے : ژوندن د ہاد پشان تیریدنی، ہرہ شپہ او ہرہ وچ موند
 قبرتہ ورنژدے کوی۔ ولہ موندیہ پہ غفلت کتہ پراتہ یو۔ پہ قرآن مجید اولعادیثو
 کتہ بیابیا د قبر او آخرت د ژوندن بیان ہم پہ دے غرض شوتے دے چہ انسان
 د غفلت د خوب نہ رابید ارشی او آخرت دپارہ تیار شی۔ پہ دے غرض موندیہ د

مستند کتاب تلکرة المعاد پنتو ترجمہ د قیامت علاقے او آخرت احوال

یہ نوم چاپ کھرتے دے۔ چہ پہ ٹوٹا رتے ژوندنہ د پیلے کیری دی اوینتہ اودر پیدی
 سترگے د اویکونہ د کے شی او انسان خپل خالق او مالک تہ متوجہ شی۔ د وعظ
 او نصیحت دپارہ دیر بنائستہ کتاب دے۔ یکونگے، مولانا سید روح اللہ د مازات

تاج کتب خانہ۔ محلہ جنکی، قصہ خوانی پینور
 فرن ۰۰۱۳۲۵۲

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**